

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MEHMET Y. YILMAZ

Kırmızıyı Seçtim,
Aşk Mavinin Altındaydı!

Kırmızıyı Seçtim, Aşk Mavinin Altındaydı! / Mehmet Y. Yılmaz

© Mehmet Y. Yılmaz

© 2000, İnkılâp Kitabevi

Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş.

Bu kitabın her türlü
yayın hakları Fikir ve Sanat
Eserleri Yasası gereğince
*İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve
Ticaret A.Ş.* 'ye aittir.

1. Baskı: Şubat 2002

Dizgi

Beyhan Özer

Kapak

İbrahim Bilge

Baskı

ANKA BASIM

Matbaacılar Sitesi No: 38

Bağcılar - İstanbul

ISBN

975-10-1842-0

02-34-Y-0051-0051

02 03 04 05 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

 İNKILÂP

Ankara Caddesi, No: 95

Sirkeci 34410 İSTANBUL

Tel: (0212) 514 06 10-11 (Pbx)

Fax: (0212) 514 06 12

Web sayfası: <http://www.inkilap.com>

e-posta: posta@inkilap.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

MEHMET Y. YILMAZ

**Kırmızıyı Seçtim,
Aşk Mavinin Altındaydı!**

İÇİNDEKİLER

Önsöz

7

AŞK İYİDİR

Aşk İyidir Bak, Duyumunu Arttırır İnsanın	15
Kadın Çok, Vakit Yok!	18
Kadınları Anlamayı Kim İstemez?	20
Ömür Biter, Aşk Bitmez	23
Alaturka Bir Bahar Sabahı	25
Evlilik Aşkı Öldürüyor Güzelim	27
Nikâhtan Sonra Aşka Ne Oluyor?	29
Evliliğin Ölümü	31
Kadınların En Çok İnanmak İsteddiği Yalanlar	33
Erkeklerin En Çok İnanmak İsteddiği Yalanlar	36
Erkekleri Terleten Sorular	39
'Seni Seviyorum' Demek Kolay mı?	42
Evliliğin 'Özgür' Olanı Ne Ola ki?	43
Evlilik ve Özgürlük Üzerine	46
Bir Film Seyrettim, Yazı Konum Değişti!	48
Magandalar Cenneti	50
Ex Nihilo (Hiçten Hiçbir Şey Çıkmaz)	53
İhanete Nasıl Tahammül Ediyorlar?	56
Kadınları Anlamak Kolay Değilmiş!	59
Ne Kuş, Ne Deve	62
Evdeki Bir Kuş,Daldaki İki Kuş	64
Evlilik İyiliğin Cezası mı?	67
Çocuklarınız Bir Silah Değildir	69
Paşagalaşamdan Aşkları	71
Düzeyle Bir İlişkiyi Kim İstemez?	73

Etraf 'Sistemato' Dolu, Haberimiz Yok	75
Aşk Bekler, Ölmez!	77
Kiminle Yaşlanacağın Daha Önemli	79
Aşk Ölüyor mu?	82
Aşkın Kanununu Yazsam Yeniden	85
Aşk Ölünce	88
Ölümsüz Aşkın Peşinde	90

KADINLAR, ERKEKLER, İNSANLIK HALLERİ

Kızlar Eğlenceli Erkekleri Sever	95
Sanal Flört, Aldatma Sayılır mı?	97
Yalnız Erkekler, Akıllı Kadınlar	100
Aşk Yolunu Bulur!	102
Hayır Küçük Hanım, Aşk Her Şeyi Affetmez!	105
Bak Şu Amerika'nın En Büyük Problemine	108
İnanç da, Sevgi de Aklın Yolunu İzlemez	110
Ben Güzele Güzel Demem	112
Kadın, Kadının Kurdudur	114
Şeriat ve Kadınlar	116
Gülme, İrzina Geçerler!	118
Hakem Kararıyla Yenilgi!	121
İstanbul'u Sevmezse Gönül	123
İçimden Radyo DJ'i Olmak Geliyor	125
Acılı Anneler Ülkesi	127
Sadece Kartallar Yüksek Uçar	129
Erkek Gibi Kadın	131
Taciz "Güç"ten Doğar	134
Kadın Kaşınmazsa...	136
Tacizin Sınırı Nerede Başlar?	139
Koskoca Adam Bu Kadına mı Kaldı?	141
Sezen Aksu ve Seda Sayan	143
Tek Çocuk Sendromu	146
Tek Çocuk Ebeveyni Sendromu	148
Paylaşmak Öğrenmektir	150

Hayat Fani, Ölüm Ani...	153
Farkınızı Fark Edin	155
Bir Ben Var Bende Benden İçeru	158
Modern Zaman Çelişkisi	161
Hey Yıllar! Yenilmedim Size...	163
41 Yıl Bana Neler Öğretti	166
Nero Wolfe'un Kulakları Çınlasın	168
Mes@jınız Var	170
Bahar Rüzgârında Uçuşan Düşünceler	172
Kendi Kimliğini Kaybeden Kadınlar	174
Daha Ne Kadar Alçalabiliriz?	177
Canı Sıkılan Üç Kız	180
Bir Resmi Kaldı Bende...	182
Benim Babam	184

UZAĞA, MÜMKÜN OLDUĞUNCA UZAĞA...

Uzağa, Mümkün Olduğunca Uzağa!	189
Çekip Gitme ve Kendini Yadsıma Hakkı	191
Corto'yu da Teslim Aldılar	194
Brezilya Dizisi Gibi Ülke	196
Seni Uzaktan Sevmek, Aşkların En Güzeli	199
Cep Fotoromanların İtalyası	202
Batsın Bu Dünya, Bitsin Bu Rüya	204
Dayan Baybora, Yettim!	206
Alternatif Turizm İçin Bir Öneri	209
İspanya'yı Tarif Etmek	211
Adrenalin Bombası	214
Yeşil Kiev'deki Adamın Anıları	217
Hayatlar 'Pembe Dizi' Olmayınca...	219
Vardar Ovası, Vardar Ovası	221
Biz Evropalıyız be!	223
Kalbim Bosna'da Kaldı	226
Avusturya'da Gergin, İtalya'da Bugün	229
Filipinler İzlenimleri	231

Evim, Güzel Evim!	233
Moskovneye Veçera	235
Rus Ruletinin Dayanılmaz Çekiciliği	238
Gürcü Ana'nın Dostluk Şarabı	241
La Donna e Mobile... Gürcistan'da da!	243
Müzik Kalır, Siyaset Uçar!	246
Atina Geceleri	248
Atina'nın Ritmi	251
Bir Şafak Vakti, Eski Delhi	254
Üç Kadını Birleştiren Nedir?	257
Kutsal Ganj'in Kıyısında	259
Raskolnikov'un İzinde	262
Neva'nın Asil Kızı: Petersburg	264
Deli Deli Kulakları Küpeli	267
Kültür Şoku Geçiriyorum	270
Güneşin Oğlu, Bir Çoban mıydı?	272
Aşk, Saçmalıkları Bile Affettirir	275
Bir Kızım Var, Stankovec'de Üşüyor!	277

BİZ BİZE BENZERİZ

Yerli Mallar Haftası	281
Sizi Gidi Röntgenciler Sizi...	284
Amerikan Filmi Gibi Memleket	287
Son Komünist Türk Devleti	289
'Gettii, Getttiii' Haberciliği	292
Küçük Amerika, Büyük Amerika	294
Felsefe Farklı, Anlayış Farklı	297
Şarkımı Senin İçin Yazdığımı Bilseydin!	300
Pizza Milano	302
Bay, Bayansız Olamaz	304
Bir Büyük Disneyland	306
Herkesin Hırsız Olduğu Ülke	308
Çok Okuyan mı, Çok Gözen mi?	311
Takımın En Kötü Oyuncusu	314

Bir Delinin D�d��� Yetti	317
Tann'ya R���vet Teklif Etiler	319
Gitanyla G�ne�i Do�duran Adam	321
Bir Uçak Yolcusunun Gözlemleri	324
Problemin Kahvelerde Olduğunu Biliyordum	326
Orta Ya� Hezeyanları	328
Türkler �air Millettir	331
Sevmek Sorumluluk Almadır	333
Biz Ne Biçim İnsanlarız?	336
Beyaz Türkler 'Su�i' Yiyor	339
Havuzlu, Lüks Siteler	341
Yalancı, Yalancı Sana Kimse İnanmaz	344
Şehir Efsaneleri	346
Türkiye Kli�eleri I	349
Türkiye Kli�eleri II	351
Özel Hayat Kli�eleri I	354
Özel Hayat Kli�eleri II	356
Korkmayın Isırmaz!	358
Her �eyi, Piri Reis Asılınca Kaybettik	360
Anneannemin Sub�re�i	362

Önsöz

Yıllar önce bir yazı yazmıştım. Eski köşe yazılarını kitap haline getirilmesiyle ilgili bir yazı... Başlığı böyleydi: Kırmızıyı seçtim, aşk mavinin altındaymış!

O yazıda köşe yazısı türünün ve üzerine basılan ürünün niteliklerinden söz ediyordum.

Gazete köşe yazısı dediğimiz şey iki arada bir derede yazılıyor... Zamana karşı yapılan bir yarıştan farkı yok. Bir olayı, bir durumu altı üstü 2500-3000 vuruşluk bir yazı içinde değerlendirmek, yeterince “derin” olamıyor. Yüzeysellik, sığlık ve genellikle bilinen fikirlerin tekrarı... Yazar ne kadar aksini yapmak istese de gerek zaman ve gerekse uzunluk sınırlamaları nedeniyle gazete köşe yazısı bir kere okununca tüketilen, üzerinden zaman geçince değerini yitiren bir ürün oluyor.

Bir de Ertuğrul Özkök’ün deyişiyle “arta kalan zamanlarda yazılan” yazılar var. Bunlar yazarın yıllar içinde oluşmuş kişiliğini, birikimlerini yansıtan, yaşamın temel sorunlarıyla ilgili sorulara düşündüğü yanıtları içeren yazılar. Bu tür yazıların yazılması da belki diğerlerinden daha çok zaman gerektirmiyor ama bunları yazabilmek için yazarın gerçekten çok uğraşması gerekiyor.

Çok uğraşmak derken kastım tek bir yazıyı ele alıp noktayı, virgülüyle saatler harcamak değil elbette. Burada esasen bir biriktirme eylemi söz konusu. Yıllar içinde gerçekleştirilen tüm entelektüel birikimin bir köşe yazısı içinde somutlaştırılmasıdır bu... Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bu kitapta altı yıldan biraz fazla süre içinde yazdığım yaklaşık iki bin yazıdan seçilmiş bir derleme bulacaksınız.

İki bin yazılık bir geçmişten seçilen 141 yazının yeniden yayımlanmasının, bu yazıları okumamış okuyucuları olduğu kadar, o günlerde bu yazılarda kendilerini bulmuş eski okuyucuları da ilgilendirebileceğini düşünüyorum.

Sizlere yukarıda sözünü ettiğim yazıda, bir kitap çıkaracak olursam adını "Kırmızıyı seçtim, aşk mavinin altındaymış" koyacağımı da yazmıştım. Buradaki amacım da ilginç kitap isimleri bularak okuyucuları kitaplarına bir mıknaş gibi çekmeyi başaran eski bir arkadaşşıma, Kürşat Başar'a takılmaktı.

Öte yandan adının böyle olmasını gerektirecek birçok yazı da bulacaksınız bu kitabın içinde. Âşık olma eyleminin bütünüyle bir seçme ve seçilme süreci olduğunu gösteren yazılar bunlar... Seçimlerimizle kişiliğimizi ortaya koyduğumuzu düşünürüm. Ve hayatımızı tümüyle sürekli bir seçme eylemi olarak yaşıyoruz. Zaman zaman yanlış seçimler yaptığımız da olur. Ama seçimler bizimdir ve onu yaşarız.

*

Rahat yazı yazmak için nispeten geniş zamanlar bulabildiğim dönemlerde daha çok insanlık halleri ve yaşam ile ilgili şeyler yazdım. Aşk bunların en önde geleni.

Öyle bir duygu ki üzerine ne kadar düşünürsek düşünelim, ne kadar çok yazarsak yazalım, hatta ne kadar çok yaşayabilirsek yaşayalım her zaman bir bilinmezlik içinde kaybolduğumuzu hissediyoruz.

İnsanı insan yapan en önemli şeyin, bizi diğer canlılardan ayıran belki de tek gücün bilinçli, iradi aşk olduğuna inanıyorum.

Biliyorum ki birçok kişi bu satırları okuyunca itiraz edecek. İnsanı diğer canlılardan ayıran şeyin akıl ve öğrenme yeteneğimiz olduğunu söyleyecek. Buna itirazım yok. Çünkü ben aşkı esasen insan beyninden doğan bir duygu olarak görüyorum.

Âşık oluyoruz, çünkü bir beynimiz var, düşünüyor, hissediyor, tepki veriyor... Âşık olduğumuz şey, karşımızdaki insana beynimizin atfettiği değerlerin tümü. Kimine göre güzellik olabilir bu, kimine göre akıl, kimine göre uyum yeteneği. Ama sonuç olarak beynimizin yarattığı bir hayale âşık oluyoruz.

Aşkın gözünün kör olduğu önermesi bu nedenle doğru. Âşık, beyniyle görüyor çünkü, gözüyle değil. Âşık olan kişi beyninin görmesini emrettiği şeyi görüyor, normal insan gözünün görebileceğinin çok ötesinde bir görüş alanı bu...

Bu kitaptaki aşk yazılarına hâkim olan genel çerçeve bu. Bu açıdan bakıldığında yazıların tümü aşk üzerine yazarın yaptığı fikir çeşitlemeleri. Ama benim bir gazeteci olduğumu da unutmanızı istemem. Bir gazeteci olduğum içindir ki aşk yazılarım çoğu zaman günlük olaylardan, anlık duygulardan hareketle ortaya çıkmış bulunuyor.

*

Kitabın İkinci Bölüm'ünde kadın-erkek ilişkileri üzerine yazılar bulacaksınız. Değişen dünyanın ve ülkemizin kadın-erkek ilişkilerine getirdiği yeni sorunlar, evlilik bunalımları, ihanet, taciz... Genel olarak insanlık halleri...

*

Üçüncü Bölüm gezi yazılarımdan oluşuyor. Bunları yazar-ken yolculuk felsefesi üzerine de çok düşünmüştüm. Bunun izlerini bulacaksınız. Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan ilginç insanları, mekânları da... Bunlar aynı zamanda yolculuğa çıkacak olanlar için de bir rehber görevi görebilir. Lokantalar, barlar, tarihi yerlerle ilgili küçük notlarım da var içlerinde...

*

lığını taşıyor. Adı üzerinde, Türkiye’de yaşamamanın hayatlarımızda yarattığı durumlardan söz ediyorum. Aslında belki bu bölümdeki yazıları öteki bölümlere de dağıtmak mümkündür ama yine de böyle bir ayrım sadece özel konularla ilgilenen okuyucu açısından kolaylık yaratabilir diye düşündüm.

*

Bu kitabı yayımlamak için beni ikna eden ve 2000 yazıyı tek tek okuyup ayıklayan Hasan Bülent Kahraman’a ve editörümüz Enver Ercan’a teşekkür borçluyum.

Ama en çok da “mavinin altındakine”... O, kendini biliyor...

AŞK İYİDİR

Aşk İyidir Bak, Duyumunu Arttırır İnsanın

Pazar gecesi eşimle sinemaya gittik. Clint Eastwood'un hem yönetip hem de Meryl Streep ile birlikte oynadığı "Yasak İlişki"yi seyrettik.

Bilet alırken bir önceki seansın müşterileri dışarı döküldü. İstisnasız tüm kadınların elinde bir mendil vardı. Kimisi de kızarmış gözlerini saklamak için gecenin o saatinde güneş gözlüklerini takmıştı.

Eşime söylenmeden edemedim, "Pazar akşamı için çok uygun bir film gibi görünüyor," dedim. Ama bir cevap alamadım.

Film, hayatının hızla geçip gittiğini iş işten geçtikten sonra anlamış bir kadınla, bir gazetecinin "temiz aşklarını" anlatıyordu.

Daha ilk gençliğinde âşık olduğu bir adamla evlenerek Amerika'ya, Iowa'ya (Bizim Konya ovası gibi bir yer) gelen Francesca aradan geçen 20 yıl sonra "hayatını sorgulamaya" başlar.

Derken bir gün Iowa'ya gelen bir gazeteci ile karşılaşır ve yıldırım aşkı iki orta yaşlı insanı kavrar götürür.

Clint Eastwood'un herhalde parasını kendisi karşıladığı için olsa gerek hem oynamasına, hem de yönetmesine izin verilen film, bir sinema şaheseri değil.

Ama filmi seyreden bütün kadınların gözyaşlarının sular

seller olup akıp gitmesinden de vardığım sonuç o ki, bu yılın bazı Oscar'ları bu filme gidecek!

Ağlayanlara çok sormak istedim. Onları ağlatan neydi? Kendilerini filmdeki kadının yerine koyup, yitip giden hayatları için mi ağlıyorlardı? Kocaları, filmdeki gazetecinin yerinde olsaydı aynı öyküye yine ağlarlar mıydı? Bilemiyorum, sora-madım. Ama düşünmemin önünde engeller yoktu. Ben de düşündüm.

ilk önce aklıma Sabahattin Eyuboğlu'nun aktardığı bir öykü geldi. Eyuboğlu, bir köylüye sormuş, aşk nedir, diye... "Sevdiğine kavuşamazsın aşk olur," diye gelmiş cevap.

Tomris Uyar da, Tan Oral'dan naklen şöyle yazmıştı: "Aşkta engel ne kadar büyük olursa, aşk da o kadar büyük olur."

Sonra Fuzuli'yi hatırladım. Bütün ömrünü aşk için ah vah ederek geçiren Fuzuli'yi.

Cefâ vü cevri ile mu'tâdem anlarsız n'olur hâlim

Cefâsına had ü cevrine pââyân olmasın yâ Râb

(Cefa ve eziyetlerle o kadar senli benli oldum ki, onlar olmadan halim nice olur. Tanrım, –sevgilimin– cefasına bir sınır, eziyetlerine de bir son olmaz.)

Bütün bunlardan biz Türklerin aşk denen şeyi biraz "acı-lı" yaşamaktan hoşlandığımızı çıkardım.

Filmdeki aşkın, kadınlarımızı ağlatan yönü de işte bu tara-fıydı. Çocukları ve kocası için büyük bir fedakârlıkta bulunup, âşık olduğu adamın peşinden gitmeyen kadının çektiği acının yoğunluğu onları etkileyen.

Leyla ve Mecnun'un, Kerem ve Aslı'nın, Ferhat ile Şirin'in, Romeo ile Juliet'in aşklarının bu kadar geniş kitleleri bunca yıldır etkilemiş olmasının gerisinde yatan neden de o aşklardaki acının dayanılmaz ağırlığı olmalıydı.

Hemen belirtmeliyim ki, aşkı, acı ile birleştiren bu tür bir yaklaşımı marazi buluyorum. Ben Edip Cansever'in bir şiirindeki gibi aşkın insanın duyum yeteneğini arttırdığına inanan

bir görüşün savunucusuyum. (Yazımın başlığındaki dize Can-sever'in "Buz Gibi" isimli şiirinden.)

Aşkın insan yaşamını daha değerli kıldığını düşünürüm.

İnsan beyninin sadece ve sadece aşıkken salgılayabildiği mutluluk hormonu "serotonin" in yaşama sevincini büyüttüğüne inanırım.

Serotoninin tıpkı nikotin gibi, kafein gibi bağımlılık yaratıcı bir madde olduğunu söylüyor, bilim adamları.

Bir kere serotoninle yaşamaya alışmış bir kişinin (yani bir tek kere olsun âşık olmayı başarabilmiş bir kişinin) bir daha asla aşksız yaşayamayacağına, beyninin ona yine âşık olmayı emredeceğine inanıyorum.

Bu nedenle de benim teorimde aşk acısı, aşk varken değil, tam tersine aşk yokken çekilen bir duygu haline geliyor.

Bu yüzden ne zaman radyoda bir aşk şarkısı çalsa canlanırım. Otomobilimden inip motosikletle işe gitmeme eşim asla izin vermeyeceği için de hırslımı arabadan alırım. Gaza yüklenir, beynimdeki serotoninin, damarlarımdaki adrenalini ile karışmasının verdiği sarhoşluk ile bir trafik canavarına dönüşürüm.

Siz aşk konusunda hangi gruba giriyorsunuz, bilemiyorum. Ama, arada bazı uzatılmış bölümlerde sıkılmayı göze almanızı ve "Yasak İlişki"yi bir kere olsun izlemenizi öneriyorum.

Kimbilir, belki o zaman şu Türkiye'nin bitmek bilmeyen günlük sorunlarını bir an için olsun unuttur, çok daha temel bir konu olan, kendi hayatınız ve aşklarınız üzerine düşünebilirsiniz.

Biraz gözyaşına da mal olsa buna değer, bana inanın!

Kadın Çok, Vakit Yok!

Bir arkadaşımın ofisindeki panoda şu söz asılıydı: Too many woman, so little time! ‘Kadın çok, vakit yok’ gibi bir anlamı var bu sözün.

Gerçekten de erkekler açısından bakıldığında, dünya ölçeğindeki büyük haremde gönlünüze göre seçip çıkarabileceğiniz binlerce, on binlerce kadın var gibidir.

Normal bir erkek karşılaştığı her kadından hoşlanabilir. Yoldan geçen herhangi bir kız bile bir erkeğin duyarlılığına hitap edebilir. Ortega, bu duyarlılığın, erkeğin kadına doğru harekete geçmesine yol açtığını söylüyor. Ortega’dan okuyoruz:

“Bir erkek üzerinde her kadının yaptığı çekme etkisi; kişiliğimizin derindeki özüne içgüdüsel bir çağrı niteliği taşıyan bu etki, çoğu zaman bir tepki yaratmaz ya da olumsuz bir tepki yaratır. Çeperlerimizde çekim yaratan şeye duyduğumu bu ilgi, kişisel özümüzden gelen bir patlama şeklinde ortaya çıksaydı, bu tepki olumlu olurdu. Özetlersek: Çekilmeyiz, ilgileniriz. Sürüklenerek götürülme, gönüllü gitmekten ne kadar farklıysa, bunların birincisi de ikincisinden o kadar farklıdır. İşte bu ilgi, sevgidir. Bu ilgi, yaşanan sayısız çekilmeleri etkiler ve bu çekilmelerin çoğunu eleyerek bir tanesi üzerine yoğunlaşmayı sağlar. Erkeğin ya da kadının birbirlerine duydukları gerçek sevginin hiçbir cinsel yanı olmadığını söylemek bir saçmalık, sevginin cinsellikle eşitlenebileceğine inanmak başka bir saçmalıktır.”

Erkeği, başka kadınların cinsel çekimlerine karşı koruyan güç, belli bir kadına aşkla bağlı olmasıdır.

Kadına ‘cinsel ihtiyaçları karşılamaya yarayan bir obje’ olarak bakan bizim Müslüm Gündüz gibi tiplerin birden fazla kadın almaya neden hevesli olduğunu da sanıyorum artık anlamışsınızdır. Çünkü onların hayatında sevgiye yer yoktur.

Beyni normal çalışan bir erkek için de bir kadını cinsel olarak ‘fethetmek’ değil, onu keşfetmek önemlidir. Bir kadını keşif süreci ise âşık olma süreci ile tam tamına çakışır. Bu yüzden erkeklerin ‘bir gecelik ilişkiler’ kurdukları kadınlara olan yaklaşımları ile ‘hayatlarının kadınlarına’ yaklaşımları arasında da ciddi farklılıklar vardır.

‘Kolay kadınlar’ (lütfen bunu tırnak içinde yazdığımı dikkat ediniz) söyleminin, erkeğe çabuk teslim olan kadını niteleyen bir aşağılama değil, tam tersine ‘aşkı ve sevilen tek bir kadını yüceltme’ye yönelik olduğunu da akılda tutmak gerekir.

Kadınları Anlamayı Kim İstemez?

Zaman zaman yerli-yabancı gazetelerde çıkan ilginç haberleri kesip masamın üzerindeki kâğıt yığınlarının içine bırakıyorum. Belki ileride bu konuda bir şeyler yazarım diye düşünüyorum, yoksa bunu yapmamın nedeni elbette bir tür ruh hastalığı geçiriyor olmam değil.

Gerçi büyükçe bir yemek masasından hallice masamın ve çekmecelerimin dağınıklığına bakarak bunun da bir tür hastalık olduğunu düşünenler çıkabilir ama ben bu görüşe katılmıyorum. Gazeteci dediğin biraz dağınık olmalı, çekmeceleri, cepleri ne işe yarayacağı bilinmeyen kâğıtlarla dolu olmalı diye bir tezim bile var.

İki-üç ayda bir artık aradığım hiçbir şeyi bulamaz hale gelince masamı temizliyorum. Biriktirdiğim her şeyi çöpe atıp kurtuluyorum. Yine böyle bir temizlik sırasında ne zaman kestiğimi bile hatırlayamadığım bir kupür elime geçti. Kupürün arkasındaki bir ilandan, geçen sene nisan ya da mayıs aylarında kesildiği anlaşılıyor.

Haber şu: Çin'de sadece kadınların konuştuğu, erkeklerin ise bilmedikleri bir gizli dilin varlığı ortaya çıkmış. Çin'in Hunan eyaletinin Jiangyong bölgesindeki bir dağ köyünde tesadüfen keşfedilen bu dil sadece çok yaşlı bazı kadınlar tarafından anlaşılıyormuş.

Nu Şu adı verilen bu antik dilin geçmişinin bin yıldan eski olduğu tahmin ediliyor. İmparatorluk döneminde Çin'de kız

çocuk pek istenmezmiş. Onlardan beklenen tek görev bir erkeğe eş olmaları ve çocuk doğurmalarıymış. Ağır bir toplumsal baskı altında ezilen kadınlar kendi aralarında konuştukları şeylerin erkekler tarafından anlaşılmaması için yeni bir dil geliştirmişler. Bu dil kısa sürede Hunan bölgesinde çok yaygınlık kazanmış ve kentli kadınlar Nu Şu dilinde yazmak için bir alfabe bile geliştirmişler. Çin alfabesinden bir hayli farklı olan bu alfabe kesik çizgili harflerle yazılıyormuş. Mao'nun Kültür Devrimi kadınlara erkeklerle eşit haklar tanıdıktan sonra bu dil de unutulmaya yüz tutmuş.

Haberi okuduktan sonra kadınların ne kadar anlaşılmaz yaratıklar olduğuna ilişkin 'erkek geyikleri' aklıma geldi. Bunun Hunan eyaletinde vaktiyle yaşayan erkekler için ne kadar geçerli olduğunu düşündüm. Ama kadınlara karşı davranışlarıyla bunu fazlasıyla hak ettiklerine de hiç kuşku yok.

Öte yandan erkeklerin kadınları anlamasında ciddi zorluklar olduğu da bir gerçek. Ninelerimiz Çin'deki gibi kendileri için özel bir dil geliştirmediler ama yine de dedelerimiz onları anlamakta zorluk çektiler, biz de hâlâ aynı derdi yaşıyoruz.

Bir erkek olarak kadınları anlama işine fazlasıyla mesai sarfettim, dünya kadar kitap okudum. Vardığım sonuç şu: Kadın ruhu denen şey, erkek ruhuna göre çok daha bütünsel özellikler gösteriyor. Kadının yapısındaki öğeler, erkeğe göre çok daha büyük bir tutarlılıkla dizilmiş. Bu öğelerden birisi olmadan öbürleri de olmuyor. Buna karşın 'erkek ruhu' bütünsel değil. Bir vagonun kopartmanları gibi bölünmüş, birbiriyle ilgileri olmayan ama birlikte bir anlam ifade eden bir çerçeveden söz ediyorum.

Romantik bir akşam yemeğinde bile bir erkeğin kolayca iş konularına geçebilmesi, buna karşın bir kadının asla böyle bir şeyi başaramaması beni destekliyor.

Erkek ruhu, kadınıninkinin tersine daha dışa dönük. Kadın ise kendisine. Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://mailey.org> Kısılığını ve ruhunun gizlerini saklayacağı şeylerle ilgiliymiş gibi görünür, makyaj yapar, ama bunların hiçbir-

ri kadının iç gerçekliğini etkilemez. Erkeklerde benlik duygusu daha derinlere gömülmüştür ama kendisini açmak, iç benliğini sergilemek arzusundadır. Erkeklerin neredeyse her gördükleri kadına yivış yivış bir cesaretle ‘sarkmalarının’ ardında bu yatar. Oysa kadın kendisini sadece bir tek kişiye açmak ister: Gerçekten sevdiği, âşık olduğu erkek!

Bu anlattıklarımın bir köşe yazısı için fazlaca karışık olduğunu düşünüyorsanız haklısınız. Ne yapayım ki gerçek bu: Bu kadar çabama rağmen hâlâ daha onları anlamayı başarabilmiş değilim. İnsan anlamadığı bir şeyi de ancak bu kadar yazabiliyor, kusura bakmayın.

Ömür Biter, Aşk Bitmez

Kötü haberi tatilden dönerken uçakta okuduğum gazeteden aldım. New York’lu bir profesör tam 37 ülkede bir araştırma yapmış ve bunun sonucunda da aşkın ömrünün 30 ay (ya da iki buçuk yıl) ile sınırlı olduğunu keşfetmiş.

5 bin denek üzerinde yürütülen araştırma aşkın başlarında görülen hızlı kalp atışları, titremeler ve ellerin terlemesinin 30 aydan itibaren kaybolduğunu ortaya koymuş.

Profesör Cindy Hazan da buradan yola çıkarak ‘aşkın ömrünün 30 ay ile sınırlı olduğu’na karar vermiş.

Bence yanılıyor.

Bu görüş aşkı başı sonu belli bir ‘ruhsal durum’ olarak algılayanın bir sonucu sadece.

Oysa aşk, başı sonu öyle kolay ayırt edilemeyecek bir süreç. Bir süreç olduğu içindir ki kendine özgü geçiş dönemleriyle belirlenen aşamaları var.

Araştırmada sözü edilen dönem aşkın ilk başları olmalı. Hep böyle olur. Nedenini bilmediğiniz bir şekilde birisine ilgi duymaya başlarsınız. Onu görünce heyecanlanırsınız... Hatta görmek bile gerekmez, bir konuşma içinde adının geçtiğini duysanız bu bile heyecanlanmanıza, ellerinizin titremesine, avuç içlerinizin terlemesine yeter de artar bile...

İnsan âşık olmaya başladığını (âşık olduğunu değil, âşık olmaya başladığını) böyle anlar zaten. Bunun bir aşka dönüşüp dönüşmeyeceğini bile bilemezsiniz o dönemde.

Bunun ‘aşk’ mı, ‘arzu’ mu olduğunu da ayırt etmek müm-

kün değildir. Arzu doyurulur doyurulmaz biter. Oysa aşk doyurulamaz, doyumsuzdur. Sonsuza kadar gidebilir.

Eski dostumuz Gasset'in de buyurduğu gibi, "Sevgi bir akıştır; ruhsal maddeden oluşan bir ırmaktır, kaynak suyu gibi hiç durmadan akan bir sıvıdır... Sevgi bir patlama değil, kesintisiz bir akış, sevenden sevgiliye doğru ilerleyen ruhsal bir ışıdır. Yalnızca bir kez oluşan bir boşalma değil, bir akıştır..."

Aşkın bir süreç olduğunu söylerken bunu kastediyorum işte... Zaten başka türlü de çekilmez olurdu diye düşünüyorum. Düşünün her iki yılda bir deli gibi titrediğinizi, ellerinizin terlediğini, kalbinizin yerinden fırlayacakmış gibi çarptığını... Bitmek tükenmek bilmeyen bir hastalık gibi olmaz mıydı?

Aşk gelişen bir süreçtir dedim. Az önce sözünü ettiğimiz 'hastalık dönemi' geçince (ki geçmezse bu gerçek bir hastalık anlamına da gelir) iki insan arasında 'birlik' dönemi başlar. Âşıklar kendi varlıklarının köklerini birbirlerine aktarırlar. İki kişiyken bir kişi olmaya başlarlar. Birbirleri gibi düşünmeye, istemeye, davranmaya başlarlar. Burada artık sevgilinizi görünce titremenize, heyecanlanmanıza yer yoktur, çünkü o artık içinizdedir.

Demek ki neymiş: Birinci aşama heyecanlanma dönemi, ikinci aşama sevgiliyi içine alma, onunla özdeşleşme dönemi...

Söze, 'heyecanlanma' döneminin 30 ay olduğunu saptamışlar diye başlamıştık... İkinci aşamanın ne kadar süreceğinin ise bence bir sınırı yok... On yıllarca bile sürmesi mümkün bir süreçten söz ediyorum burada da. 'Süreç' sözcüğünü özellikle yazdım: Aşkın bu döneminin de kendi içinde farklı boyutlar taşıyabileceğini vurgulamak için...

Zaten aşkı uzun ömürlü yapan şey de âşıkların birlikte el ele bu boyutları keşfetmeleridir. Âşıklardan birisi burada aksarsa aşk işte o zaman biter. Aksi takdirde ömür biter, aşk bitmez... Çoğu âşık bunu hiçbir zaman öğrenemese de...

Alaturka Bir Bahar Sabahı

Dün İstanbul'da tatlı bir bahar esintisi vardı. Yakmayan, ama insanın içini ısıtan güneş ışıkları Boğaz'ın deli deli akan suları üzerinde birbirleriyle kovalamaca oynuyorlardı.

Güzel havalarda Boğaz'ı Boğaz yapan şeyler de tabloda yerlerini almışlardı: Suya dalıp çıkan martılar ve birbirlerinin içine akmak istercesine sarmaş dolaş deniz kenarında yürüyen genç âşıklar.

Bütün bir hafta hiçbir perhize uymamanın verdiği vicdan azabıyla Boğaz'a çıkan benim gibi yalnız yürüyüşçülerin arasında hepsi sanki bir başka dünyada gibiydiler. Karşı kıyılarda erguvanlar ile leylaklar arasında manzaraya hâkim olmak için yüzyıllardır süren gizli savaş devam ediyordu.

Etrafı seyrederken aklıma çocukluktan ilkençliğe geçtiğim yıllarda Antalya'da Gülsen Abla'nın söylediği sözler takıldı. Alaturka müziğe karşı şiddetli bir Batı müziği taraftarıydım. Okuduğum iki-üç kitabın verdiği cesaretle ve orijinallik yapmanın o yaştaki gençlere verdiği büyümüşlük duygusuyla, klasik müziğin neden dünyadaki diğer tüm müzik türlerinden daha üstün olduğunu anlatır, etrafa caka satardım. Gülsen Abla bana "Şimdi anlamazsın" demişti. "Âşık olduğun zaman alaturka'nın değerini daha iyi anlayacak ve seveceksin." Büyüdükçe bu sözlerin anlamını daha iyi kavradım.

Uzunca bir süredir aşk denilince gözümün önüne yalnızca alaturka müzik ve Boğaz'da el ele yürüyen sevgililer geliyor.

Alaturka müziğin Boğaz kıyılarında hayat bulmasına ve

Boğaz'dan akıp geçen sulara ev sahipliği yapan İstanbul'da en güzel şarkıları yaratmasına hiç şaşırıyorum. O unutulmaz şarkıların yaratıcıları belki yaşadıkları dönemde sevgililerinin elinden tutup Boğaz'da hiç yürüyemediler. Ama eminim ki o arzuyu içlerinde ölene kadar taşıdılar.

Ortega, “Yaşamda öyle durumlar, öyle anlar vardır ki insan hiç farkında olmadan kişiliğinin özünü, gerçek yaratılışını büyük ölçüde ortaya koyar. Bu durumlardan biri de sevgidir. Sevgi, varlığımızın en derinlerinden doğan bir tepkidir; yaşamın görünür yüzeyine çıkarken, deniz kabuklarından ve yosunlardan oluşan bir alüvyonu da kendisiyle birlikte derinlerden sürükleyip getirir,” diyor. Sanıyorum, biz Türklerin de âşık olunca alaturkaya dönüşlerinin temelinde bu yatıyor.

Aşk, içimizde binlerce yılda oluşan ulusal kişiliğimizin gerçek özünü dışarı vurmamızı sağlıyor.

Dün Boğaz'da bu düşünceler içinde yürüdüm. Yalnızdım. Alaturkayı çok sevdiğimi hissediyordum.

Evlilik Aşkı Öldürüyor Güzelim

Bizde evlilikten şikâyet etmek genellikle erkeklere tanınan bir ayrıcalık. Hatta evli bir erkek, arkadaşları arasında genel olarak evlilik kurumundan şikâyet ediyorsa bu o ortamda ‘gülünecek bir şey olarak’ algılanıyor. Evli kadınlara düşen ise genellikle evlilik kurumunu savunmak oluyor. Maço kültürümüzün kadınlarla erkekler arasında bu konuda öngördüğü iş bölümü bu.

Pazartesi dergisinde yayımlanmış bir ‘okuyucu mektubu’ okudum. Elvin imzalı mektup bir kadın gözünden ‘evlilik’ üzerine düşünceler içeriyordu. İlk kez bir kadının ağzından duyduğum ‘evlilik eleştirisi’ni içeren o mektuptan seçtiğim bir bölümü sunuyorum.

“Kocam bir yere gitmek istediğimde ya yorgun, ya yoğun olurdu. Benimle vakit geçirmek için gezmeye gereksinimi yoktu; aynı evde yaşadığımızdan kanepeye yatıp tv seyrederken de yanımdaydı. Hem önüne hazır gelecek yemekleri üzerinde eşofmanı, elinde borsa dergisi ile atıştırmak varken, kim isterdi soğuk havada sinema öncesi yenen hamburgeri? Bu gezmeye işi hatırlar için yapılırca olmuyor zaten, yanınızda baston yutmuş gibi oturan biri ile sinemanın, konserin ya da sahilin ruhuna vakıf olamıyorsunuz. Bu nedenle evliliğim boyunca kocamla dışarda vakit geçirmeyi ben de arzulamaz olmuştum. Pazar günleri ise yıllardır garip bir burjuva geleneği baskısıyla birlikte tüketilirdi.”

Yıllardır kendim için bir oyun geliştirdim. Gittiğim bir lo-

kantada, sinemada, herhangi kalabalık bir ortamda hangi çiftin evli, hangi çiftin 'âşık' olduğunu bulmaya çalışarak 'oyalanıyorum'.

Bu hafta sonu siz de bu oyunu oynayabilirsiniz. Gittiğiniz lokantalarda masalara bir göz atın. (Hile yapmış olmamak için çocuksuz masaları seçin elbette...)

Eğer bir masada kadın çatalıyla tabağını karıştırıp, arada bir-iki söz söylüyor ve erkek de kadına bakmak yerine etrafı takip ediyorsa bilin ki o çift evlidir.

Klasik bir evli erkek duruşunu tarif edeyim isterseniz: Arkanıza yaslanacaksınız, gözlerinizi eşinizin omuzlarının üzerindeki noktaya dikeceksiniz, arada bir sanki boynunuz tutulmuş gibi sağa sola dönüp etrafı tarassut edeceksiniz, bir yandan da şu önündeki yemeği yese de gitsek gibisinden bir bakışla eşinizin tabağını gözleyeceksiniz.

Şaşıracaksınız belki ama bu oyunu dünyanın hemen hemen her yerinde oynadım. Arjantin'de, Brezilya'da, İspanya'da, İtalya'da, Rusya'da, Amerika'da ve dünyanın en neşeli insanların yaşadığı Yunanistan'da... Sonuç hiç değişmiyor. Orta sınıf insanlar dünyanın her yerinde aynı orta sınıf davranışı, sanki bir okulda kendilerine bu öğretilmiş gibi tekrarlıyorlar.

Bir arkadaşım aşk şarkılarının hep birbirine kavuşamayan sevgilileri anlattıklarını söyledi. Yeminli bir evlilik düşmanı değilim ama ben de 'evlilik aşkı öldürüyor güzelim' şarkısını hatırlattım.

Hepimizin hayatının en önemli şeyi olması gereken bu konuyu neden bu kadar az tartışıyoruz dersiniz?

Nikâhtan Sonra Aşka Ne Oluyor?

Size bugün bir iyi, bir de kötü haberim var. Önce kötü haberi vereceğim. En iyi aşkın bile ömrü ne yazık ki iki yılı ancak bulabiliyormuş. Eğer gizli bir aşk yaşıyorsanız, bu durum aşkınızın ömrünü çok az bir miktar (belki altı-yedi ay) uzatabiliyormuş.

Bu yüzden ‘âşık olma kandırmacası ile’ evlenmiş olanlar için hayatta iki seçenek varmış: Birincisi kadere razı olup, hayatın geri kalan bölümünü can sıkıntıları içinde geçirmek, diğeri ise ‘gemiden atlayıp yeniden denemek’.

Ne yazık ki yeniden deneyenler için de durum farklı değilmiş. Amerika’da yapılan bir araştırma bu ülkede ilk evliliklerin yüzde kırkının boşanmayla sonuçlandığını gösterirken, ikinci evliliklerin yüzde 60’ı, üçüncü evliliklerin ise yüzde 75’i boşanmaya varıyormuş.

Şimdi de iyi haber: Aşk bitince ne yapmanız gerektiğini biliyorum. Çünkü Amerikalı evlilik danışmanı Gary Chapman’ın “5 Sevgi Dili” (Sistem Yayıncılık, Çeviren: Betül Çelik) isimli kitabını okuyup sular seller gibi ezberledim ve bir-iki gün beni okumaya sabrınız olursa, öğrendiklerimi sizlerle paylaşmaya hazırım.

Chapman’ın kitabının altında yatan temel düşünce, ne yaparsak yapalım aşkın yaşatılamayacağı, ömrünün uzatılamayacağı varsayımına dayanıyor.

Bu yüzden Chapman kendisine ‘aşkımız bitti’ diye gelen

çiftlere şunu öneriyor: “Aşkın hayatınızda geçici bir yükselme duygusu olduğunu baştan kabul edip eşinizle birlikte ‘gerçek sevgi’yi aramaya başlayın.”

Chapman, “Bu tür sevgi, doğası itibarıyla duygusaldır fakat tutku değildir. Akıllı ve duyguyu birleştiren bir sevgidir. İradeli bir harekettir ve disiplin gerektirir. Kişisel gelişim gereksinmesini kabul eder. En temel duygusal gereksinmemiz âşık olmak değil, birbirimiz tarafından gerçekten sevmek, bu sevginin içgüdü ile değil, akıl ve seçimle büyüdüğünü bilmektir. Benim, beni sevmeyi seçen, bende sevmeye değer bir şey gören birisi tarafından sevmeye ihtiyacım var” diye anlatıyor.

Yazara göre gerçek sevginin aranma süreci âşık olma yaşıntısının vadesini tamamlamasıyla başlayabiliyor.

Chapman, kitabında, tutkunun etkisi altındayken eşlerimize yaptığımız cömertçe sevgi gösterilerini, insan seçimlerinden oluşan gerçek dünyada nasıl gerçekleştirebileceğimizi anlatıyor.

5 *Sevgi Dili* adını verdiği yöntemi kullanan çiftlerin, aşk bittikten sonra da uygun sevgi dillerini konuşarak birbirleriyle olan ilişkilerini koruduklarını, daha sağlam temellere oturttuklarını anlatıyor.

Yazdıklarının tümü birinci elden edinilmiş gözlem ve deneyimlere dayalı olduğu için de bu kitabı ciddiye almaya karar verdim. Bu arada bir şeyi daha fark ettim: Biz kendimizi ve sorunlarımızı ne kadar ‘kendine özgü’ zannedersek edelim, bizler gibi milyonlarca insan var ve onların da ‘kendine özgü’ zannettikleri sorunlarının tümü, kendi özel sorunlarımızla büyük benzerlikler taşıyor.

Evliliğin Ölümü

Amerikan Newsweek dergisinin bu haftaki kapak konusu yazımla aynı başlığı taşıyor. Newsweek'e göre özellikle Avrupa'da insanların evliliğe olan inancı artık bitmişti. Genç kuşaklar karşı cinsle birlikte yaşama ve hatta çocuk sahibi olma fikrine sıcak bakıyorlar, ancak bu ilişkiyi resmiyete dökmeye yanaşmıyorlardı. Evliliğe artık kimsenin inancı kalmamıştı. En ilgi çekici olan haber ise evlilik dışı çocuk sahibi olan kadınların yaş ortalamalarının 20'nin altında olmasıydı.

Son birkaç yılda İsveç'te dünyaya gelen bebeklerin neredeyse yarıya yakını evlilik dışı ilişkiden doğmuştu. Fransız Milli Araştırma Merkezi Başkanı Jean Claude Kaufmann bu tabloyu şu sözlerle yorumluyordu: "30 yıl önce evlilik, kadınla erkek arasındaki bir ilişkinin başlangıcı olarak görülüyordu. Bugünse ilişkilerinin evlenme noktasına geldiğini gören çiftler ayrılmayı tercih ediyorlar."

Neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir kurum olan evliliğin son otuz yılda böylesine yıkıcı bir etkiye maruz kalmasının bir sebebi olmalıydı.

Bunun yalnızca klasik 'evlilik aşkı öldürür' genellemesiyle açıklanamayacağını düşünüyorum. 'Ahlakın' bozulması ile de bir ilgisi olmamalı. Ben bunu çok daha geniş çapta, evrensel bir etkiye bağlamak yanlıyım.

Geçen hafta bir konferans için Türkiye'ye de gelen Lester C. Thurow 'Kapitalizmin Geleceği' isimli kitabında komünizmin çökmesiyle birlikte rakipsiz kalan kapitalizmin yeni bir

çehre edinmekte olduğunu yazıyor. Thurow'a göre kapitalizmin yeni yüzünü oluşturacak beş önemli etken var: Yapay beyin gücü, komünizmin sona ermesi, değişen nüfus yapısı, iletişim ve ulaşımın çok gelişmesi ve kendi değerlerini empoze edecek bir süper gücün olmaması.

Thurow, Radikal muhabiri Sibel Akbay'ın sorularını yanıtlarken "Sermayenin para değil, beceriler, eğitim ve organizasyon haline gelmesi kapitalizmi farklılaştırıyor" deyip, önümüzdeki yaşam biçimleri hakkında da ipuçları veriyor.

Klasik evlilik kurumunun evin içine hapsettiği ve sadece çocuk doğurmak görevini yüklediği kadının, değişen üretim düzeni ve yükselen eğitim düzeyi ile birlikte toplumda kendisine yeni roller arıyor olmasından kaynaklanıyor bu durum.

Thurow'un üzerinde çok durduğu köktendinciliğin yükselişinde de (dikkatinizi bunun yalnızca İslamiyet ile ilgili olmadığına, diğer dinleri de kapsadığına çekmek isterim), değişmekte olan toplumsal yapıya karşı bir direnişin etkin olduğunu düşünüyorum.

Çok şükür ki bizim ülkemizde henüz bu tür problemlerle uğraşmaya vaktimiz yok. Tansu Hanım'ın malları, Mesut Bey'in sözleri, Mehmet Bey'in çetesi derken biz bambaşka bir dünyaya kafasını daldırmış bir devekuşu gibiyiz.

Modern dünyanın sorunlarına aslında bu kadar uzak olmadığımızı bakalım ne zaman algılayacağız?

Kadınların En Çok İnanmak İsteddiği Yalanlar

Gazetede ki arkadaşlarla birlikte bir öğlen yemeğinde Florya'daki kebabçılardan birine gittik. Gazetecilerin bir arada bulundukları masalardaki sohbet ister istemez yine meslekle ilgili oluyor. Ve takdir edersiniz ki 25 yıldan sonra bu konular da beni hiç açmıyor. Onlar Türkiye'deki tüm gazetelerin ne kadar kötü yönetildiği konusunda derin bir sohbe te dalınca ben de ister istemez yan masalardaki konuşmalara kulak kabarttım.

Hemen arkamızdaki masada evli olduğunu tahmin ettiğim bir orta yaşlı erkekle, bekâr olduğunu tahmin ettiğim genç sevgilisi yemek yiyordu. Adam yemek boyunca kızcağıza inanılması o kadar zor hikâyeler anlattı ve sözler verdi ki, duysanız hayretlere düşersiniz. Bir ara kendi kendime “Tamam,” dedim, “kız şimdi önündeki ayran bardağını adamın kafasından aşağı geçirecek.” Fakat beklediğim olmadı. Kız adamın palavralarını doymaz bir iştahla dinlemeye devam etti, hatta bunları duyduğu için de mutlu oldu. “Nereden anladın,” diye soracak olursanız hemen söyleyeyim: Sadece dinlemekle kalmadım, hafif yan dönüp çaktırmadan yüzlerindeki ifadeyi de izledim.

Bunun elbette çok ayıp bir davranış olduğunu biliyorum. Rahmetli anneannem de zaten ben çocukken bu huyumdan şikâyetçiydi. Kitap okuyor numarasıyla evde büyüklerin kendi aralarındaki konuşmalarını dinlememin çok ayıp olduğunu

söyler dururdu. (O yıllarda televizyon yoktu, büyükler akşamları evde oturup sohbet ederek zaman geçirirlerdi.) Ama şimdi bir mazeretim var: Gazeteciyim. Gazetecilerin onun bunun konuşmasına kulak kabartması ayıp sayılmaz diye kendimi avutuyorum.

O günkü yemekten sonra tanıdığım ya da ayaküstü tanıştığım bütün kadınlara aynı soruyu sordum: Erkekler size ne yalanlar söylüyor? Bu yazı işte bu tespitlerimin bir derlemesi. Kadınların en çok inanmak istedikleri erkek yalanlarına buyurun:

“Karım ölsün, seni alacağım.” (Bunu söyleyen erkeğin Katolik olduğunu elbette tahmin etmiş olmalısınız. Öteki dinlerdeki erkekler, cümlelerin ilk yarısını “karımı boşayınca” diye söylüyorlar.)

“Ben aşkı seninle tanıdım.” (İlişki başlamış ama hâlâ erkek gerçek amacına varamamışsa.)

“Tanrım, inanamıyorum. Demek ki aşk böyle bir şeymiş.” (Yine aynı durum.)

“Beni ürkütüyorsun.” (Erkek kızı gözüne kestirmiş ama henüz olumlu yanıt alamamış. Kızı kışkırtmaya çalışıyor.)

“Ne kadar güzelsin, beni heyecanlandırıyorsun.” (Yine aynı durum.)

“Karım beni anlamıyor.” (Ama sen anlayabilirsin. Daha akıllısın, zekisin vs. Yine aynı durumda kullanılıyor.)

“Benim tek kötü alışkanlığım sensin.” (Maalesef yine aynı durum.)

“Kadın beni akıyla etkilemeli.” (Tahmininiz doğru, aynı durum.)

“Bir kez daha doğsam yine seninle evlenirim.” (Erkek çapkınlık yaparken yakalanmış, karısını kandırmaya çalışıyor.)

“Tanrım, inanamıyorum.” (Aynı durum.)

“Düşündüğün gibi değil.” (Aynı durum.)

“Peki ben yalan mı söylüyorum?” (Aynı durum.)

“İşten bir arkadaşım.” (Aynı durum.)

“Seni kırmaktan korkuyorum.” (Adam amacına ulaşmış, kadından kurtulmak istiyor.)

“Ben sana layık değilim.” (Aynı durum.)

“Birbirimize hiç özen göstermiyoruz.” (Aynı durum.)

“Benim artık aşka inancım kalmadı.” (İki durumda da kullanılabilir: Kadından kurtulmak için ya da kadının şefkat duygularını kabartıp tavlama için.)

Listeyi uzatmak mümkün. Ama herkesin foyası ortaya çıkmasın diye burada kesmek zorundayım. Ayrıca bütün erkek arkadaşlarımı kaybederek, tecrit edilmiş bir hayat yaşamaya da niyetim yok.

Erkeklerin En Çok İnanmak İsteddiği Yalanlar

‘Kadınların en çok inanmak istediği yalanlar’dan söz etmiştik. Sıra ‘Erkeklerin en çok inanmak istedikleri yalanlarda.’

Bu yazı esas olarak kadın okuyucularımdan aldığım ‘e posta’lara dayanıyor. Her zaman doğru söylediklerine hiç kuşku duymadığım kadın okuyucuları, elbette kendilerinin kullanmadığı ama ‘bir arkadaşlarından duydukları’ yalanları bana gönderdiler. Aralarında erkeklerin duymaktan hoşlanmasalar da kadınların kullanmaktan hiç vazgeçmedikleri türden yalanlar da olduğunu belirteyim. Parantez içindekileri de kadınların ‘iç sesi’ olarak okuyunuz lütfen.

Buyrun kuyruklu yalanlar dizisine...

“Ne kadar güzel yazıyorsunuz. Bütün yazılarınızı okudum.” (Elbette sadece başlığı ilginç olanların sadece ilk paragraflarını.)

“Sizi okumadan önce köşe yazılarına hiç ilgi duymazdım.” (Hâlâ duymuyorum ama söylersem yakışık almaz.)

“Seninle kendimi güvende hissediyorum.” (Uyurken cüzdanımı çalmayacağını biliyorum.)

“Ellerin ne kadar güzel.” (Manikür diye bir şeyin varlığından bile haberdar değil.)

“Beni daha önce hiç kimse böyle öpmemişti.” (Doğru dürüst öpüşen bir erkek bulamayacak mıydın?)

“Seni paran olmasa da severim.” (Ev ve araba bana yeter.)

“Beni aramanı istemiyorum. Bırakalım bu tek gecelik bir ilişki olarak kalsın.” (Aramazsan ağlayarak kapına dayanırım, rezil olursun.)

“Ne kadar güçlüsün.” (Ne kadar aptallar, hepsi buna inanıyor.)

“Senden önce kendimi hiç böyle hissetmemiştim.” (Aynı iç ses.)

“İlk kez orgazm oluyorum.” (Umarım numara yaptığımı anlamamıştır.)

“Kocamla iki yıldır kardeş gibiyiz.” (Budala buna bile inanıyor.)

“Hayatımın ilk gerçek erkeği sensin.” (Hayret, buna da inandı.)

“İlişkimizi senle benden başka kimse bilmiyor.” (Bir de annem, kız kardeşim, iş ve okul arkadaşlarım. Yakında karın da öğrenir.)

“Bizimkisi bir aşk evliliği değildi.” (Şimdi de olması şart değil, evlenelim bu bana yeter.)

“Aşk tek kişilik bir şeydir. Beni sevmesen de olur.” (Başkalarına bakarsan gözünü oyarım.)

“Benim için milat sensin... Öncesi yok, sonrası yok.” (Senin neyini kıskanayım salak?)

“İstesem de seni aldatamam.” (Hiç vaktim yok valla.)

“Sen olmasan yaşayamam, ölürüm.” (O kadar da değil elbette.)

“Karını hiç kıskanmıyorum. Onu sevmediğini biliyorum.” (Seni sahtekâr!)

“Sen öbür erkeklere hiç benzemiyorsun. Çok farklısın.” (Hepsi aynı çorbanın suyu...)

“Sen bildiğimiz çapkın evli erkeklerden değilsin.” (Yine aynı iç ses.)

“Bana kadın olduğumu hissettiriyorsun. (Şimdi pis pis sırtacak.)

“Beni tüm zorluklara karşı koruyabileceğini hissediyorum.” (İlk fırsatta kaçıp gider bu.)

“Benimle sırf seks için birlikte olmadığını biliyorum.” (Arada bir de oturup sadece konuşsak...)

“Yuvanı yıkmak istemem.” (Acaba karısını arayıp her şeyi bir bir anlatsam mı?)

“Çocuklarının annesi olmak istiyorum.” (Bakalım o zaman evlenmemek için ne gerekçe bulacaksın?)

Erkekleri Terleten Sorular

Yazının başlığını okuyup da sakın Tansu Çiller ile Bülent Ecevit görüşmesine ilişkin şeyler söyleyeceğimi sanmayın. Posta gazetesinde yayımlanan bir haberin başlığı bu. Habere göre ‘uzmanlar’ kadınların eşlerine ya da sevgililerine en çok yönelttikleri 5 soru tespit etmişler. Hafta sonu tatilinde sanıyorum birçok evde tekrarlanacak bu soruları ve verilmesi gereken yanıtları bilmenizde yarar var kanısındayım. Sonuç olarak bir köşe yazarının görevlerinden birisi de ‘halka hizmet’ olmalı diye düşünüyorum.

Sorular şöyle:

- 1- Ne düşünüyorsun?
- 2- Beni seviyor musun?
- 3- Şişman mıyım?
- 4- O kadın benden daha mı güzel?
- 5- Ben ölseydim ne yapardın?

Sizleri büyük bir dertten kurtarmak için hemen söylemeliyim ki ‘doğrucu Davut’ olmanın bu konuda insana sağlayabileceği hiçbir fayda yok. Hatta bir adım daha ilerleyeyim ve uzmanların kesinlikle ‘yalan’ söylemenizi tavsiye ettiğini belirtiyim.

Örneğin ‘ne düşünüyorsun’ sorusuna kesinlikle, ‘Fenerbahçe bu sene şampiyon olacak mı, onu düşünüyordum,’ şeklinde bir yanıt vermemelisiniz. Elbette arpacı kumrusu gibi düşünüyor olmanızın nedeni ‘iş hayatının bunalımları’, ‘son eko-

nomik kriz', 'Euro, dolar karşısında geriler mi', 'çocukken giydiğim kalitede tokyo terliği nerede bulabilirim' gibi konular da olmamalı. Birinci sorunun doğru yanıtı şu: Senin ne kadar harika, anlayışlı, sevecen, tatlı dilli olduğunu, seninle karşılaştığım için ne kadar şanslı olduğumu düşünüyorum!

İkinci soru aslında doğru yanıtı bilseniz bile kesinlikle geçer not alamayacağınız bir soru. Elbette bu soruya 'fark eder mi', 'bilmem', 'sanırım' gibi yanıtlar vermemelisiniz. Ama unutmamalısınız ki 'evet, seviyorum' demeniz de yeterince inandırıcı olmayacaktır. Çünkü hiçbir kadın bu sözü, bu soruyu sorduğu zaman duymak istemez. İnandırıcı olmak için yerli yersiz her yerde söylemelisiniz. Ama o da yetmez. Bunu 'sevgilinizin' kadın arkadaşlarının ve özellikle de kadın akrabalarının yanında da sık sık tekrarlamalısınız.

Bence üçüncü sorunun en iyi yanıtı her zaman 'neye kıyasla' olmalı ama uzmanlar bu yanıtı verdiğinizde başınızın beladan kurtulamayacağını bildiriyorlar. Doğru yanıt 'elbette değilsin', doğru tavır da bu yanıt verdikten sonra hemen oradan uzaklaşmak olmalıymış.

Dördüncü soruya vereceğiniz yanıt en kritik olanı. 'Hayır onun boynu çok kalın', 'bilmem, biraz selülit var galiba' gibi yanıtlar, bir hafta sonunu cehenneme çevirebilir, haberiniz olsun. Soruyu soran eşiniz ya da sevgiliniz Arnold Schwarzenegger'e, hatta Whoopi Goldberg'e de benzese şöyle demelisiniz: Elbette sen daha güzelsin. Üstelik sen hem daha çekici, hem de daha akıllısın,' olmalı.

Bu kadar ipucundan sonra son soruya vereceğiniz yanıt da kendiliğinden ortaya çıkıyor. Bu durumda evi satıp, Rio'ya yerleşmeyi düşündüğünüzü ve 18'lik melez dilberlerle gönül eğlendirmeyi tasarladığınızı söylememelisiniz. Bu soru sorulduğu sırada elinizde 'kız tavlama sanatı' gibi bir kitap da olmamalı. Nasıl olsa ölmüş olacağınız için ileride yalan söylemiş olduğunuzu yüzünüze vurma imkânını bulamaz. Onun için en iyi

yanıt ‘Sensiz yaşamaktansa ben de kendimi öldürürüm, hem sensiz hayatın ne anlamı olabilir ki?’ demeniz olacaktır.

Tavsiyem bu yazıyı okuduktan sonra gazeteyi de imha etmenizdir. Bu sınav sırasında bu yazıdan kopya çektiğiniz anlaşılırsa, sizi ben bile kurtaramam, haberiniz olsun.

‘Seni Seviyorum’ Demek Kolay mı?

Kadınların erkekleri çok terleten beş sorusunu ele almıştık. Bunlardan bir tanesi de ‘Beni seviyor musun?’du. Sanıyorum bir erkeğin hayatında en çok karşılaştığı soru bu.

Roland Barthes, ‘Bir Aşk Söyleminden Parçalar’ isimli kitabında, çeşitli yazarlardan seçtiği parçalarla, âşık olduğumuzda kullandığımız söylemle ilgili sentezlere ulaşmış.

Ben özellikle ‘seni seviyorum’ sözcüğü üzerine yazdıklarıyla ilgilendim.

Barthes, “İlk açılma geçtikten sonra ‘seni seviyorum’un hiçbir anlamı yoktur,” diyor.

İlginç ama bana kalırsa eksik bir tarif.

Gerçekten de birisine ilk kez ‘Seni seviyorum Mualla,’ gibi bir söz sarf ettiğinizde yeni bir şey söylemiş oluyorsunuz. Bu yeni mesajınızı verdikten sonra aynı mesajın tekrarlanmasına yönelik olarak söyleyeceğiniz her şey, aslında ilk kez söylediğinizde ifade ettiğiniz duygularınızdır.

Bu yüzden de, bunu bir kez söyledikten sonra tekrar tekrar söylemenizin bir anlamı olmasa gerekir. Acaba öyle mi?

İşte bu noktada kadınların kafa yapısı ve hayatı algılayış tarzlarıyla, erkekler arasında kesin bir farkın ortaya çıktığını düşünüyorum.

Erkekler, genellikle bir kez ‘seni seviyorum’ dedikten sonra, çok gerekmedikçe aynı mesajı bir kez daha tekrarlama ihtiyacını hissetmiyorlar. Bilinen bir şeyi tekrarlamak, boşa zaman harcamak gibi geliyor.

Oysa kadınlar, bu sözü her duyduklarında, ilk defa duyuyormuş gibi mutlu oluyorlar. Onun için de bu sözcük kümesinin tekrarlanmasını, tekrarlanmasını, tekrarlanmasını istiyorlar. O da yetmiyor, sık sık bunu sorarak aynı yanıtı bir daha duymak istiyorlar.

Öte yandan 'seni seviyorum' cümlecigi, ilk kez söylendiğinde içinde bir de soru taşıyor: Acaba sen de beni seviyor musun?

Hiçbir zaman bunun cevabı 'hayır', 'belki', 'bakalım' gibi kesin bir hüküm taşımıyor. Cevabın olumsuzluğu, bununla ilgili olarak bir cevap verilmemesinde yatıyor. Yani birisine seni seviyorum dediniz ve cevap alamadınızsa, anlıyorsunuz ki o sizi sevmiyor. Oysa açıkça olumsuz cevap almadığınıza göre, umutlanmanız gerekmez miydi? Ama nedense cevapsızlık durumunda bunun olumsuz olduğuna hükmediyoruz.

Rousseau, 'seni seviyorum' denildiğinde 'ben de' cevabının verilmesini yeterli buluyor. Bunu 'Düşselleştirilmiş biçimiyle bu yanıt bütün sevinç söylemini başlatmaya yeter,' diye açıklıyor.

Ona da katılmıyorum.

Birisine 'Seni seviyorum Mualla,' dediğinizde alacağınız cevap 'Ben de seni seviyorum Necip,' olmalı.

Eğer çift arasında bir tutku ile güçlenmiş aşk yoksa, ya da zaman içinde tutkuyu ortadan kaldıran sebepler ortaya çıkmışsa, bu baştan savma yanıt kullanılır. Çünkü, öznesi belirsiz, biçimsel olarak zayıftır.

Nietzsche'nin sözlerine dikkat edin: "Seni seviyorumun biricik yükselme biçimi onu sert söylemek, ona bir ön adın açıklımını vermektir: 'Arianne, seni seviyorum' der Dionysios."

Onun için eğer sevgilinize aranızın bozulmasını istemiyorsanız zırp pırt 'seni seviyorum' demekten çekinmeyin. Kadınların bunu siz ne kadar sık söylerseniz söyleyin, sizin söylediğinizden daha sık duymak isteyeceklerini aklınızdan çıkarmayın.

Evliliğin ‘Özgür’ Olanı Ne Ola ki?

Dünyayı radyo DJ’leri yönetseydi ne kadar iyi olurdu diye düşünüyorum bazen... Elbette sadece radyo değil, çok fazla sallanmamaları koşuluyla televizyon VJ’lerine de razıyım.

Bir kere dünyada bir insanın başına gelebilecek en büyük felaket bile onların nezdinde ‘unut gitsin’den daha öteye bir anlam ifade etmiyor. Sürekli gülümsemek, herkese seni seviyorum demek, hoşgörölü olmak temel düsturları ve anlamsız bir gülüşle bu sözleri bıkip usanmadan bütün gün tekrarlayabilmek gibi bir özellikleri de var. Sevgiliniz sizi terk mi etti, kolay: Unutun gitsin... İşten mi kovulduunuz, mesele değil: Patronunuza gidip ‘yine de seni seviyorum Ahmet Bey’ deyin... Kocanız sizi aldatıyor mu, ne kadar da şanslısınız: İşte size boşanma tazminatını harcayabileceğiniz beş gözde yerin listesi...

Radyoların böyle insanı yaşadığı andan ve hayattan ‘koparan’ bir tarafı var. Bunu en çok radyolardaki ‘talk şov’larda anlıyorum. Mesela geçen gün radyolardan birinin tartışma konusu ‘evlilik anlaşmaları’ydı... Amerika’da yaygın bir uygulama olduğunu gazetelerden, televizyonlardan öğrenmiştik. Demek ki bu âdet Türkiye’ye de gelmiş ve bir anda halkımızın önemli bir gündem maddesine dönüşmüş.

Radyodaki sempatik sesli sunucunun sorduğu soru şuydu: Evlenirken evlilik anlaşmanıza en çok koydurmak istediğiniz madde nedir?

Cennet vatanımın bekâr erkekleri ve bekâr kızları telefon parasından çekinmeden sırayla bağlanıp görüşlerini açıkladılar. İki ihtimal var: Ya kimsenin bu konuda bir fikri yok (hayır anlaşmayla ilgili değil, evlilikle ilgili fikri yok) ve ilk söylenen görüşü radyoda dinleyip papağan gibi tekrar ediyorlar ya da hepsi çıldırmış!

Araştırmaya katılanların kahir ekseriyeti evlilik anlaşmalarına ‘özgürlük’ maddesi koydurmak istiyor. Evet doğru okudunuz, özgürlük! Bir daha yazıyorum ki yanlış anlaşılmasın, evlilik anlaşmalarına koydurmak istedikleri madde bu: Özgürlük!

Şimdi diyeceksiniz ki “E güzel kızım (ya da yakışıklı oğlum) madem özgür olmak istiyorsun niye evleniyorsun?”

Ama dünya, radyo dünyası bir kere, bizim yaşadığımıza hiç benzemiyor... Dediğim gibi yaşanan gerçeklikten insanı ‘koparan’ bir tarafı var ve mikrofonu bir şekilde eline geçiren herkes mutlaka uçuk bir şeyler söylemek zorunda kalıyor.

Öte yandan şöyle de düşünebiliriz: Demek ki halkımız bir bakıma sağduyusunu da hâlâ yitirmiş değil: Evliliğin insanın bazı özgürlüklerinden vazgeçmesi anlamına geldiğinin farkında. Evliliğin bir tür ‘aşk hapishanesi’ne dönüşmesini istemiyor... Kaya Çilingiroğlu ya da İbrahim Tatlıses’in düştüğü tatsız durumlara düşmemek için işini peşinen anlamaya bağlıyor.

Evlenmek üzere olanların mutluluklarına engel olmamak için evlilik ve özgürlükler üzerine fazla yorum yapmayı doğru bulmuyorum. Ama bence önümüzdeki haftanın konusu şu olmalı: Evlendikten sonra eşiniz anlaşmadaki özgürlük maddesini işletmek isterse tavrınız ne olur? Radyo kuşlarının buna gerçek hayatta ne yanıt vereceklerini, kaç cinayet işleneceğini, kaç kişinin sakat kalıp kaçının hapishanede ömür çürüteceğini merak etmiyor değilim...

Evlilik ve Özgürlük Üzerine

E-postalardan taşan umumi arzu üzerine dün kaldığımız yerden devam ediyoruz: Hem evlenmek, hem de özgür olmak istemek birbiriyle çelişen bir durum mudur?

Önce çıkan kısmın özeti: Bir radyo programına katılan bekâr Türk erkekleri ve kızları evlenirken eşleriyle bir anlaşma yapmak ve bu anlaşmaya 'özgürlük' maddesi koymak istiyorlardı. 'Bu satırların yazarı' da "madem özgür olmak istiyorsunuz, neden evleniyorsunuz?" diye soruyordu. Bazı okuyucular hafızamın zayıf olduğundan söz ederek eskiden çok moda olan bir kavramı hatırlattılar: Açık evlilik... Evet, hafızam pek kuvvetli değil ama 'açık evlilik'ten söz etmemiş olmamın nedeni o programdaki 'özgürlük' isteğinin bende bu tür bir 'cinsel çağrışım' yaratmadığıdır. Açık evlilik, tanımı gereği çiftlerin kendilerine cinsel arkadaşlar da bulmalarını içeriyor ki bence bekâr Türklerin (kız ya da erkek olsun) bu tür bir talebi yok. En azından 'henüz' yok. Konuşmacıların genel havasından 'özgürlüğü' daha çok 'sahiplenilmek', 'kendine ait bir yaşam alanına sahip olmak' şeklinde algıladığımı belirtmeliyim.

Evlilik, yine tanımı gereği çiftlerin o noktadan sonraki yaşamlarını 'birleştirmeleri' anlamına geliyor. Ve bu 'birleştirme' doğal olarak evlilik içinde bireylere 'tek tek yaşam hakkı ve alanı' da tanımıyor.

Aşkla başlayan evliliklerde çiftler zaten birbirlerine yapışmayı, tek bir canlı gibi hareket etmeyi seçmiş bulunuyorlar. Bu seçimi zorunlu kılan şey aşkın bizzat kendisi. Çünkü âşık olan

çiftler birbirleri içinde erimeye, yeni bir kişilik gibi davranmaya başlıyorlar. Evlilik bunu sadece resmileştiriyor. Burada aşkın nasıl olup da bittiği tartışmasına girmeyeceğim. Ama bilinen bir gerçek ki aşk şu ya da bu nedenle bir şekilde sona eriyor. Ve bu andan itibaren 'yapışık hayat', çiftleri bunaltmaya başlıyor. Bu durumda da çiftler kendilerine bir yaşam alanı açma mücadelesine giriyorlar ki esas kırıcı ve yıkıcı olan süreç de böyle geliyor.

Görücü usulüyle yapılan evliliklerin dışarıdan bakıldığında daha sağlam gibi görünmesinin bir nedeni de bu. Bu tür çiftler için evliliğin ilk yılları zaten birbirini tanımak, birbirine alışmakla geçiyor. Bu sürecin zaman içinde aşka dönüşmesi de mümkün elbette. Bu da haliyle çiftlere bir zaman kazandırıyor, o kazanılan zaman içinde bizimki gibi toplumlarda özellikle erkeğin, kendisine ait bir yaşam alanı da yaratması mümkün olabiliyor. Bu da haliyle iç çatışmaları azaltıcı bir etken.

Sorun esasen çiftlerin birbirleriyle arkadaş olmayı başaramamış olmalarından kaynaklanıyor. Biten aşkın ya da özenin yerine yeni bir ilişki biçiminin ikâme edilmesindeki güçlükten doğuyor. Bu yönüyle bakınca kabahati sadece kuruma yıkmak da elbette doğru değil. Ama evlilik kurumu insanlarca en başından itibaren 'hayatları birleştirmek' olarak tanımlandığı için suçlanmaktan da yakasını hiçbir zaman kurtaramıyor.

Benim 'özgürlük' peşindeki gençlere bu kadar hayat tecrübesinden sonra önerebileceğim tek şey şu: Eğer özgürlük sizin için bu kadar önemliyse evlenmeyin ve birlikte yaşayın. Hatta mümkünse ayrı ayrı evlerde, allahın her günü görüşmek, buluşmak, konuşmak zorunda olmadan birlikte olun. Bu çiftlerin birbirlerine olan aşkını da, birbirlerine gösterdikleri özeni de koruyabilecekleri bir fiziki ortam demek. Ayrıca avukat parası ve boşanma tazminatları da insanın cebine kalıyor!

Bir Film Seyrettim, Yazı Konum Değişti!

Biraz gecikmeli de olsa sonunda ‘Gözü Tamamen Kapa-
lı’yı seyrettim. Kubrick’in filmi ‘Eyes Wide Shut’ın adını çevirir-
ken filmi seyretmemiş olmalılar diye düşündüm. Niye böyle
düşündüğümü birazdan anlatacağım.

Filmin seyredenleri ‘siyah ve beyaz’ olarak ikiye bölmesi-
ne de hiç şaşırmadım. Zaten herkes beğenmiş olsaydı Kub-
rick’in aziz ruhu bundan ‘muazzep’ olurdu diye de aklımdan,
geçirdim. Peşinen söyleyeyim ki ben filmi beğenenlerin tara-
fındayım, hiç sıkılmadan birkaç kez daha seyredebilirim.

Kubrick’in filmi evlilik, kıskançlık, aldatma, cinsellik, ero-
tizm, çağdaş burjuva yaşamı üzerine kurulmuş. Bu açıdan kla-
sik bir Kubrick filmi de diyebiliriz. İnsan doğasının, insanların
birbirleriyle ve toplumla ilişkilerinin bir başka boyutu bu. İz bı-
rakan öteki Kubrick filmleri gibi fantastik ama gerçek olabile-
cek bir öykü...

Film, her şeyden önce kadın-erkek ilişkileri açısından de-
ğerlendirilmeli diye düşünüyorum. Cinsiyetlerden erkek olanı
‘ayrıcalıklı’ bir role sahip. ‘Düşman bilinçler’ olarak tanımlaya-
bileceğimiz erkek ve kadından ikincisi, bu cinsel güç mücade-
lesinde kendi yenilgisine göz yumuyor. Kadın, erkekle müca-
dele ediyor ama ciddi bir rakip gibi de davranamıyor. Öte yan-
dan bu durum, kadının ‘boyun eğmesi, teslim olması’ anlamı-
na da gelmiyor. Kadın bir nesneye dönüştürölmeye boyun eği-
yor ama erkek karşısındaki davranışlarıyla bu boyun eğişin
‘toplumsal rol gereği’ olduğunu da vurguluyor.

Bazı akli evvel yorumcuların ‘daha iyisi Türk seks filmle-
rinde bile var’ diye küçümsedikleri ‘orji’ sahneleri, kadının
nesneleşmesinin altını çiziyor. Yaşadığımız dünyada kadının
kendisi için erkekler tarafından tanımlanan bu konumu müca-
dele etmeksizin kabullenişini anlatıyor.

Öte yandan yine yaşadığımız dünyadaki kadının rolüne
ilişkin olarak bir başka gerçeğin de altı çiziliyor. Filmin kadın-
ları, belirgin bir kayıtsızlıkla erkeklerin önünde soyunup, onun
karşısında canları ne isterlerse yapabiliyorlar. Kundera’nın,
Yavaşlık’ta anlattığı gibi: “Burada benim yanımda bulunmanın
hiçbir önemi yok. Bakışların vücudumun bir tek miliminin bile
umurunda değil. Senin karşında ne istersem yaparım, en uy-
gunsuz şeyleri yapabilirim, senin önünde kusabilirim, işeyebi-
lirim, cinsel organımı yıkayabilirim...”

Kadının teslim oluşa ve ikinci cins olarak tanımlanmaya
karşı sessiz bir isyanı sanki bu.

Filmin adındaki ‘wide’ (açık) ile ‘shut’ın (kapalı) yan yana
gelmesi bu yüzden basit bir kelime oyunu da değil. Filmin adı
doğru çevrilmemiş derken bunu kastediyorum. Bence Türk-
çe’de ‘Gözler faltaşı kapalı’ daha uygun olurdu...

Aslına bakarsanız neredeyse tüm erkekler ve kadınlar
kendi ilgi alanlarına gömülmüş olarak yaşarlar. Dışlarında olup
bitenlere karşı bir ilgi duymazlar. Gözleri hem açıktır; ilgi alan-
larındaki her şeyi görürler, hem kapalıdır; ilgi alanlarının dışın-
dakilere karşı bir itki hissetmezler... Gasset, “küçük burjuvala-
rın has biçimde âşık olmaları bu yüzden güçtür,” diye yazıyor:
“Onlar için yaşam, bilinenler ve anlaşılanlar üzerinde diren-
mekten, hep o aynı günlük tekdüzelikten alınan sarsılmaz do-
yumdan oluşur.”

Filmin final sahnesinde Kidman’ın hiçbir şey yaşanmamış
gibi ilişkinin en başındaki amaca dönmeye yönelik çağrısının
sebebi de bu olmalı.

Kubrick’in veda filminin basit bir ‘evlilik boştur’ önerme-
sine indirgenmesinin haksızlık olduğunu düşünüyorum.

Magandalar Cenneti

Hacettepe Üniversitesi'nden bir grup bilim adamının yaptığı bir araştırma “kadın dövme geleneğimiz” hakkında çok ilginç sonuçlar veriyor. Ankara Batıkent'te 810 aile arasında yürütülen araştırma, eğitilmiş kadınlar arasında dayak yeme olaylarında, eğitim düzeyi ile birlikte bir artış olduğunu gösteriyor.

20 ila 49 yaşları arasındaki evli kadınlar arasında yürütülen araştırma okuma yazma bilmeyen kadınların hemen hemen tümünün aile içi şiddete maruz kaldığını gösteriyor. “Aile içi şiddet” kavramını kullanırken “fiziksel şiddet”i, yani dayaağı kastettiğimi, sözel, duygusal ve cinsel şiddeti şimdilik dikkate almadığımı da belirtmeliyim.

Eğitilmiş kadınlar arasında, üniversite mezunlarının yüzde 38,5'u, lise mezunlarının yüzde 30,8'i, ortaokul mezunlarının yüzde 22,2'si, ilkokul mezunlarının yüzde 27,3'ü, okur-yazar olanların da yüzde 32,8'i koca dayaağı ile karşı karşıya.

Dayak atan erkeklerin yüzde 31,8'i üniversite, yüzde 31,9'u lise, yüzde 30'u ortaokul, yüzde 28,6'sı ilkokul mezunu. İşsiz erkeklerin neredeyse tamamı karılarını döverken, çalışanların yüzde 30,6'sı, emeklilerin de yüzde 20,3'ü karılarını dövüyor.

En az dayak yiyen kadınlar ise yüzde 6 ile 20-24 yaş arasında. En çok dayak yiyenler yüzde 50 ile 40-45 yaş grubundan çıkıyor. Evlilik süresinin artışı dayak olasılığını artırıyor. En çok dayak olayına en yıl ve daha uzun süreli evliliklerde rast-

lanıyor. Çocuklu ailelerde çocuksuz olanlara göre dayağa daha çok rastlanıyor. Kadınların yüzde 30,6'sı da "sebepsiz" dayak yediklerini söylüyorlar. "Sebeup" olarak ileri sürülenlerin ise dedikodu, kıskançlık gibi sudan bahaneler olduğunu belirtmeliyim.

Devamlı okuyucularım hatırlayacaklardır. Bu köşede kadınların toplum içindeki en önemli sorunlarının "kimlik" sorunu olduğunu sık sık yazdım. Kocasından bağımsız bir toplumsal kimlik edinemeyen kadının, dayak, aldatılma, hakaret gibi her türlü aşağılanmaya karşı savunmasız kaldığının altını çizdim. Kocasından bağımsız bir toplumsal kimliği olmayan kadınların her türlü aşağılanmaya karşı evliliği bozmaya cesaret edemediğini vurguladım.

Araştırmanın ortaya koyduğu korkunç tablo, benim çoğu zaman el yordamıyla anlatmaya çalıştığım bu gerçeğin altını bir kez daha çiziyor. Eğitilmiş ve gelir getiren bir işi olduğu halde kadınların yüzde 76'sının dayağa rağmen boşanmaya karşı çıkmaları çok düşündürücü.

Bunun en önemli nedeni boşanmış kadının toplumsal konumu. Kendisini toplum içinde "bilmemkim beyin karısı" olarak konumlayan kadın; bir yandan bu konumunu kaybetme korkusu, diğer yandan da dul kadınlara yaşam hakkı tanımayan toplumsal gelenekler yüzünden dayak da dahil her türlü aşağılanmaya katlanmakta beis görmüyor.

Bu yüzden de evlilik süresinin uzaması, çocuklar, kadının yaşının ilerlemesi gibi faktörler, bizim mağandaların evlerde istedikleri gibi at oynatmalarına yol açıyor. Biliyorlar ki ne yaparlarsa yapsınlar kadınlar onlara kölelik etmeye devam edecekler.

Meclis'te kabul edilen ve karısını döven erkeğe hapis cezası getiren yasa da işte bu toplumsal nedenlerle hiçbir işlerliği olmayacak bir yasadır. Kadının genel olarak toplum içindeki durumu düzelmeden, dul kadınları aşağılayan toplumsal geleneklerimiz değişmeden, kadınlara çocukluklarından itibaren

bağımsız bir kimlik geliştirmelerine yönelik eğitim verilmeden bu konuda bir ilerleme kaydedemeyiz.

Bunlar olana kadar da Türkiye, karısını döven magandalardan cenneti olmaya devam edecek.

Ex Nihilo

(Hiçten Hiçbir Şey Çıkmaz)

Plastik sanatlarda ve edebiyatta minimalistleri daha çok severim. (Müzikte ise tam tersini düşünüyorum. Ama konumuz bu değil.) Bunun sebebi, ne diyeceklerse onu açıkça ve kestirmeden söylemeleridir. Anlatmak istediklerini biçimciliğin labirentlerinde kaybolmadan yazıp-çizmelerini beğenirim. Yazarken de “minimalist” davranmaya çalışırım.

Yazımın başlığı olan latince deymi de işte bu yüzden çok severim.

Bir tek kelimenin, üzerine sayfalar dolusu yazılabilecek bir konuyu açıklaması ve telaffuzundaki büyüğü müzik beni hep etkilemiştir.

Sizler de izleyebildiniz mi bilemiyorum. Bir avukat geçenlerde 17 yıllık eşinden ayrılmak için mahkemeye başvurdu.

Bu boşanma davasını binlerce benzerinden ayıran en önemli husus ise avukatın eşi olan hanımın geçirdiği bir trafik kazası nedeniyle 2 yıldır felç olmasıydı.

Hürriyet, şimdi bu olayla ilgili bir tartışma başlatmış. Okuyuculara “siz olsanız ne yapardınız” diye soruyor. Dizinin başlığı ise biraz fazla iddialı: Bir aşk ahlakı tartışması.

Dizinin başlığını okuyunca dilimden “ex nihilo” sözcükleri döküldü. Son derece bireysel ve özel bir olaydan, nasıl olup da “aşk ahlakı” üzerine genellemeler çıkarılabileceğini anlamadım.

Hatta daha da ileri giderek, “aşk” ile “acıma” duygusunun birbirine karıştırılmasından da dehşete kapıldığımı söylemeliyim.

Sevgi, öbür yalancı biçimleri olan şehvetten ve tutkudan nasıl apayrı bir şeyse, “şefkat”ten de o kadar ayrı bir dünyaya tekabül eder.

Tutku, nasıl ki sevginin en yüce noktasını göstermezse, şefkat de sevginin (ya da aşkın diyebiliriz, ama ben hep sevgiyi kullanmayı tercih ediyorum) şu veya bu aşamasına denk gelmez.

Sevginin, şefkat olarak tezahüründe söz konusu olan şey, sadakat, bağlanma duygusu ve genel olarak sevecenlik diyebileceğimiz duygulardır. Asla büyü ve teslim olmayı içermez.

Birbirlerine şefkatle bağlı olan çiftler birbirleri içinde erimezler. Evet, ona sadıktırlar, bağlanmışlardır, ancak her biri sonuç olarak kendi içine gömülmüş olarak yaşar. Öbürü için kendinden geçme yoktur. Çiftler birbirlerine yumuşaklık, düşüncelilik, esirgeme, koruma duyguları ile bağlıdırlar.

Burada bir ara verip çıkış noktamıza geri dönelim.

Olayın kahramanlarının anlattıklarından çıkardığım kadarıyla ortada “aşk”tan söz etmemizi gerektiren bir durum yok, zaten daha önce de hiç olmamış.

Bu olaya bakıp “aşk ahlakı” çıkarsaması yapmak pek de mümkün görünmüyor.

Demek ki, Hürriyet’in önce sorduğu soruyu değiştirmesi gerek.

Boşanmak için mahkemeye giden erkeğin anlattıklarından, yukarıda tarif ettiğim bir “şefkat birliği” ile karşı karşıya olduğumuzu çıkarıyorum.

Çünkü çiftin ilişkileri uzun süredir bozukmuş. Evlilik bağına ayakta tutan tek gerekçe çok uzun yıllar süresince “çocuklarımız büyüsün” olmuş. Sonunda çocukların büyümesiyle trafik kazası bir araya gelince de işte böyle gazetelerin dillerine düşmüşler.

Erkek, kendisini şöyle savunuyor: “Gerçek yaşantınız dışarıda olurdu. Ve bir ikiye bölünmüş yaşamaya başlardınız. Ve bunun sonu yok. Yaşayamazdınız... Bir yerde tikanırdınız, tıkanıyorsunuz...”

Olayın mağduru olarak sunulan felçli hanım ise hâlâ şoku üzerinden atamamış. “Hilmi bunu nasıl yapar?” diye sormasından anlıyoruz bunu. Bence gazeteye anlattıkları arasındaki kilit cümleler şunlar: “Hâlâ bir yanlış yaptı, içinden çıkamıyor diyorum. Bazen de hâlâ mücadele etme gücünü nereden bulduğumu da soruyorum kendi kendime... Ben bütün bunları hak edecek ne yaptım?”

Bütün bu hikâyenin sonucunda yukarıda da belirttiğim gibi bu terk etme-edilme olayını “aşkın bitişi” ile açıklamanın imkânı yok. Çünkü ortada bir “aşk” yok.

Ancak bütün bunlara rağmen bana öyle geliyor ki, felç olan eğer erkek olsaydı bunların hiçbirisi olmayacaktı.

Bu ne erkeğin kadına göre daha “gaddar” olmasında, ne de kadının erkeğe göre daha çok sevgiyle dolu olmasından ileri geliyor.

Bunun esas sebebi kadının ve erkeğin Türk toplumundaki konumlarından kaynaklanıyor.

Erkek, sahip olduğu onca şeyden birisi olan kadından kolayca vazgeçebiliyor. (Burada elbette ki aşkın olmadığı bir durumdan söz ediyoruz.)

Buna karşılık kadın toplumsal yaşamda sahip olabildiği son derece sınırlı şeylerden birisi olan evliliğine ve erkeğine daha sıkı sarılıyor. Onu her ne pahasına olursa olsun korumak için savaşıyor.

Bence olan bundan ibarettir.

İhanete Nasıl Tahammül Ediyorlar?

Günlerdir Türkiye'yi meşgul eden 'tacizci doktor'un eşinin gazetelere ve televizyonlara yansıyan sözleri, uzun süredir yazmayı tasarladığım bir konuyu gündeme getirmeme fırsat verdi.

Yazılarımda çok kısa da olsa buna değinmiştim. Doktorun dış hekimi olan eşi kocasının tahrik edildiği için bunu yaptığını, zaten yakışıklı bir erkek olan kocasının tahrike direnemediğini söylüyordu.

Kocasının ihanetini kendisine göre mantıklı bir temele dayandırıyor ve bu 'mantıklı ihanet' nedeniyle kocasını bırakmayacağını "Her şeye rağmen kocamın yanıdayım," diye vurguluyordu.

Bu davranışın benzerlerine biz gazeteciler her gün rastlıyoruz. Zina ve aldatma olaylarının büyük bölümünde kadınlar zannedildiğinin aksine kocalarını terk etmek yerine onu savunma ve evliliklerini koruma davranışlarına giriyorlar.

Bu durumlarda genellikle 'öteki kadın' suçlanıyor. Kocalar 'her tahrike kolayca kapılıveren büyük çocuklar' gibi karıların kanatları altına sığınıyorlar.

Toplumun büyük bir kesimi de aslında bu tür davranışları onaylıyor. Hatta böylesine bir ihanete rağmen kocasını terk etmeyen kadın 'yuvasını kurtaran bir dişi kaplan' gibi mücadele etme cesaretini kendisinde bulduğu için alkışlanıyor ve çevresinden destek görüyor.

İhanete uğrayan kadınların sosyal durumları, okumuşluk düzeyleri, kendi başlarına bir hayat kurmaya yetecek gelirleri olup olmadıkları gibi unsurlar bu davranışı pek etkilemiyor.

Bu davranışı açıklamak için kullanabileceğimiz ilk anahtar, aşk olabilir. Seven bir kadının, sevdiğinin kusurlarını istese bile göremeyeceğinden söz edilebilir. Oysa unutmamalı ki bir erkeği diğer kadınların cinsel çekimlerine karşı koruyabilecek tek güç o erkeğin bir kadına aşkla bağlı olmasıdır. Kadın sevilmediğini bile bile bu duruma katlandığına göre, tek taraflı bir aşkın böylesine bir ihaneti mazur göstermesi ihtimali çok düşük.

Olay, kadınların tek başlarına bir hayatı sürdürmeye yetecek maddi güçleriyle de ilgili değil. Çünkü son derece eğitilmiş ve gelir sahibi kadınlar bile cahil hemcinsleriyle bu tür konularda davranış birliği içinde olabiliyorlar.

Geçen hafta vizyona giren “İlk Eşler Kulübü”nün oyuncularından Goldie Hawn’ın kendi rolünden yola çıkarak söylediği sözler bu konu için bir ipucu oluşturabilir. Hawn şöyle diyor: “Kadınlar tüm yaşamlarını bir erkeğin çevresinde, onun düşüncelerine göre kurmuşlar. Sonra terk edildiklerinde, birden, benim başka ne özelliklerim vardı diye düşünmeye başlıyorlar. Anneler kızlarına şunu öğretmeli: Kendini tümüyle bir erkeğe adamamalısın. Önce kendi özelliklerini öğren ve içine sindir. Tek başına yolculuklara çık, kendini ve dünyayı tanı. Taleplerini belirle ve dile getir.”

İşte bence meselenin özü bu: Kadınların büyük bölümü yetiştirilişleri sırasında yapılan hatalar nedeniyle kendileri için geçerli bir kimlik oluşturamıyorlar. Kocalarının kimliğini benimsiyor ve toplum içinde “falanca beyin eşi” olarak anılmaktan herhangi bir mutsuzluk duymuyorlar.

Evliliği tehlikeye düşüren ihanet gibi olaylarla karşılaştıklarında da ilk tepkileri, her şeyden ve hatta gururlarından bile önce bu kimliği korumak şeklinde ortaya çıkıyor.

Toplumun değer yargıları da bu durumu destekliyor. Ka-

dının bir birey olarak kendi varlığını ortaya koyması, geleneksel değer sistemleri tarafından aşağılanıyor, olumsuzlanıyor. Kadın, kocasının kimliğini sahipleniyor ve dolayısıyla bu kimlikten vazgeçmemek için de ihanete bile katlanıyor.

Umarım kızıma önümüzdeki yıllar boyunca kendisinin de birey olarak toplumda varolabileceğini, bütün hayatını bir erkeğin kimlik kartının arkasına saklamaması gerektiğini öğretebilirim.

Kadınları Anlamak Kolay Değilmiş!

Radikal'in yazışları toplantısında arkadaşlarla konuşurken ne kadar can sıkıcı bir ülkede yaşamakta olduğumuzu bir kez daha anladım.

Bill Clinton'ın "seks maceralarından" söz ediyorum. Bugünkü Radikal'in birinci sayfasında Clinton'ın "aşk" maceralarının bu kadar büyük yer kaplamasının da nedeni bu. Gündem okunurken bu haberlere o kadar çok güldük ki, on beş aydır verdiğimiz iç karartıcı haberlerle canınızı sıktığımız için vicdan azabı duyup, bu pazar günü sizlerin de biraz neşelenmenizi istedik.

Ne yazık ki bizim ülkemizde böyle eğlenceli olaylar olmuyor, olsa bile "devlet sırrı" muamelesi gördüğü için kimsenin ruhu duymuyor.

Acaba bizim bu kadar dünya dışı bir ülke olmamızın sebebi, siyasi liderlerimizin kendilerini aşk meşk konularından uzakta tutmalarından mı kaynaklanıyor? Bu yüzden canları çok sıkıldığı için mi hepimizin canını sıkacak işler yapıyorlar?

Neyse, şimdi konumuz bu değil.

Başkan Bill'in neredeyse yüze yakın kadınla ilişkisi olduğu haberlerine Hillary Clinton'ın gösterdiği tepki, "bu satırların yazarını" okuyucularından özür dilemek zorunda bırakıyor.

Bugüne kadar evli kadınların kocalarının bu tür ihanetle-

rine göz yummalarının nedeninin “kadının toplumsal konumu” ile ilgili olduğunu düşünüyordum.

Kendisini toplum nezdinde “bilmemkim beyin karısı” olarak konumlayan kadınların, bu tür aşağılanmalar karşısındaki tepkisizliklerinin asıl sorumlusunun “erkek toplum değerleri” olduğunu varsayıyordum.

Bu konuda belki on tane yazı yazdım. Tacizci doktorun eşinden tutun da, Kayahan’ın kızının boşanmasına tepkisine kadar birçok olayı bu “tahlille” açıklıyordum.

Tezlerimin berhava olmasına Hillary Clinton yol açtı.

Kocasının bütün maceralarını bildiğini ima ederek söylediği “Ben onu seviyorum, önemli olan bu, hep onun yanında olacağım,” sözleri beni yıkmaya yetti.

Hillary Clinton’ın, toplumumuzun çaresiz kadınlarından çok farklı bir toplumsal konuma sahip olmasına rağmen; kocasının çapkınlıklarını “bir çocuğun yaptığı zararsız yaramazlıklar” olarak değerlendirmesi, her şeyi altüst etti.

Clinton Hanım, bildiğiniz gibi son derece tahsilli. Amerika gibi bir ülkede üst gelir gruplarına girmesini sağlayacak bir mesleği var: tanınmış bir avukat kendisi.

Hatta biraz gayret etse kocasından çok daha zengin olabilir. Paranın “güç” demek olduğu bir ülkede kendisine kocasının bundan sonra sağlayabileceği kadar itibarlı bir konum yaratabilir.

Peki Hillary’nin zaten yıkılıp gittiği çok açık ortaya çıkan bu evliliğe dişi ve tırnağıyla sarılmasının sebebi ne o zaman?

Sadece “aşk” bu durumu açıklayabilir mi? Aşkın gözünün kör olduğuna ben de inanıyorum. Ama tek taraflı bir aşk ne kadar sürebilir? Neredeyse 20 yıla varan bir evlilikte tek taraflı olarak aşkı koruyabilmek mümkün mü?

Belirli bir süre evli kalan çiftlerde, kadının kocasından gizli gizli nefret etmeye başlayacağını iddia eden “feminist” görüşler yanlış mı?

Artık hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğunu ayırt edemiyorum.

Kocası sekreteriyle kırıştıran konfeksiyon atölyesi sahibinin karısı ile yanında çalışanları sıkıştıran Amerika Başkanı'nın avukat karısını aynı ortak noktada birleştiren şey ne?

Yenilgiyi kabul edememe duygusu mu? "Kaybetmiş" bir insan olarak toplum içine çıkamama kaygısı mı?

Doğrusunu isterseniz artık kafam çok karışık. Galiba kadınları anlamaya çalışmanın "boşa harcanmış bir mesai" olduğunu düşünenler haklı.

Ne Kuş, Ne Deve

Hayvanlar âleminin insanlar için her zaman öğretici ve eğitici olduğunu düşünürüm.

Güney Afrika'nın altın ve elmadan sonraki en önemli doğal zenginliği devekuşlarıymış.

Bu garip kuşun etinin ihracatından önemli paralar kazanıyorlarmış, ama beni ilgilendiren işin bu yönü değil.

Devekuşlarının erkekleri canlılar âleminde eşine en sadık yaratık olarak biliniyor.

Devekuşu üretilen çiftliklerde erkek deve kuşları eşlerini kendilerine sunulan 5 dişi arasından seçiyorlar.

Bir deve kuşu ailesinin yaşaması için yaklaşık 10 dönümlük bir arazi gerekiyor. Beş dişi ile bir erkek bu on dönümlük arazide kendi başlarına bırakılıyorlar ve erkek bir kez eşini seçti mi, geride kalan dört dişiye dönüp bakmıyor bile.

Erkek devekuşu ortalama 40-50 yıl arasında süren ömrü boyunca seçtiği ilk eşi dışında hiçbir dişi ile birlikte olmuyor.

Bu süre içinde emri hak dişiye daha önce vacip olursa, yani erkek devekuşu dul kalırsa da durum değişmiyor. Hayatının geride kalan yıllarını büyük bir ihtimalle eşini hayal ederek tek başına geçiriyor.

Oysa dişiler öyle değil.

Eşi ölen dişi devekuşları hemen yeni maceralara kanat açıyorlar.

Zannedildiğinin aksine devekuşlarında yuvayı 'erkek kuş' yapıyor. Eğer dişi bu yuvayı beğenmezse, ona beğendirene ka-

dar erkek devekuşları onlarca yuva kurabiliyorlar. Devekuşlarını tanımlarken kullanılan 'ne kuş, ne deve' sözcüğü burada bir kez daha doğrulanmış oluyor.

Erkek devekuşları ayrıca çok kıskançlar.

Bir kere eşini kaybetti mi ömür boyu yalnız kalacaklarını bildiklerinden olsa gerek yuvaya yaklaşan diğer erkek devekuşlarını kaçınılmaz bir ölüm bekliyor.

Bu 'namus cinayetleri' asla dişiyi hedef almıyor, erkekler birbirlerini öldürüyorlar.

Erkek deve kuşlarının bu durumunun, bir tür 'başını kuma gömme' olduğunu düşünüyorum.

Kadın-erkek ilişkilerindeki karmaşıklığın günlük yaşamda yol açabileceği yıkımlara karşı devekuşlarının geliştirdiği bir korunma yöntemi!

Bir erkeğin asla başedemeyeceği sorunlara karşı genlere kazınmış bir savunma mekanizması.

Ne dersiniz? İnsanlar âleminde de devekuşu gelenekleri geçerli olsaydı, daha mı az acı çeker, daha mı çok mutlu olurduk?

Evdeki Bir Kuş, Daldaki İki Kuş

18 yıldır evli bir erkek olarak geniş bir 'evlilik için tehlikeli maddeler' listesi yapabilirim. Ama doğrusunu isterseniz bugüne kadar bu listeye 'eğitim'i de eklemek hiç aklıma gelmemişti.

Pennsylvania Üniversitesi'nden Satoshi Kanazawa ile Cornell Üniversitesi'nden Mary Still'in sosyal bilimlere son katkısı, eğitimin evlilik için tehlikeli bir durum olduğunu ortaya koyuyor.

Bundan on yıl önce psikolog Douglas Kernick bir deneysel çalışma başlatmış. Evli ya da bir kadınla düzenli ve ciddi bir ilişkisi olan iki grup erkekten birinci gruba genç, güzel, canlı ve sağlıklı görünümlü, çekici kadınların fotoğraflarını göstermiş. İkinci gruba verdiği fotoğraflar bunun tam tersiymiş. Yani güzel sayılmayacak, yaşlı, tombul hatta şişman, cinsel çekiciliği olmayan kadınların fotoğrafları... İkinci gruptaki erkeklerin hiçbiri baktıkları resimden cinsel açıdan etkilenmemişler. (Bunu söyleyebilmek için deney yapmaya ne gerek var dediğinizi duyar gibiyim, bilime biraz daha saygılı olmanızı isteyeceğim.)

Her gün düzenli olarak genç ve güzel kadınların seksi fotoğraflarına bakan erkekler bir süre sonra eşlerini ya da kız arkadaşlarını son derece düz ve sıkıcı bulmaya başlamışlar.

Kanazawa'yı düşünmeye ve kendi teorisini oluşturmaya iten işte bu araştırma olmuş. Kendine şunu sormuş: Hayatı bo-

yunca genç, güzel ve çekici kadınlarla bir arada olmak erkekler üzerinde nasıl bir etki uyandırır? Sonra düşünmeye devam etmiş: Hangi erkekler hayatları boyunca genç, güzel ve çekici kadınlarla bir arada olabilirler? Elbette öğretmenler! (Araştırma, ABD’de de yapılıyor, tekrar hatırlatırım. “American Beauty” filmindeki sarışın güzelin bir lise öğrencisi olduğunu da...)

Kanazawa ve Still, Chicago Üniversitesi’nin 1972’den beri yaptığı ve Amerikan toplumundaki trendleri en iyi ölçtüğü kabul edilen bir araştırmanın sonuçlarına başvurmuşlar. Bu araştırmaya katılan toplam 32 bin 845 denekten 646’sının erkek ya da kadın lise ve kolej öğretmeni olduklarını saptayıp, onlar üzerinde yoğunlaşmışlar.

646 öğretmenden erkek olanların, evlilik ve kadınlarla düzenli ilişki açısından Amerikan erkeklerinin genelinden belirgin bir biçimde ayrıldıkları ortaya çıkmış.

Erkek öğretmenlerin çoğu boşanmış ya da hiç evlenmemiş kişilerden oluşuyorlarmış. Araştırma ırk, gelir, yaş, eğitim ve öteki demografik faktörler açısından tekrarlanmış, sonuç yine aynı: Erkek öğretmenler, benzeri durumdaki Amerikan erkeklerine göre daha az evleniyorlar, daha çok boşanıyorlar! Araştırma kadın öğretmenler açısından bu saptamanın doğru olmadığını ortaya koymuş.

Bu sonuçlardan yola çıkan Kanazawa ve Still’in iddialarına göre, erkek öğretmenler okullarında ve sınıflarında karşılaştıkları genç, güzel ve cıvılcı kızlarla, karılarını ya da kız arkadaşlarını karşılaştırıyorlar ve bir süre sonra onların ne kadar sıkıcı, dışardaki dünyanın ise ne kadar eğlenceli ve vaatkâr olduğunu görüp boşanıyorlar ya da hiç evlenmiyorlar.

Araştırma elbette sadece öğretmenleri ilgilendirmiyor, meslekleri gereği genç ve güzel kadınlarla çok fazla bir arada olan erkekler de aynı tehlikeli durum ile karşı karşıyalar: Fo-

toğrafçılar, sinema-TV endüstrisinin erkek çalışanları, barmenler, müzisyenler, modacılar, gazetelerin arka sayfa güzellerini seçmekle görevli yazışleri müdürleri...

Yazıyı bitirmeye çok uygun o kadar fazla atasözü biliyorum ki... Ama takdir edersiniz ki bunları yazmam pek de 'politically correct' olmayacak...

Evlilik İyiliğın Cezası mı?

Rahmetli anneannem hayat felsefesini mottolarla ifade etmek konusunda çok ustaydı. İlk gençlik heyecanıyla kızdığım her şeye (başta siyasetçiler olmak üzere) ‘şiddet’ içerikli çözümler düşündüğümü ne zaman yüksek sesle söylesem bana şöyle derdi: “İyilik yap, iyilik bul. Kim kazanmış kötülükten?”

İlerleyen yıllarla birlikte tecrübem arttıkça anneannemin bu mottosunun gerçek hayatla örtüşmediğini gördüm. Bunun da ötesinde aslında bir insanın kendisine bir kötülük gelmesini istemiyorsa, kimseye asla sebepsiz ve karşılıksız bir iyilik yapmaması gerektiğini de düşünür oldum.

Bu pazar sabahı aslında çocukların okumaması gereken bu ‘iyilik-kötülük’ tartışmasını yapıyor olmamızın nedeni geçen gün dinlediğim bir radyo programı.

Capitol Radyo’daki programın konusu ‘kızlar kötü çocukları mı severler, iyi çocukları mı’ydı. Radyoyu telefonla arayan kadınlı erkekli birçok dinleyici bu soruya kendince yanıt verdi.

Yanıtlar çok ilginçti. Özellikle her iki cinsten genç dinleyiciler, kızların kötü çocukları daha eğlenceli buldukları konusunda şaşmaz bir görüş birliği içindeydiler. Orta yaşlı kadın dinleyiciler de bu görüşteydi. Bir tek benim gibi orta yaşa yaklaşan erkekler kızların iyi çocuklardan hoşlandığını savunuyordu ki bunun da sadece bir kendini kandırma olduğunu düşünüyorum.

İyi çocuklar kızlara ‘sıkıcı’ geliyordu. Buna karşılık kötü çocukların görüntüsü bile onlara ‘eğlence’ vaat ediyordu. Bazı

çocuklar da 'aslında iyi oldukları halde' kötü çocuk görüntüsü vermek zorunda kalıyorlardı. Aksi takdirde kız arkadaş bulmalarının neredeyse imkânsız olduğu kanısındaydılar.

Radyo programında çalınan yabancı şarkılar da bu tezi savunan sözler içeriyordu: Kızlar eğlenceli erkekleri severler!

Aslında halkımızın kafasında 'iyilik' ile 'sıkıcı'lığın ve 'kötülük' ile 'eğlenceli' olmanın böylesine yan yana gelmesi de üzerinde önemle durulması gereken bir şey.

Ama bugünkü yazı konumuz bu değil. Bugün 'iyilik' ve 'hiçbir iyiliğin cezasız kalmayacağı'na ilişkin düşüncenin hayatımızda nelere yol açtığına takılıyoruz. Çünkü bugün pazar ve monoton pazar gününe hareket getirecek ve her evdeki kadınlarla erkekleri birbirlerine düşürecek bir yazının sonuna doğru yaklaşıyoruz.

Programa telefonla katılan kızlar şaşmaz bir şekilde aynı şeyi söylüyorlardı: Eğlenmek istediğimiz zaman kötü çocukları tercih ederiz. Ama evleneceğim erkek mutlaka iyi bir çocuk olacak!

Gördüğünüz gibi hiçbir iyilik hayatta cezasız kalmıyor! Zavallı iyi çocuklar, anneleri tarafından iyi çocuk olarak yetiştirilmenin bedelini evlilik bağıyla ödemek zorunda kalıyorlar. Böylece eğlence stokunu kötü çocuklarla doldurmuş kızların elinde hayatlarının sonuna kadar sıkılmaya mahkûm ediliyorlar.

Evet, anneannemin benim için yaptıklarını hiçbir zaman ödeyemem. Ama söyler misiniz allahaşkına, kafamı 'iyiliğin iyi bir şey olduğu' ile doldurmak zorunda mıydı sanki?

Çocuklarınız Bir Silah Değildir

Anneleri evi terk ettiği için babaları tarafından öldürülen 10 yaşındaki Burcu ile 8 yaşındaki Serkan'ın fotoğraflarını gazetelerde görmüş olmalısınız.

Mavi okul önlükleri içinde, buruk bir tebessümle çektikleri fotoğrafları gözümün önünden gitmiyor. Burnuma enselerinden hâlâ yükseldiğine emin olduğum süt kokusu geliyor sanki. İçim eziliyor, artık karşı konulamayacak kaderlerine isyan ediyorum.

Önceki gün yine gazetelerde bir başka haber daha vardı. Beşiktaşlı futbolcu Oktay Dereli'nin aleyhine açılan bir dava ile ilgiliydi haber. Hatırlayacaksınız Dereli'nin eşi bir süre önce bilinmeyen bir nedenle intihar etmişti, geride yeni doğmuş bir çocuk bırakarak. Dava çocuğun anneannesi ve dedesi tarafından açılmıştı. Dereli'nin torunlarını kendilerine göstermediğinden şikâyetçiydiler ve hâkimden torunlarını görmek için izin vermesini istiyorlardı. Belli ki Dereli, eşinin intiharından ailesini sorumlu tutuyor ve torunlarını görmelerini engelleyerek onlardan intikam aldığını düşünüyordu.

Benzeri davranışı çevremizde sıklıkla görebiliyoruz. Birçok parçalanmış ailede çocuklar, eşlerin birbirlerine olan nefretini seslendirmek için kullanılan bir silaha dönüşüyor. Hiç kuşkusuz büyük çoğunluk Adanalı Burcu ve Serkan kadar ağır ödemiyor bunun bedelini. Ama yapılan işin küçük ruhlarda açtığı derin yaraların, en az Burcu ve Serkan'ı ölüme götüren ya-

ralar kadar ağır ve incitici olduğunu söylüyor çocuk psikologları.

Günümüzde anlaşmazlığa düşen çiftlerin boşanmasından daha doğal bir şey yok aslında. Türk toplumu da geliştikçe, kentli ilişkiler kök saldıkça, çekirdek ailenin geçim derdiyle olsun, başka insani zaafarla olsun parçalanmasına daha sık rastlayacağız.

Bu tür ailelerde boşanmanın bedelini genellikle çocuklar ödüyor. Oysa bundan sakınmak, çocukları boşanmanın yıpratıcı ve kişilik gelişimlerini etkileyici tesirlerinden korumak mümkün.

Bunu yolu çocukların karşı tarafı cezalandırmakta bir araç olarak görülmemesinden geçiyor.

Boşanmış ailelerde taraflardan birinde kalan çocukların en önemli problemleri evi terk eden anne ya da babanın yerini tutacak rol modelleri bulmak. Amcalar, dayılar, teyzeler, hallar ve hatta dede ve büyükannele bu boşluğu ailenin içinde giderebilecek olan insanlar. Bu çevre ne kadar genişse, çocukla ilgilenen insanların sayısı ne kadar fazlaysa o kadar iyi.

Büyükler kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler diye çocuklar da evi terk eden taraftan yakın akrabalarına küsmek zorunda değiller. Tam aksine küçücük ruhlarının bu zorluğu aşabilmek için onların yakın desteğine ihtiyacı var.

Lafa gelince biz toplum olarak çocuklarımızı çok seviyoruz. Ama onlar için, hele boşanma gibi özel durumlarda daha çok tizizlenmemiz gerektiğinin farkında değiliz.

Onları artık ayırdığımız eşlerimizden intikam alacağımız bir silah olarak görmekten vazgeçmeliyiz. Böyle yapanlar ayırdıkları eşlerini değil, aslında kendi canlarını, çocuklarını cezalandırıyorlar, bunu hiç unutmamalıyız.

Paşagalaşamdan Aşkları

Hürriyet, Milliyet ve Sabah bir süredir pazar günleri iyi kâğıda basılmış ekler veriyor. Yaz döneminde bu eklerin getirdiği ek satış üç gazete için 900 bini buluyordu. Kış geldiğinden beri de üç ekin getirdiği ilave satış 600 bin ile 700 bin adet arasında değişiyor.

Kimle konuşsam bu eklerden şikâyet ediyor görünüyor ama hem gözlerim hem de net satış rakamları bu şikâyetlere itibar etmemi önlüyor. Bir pazar günü insanların toplu olarak bulundukları her yerde bu eklerin içine gömülmüş kadınlar, erkekler görüyorum. Eğitimli insanların gittiklerini varsaydığımız yerlerde de, diğer harcıâlem yerlerde de tablo değişmiyor. Demek ki tarihin bu döneminde Türk halkı için bu ekler önemli şeyler ifade ediyor.

Doğrusunu isterseniz iyi kâğıda, son derece kaliteli basılmış ve özenilerek emek verildiği hemen belli olan bu eklere ben de göz atmadan edemiyorum.

Toplumumuzda artık 'paşagalaşamdan' tipi olarak niteleyebileceğimiz bir grup insan var. Mankenler, şarkıcılar ve bir kısım hızlı sosyete delikanlısından ve genç hanımlardan oluşan bir grup bu. Her hafta resimleri üç dergide birden yer alıyor ve inanılmaz bir şey ama her seferinde söyleyebilecek yeni şeyler buluyorlar.

Benim bu eklerde en çok dikkatimi çeken şey, bu 'paşagalaşamdan tiplerinin' inanılmaz bir süratle aşktan aşka gezip durmaları.

İki hafta önce bilmemkimlerin oğluyla büyük bir aşk yaşadığını söyleyen bir hanım bir de bakıyorsunuz o aşkından ayrılmış ve yine aynı şiddette olduğunu iddia ettiği bir başka aşka yelken açivermiş. Normal bir insanın bütün bir hayatı boyunca topu topu iki-üç kere düşebileceği şiddette bir aşk ateşiyle kavrulmaya başlamış.

Trafik o kadar hızlı ve yaşandığı ileri sürülen aşklar o kadar şiddetli ki bunun her ikisinin birden bir arada yaşanmasını insanın akli kolay kolay almıyor.

İnsanın 'hayatımın aşkını buldum' demesinin ardından iki hafta geçmeden 'yok hayır, hayatımın aşkını şimdi buldum' diyebilmesi ve bununla da yetinmeyip üç hafta sonra aynı şiddette bir daha âşık olması Tanrı'nın gerçek bir mucizesi olmalı. Sizin anlayacağınız aşk konusunda zaten kafası karışık biri olarak kafam daha da karışıyor, problem içinden çıkılmaz hale geliyor.

Bu arada sizlerle paylaşmak istediğim bir şey daha var. Yarın verilecek eklerden birinin kapağında şu başlığı okudum: İnanılmaz ama bu kız Türk, çarpıcı, etkileyici ve süper seksi...

'Çarpıcı, etkileyici, süper seksi' bir kızın, Türk olmasının neden yadırgandığını da anlayamadım. Yoksa bu özellikler sadece 'yabancı kızlar' için mi geçerli? Acaba dergiyi hazırlayanların zihninin gerisinde bu özellikler ile 'bir Türk kıızı'nı birleştiremeyen düşünce neydi? Milliyetçi ve mukaddesatçı kesimin dilinden düşmeyen 'namuslu Türk anası' kavramı mı, yoksa 'iyi' bir şeyin asla Türk malı olamayacağına yönelik toplumsal önyargımız mı?

Düzeyli Bir İlişkiyi Kim İstemez?

Bir süredir ‘paşagalaşamdan kültürü’ne kafayı takmış bulunuyorum. Tarihin bu dönemindeki Türk halkının ruh durumunu gazetelerin bu çok eğlenceli eklerinden de izlemeye gayret ediyorum.

Bu eklerde kullanılan bir deyimle ilgileneceğiz bugün. Paşagalaşamdan’ın dikkatli okuyucuları da eminim ki bu deyimden farkındadırlar. Bu eklerin devamlı okuyucuları olmayanlar için neden bahsettiğimi açıklayayım.

Daha önce de yazdığım gibi artık ülkemizde ‘paşagalaşamdan tipi’ olarak sınıflandırabileceğimiz türden insanlar yaşıyor. Bu insanlarla ilgili haberlerde sürekli olarak ‘düzeyli bir ilişki’den söz edildiğine tanık oluyoruz.

Haberler şöyle yazılıyor: ‘Manken Perizat yeni sevgilisi ile düzeyli bir ilişkisi olduğunu açıkladı.’ Ya da ‘bir süredir çiçekten çiçeğe konan sosyete playboyu Necmettin aradığı düzeyli ilişkiyi buldu.’ Ya da ‘şarkıcı Nebahat düzeyli bir ilişki arıyor.’

Bu deyime sadece haberlerde değil paşagalaşamdan yazarlarının yazılarında da rastlıyoruz: ‘Süheylanımın bugüne kadar düzeyli bir ilişki kurmayı başaramamış olması, onun biraz maymun iştahlı olduğunu ortaya koymuyor mu?’ gibi...

Meg Ryan, bir süredir kalbimdeki yerini Gwyneth Paltrow’a kaptırmış olsa da hâlâ beğendiğim bir oyuncu. ‘Sleepless in Seattle’ isimli unutulmaz filmine ihanet etmemek için sinemalarda gösterilen ‘Mesajınız Var-You’ve Got Mail’e gitme-

dim. Ama filmin konusu hakkında bir fikrim var ve yakında sizlerle de paylaşacağım bir özel araştırma için bu filmde yola çıkarak çeşitli web sitelerindeki 'arkadaş arayanlar' ilanlarını taradım. Hani şu 'bayan arayan erkek', 'erkek arayan bayan' türünden ilanları...

Bu ilanların yüzde 99'unda da paşagalaşamdan terminolojisinin kullanıldığını tespit etmiş bulunuyorum. İnternet'te kendisine bir gönül yoldaşı arayan herkesin yazdığı mesajın içinde 'düzeyle bir arkadaşlık için' sözleri var. Ben de obsesif tabiatlı olduğum için 'düzeyle' meselesine taktım haliyle... Bu 'düzeyle' denilen şeyin neyi temsil ettiğini, ne ifade ettiğini anlamaya çalışıyorum.

'Düzeyle ilişki'den kasıt içinde cinsellik olmayan bir ilişki türü mü? Sadece romansın olduğu, çiftlerin yalnızca birbirlerinin gözlerinin içine bakıp iç çektiği bir ilişki türü mü? Yoksa 'düzeyle ilişki' cinselliğin sadece iki tarafın ortak isteğiyle gerçekleştiği durumlarda mı söz konusu? Yani kadın bu iş için para istemiyor, ya da erkek açıkça para vermiyor ama çiçekler, pahalı armağanlarla muhatabının kendisini 'iyi' hissetmesini sağlıyor? Ya da iki tarafın da esas niyetinin cinsellik olmasına karşın böyle değilmiş gibi davranması durumunda mı ilişki düzeyle kazanıyor?

Acaba 'düzeyle' meselesi ilişkinin süresiyle mi ilgili? Mesele bir aydan uzun süreliyle düzeyle, tek gecelik uçuşlar, haftalık apeks kaçamaklar düzeysiz mi oluyor?

Ya da otel odalarında buluşmak düzeysiz, buna karşılık taraflardan birinin evine gitmek mi düzeyle ilişkiye işaret ediyor?

Velhasıl bu basit gibi görünen karmaşık sorunun yanıtını hâlâ bulamamış durumdayım.

Felsefe 'ben kimim' sorusuyla başlamıştı. Acaba ben de bu soruyla yeni bir akımın öncüsü olabilir miyim: Düzeyle dediğin nedir, ben bu düzeyle neresindeyim?

Etraf ‘Sistemato’ Dolu, Haberimiz Yok

Paşagalaşamdan’lardan birinde bir röportaj okudum. “Güzel VJ Yeliz Yeşilmen”in VJ’lik yapmadığı bir anda çekilmiş sereserpe fotoğraflarına eşlik eden bir röportaj.

Yeliz Yeşilmen (herhalde takma bir isim olmalı, ad-soyad uyumunun bu kadarı da artık gerçek olamaz diye düşünüyorum) ne tür bir erkekle birlikte olmak istediğini şöyle anlatıyor:

“Birlikte olacağım insan çok renkli olmalı, kendini sürekli yenilemeli. Bana sürprizler yapmalı, beni şaşırtmalı. Koordinasyon yeteneği olmalı.”

Çok renkli, kendini yenilemeyi bilen, sürprizlerle karşısındakini şaşırtıp her seferinde kendisine yeniden hayran bırakan bir sevgiliyi kim istemez? Tabii ki herkes ister, erkek ya da kadın bu durum değişmez. Benim takıldığım husus üç kelimelik son cümle. Koordinasyon yeteneği olmalı!

44 yıllık hayatımda sayıları çok olmasa da sevgililerimde böyle bir özellik aramak hiç aklıma gelmemişti. Eminim benim gibi çaresiz ve cahil milyonlar da bu hatanın bedelini her gün özel hayatlarında ödüyorlar, ödemeye de devam edecekler.

Bizim kuşağa eşgüdüm-koordinasyon dendi mi tüylerimizin havaya dikilmesi kaçınılmaz. Ecevit’in 12 Eylül öncesi ‘hümanist’ sıkıyönetiminin yarattığı ‘eşgüdüm merkezi’ni hatırlatıyor nedense bana. Ama konumuz siyaset değil, bu konuya fazla takılmamaya çalışıyorum.

Bir sevgilide koordinasyon yeteneği neden aranır? Bir haftadır yanıt bulmaya çalıştığım soru bu.

İlk aklıma gelen şu: Koordinasyon yeteneği olsun ki, aynı anda birden çok kadını/erkeği idare etmesi mümkün olabilsin. Aynı gün, aynı saatte ayrı ayrı yerlerde randevular vermesin. Hatta aynı gün, aynı saatte ve üstelik aynı yerde randevu vermeyi aklından dahi geçirmesin. Hepsini/hepimizi güzelce idare etsin, kimse kimseden haberdar olmasın, kuşkulanmayı aklından bile geçirmesin. Kimsenin karizması çizilmesin...

Koordinasyon yeteneği olsun ki, iyi bir düzen kursun, o düzenin içinde mutlu mutlu yaşayıp gidelim. Dışarda olup bitenler bizi etkilemesin. O koordinasyon yeteneği ile düzenimizi mükemmelleştirsin, dış etkilerin bunu bozmasını engellesin. Roland Barthes, "Bir Aşk Söyleminden Parçalar"da 'düzenini kurmuş'a 'sistemato' diyor. Yeliz Hanım, Barthes okumak zorunda olmadığı için bunu 'koordinasyon yeteneği' diye tanımlıyor olabilir.

'Sistemato'lar kendilerine bir yaşam çerçevesi kurarlar. Bir yaşam yapısı... Hayatlarındaki herkesin bu yapı içinde tarif edilmiş iyi kötü bir yeri vardır. Eşler, sevgililer, üçlüler, hatta marjinalliklerinin içinde iyice kaybolmuş marjinaler...

Barthes bu 'yapılarda' mutluluk olmadığından hiç kuşku duymaz. Ama her yapının da aynı zamanda 'oturulabilir' olduğunu kabul eder. Şöyle yazar: "Beni mutlu etmeyen yerde de pekâlâ oturabilirim; hem yakınıp, hem sürdürebilirim; katlandığım yapının anlamını yadsıyabilir ve kimi gündelik parçalarının (alışkanlıklar, ufak tefek hazlar, küçük güvenlikler, çekilebilir şeyler, geçici gerilimler) içinden fazla tiksindenmeden geçebilirim. (Hatta) bundan haz bile alabilirim."

Gördünüz mü VJ Yeliz Hanım bizi nerelere getirdi. Etrafımdaki evli çiftlere bakıyorum, neredeyse kahir ekseriyeti 'sistemato' olmuş, farkında bile değiller.

Aşk Bekler, Ölmez!

İngiltere'nin ciddi gazetelerinden Sunday Times'da yayımlanan bir habere göre Amerikalı antropolog Prof. Helen Fisher, kadının erkeğe duyduğu aşkın dört yıl içinde kendi kendini imha edecek şekilde programlandığını ortaya çıkarmış.

Bulgularına göre, kadınların âşık olmasını sağlayan beyin kimyasalları üç yıl içinde tükeniyormuş. Bundan sonraki bir yıl kadının aşkın bittiğini kavraması ve yeni bir aşk için çevresine bakınmaya başlamasıyla geçiyormuş. (Ki bu görüş kadınların algılama sorunları olduğu yolundaki geleneksel maço tezlerle de örtüşüyor.)

Helen Hanım, gazeteye verdiği demeçte, kadınları 'seri monogamist' olarak tanımlıyor. Yani elektrikte pillerin seri bağlanması gibi... Hep tek bir erkek var, ama dört yılda bir birisi gidiyor, öbürü geliyor. Araştırmacımız erkeklerin aldatmaya daha eğilimli olduklarını da eklemeyi ihmal etmiyor. İlk tanımlamaya bakarak ben de bunu 'paralel monogamist' olarak tanımlıyorum. Yani elektrikte pillerin paralel bağlanması gibi... Erkeklerin birbirine paralel hayatları neden kolaylıkla sürdürdükleri de böylece bilim dünyasına benim bir katkı oluyor.

Antropoloğumuz bütün bunlara rağmen birlikteliklerin dört yıldan daha uzun süreli olabilmesini, çiftler arasındaki 'şefkat, sıcaklık, ekonomik çıkarlar' gibi öteki etkenlere bağlıyor.

Prof. Fisher meğerse bütün hayatını bu konuya vakfetmiş. 15 yıl süreyle 62 ülkede araştırmalar yapmış, bu gerçeği keşfe-

debilmek için. Bana sorarsanız boşuna vakit harcamış. Sokaktan geçen bakkal çıraklarına da bu soruyu sormuş olsaydı zaten alacağı yanıt bundan farklı olmazdı.

Ama bu, tespitlerinin mutlak doğruluğu anlamına da gelmemeli. Bence gelmiyor.

Ben aşkın kendisini üretebilme yeteneği olduğuna inanan bir tezi savunuyorum. Elbette neden ve nasıl salgılandığını hâlâ bilemediğimiz bazı beyin kimyasallarının aşkın doğuşunda bir rolü olabilir ama aşkın da sadece böyle 'biyolojik' bir nedenle sürebiliyor ya da bitebiliyor olması mümkün değil.

Bu köşede sık sık sözünü ettiğim eski dostumuz Ortega Y. Gasset şöyle yazıyor: "Bir insanın özünden kaynaklı taşan sevgi hiçbir durumda ölmez. Duyarlı ruhun üzerinde sonsuza dek sürecek, aşırıya benzer bir iz bırakır. Koşullar –örneğin; uzaklık– sevgi için gerekli beslenmeyi engelleyebilir, o zaman sevgi gücünü yitirecek, duygusal bir hevese, bilincin alt katmanlarında seyirmeye devam edecek hafif bir duygu damarına dönüşecektir. Ama ölmeyecektir, duygusal nitelik değişmeden kalacaktır. Bir zamanlar seven kişi, ruhunun en derin köşelerinde sevgilisinin onun bir parçası olduğu duygusunu sürdürecektir. Talih, fiziksel ve toplumsal anlamda onu başka yerlere sürükleyebilir, ama bunun hiç önemi yoktur; çünkü o kişi sevdiğine yakın olmaya devam edecektir. Gerçek sevginin en büyük belirtisi şudur: Sevgiliye, yer birliğinin sağladığından daha derin bir bağlılık ve içtenlikle yakın olmak."

Zamanın aşkın düşmanı olduğu palavralarını ciddiye almayın. Sadece piller 'seri' ya da 'paralel' bağlanabilirler ve ne kadınlar ne de erkekler 'pil' olabilirler, bunu da unutmayın!

Kiminle Yaşlanacağın Daha Önemli

Elbette okuma yazma biliyorum, nüfus istatistiklerinden de haberim var. Ama Türkiye nüfusunun ne kadar genç olduğunu insan Amerika'ya gittiğinde (elbette New York'tan söz etmiyorum) daha iyi anlıyor. Annemden daha yaşlı kadınların, dayımdan daha yaşlı erkeklerin doldurduğu lokantalarda birkaç saat geçirmek kendimi bir anda gepegenç hissetmeme de yol açtı.

Sanıyorum bizim Doğulu kültürümüzün, ölüme ve öteki dünyaya daha yakın gibi duran dinimizin bir etkisi bu: Yaşlı insanlarımızı sokaklarda daha az görüyoruz. Bunda elbette toplumsal hayatımızı yaşlı nüfusumuza göre düzenlememiş olmanın da rolü var. Sokaklarda, binalarda, kamuya açık toplumsal tesislerde yaşlı insanlarımızı, yürümekte güçlük çekenleri, hiç yürüyemeyenleri düşünmemişiz. Bu, tamamen ilgi alanımız dışında kalmış. Buna bir de nüfusun çok büyük çoğunluğunun gençlerden oluşması eklenince, sokaklarda yaşlı insanları göremiyoruz. Göremeyince de 'ihtiyar yaşam'ın gereklerini bir ihtiyacı olarak algılayamıyoruz bile. Bunun sonucunda yaşlı insanlarımız, örneğin Amerika'daki yaşlılarının aksine evlerine kapanıyorlar; adeta ölümü bekler bir ruh yapısı içine giriyorlar.

Çok yaşlı insanlarla bir mekân içinde uzun saatler geçirmenin bir sonucu, insanın kendisini çok genç hissetmesiye, bir diğer sonucu da yaşlılık üzerine düşünmek oluyor.

Virginia'nın daha çok emekli insanların yaşadıkları huzur dolu mahallelerindeki 'diner'lerde kahvaltı ederken takıldı kafama bu konu. Etraftaki en genç insan sanıyorum 70 yaşlarında olmalıydı. Genellikle karı-koca olduklarını düşündüğüm insanların doldurduğu bu Amerikan tipi yiyecekler sunulan lokantalarda dikkatimi bir şey çekti. Bazı çiftler birbirleriyle neredeyse hiç konuşmuyorlardı. Bembeyaz olmuş saçların çevrelediği yüzlerdeki derin çizgilerden de bir ifade çıkarmak mümkün değildi. Hiç konuşmadan yemeklerini yiyorlar, gazetelerini okuyorlar ve geldikleri gibi, sessizce ayaklarını sürüyerek ağır ağır lokantayı terk ediyorlardı. Derin bir can sıkıntısı koyu bir bulut halinde üzerlerine çökmüş gibiydi.

Arada tek tük de olsa 'konuşan yaşlı çiftler' vardı. Onların yüzü sanki bana biraz daha aydınlık gibi geldi. Bunun bir yanılsama olduğunun farkındayım. Ama konuşan çiftlerdeki canlılık sanki onların etrafında bir görünmez hale oluşturuyor ve bu da daha canlı görünmelerini sağlıyordu...

İlk kez, böyle bir lokantada masalardaki çiftleri seyrederken düşündüğüm bir şeyi paylaşmak istiyorum sizlerle... Şu sonuca vardım: Birlikte olacağımız insanı seçerken, gençliğimizin bize verdiği tercih öncelikleri ile hareket etmek, sanıyorum ilerleyen yaşlarla birlikte önemini yitiriyor.

Güzel bir çift göz, ince bir boyun, alımlı bir yüz ifadesi, narin bir vücut, kadife bir ten gibi esasen gençliğe ait olan özelliklere bakarak tercih yapmaktan söz ediyorum...

Yaşlılıkla birlikte bunlardan hiçbirisi geriye kalmıyor. Gözlerin etrafı çizgilerle doluyor, göz eski parıltısını kaybediyor, boyun kırışıyor, narin vücut giderek eğiliyor, yaşlılık yağları eski güzel vücut hatlarını yok ediyor. Geriye bir tek şey kalıyor: Akıl ve konuşma yeteneği.

Eğer birlikte olduğunuz kadın sizi bu özelliği ile etkilememişse asıl dram yaşlılıkla birlikte ortaya çıkıyor. Tercihe temel olan bütün özellikler yıllarla birlikte bir bir giderken geriye büyük bir boşluk kalıyor. Birbirleriyle konuşamayan insanların

içine düştükleri bu büyük boşluğun ne kadar öldürücü olduğunu düşünebiliyorsunuz umarım.

Artık şöyle düşünüyorum: Bir erkek, hayatının kadını seçerken plastik güzellikle değil başka şeylerle ilgilenmeli. (Elbette aynı şey kadınlar için de geçerli.) Birlikte yaşlanabileceği, yaşlı bir hayatı da bütün yönleriyle paylaşabileceği bir kadın olmalı bu. Gasset, “Üzerine açık seçik düşünceler geliştirebildiğimiz oranda hayatımız bizimdir,” diyor. İnsanın hayatının tümüne sahip çıkması için eminim ki yaşlılıkta ilişkisinin alacağı boyutları da mutlaka göz önüne alması gerekiyor.

Aşk Ölüyor mu?

Geçen hafta Londra'da "Aşkın kaosu" konulu bir konferans düzenlenmiş ve tanınmış (elbette bu tanınmışlık bizim ülkemiz için geçerli değil) "evlilik terapistleri" kadın erkek ilişkilerinin çağımızda almakta olduğu yeni biçimi tartışmışlar.

Konferansta tartışan uzmanlar "aşktaki kaosu" temel nedeninin kadınların değişmekte olmasına karşın erkeklerin değişmemekte direnmesi olduğu düşüncesine varmışlar.

Şebnem Denктаş'ın haberine göre "2000'lere yaklaşırken toplumda artık kimsenin tutamadığı bir kadın" varmış. "Başarı için çalışan, kendisi için giyinen, ekonomik özgürlüğünü kazanmış ve her şeyden önce kendi arzularının farkında olan bir kadın" tipiymiş bu. Karşısındaki erkekte "cinsellikten önce duygusallık arıyor, alamazsa terk ediyor, aldatılırsa asla affetmiyor"muş.

Konferansa katılan uzmanlardan Dr. Penny Mansfield "Duygusal paylaşıma katılmayan erkeğin sonu yalnızlıktır. Modern aile hayatında dengeler altüst oldu. Duygusal ihtiyaçlarına karşılık bulamayan kadın ilişkiyi daha fazla yürütmek istemiyor," diyerek kadın-erkek ilişkilerindeki son durumu açıklıyor.

Uzmanların önemli bir bölümü, 2000'li yıllarda "duygusallık bana yakışmaz diyen erkek" yüzünden mutlu aşk ve ideal beraberliğin bir hayal olacağı kanısında.

Acaba bu kehanet doğru mu? Gerçekten de gelecekte "aşk" olmayacak mı?

Bütün genellemelerden nefret ettiğim gibi "evlilik tera-

pistlerinin” bu genellemelerinden de hiç hoşlanmadığımı açıklamak zorundayım.

Bir kere insan ilişkilerindeki “kişisel” eğilimleri yok sayıyor bu yaklaşım. Aynı toplumsal çevreden bile gelseler insanlar farklı durumlarda farklı tepkiler ortaya koyabiliyorlar. Nitekim Dr. Christopher Clulow, “Aynı durumlarda kendini çok yalnız hisseden, mutsuz erkekler de gördüm,” diyerek cinsimizi “aşkın katili” suçlamasından kurtarmaya çalışıyor. Ve bence doğru da yapıyor.

Bir kere erkeklerin “duygusallıktan uzak olmaları”nın aşkın ölümünü hazırladığı görüşüne hiç katılmıyorum.

Aşk öyle bir şey ki kadın ya da erkek, bu duyguyu içinde hissettiği zaman kendi bireyselliğinden büyük ölçüde vazgeçiyor. Yaşamda karşılaştığımız başka kişiler bireysel özgürlüğümüzün sınırlarını çiğnemeye kalkıştıklarında şiddetli bir tepki gösteriyoruz, ancak bir kadına (ya da bir erkeğe) aşk ile bağlı olduğumuzu hissettiğimiz zaman bu sınırların çiğnenmesi bizi pek ilgilendirmiyor. Hatta karşımızdakinin içimize sızmasına o kadar açık oluyoruz ki, artık iki kişinin bir arada olduğu bir bireysellik söz konusu olabiliyor.

Bu nedenle aşk “erkeklerin duygusallıktan uzak olmaları” nedeniyle ölmüş olamaz. Tersine şu ya da bu nedenle artık aşk öldüğü için erkek (ya da kadın) duygusallıktan uzaklaşır, kendi bireyselliğinin sınırlarını bu kez titizce korumaya çalışır. Bu durum da terapistlerin sözünü ettiği “duygusal kapanma”ya yol açar. Duygusal kapanmanın nedeni karşımızdaki kişiye geçebileceği sınırların artık daraldığını göstermenin bir ifadesidir.

Bu nedenle “duygusal kapanma” için sadece erkeği suçlamak doğru olmaz, aşk kadın açısından bittiğinde de aynı “duygusal kapanma” söz konusu olur.

Terapistlerin sözünü ettiği şey ise bu durumun ifade biçiminin çağımızda yeni bir şekil almış olmasından başka bir şey değil. Eskiden aşk bitse de evliliği sürdürmeye çalışan kadın ti-

pinin yerine, aşk bitince kendisine yeni bir hayat arayan kadın tipinin gelişmekte olmasının bir sonucu bu.

Ve bunun için üzülop ağıt yakmamız gerekmez. Cinsler arasındaki tam eşitliğe doğru bir yol alış bu. Dünyanın çok büyük bir bölümünde kadınlar için hâlâ geçerli olan eşitsizliğin, dünyanın küçük bir bölümünde yıkılmaya başlandığının bir göstergesi.

Kısacası endişeye gerek yok. Aşk ölmüyor, kaos filan da söz konusu değil.

Aşkın Kanununu Yazsam Yeniden

Aşkın ömrünün uzatılıp uzatılamayacağı ile ilgili olarak görüşlerinizi sormuştum. Birçok yanıt aldım.

Kadınların erkeklere göre bu konuda daha olumlu düşündüklerini hemen belirtmeliyim. Ancak onların biten bir aşkı yeniden canlandırmaya yönelik önerileri de temelde ilişkinin yeni bir biçim alması üzerinde şekilleniyor.

Yani önerdikleri aslında ‘aşk’ değil, ‘sevgi, saygı, arkadaşlık, bir şeyleri paylaşma’ adını verebileceğimiz ve ilişkiye yeni bir boyut getiren kavramlar.

Erkekler nedense aşkın bitmeye mahkûm bir süreç olduğu görüşünde ısrarlılar. Özellikle ‘alışkanlık’ duygusunun aşkı öldüren baş etken olduğunu düşünüyor büyük çoğunluk.

Bu konudaki en acımasız yanıtı ise bir arkadaşım verdi. Onun aile ilişkilerini düşünerek kimliğini açıklamıyorum. (Ama elimde imzalı bir notu olduğunu da hiç unutmamasını tavsiye ediyorum.)

Arkadaşımın gönderdiği not Nietzsche’den yapılmış bir alıntıdan ibaret. Nietzsche şöyle diyor: “Ve sadece mezarların bulunduğu yerlerde yeniden doğuşlar vardır.”

Enis Batur, Cogito’da yayımlanan bir yazısında aşkın yaşamasını ‘gerilimin devam etmesine’ bağlıyor. ‘Kavuşma’nın efsanenin yitirilmesi demek olduğunu söylüyor. “Bir araya gelindiğinde aşk ölmeye başlayacaktır. Toplumsal düzenler han-

gi evrelerine bakılırsa bakılsın bu türden bir sonuç-yorum ile kuşatmıştır bireyleri. Mutsuz aşk, aşk olarak yaşayıp gitme şansını taşımış; mutlu aşk, Aşk'ın ölümünü hazırlamıştır. Onlar ermiş muradına – o noktada biter hikâye: mutlu aşkın anlatılmaya değer bir yönü bulunmamıştır,” diyor.

Behçet Necatigil de bunun altını çiziyor:

*Daralan gecede
Boş yere aramak sevinci
Beraberken acı yan
Ayrılınca neden böyle çekici*

Artun Ünsal da Cogito'da “Her şey tükenir çünkü, aşk da. Masallardaki gibi, bir varmış bir yokmuş, dere tepe gidilesi. Masalla aşk birbirine karışır, bir aşk varmış, bir aşk yokmuş. Aşk da bir yoldur. Ne yazık! Yaşam biter yol bitmez. Aşklar başlar, bir gün biter, ama aşk sürer. Çünkü yaşam aşktır,” diye yazdı.

Hüsrev Hatemi, William Blake'den yaptığı bir alıntıyla cevaplıyor aynı soruyu: “Ancak söylenmemiş aşklar, aşktır!”

Herkes bu kadar karamsar değil elbette. Napoleon Bonaparte, Josephine'e yazdığı bir mektubunda bütün kadınların duymak istediği sözleri söylüyor: “Eğer kalbim sonsuza dek sevmeyecek kadar aşağılık olsaydı, dişlerimle parçalardım onu. ‘Seni daha az seviyorum’ diyeceğim gün, aşkımın da, yaşamımın da son günü olacak.”

Tabii, Napoleon'un bu mektubu yazdığı sıralarda bir süredir ayrı kaldığı Josephine'in hasretiyle yanıp tutuştuğunu da eklemek gerek.

Ama aşk, şairlere hep aynı sonu hatırlatır. Ahmet Haşım gibi:

*Bizden daha evvel erişenler
Ağlar bugün evvelki hayale*

Âşıklar kavuşana kadar birbirlerine özen gösterirler. Yaptıkları bir davranışın, söyledikleri bir sözün nereye gideceğini hesaplarlar. Bu hesaplılık sevilen kişinin yüceltilmesini sağlar, ulaşılmazlığını vurgular. Erişilmezi elde etme isteği, tutkuyu iyice alevlendirir.

Kavuşmayı takip eden birlikte yaşama süreci, aşk yüzünden (aşkın gözünün kör olduğu sözünü hep hatırlayın) görülemeyen kusurların da ortaya çıkmasını sağlar. Alışkanlıklar eski özenin gösterilmesini engeller. O güne kadar kusurlarını görmediğiniz, diğerlerinden farklı olduğunu zannettiğiniz insanın aslında 'sıradan bir fani' olduğunu anladığınız anda da aşkın bitiş süreci başlar.

Kadınlarla erkekleri ayıran temel farklardan birisi de işte burada çıkar: Erkek avcıdır. Vurulan her av yeni bir sürecin başlangıcını da haber verir. Binlerce yılda genlerine kazınmış 'özgürlüğe' doğru yürümeyi ister.

Kadın ise hayatın beşiğidir. Her şey gibi aşkı da dönüştürebileceğini, yeni durumdan başka bir düzen çıkarabileceğini düşünür.

Zaten kadınlarla erkeklerin birbirlerine âşık olmasının sebebi de budur. Tıpkı ayrılımalarının sebebinin de bu olduğu gibi!

Aşk Ölünce

Radikal'in çizgi kahramanı Dave'in biraz sonra size sözünü edeceğim bandı ile sekiz gün eşinin ölüsüyle aynı evde yaşayan Meksikalı kadının öyküsü gazelerde aynı günlerde yer aldı.

Bayan Sanchez tam sekiz gün süreyle ölü eşiyle aynı yatağı paylaşmıştı. Eşinin hareketsiz öylece yatıp kalmış olması dikkatini hiç çekmemişti. 'Herhalde yine bana küstü' diye düşünmüş, böyle düşündüğü için o da küs gibi davranmıştı. Sekiz gün boyunca hiç konuşmadan, birbirlerine hiç dokunmadan yaşamışlardı. Diğer evlilik küslüklerinden Sanchez'lerinkini ayıran şey adamın ölmüş olmasıydı, o da ancak sekiz günlük küslüğün sonunda anlaşılmıştı.

Türker Alkan köşesinde şunları yazıyordu:

"Evliliğin veya ilişkinin ilk yıllarından başlayarak, her gün konan bir tuğla ile yükselen duvarlar eşleri birbirinden ayırır, herkes kendi hücrelerinde, kendi içine gömülmüş olarak oturur kalır. Her iki taraf da, karşı tarafa tuğla örerken aslında kendini gömdüğünün pek de farkına varmaz. Başkası için yaptığımız hapishaneye kendimiz düşeriz sonunda."

Çizgi kahramanımız Dave'in bandı da bir bakıma konuyla ilgiliydi. Dave'in annesiyle babası televizyonun karşısındaki büyük koltukta uyuyakalmışlardı. Kadının üzerindeki sabahlığı, adamın uyuduğunda ellerinden yere düşmüş gazetesi, çiftin birbirine karşı özensizliğinin ipuçlarını veriyordu.

Dave ile kız arkadaşı kapıda durmuş salondaki görüntüyü

izliyorlardı. Kız Dave'e soruyordu: "Annenle baban ilişkilerinin ne olacağını tartışmazlar mı hiç?"

Dave'in yanıtı yıllanmış evliliklerde eşlerin birbirlerine neden teslim olmak zorunda kaldıklarını açıklıyordu: "Olan olmuş zaten, ne diye tartışsınlar?"

Aradan geçen yılların başka birçok şey gibi kadın-erkek ilişkisini de eskittiğini söylemek için büyük bir araştırmacı olmaya gerek yok. Bu herkesin bildiği, açıkça itiraf etmese de kendi hayatında yaşadığı bir şey.

Belki de yüzlerce yıldan beri hep sorduğumuz ama cevabını asla bulamadığımız bir soru: Aşkın ölümü kaçınılmaz mı?

Evlilik, tanımı gereği kadın ile erkek arasındaki ilişkiyi 'kolaylaştıran' bir unsur. Bu 'kolaylıkların' eşlerin birbirlerine gösterdikleri özen duygusunu zaman içinde şiddetli biçimde sarstığı, zedelediği de gerçek.

Yaşamlarının sonuna kadar birlikte yürümeye söz vermiş iki kişinin, hayatın günlük gerçekleri karşısındaki gelişme süreçlerinin farklılığı da ilgi alanlarının ayrışmasına, giderek daha az ortak zevkler geliştirilmesine yol açabiliyor.

Özü itibariyle 'iki insanın birbirini ilginç bulması' olan aşk böylece can çekişmeye başlıyor, çiftler kendi ördükleri duvarların içinden daha da çıkamaz hale geliyorlar ve hücrelerinde ölümü bekliyorlar.

İş bir kez bu noktaya geldiği zaman da ilişkinin geleceğini konuşmanın bile önemi kalmıyor.

Tıpkı Sachez'ler ile Dave'de olduğu gibi...

Ölümsüz Aşkın Peşinde

Elizabeth Taylor, “Richard Burton ile geçirdiğim zamanın bir dakikasından bile vazgeçemem. Biz birer mıknaş gi-biydik, hem karşı konulmaz bir biçimde birbirimize doğru çekilen hem de birbirimizi aynı güçle uzaklaştıran,” demiş.

Richard Burton da Liz'den ikinci kez boşandıktan sonra gazetecilere “Aşkımız o kadar öfkeli ki birbirimizi yakıyoruz,” diye konuşmuş.

Bizim kuşağın gençlik yılları bu iki yıldızın fırtınalı aşklarına tanıklık ederek geçti. Kaç defa birleşip, kaç defa ayrıldılar bilemiyorum ama sanıyorum ikisinin aşklarını ‘ölümsüz’ diye nitilemekte de bir sakınca yok.

‘Menekşe gözlü yıldız’ın (Gazeteler Liz Taylor’dan böyle söz ederlerdi) dünyanın en çok fotoğrafı çekilen elmas koleksiyonu da bu ‘yılların eskitemediği aşkın’ bir sonucuydu.

Gençlik yıllarında birisi dünyanın en güzel kadını, öteki dünyanın en yakışıklı erkeğiydi. Her ikisinin kapısında da kendilerini sevmeye hazır neredeyse birer ordu bekliyordu. Bu yüzden her ayrılıklarının ardından ‘çivi çiviye söker’ düşünce-siyle yeni ilişkilere kolayca geçebildiler ama her defasında birbirlerine döndüler, karşı konulmaz biçimde birbirlerine doğru çekildiler...

Yaygın inanış, aşkın bir gün gelip biteceğini kabul ediyor. Hatta aşkın insan kimyasının bir sonucu olduğuna inananlar, telaffuz edilmesi zor bazı hormon isimleri de vererek, bunların nasıl salgılandığını ve belirli bir süre sonunda bu salgının nasıl etkisini yitirip, aşkı öldürdüğünü neredeyse matematik kesinlikte ifade edebiliyorlar.

İnsan davranışlarına hâkim olan böyle kesin kuralların varlığına inanmıyorum. Eğer bu yaklaşım doğru olsaydı dünyanın her yerinde, her koşulda, her tür insanın aşk öyküsü birbirinin aynı olurdu. Böyle olmadığını biliyoruz.

Ancak bir türlü açıklayamadığımız şey, bazı insanların nasıl olup da neredeyse ölümsüz bir aşkla birbirlerini sevebilmeyi başardıkları.

Alışkanlıklardan, zaman içinde hiç ayrılamayacak iki dost haline gelmekten söz etmiyorum. Tıpkı Liz ve Burton'un ki gibi yaşanan onca fırtınaya rağmen ölmeyen, zamana direnen aşklardan söz ediyorum.

Acaba diyorum, bu aşkları ölümsüz yapan şey içindeki fırtınanın varlığını korumayı başarabilmesi mi?

Birbirlerini seven iki insanın zaman içinde birbirlerinin içinde eridiğini biliyoruz. Aşk ilişkisi, ayrı ayrı kişilikleri sanki bir potada eritiyor ve insan kişiliğini yeni bir potaya döküyor. Adeta iki kişilikten, yepyeni bir tek kişilik çıkıyor. Nitekim eski dostumuz Gasset de, "Sevgi eyleminde iki kişi kendilerinin dışına çıkarlar. Belki de doğanın insana, kendi dışına çıkıp başka bir nesneye yönelme olanağı tanıdığı en yüce etkinliktir sevgi," diyor.

Sanıyorum işin sırrı 'fırtınayı' korumayı başarabilmekte yatıyor. Bunun için de çok güçlü iki kişilik gerekli, aynı potada erimeyi kabul etmeyen, birbirine benzemeye direnen iki güçlü kişilik... Tıpkı Liz'in sözünü ettiği mıknaş gibi.

Kendimizi ruhsal bir hareketlilik içinde bulmamız, birbirine zıt iki insani duygunun sonucu: Sevginin ve nefretin... Sevgi bizi karşımızdakine doğru çeken bir güç yaratırken, nefret ondan itiyor, uzaklaştırmaya çalışıyor. Demek ki bitmeyecek bir duygu fırtınası için bu ikisinin bir arada var olması şart.

"Büyük aşklar, nefretlerden doğar," derler. Bence çok yanlış. Büyük aşk için nefreti de korumak gerekiyor. Garip gibi görünüyor ama galiba gerçek bu.

KADINLAR,
ERKEKLER,
İNSANLIK HALLERİ

Kızlar Eğlenceli Erkekleri Sever

Kızımın okulunda '4. sınıfların müzik çalışmalarının sergilendiği' bir 'konser'e gittim. Sekiz yıllık eğitim kararının ne kadar hayırlı bir işe vesile olduğunu da bu sayede gördüm. Çocukları sınav stresiyle germek yerine kişisel gelişimleri için çok daha yararlı müzik, resim, spor gibi faaliyetlere yöneltmeye yaradı bu iş, hiçbir şeye yaramadıysa bile...

Neyse, konumuz sekiz yıllık eğitim değil.

Konserin bir bölümü, çocukların 'kişisel' müzik çalışmalarının sergilenmesine ayrılmıştı. Bu bölümde piyano çalan 20'ye yakın kız öğrencinin yanı sıra sadece üç erkek öğrenci yer aldı; ikisi piyano çaldı, biri keman.

Belli ki erkek çocukların aileleri, çocuklarının bir müzik aletiyle 'oynamasına' kız çocukların aileleri kadar özen göstermiyorlardı.

Kızımın devam ettiği bale okulunda da manzara pek farklı değil. Zaman zaman gittiğimde görüyorum, öğrencilerin tümü kızlardan oluşuyor. Erkek çocukların aileleri, çocuklarını bale gibi hem sportif yönüyle vücutlarını geliştirebilecekleri, hem de müzik ve dans gibi güzel sanatlarla ruhlarını terbiye edebilecekleri bir etkinliğe yollamakta gönülsüzler.

Yıllar önce Aktüel dergisini yayımlarken bu konuyu araştırmış ve ailelerin erkek çocuklarını baleye göndermek istemelerinin nedeninin 'cinsel' konulardaki tereddütlerden kaynaklandığını tespit etmiştik. Oysa bale dünyanın her yerinde

kadın-erkek birlikte gerçekleştirilen bir sanat dalıydı ama Türk toplumunun 'maço' eğilimleri özellikle çocuklukta bale eğitimine böyle bir yön atfetiyordu.

Bence aileler erkek çocuklarını yanlış eğitiyorlar. Onları sanattan, müzikten, baleden, resimden uzakta tutarak 'erkekliklerini' garantiye aldıklarını düşünüyorlar. Sonuç olarak da ortaya bizler gibi çalışmaktan, paradan ve futboldan başka bir şey düşünmeyen 'maço'lar çıkıyor. Onlar da tıpkı biz babaları gibi yetiştiriyorlar: Cansıkıcı, incelikten yoksun, ne olursa olsun kazanmaya şartlanmış!

Bir erkeğin gururunu en çok okşayacak şey, kadınların kendisini ilginç bulduklarını söylemeleridir. Peki bir erkeği kadınların gözünde ilginç kılan şey neler olabilir? Para? İktidar? Espri yeteneği? Eğlendiricilik? Sportmen bir vücut? Bir müzik aleti çalmak? Akıl? Hangisi?

Bu soruya en doğru cevabı verecek olanlar erkek çocukların anneleridir.

Benim kişisel deneyimlerim, kadınların çalışmaktan ve paradan başka bir şey düşünmeyen cansıkıcı erkekler yerine, eğlendirici, esprili, sanatın çeşitli dallarından anlayan, duygulu ve duyarlı erkekleri beğendikleri şeklinde.

Cindy Lauper'ın şarkısındaki gibi 'kızlar eğlenceli erkekleri severler'. Erkek çocuk ailelerinin bence göz önünde tutmaları gereken ilk toplumsal gerçek bu olmalıdır, maço toplum geleneklerimiz değil.

Sanal Flört, Aldatma Sayılır mı?

Yirmi iki yıllık evliliğinin nasıl olup da bu hale geldiğini bir türlü anlayamayan Greg Young (46) kendini nasıl hissedeceğini bilemiyordu. Kimse ona 'aldatılmış koca' diyemezdi, çünkü karısı Rita'nın (46) yaptığına 'aldatma' denemezdi. Öte yandan bu basit bir 'fantezi' de değildi, öğrenilince gülünüp geçilebilsin...

Her şey Greg'in internette yaptığı surf sırasında başladı. Yanlışlıkla girdiği 'Spector Soft' isimli sitede gördüğü bir ilanı merakla okudu: "Her şeyi gizlice kaydedin: Çocuklarınız ve işçilerinizin internette yaptıkları her şeyi..."

49 dolar 95 senti kredi kartı ile ödediğinde kendini bir casus gibi hissediyordu.

Bir ay sonra Rita'nın yatıp uyumasını bekleyip sabaha karşı 5 sularında aşağı kattaki çalışma odasına indi. Bilgisayarı açtı ve yeni programı sayesinde kaydettiği dosyaya ulaştı. Karısı internette 'rita-neb' adını kullanıyordu. Birkaç dakika sonra Rita'nın bir aydır yaptığı tüm e-posta yazışmaları, tüm 'chat'ler, girdiği sitelerin adresleri, oralarda ne kadar oyalandığı gibi bilgiler elindeydi.

Gözlerine inanamıyordu. Bu onun Rita'sı mıydı? Nebraska'da bir yerlerde yaşayan bir adamla akla hayale gelmeyecek konuşmalar yapmıştı. 22 yıllık karısının cinsel hayallerinin bu kadar sınırsız olabileceğini bilmiyordu. 'Chat' ikilisi bununla

da yetinmemiş ve birbirlerine neler yapabileceklerini grafik çizimler haline getirip karşılıklı olarak yollamışlardı. Greg kötü ressamlar tarafından çizilmiş bir porno resimli romana bakıyordu sanki...

Ertesi sabah Rita'nın gözyaşlarıyla desteklenen yakarışlarına aldırmadan soluğu avukatında aldı. Şu anda mahkemenin sonucunu bekliyorlar. İki oğlan, babalarıyla birlikte. Rita ise hâlâ 'yanlış bir şey yapmadığı'nı önüne gelen her gazeteciye anlatıyor.

Bu haberi geçen gün The Washington Post'ta okudum. Haberleşmenin gizliliği ve özel hayatın dokunulmazlığının en temel insan hakları arasında sayıldığı bir ülkede bu basit bir boşanma haberi olmaktan çok daha fazla şey ifade ediyor.

Massachusetts'li insan hakları avukatı Harvey Silvergate "Bunun sıradan bir telle gizlice dinleme olayı olmadığını hissedebiliyoruz. Sorun şu an için telle dinlemeye uygulanan yasal hükümlerin internetteki gizlilik ihlallerini de kapsayacak şekilde ne kadar esnetilebileceği," diyor.

Ancak yasaları esnetmek özellikle bu olayda o kadar da kolay görünmüyor. Bundan beş yıl önce Maryland'da görülen benzeri bir boşanma davasında yargıç bunun klasik bir 'dinleme' ihlali olmadığı kanaatinde olduğunu söylemiş.

İnternetle başlayan 'on line' ilişkilerin yeni bir şey olmadığını herkes biliyor. Ama giderek büyüyen ve kalabalıklaşan 'chat odaları' artık 'sanal olarak' aldatıldıklarını düşünen eşlerin sayısının giderek artmasına ve dedektif programlar yazan firmaların cirolarının katlanmasına neden oluyor.

1999 yılında İnternet Araştırmaları Merkezi'nden David Greenfield'in yaptığı bir araştırma internet kullanıcılarının yüzde 13'ünün internette flört ettiklerini ve sanal seks yaptıklarını ortaya koyuyor. İddiaya göre 'özel chat odalarında' yaşayanlar Kamasutra yazarlarının bile yüzünü kızartabilirmiş.

AIDS sonrası güvenli seks arayışlarının yolunun internette sanal sekse çıkması çok kişiyi rahatsız ediyor. Kim olduğu-

nu bilmediğiniz, yüzünü hiç görmediğiniz insanlarla en mahrem konuları açıkça konuşabilmek, kimilerinin iddiasına göre ciddi bir ruhsal probleme işaret ediyor. Çocukların bu 'sanal seks' ortamından nasıl korunabileceği de ayrı bir dert...

Yalnız Erkekler, Akıllı Kadınlar

Etrafımda beni yakından tanıyan bu kadar çok insan varken 'sosyal bir tip' olduğumu söylemem doğru olmaz. Yalanımı hemen yüzüme vururlar. Ama yalnızlıktan da nefret ederim. Yemek bile yiyemem. Yalnız kalınca yapabildiğim tek şey 'gözüm kanayıncaya kadar' film seyretmek ve okumaktır. Yalnızlığın bir erkeğe tanrının verebileceği en büyük ceza olduğunu düşünürüm.

Geçenlerde İngiltere'de yapılan bir araştırmanın sonuçları Posta gazetesinde yayımlandı. Haberler kötü.

Araştırma önümüzdeki yıllarda yalnız yaşamak zorunda kalacak erkeklerin sayısının hızla artacağını ortaya koyuyor. Türkiye'de durum nedir bilmiyorum ama İngiltere'de 2003 yılında her yedi erkekten biri yalnız yaşamak zorunda kalacak.

Vahim olanı şu ki 'yalnız erkeklerin' sadece yüzde 25'i bu durumu bir yaşam biçimi olarak seçerken, yüzde 40'ının bir eşle yaşamayı istemesine rağmen yalnızlığa mecbur kalacak olması.

Araştırmacılara göre bu gelişme geleneksel olarak 'kadın işi' sayılan birçok konunun erkeklerin de ilgi alanına girmesi sonucunu yaratacak. Yemek pişirmek başta olmak üzere ev dekorasyonu gibi 'kadın merakları' erkekler arasında da hızla yayılacak. Nitekim araştırma bulguları da bunu doğruluyor.

Şu anda İngiltere'de yaşayan erkeklerin yüzde 35'i yemek pişirmekten büyük zevk aldıklarını söylüyorlar. Ve çok çarpıcı

bir gerçek: Yalnız erkeklerin yüzde 63'ü kendi dekore ettikleri evleriyle (evet evleriyle) gurur duyuyorlar. Eskinin maço değerleri sarsılıyor: Otomobilleriyle, işleriyle, kazandıkları paralarla, yaptıkları sporla, fethettikleri kadınlarla gurur duymalarına alıştığımız erkekler, orta sınıf kadınlar gibi 'evleriyle' gurur duyar hale geliyorlar.

Araştırma, yalnız yaşayan erkeklerin, biriyle birlikte yaşayanlara oranla iki kat daha fazla hastalık geçirdiklerini, ileriye yönelik en büyük korkularının da sağlık sorunları olduğunu ortaya koyuyor.

Görünürde kadın nüfusunda bir azalma olmadığına göre, bir eşle yaşamak istedikleri halde yalnız kalan erkeklerin oranının yüzde 40'ı bulması kadın davranışlarının değişmekte olduğunu da düşündürüyor bana.

Erkekler genellikle evlenme tekliflerini reddedecek kadın bulunmadığını düşünürler. Ama ortaya çıkıyor ki eskinin gözü evlenmekten başka bir şey görmeyen kadınının yerini, sadece kendisine uygun bir eş bulduğu takdirde onunla birlikte yaşamaya hazır kadın tipi alıyor.

Ben kendi hesabıma yalnızlıktan hazzetmediğimi söylemiştim. Bir kadınla paylaşılmayan hayatın hayat olmayacağına inanıyorum. Dilerim bir erkekle yaşanmayan hayatın hayat olmayacağına inanan kadınların sayısı hiç azalmaz.

E-posta yoluyla aldığım bir fıkra (kadınların kızmasına gerek yok, bir fıkra işte...) şöyleydi.

Erkek Tanrı'ya sormuş: Tanrım, kadınları neden bu kadar güzel yarattın?

Tanrı yanıtlamış: Onu sevesin ve hayatına bir anlam katasın diye...

Erkek: Peki Tanrım neden ona hiç akıl vermedin?

Tanrı: Seni sevsin ve sana katlanabilsin diye...

Akıllı kadınların sayısındaki artışın tehlikeli boyutlara ulaşmamasını diliyorum!

Aşk Yolunu Bulur!

Gazetelerde siz de okudunuz mu bilmiyorum. Amerika'da Miami'de Sweatwaker kasabasında büyük bir dram yaşandı.

Meksika göçmeni bir ailenin 14 yaşındaki erkek çocuğu Christian ile Nikaragualı göçmen bir ailenin 13 yaşındaki sevgili Marlyling elele ölüme gittiler.

Olay sanki çok eski bir öykünün karbon kâğıtlı kopyası gibiydi. Romeo ve Jülyet gibi uzak diyarların öykülerine gitmemize gerek yok. Leyla ve Mecnun'u, Kerem ile Aslı'yı hatırlayın yeter! İki çocuğun (yoksa onlara genç mi desem bilemiyorum) aşkına aileleri karşı çıkıyordu. Farklı ulusal kökenleri, karşılığında aşılması imkânsız bir duvar gibi duruyordu.

Yaşları da çok küçüktü. Arkadaşlarına sık sık evleneceklerini söylüyorlardı, ama ailelerin buna izin vermesi asla söz konusu değildi.

İki küçük âşık, çaresizliğin elinde tutsak olup kıvranırlarken ölüm gözlerine daha bir anlamlı gözüktü. Ve arkalarında birer küçük not bırakıp bu dünyada birlikte ayrıldılar.

Christian, "Alkışlayın bizi. Çünkü oyun bitti," diyordu mektubunda. Maryling'in yazdığı notta ise, "Gittiğimiz yerde bize asla ayrılın diyen olmayacak," satırları okunuyordu.

Dün bu haberi okuyunca gözlerimin yaşarmasını engellemedim.

İki küçücük insanın, nasıl olup da bu kadar çaresiz kalabileceklerine ve hayatlarına kıyabileceklerine inanamadım.

Sonra kendi gençliğimi hatırladım. Yalnız kendiminkini mi? Ablaminkini, kardeşiminkini, eşiminkini, arkadaşlarıminkini... Hepsi bir film şeridi gibi geçip gitti gözümün önünden...

Sonra Christian'ın yerine Ahmet'i, Maryling'in yerine Ayşe'yi koydum.

Şu sırada ergenliğe yeni adım atan akraba çocuklarını, komşu çocuklarını hatırladım.

Her sabah Yasemin'i okula bırakırken gördüğüm, bir kısımla günaydınlaştığım Işık Liseli kızları, oğlanları düşündüm.

Ali geldi aklıma, Antalya'da aynı mahallede büyüdüğümüz. Mahallenin en güzel kızı Cihangül için intihara kalkışmasını, sonra da babasından bir güzel dayak yiyişini hatırladım.

Âşık olmanın bir tür büyülenme olduğunu düşündüm.

İnsan, özü itibariyle bencil bir yaratık. Ve bu bencilliği öldürebilen tek güç de aşktan başka bir şey değil. Karşıdaki insan, seven insanın duygularına karşılık verdiği zaman, kaynaşmayla oluşan bir "birlik" döneminin başladığını biliyoruz. Bu dönemde her iki kişi de kendi varlığının kökenlerini ötekine aktarır. Ve böylece kendi içinde değil, ötekinin içinde yaşamaya, düşünmeye, istemeye ve davranmaya başlar.

İşte bu döneme "saplanma" dönemi adı veriliyor.

Zavallı küçükler Marlyling ile Christian'ı ölüme, bizim Ali'yi ölümün eşğine götüren şey de işte bu "saplanma"ydı.

Sevgi az rastlanan bir olay. Ancak belli ruh yapısında olan insanların yaşayabilecekleri bir duygu.

Bu nedenle bazı filozoflar, âşık olmayı da Tanrı'nın bazı seçkin insanlara verdiği bir duygu olarak görüyorlar.

Ben bu düşüncede olmamakla birlikte herkesin âşık olabileceğine de inanmıyorum.

Bu "ilahi" olayın ancak bazı güçlü koşulların bir araya geldiği durumlarda ortaya çıkabileceğine inanıyorum. Çok az kişinin âşık olabileceğini, çok az kişinin sevgili olabileceğini biliyo-

rum. Bunu bildiğim için de acı öyküleriyle insanları ağlatan çocuklar gibi düşünen gençlere “itidal” tavsiye ediyorum.

Babam inşaatçıdır. Küçükken ben de onunla birlikte çok inşaat dolaştım. Ustalara anlattıklarını dinledim. Aklımda en çok şu sözü kaldı: “Önünü kesmekle suyu kesemezsiniz. Su her zaman bir yolunu bulur akar!”

Daha sonra büyüyüp de felsefeye ilgi duyup, Demokritos’un “evrende her şey akar” prensibini okuduğumda da babamın sözleri çınladı hep kulaklarımda.

Şimdi aynı şeyi genç âşıklara söylemek istiyorum.

Evrende aşkın önünde durabilecek hiçbir güç görülmedi daha. Ne krallar, ne imparatorlar geldi geçti. Hepsi bu fani dünyadan göçüp gittiler. Geriye bir tek aşk kaldı.

Aşkın da su gibi yolunu bulacağına inananlardanım ben.

Siz de buna inanın. Christian ile Maryling’in ailelerine, arkadaşlarına yaşattıkları türden üzüntüleri bizlere yaşatmayın.

Her ihtiyaç hissettiğinizde, şu sözü hatırlayın: Aşk yolunu bulur!

Hayır Küçük Hanım, Aşk Her Şeyi Affetmez!

Son günlerde hangi kanalı açsam karşıma aynı şarkı ve aynı soru çıkıyor: Aşk her şeyi affeder mi? Ben de her defasında radyodaki sese aynı cevabı veriyorum: Hayır küçük hanım, aşk her şeyi affetmez!

Benim gibi yalnızca otomobildeyken radyo dinleme imkânı olan birisinin bile bu kadar çok duyduğu bir şarkı, mutlaka listelerin ön sıralarındadır diye düşünüyorum.

Bir şarkıyı sevmemize ve çok dinlememize yol açan şey elbette melodisinin sıcaklığı kadar sözleridir de...

Eğer bu varsayımım doğruysa, "Aşk her şeyi affeder mi?" isimli şarkının melodisi kadar sözlerini de milletçe beğenmiş ve anlamlı bulmuş olmamız gerekiyor.

Şimdi belki dikkat etmemişsinizdir diye şarkının sözlerini hatırlatayım:

"Çok üzgünüm, istemeden/Seni dün gece aldattım/Kim olduğu mühim değil/Sana bağlanmaktan kaçtım."

"Çok üzgünüm, istemeden/Bir bakışa aldandım/İnan bana bütün sabah/Pişmanlıktan ağladım."

"Aşk her şeyi affeder mi?/Dersin zamanla geçer mi?/Güzel günlerin hatırına/Aşk her şeyi affeder mi?"

İşte böyle: Kızcağz sevdiği adama bağlanmaktan korktuğu için, ismini bile önemsemediği bir adamla bir gecelik bir kaçamak yapıyor. Sabah yaptığından pişman olup ağlıyor ve âşık olduğu için esas sevgilisinin kendisini affetmesini bekliyor.

Türkiye gibi kadın-erkek ilişkilerinde çok tutucu olduğu hiç tartışılmayacak bir ülkede, böyle bir şarkının liste başına gitmesi, dakika başı radyolarda çalınması çok ilginç.

Bunun, belki tüm Anadolu'da değil ama, büyük kentlerde kadın-erkek ilişkilerinin aldığı yeni biçim için ilginç bir gösterge olduğunu düşünüyorum.

Yeni kuşak, kadın erkek ilişkilerine anne-babalarımızdan ve hatta bizden biraz daha farklı yaklaşıyor, aşkı ve seks daha farklı yaşıyor.

Batı'nın bunda 30-40 yıl öne geçirdiği bir tür seks devrimi, büyük kentlerin orta halli mahallelerinde olanca hızıyla gerçekleşiyor.

Büyük kentlerin barlarında çalınan popüler müzik bunun ipuçlarını bize veriyor. Son bir-iki yıldır çıkan pop şarkılarının sözlerine bir dikkat edin: "Dört günlük bir şeyler"den, "bir anlık aşklardan", "yalan sevişmelerden", "Rebeca'nın yerine başkasıyla sevişmekten" söz ediyor, şarkılar.

Türkiye'nin kapitalistleşme sürecinde geçirdiği evrimlerin, Batı'yı bir 40-50 yıl geriden takip ettiğini de dikkate alırsanız, sosyal hayattaki gelişmelerin de Batı'nın bir o kadar gerisinden yürümesi son derece normal.

Bugün niyetim kadın-erkek ilişkilerinin aldığı yeni biçim üzerine derin tahliller geliştirmek değil. Bir gazete köşe yazısının yüzeyselliği içinde bu tür bir tahlile girişmenin ne anlamı ne de gereği var.

Ben bir şarkının bana hatırlattığı "aşk ve sadakat" üzerine birkaç söz söylemek istiyorum, hepsi bu...

Erkeğin ya da kadının birbirlerine duyduğu gerçek sevgi, elbette cinsel bir yön de içerir. Ama bu durum sevginin yalnızca cinsellikle eşitlenebileceği anlamına da gelmez.

Erkeği, başka kadınların cinsel çekiciliklerine karşı koruyabilecek tek zırh, belli bir kadına aşkla bağlı olmasıdır.

Eğer aşkın bağlayıcı gücü olmasaydı, erkekler her gördükleri kadının peşinde giderlerdi. Tıpkı, canlılar âleminin diğer erkek yaratıklarının yaptığı gibi...

Öte yandan hiç tartışılmayacak bir başka gerçek de, kadın ruhunun, erkek ruhuna göre çok daha mükemmel bir bütün oluşturmasıdır. Bunun sonucunda da cinsel zevk ile aşkın birbirinden kopuk olarak yaşanmasına kadınlarda daha az rastlanır. Bunlardan birisi olmadan, kadında diğeri ortaya çıkmaz.

Eğer kadında ya da erkekte, aşktan bağımsız bir cinsel istek gelişebiliyorsa, bu ortada sanıldığığının aksine bir aşk bulunmadığının delilidir.

Kıskançlık, Littre'e göre "Aşkta doğan ve sevilen kişinin başka birini yeğlemesi korkusunun ürünü olan duygu"dur.

Eğer kıskançlık yoksa, aşk da yoktur.

Öte yandan tek başına sadakat da aşkın varlığının bir delili olamaz.

Etrafınıza bir bakın. Kaç kişi "mecburen sadık", kaç kişi "isteyerek sadık"?

Sadakat, mecburiyetlerde ortaya çıkıyorsa (çevre korkusu, parasızlık, yalnız kalma korkusu vs.) buna sadakat denilemez. Gerçek sadakattan bahsedebilmek için, insanın bunu bilinçli olarak tercih etmesi gerekir. Yani isterse birlikte olduğu insanı aldatabilecek birisinin sadık olmasının bir değeri vardır. İşte sadakat, yalnızca bu durumda aşkın varlığına işaret eder.

Seven insan, sevdiği insanda var olan hiçbir kusuru görmez, göremez. Bu yüzden aşk birçok kusuru affeder, görmezden gelir.

Bunun tek istisnası sadakattir. Çünkü, sadık olmayan âşık, zaten âşık değildir. Âşık olmayınca da yalnızca sadakatsizlik değil, diğer kusurlar da insana batmaya başlar. Bu da ilişkinin sonudur.

Aşk bir tek sadakatsizliği affetmez!

Bak Şu Amerika'nın En Büyük Problemine

Michael Douglas, eşini bilmem kaçınıcı kez aldattığı ortaya çıktığında “Ben” demişti, “Hastayım. Seks düşkünlüğüm var ve tedavi olmak istiyorum.” O zaman ‘ne şeytan adam, ne saf kadın’ diye düşündüğümü hatırlıyorum. Her şeyi hasta olduğu için yapıyordu, nasıl suçlanabilirdi ki? Kadının saflığı da ayrı bir konuydu. “Hangi Türk kadını bu numarayı yutar” demiştim.

Amerikan iş dünyasının nabzını elinde tutan Fortune dergisinin 10 Mayıs tarihli sayısının kapak konusu, Amerika'nın ‘şeytan erkekler ve saf kadınlar diyarı’ olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor. Betsy Morris'in incelemesi ‘Şirketler dünyasının yeni ve tehlikeli birinci problemi gölgelerin arasından sıyrılıyor,’ başlığı ile sunuluyor.

Her şeyden para kazanmayı bilen Amerikan iş dehası elbette bu keşfi gazetecilerden daha önce yapmış. Arizona çöllerinde kuş uçmaz kervan geçmez yerlerde seks bağımlılığını tedavi etmek için özel klinikler kurulmuş bile. Bunlardan birinin yöneticisi geçtiğimiz yıl 500 ‘hasta’ tedavi ettiklerini söylüyor. Çoğu şirket yönetim kurulu üyesi ve başkanı düzeyinde olmak üzere avukatlar, doktorlar, işletmeciler... Aralarında papazlar, kilise yöneticileri bile var. Klinik yöneticisi, “Herkes tedavi ücretini nakit olarak ödüyor, kimse arkasında iz bırakmak istemi-

yor,” diyor. Ortalama ‘tedavi ücreti’ günlük 350 milyon lira ve bir ‘kür’ 26 gün sürüyor. Toplam ciroyu artık siz hesaplayın.

‘Seks bağımlılığı hastalığı’ndan mustarip olanların sayısı o kadar çok ki bir de resmi kurum kurulmuş. Ulusal Seks Bağımlılığı Konseyi’ne her gün 50 e-posta ve 30-40 telefon başvurusu yapılıyor.

Bill Clinton ve Monica Lewinsky ilişkisi hastalığın Amerika’nın en tepe noktalarına kadar tırmandığını ve bir ur gibi toplumu sarmakta olduğunu ortaya koyuyor. Ama bu hastalığa en çok yakalananların ‘şirket yöneticileri’nden çıkması gerçekten incelenmeye değer bir durum.

Araştırmacılar Amerikan erkeklerinin yüzde 4’ü ile 6’sı arasındaki bir bölümünün seks bağımlılığından mustarip olduğunu söylüyorlar. Hastalığın hızla yayılmasında Internet’in etkili olduğu da ileri sürülüyor. 1000 seks bağımlısı (180’i kadın) arasında bir araştırma yapan Dr. Carnes hastaların yüzde 80’inin iş verimliliğinin düştüğünü tespit etmiş. Fantezileri ise iş ve işyerleriyle ilgiliymiş.

Seks bağımlıları iş hayatlarına genellikle 26 yaş civarında başlıyorlar. Bundan sonrası tam bir çalışma çılgınlığı... Tatilsiz günde 14 saate varan çalışma temposu, çok sık iş gezileri, ailelerine yeterince vakit ayıramama ve erken evlilik, stresten kurtulmak için ‘ağır içicilik’ gibi etkenler hastalığa yakalanma riskini artırıyor. Kadınlarda ise problemin ortaya çıkışının en büyük etkeni ‘anlaşılamamak’. (Kadınları anlamak mümkün müymüş ki?)

Fortune’un haberini bu kısmını okuyunca durakladım. Günde 14 saate varan çalışma hayatı, aşırı stres, sık iş gezileri, ağır içicilik, ailesine yeterince zaman ayıramama... ‘Acaba’ dedim kendi kendime, ‘Biz Türk gazetecilerinin ezici çoğunluğu seks bağımlısı olduk da bunun farkında değil miyiz?’

İnanç da, Sevgi de Aklın Yolunu İzlemez

Son günlerde elimde Hermann Hesse'nin bir 'özdeyişler' kitabı var. "İnanç da, Sevgi de Aklın Yolunu İzlemez" adını taşıyor. (Afa Yayınları, Çeviren: Kâmuran Şipal)

'Özdeyişler' kitaplarına özel bir ilgi duyuyorum. Büyük düşünürlerin, ünlü yazarların durduk yerde bu unvanları kazanmadıklarını gösteriyor bana. İki satırlık bir cümleye gizlenmiş bir fikri, içimizdeki en aptalların bile anlayabileceği açıklıkta anlatabilmeleri beni büyülüyor.

Belki edebiyata ve yazmaya ilgi duyduğum ilk günden beri hep 'kısa' yazma isteğimi bir türlü başaramamış olmamın bir etkisi... Belki, hayatı ve bilgiyi iyice özümlemiş insanların, üzerine sayfalar dolusu yazı yazılabilecek fikirleri bir cümleye sığdırabiliyor olmalarına duyduğum hayranlık... Belki her ikisi de, bu ilgimin temel nedeni.

Okuduğum her cümle beni farkında olmadan yepyeni ufuklara sürüklüyor sanki. O küçücük cümlede ifade edilen şeyin izdüşümlerini kendi yaşamımda bulmak, o konuda okuduğum kitapları ve yazıları hatırlamak, onların çağrıştırdığı şarkılar, şiirler... Bilincim sanki bir ırmak gibi hızla akıp gidiyor, tatlı bir sarhoşluk hissediyorum, başım dönüyor...

Hesse, "Başka nedenler bahane edilse de, hayatta yapılan şeylerden pek çoğu kadınlar için yapılır," diyor.

13 kelimelik bu cümle bütün hayatımın özeti ve sonucu

sanki. Hem başımdan geçen her şeyi açıklıyor, hem de hayatımın bazı dönemlerinde bazı kadınlar için yapamadığım bazı şeylerin benden neler alıp götürdüğünü hatırlatıyor:

Hesse'den bir de şunu okuyalım: "Sevgi karşı taraftan ne ricada, ne de bir istekte bulunur. Sevgi kengi içinde bir kesinliğe kavuşmak zorundadır. Böyle oldu mu kendisi çekilmeyen, kendisi çekip sürükleyen bir nitelik kazanır."

Gerçek sevgi bizde 'seçilmiş' bir insan olduğumuz duygusunu uyandırır. Bir bakıma teolojik bir kavram. Peygamberlerin, azizlerin doğaüstü bir kararla benzersiz ve olağanüstü bir görev için seçilmeleri gibi...

Annelerimizle ilişkimizde de böyle bir yön var. Onlar bizi hiçbir karşılık beklemeden, hiçbir şey rica etmeden severler. Tabiatın bir gereği ama özü itibarıyla olağanüstü, doğaüstü bir ilişki...

Şöyle bir düşünelim: Sevgiliniz size 'seni çok seviyorum, çünkü çok akıllısın, çok dürüstsün, bana ihanet etmiyorsun vs.' dese mi daha mutlu oluyorsunuz, yoksa 'seni alçak olmana, yalancı olmana, çıkarıcı olmana rağmen seviyorum' dese mi daha mutlu olursunuz?

İkincisi mutlu eder, çünkü sizde 'seçilmiş olma' duygusunu uyandıran bütün kusurlarınızın kabul edilmesi, hatta bütün kusurlarınızın sevgiye kaynaklık etmesidir... Tıpkı bir çocuğun bütün kusurlarına rağmen annesi tarafından özenle sevilmesi gibi... Akıldışı ama gerçek...

Dedim ya her cümle beni bambaşka yerlere götürüyor. Şimdi Hesse'den bir özdeyiş daha aktarıyorum, bu pazar gününü biraz düşünerek geçirin diye:

"Sevilen bir kişi üzerinde düşünmek kadar başarı sağlama-yan bir şey yoktur. Bu gibi düşünmeler halkın söylediği şarkılara, askerlerin söylediği marşlara benzer, içlerinde binbir şeyden söz edilir, ama nakarat inatla dönüp dolaşıp yinelenir, şarkı ve marşlara uygun düşmediği durumlarda bile sürer gider yineleme..."

Ben Güzele Güzel Demem

Toprağı bol olsun Alfred Hitchcock ile ortak bir yönüm olduğunu öğrendiğimde ne kadar mutlu olmuştum, bilemezsiniz. Atilla Dorsay'ın "100 Yönetmen"ini okurken keşfetmiştim bunu. Büyük üstad 'soğuk sarışınları' beğeniyordu. Tipik bir İngiliz kadını tarif ediyordu kendisiyle yapılmış söyleşide: Dışardan bakıldığında bir buz dağını andıran, muhafazakâr görünümlü ama bir taksinin arka koltuğuna oturduğunda da insanın üzerine atlayan ateş gibi bir sarışın!

Grace Kelly, Kim Novak, Doris Day gibi yıldızlar hep bu özellikleri sayesinde onun ölümsüz yapıtlarının kahramanları olma hakkını kazanmışlardı. Soğuk görünümlü, ama kalemle çizilmişçesine düzgün hatlı, her ölçüye göre 'güzel kadınlar'dı bunlar.

Kadın oyuncuların kusursuz güzeller arasından seçildiği dönemler artık geride kaldı. Son yılların önde gelen yıldızları insanlığın güzellik anlayışındaki değişimle birlikte artık kusursuz güzeller arasından çıkmıyor.

En çok kazanan film oyuncularını, örneğin Julia Roberts hatları tek tek incelendiğinde 'çirkin' bile sayılabilecek bir kadın. 'Çarık ağızlı', koca kulaklı, korkunç diz kapaklı bacakları bir çift çırpı gibi... Ama yine de kimsenin gözünde Julia Roberts'ın çirkin olduğu gibi bir imaj uyanmıyor.

Benim son yıllarda en beğendiğim oyuncu Gwyneth Paltrow da bunlardan biri. (İsminin ne kadar zor söylendiğine dikkat ettiniz mi? Demek ki film oyuncularının adını kolay söylen-sin diye değiştirme geleneği artık Hollywood'da bile terk edilmiş.)

Miss Paltrow'u "Âşık Shakespeare"de, "Sliding Doors"da izlemiş olmalısınız. Çizgileri tek tek incelendiğinde çoğu insana çirkin gelebilecek, ama 'güzel' duygusu uyandıran bir kadındır...

Plastik güzellikleriyle herkesi büyüleyen 'taş bebekler' hâlâ varlar ama esas çarpıcı etkiyi yaratanlar 'çirkin ördek yavruları' arasından çıkıyorlar.

Kadının hayat içindeki duruşu belirliyor güzellik anlayışının çerçevesini. Hem fizik olarak duruşu, hem de toplumsal ilişkiler içindeki duruşunu kastediyorum...

Ortega Y. Gasset'in deyişiyle 'belirli bir varolma biçiminde görülen anlatımcı çekicilik' ön plana çıkıyor.

Kadınlar erkeklerin ilgilerinin her zaman plastik olarak en güzel kadına yönelik olduğunu zannedip, bu amaca ulaşmak için kendilerini paralarlarken fena halde yanılıyorlar. Hatta Gasset bu tür plastik güzelliğin kadını bir tür sanat eserine dönüştürdüğünü ve kendini yalıtlayarak erkeklerle arasında bir mesafe oluşturduğunu da iddia ediyor. "Bu tip güzeller beğenilirler, ama sevilmezler. Aşkın öncü görevini üstlenen yakınlaşma arzusu salt bu beğenin getirdiği uzaklık nedeniyle olanaksızlaşmış olur," diyor. (Okulun en güzel kızının genellikle hiç erkek arkadaşı olmadığını hatırlayın.)

Bu pazar günü durduk yerde bütün bunların aklıma nereden geldiğini merak ediyor olmalısınız.

Bahar geldi, yaz yaklaşıyor. Neredeyse tanıdığım bütün kadınlar bir 'güzelleşme' telaşı içindeler. Perhizlerin biri bitiyor, öbürü başlıyor. Sıksa kızlar bile kan ter içinde jimnastik salonlarında koşturup duruyorlar. Gazete ve dergilerdeki ilanlardan anladığıma göre güzellik malzemelerinin satışlarında da bu aylarda bir patlama yaşanıyor olmalı. Bence bu eziyet boşuna.

Gerçekten etkileyici bir kadın olmanın yolu bunlardan geçmiyor. Hayatın içinde durmayı bilmekten, 'anlatımcı bir çekiciliğe sahip olmayı öğrenmekten' geçiyor.

Kadın, Kadının Kurdudur

Radikal'ın Yazı İşleri Müdürü Yeşim Denizel Bedük anlattı. Geçenlerde bulunduğu bir davette, bir kadın dergisinin yöneticisi, kendisine Radikal gibi bir gazetenin yazı işleri müdürlüğünü yapmak için çok genç olup olmadığını sormuş.

Yeşim ne kadar aksini iddia ederse etsin ve bu sorunun aslında gerçekten “yaşla ilgili olduğunu” düşünürse düşünsün, ben sorunun ardındaki anlamı çok iyi biliyorum.

Yıllardır birçok kadınla birlikte çalıştım. Bir işyerinde yükselen kadının en büyük düşmanının erkekler değil, aslında kendi cinsinden diğer meslektaşları olduğunu öğrenecek kadar da yöneticilik yaptım.

Birbirleriyle en özel sırlarını bile paylaşacak kadar yakın olan kadınların iş ortamı içinde zamanla kanlı bıçaklı hale geldiklerini gözledim.

Jill Barber ve Rita Wattson isimli iki kadın sosyolog “Kadın Kadına Karşı” isimli kitaplarını bütünüyle bu konuya ayırmışlar.

Barber ve Wattson, “Mesleki kariyer adına kadınlar kadınlara çok rahat ihanet ediyorlar. Erkeklerden kaynaklanan düşmanlıklara kıyasla kadınların bu işte çok daha planlı hareket ettikleri gözleniyor,” diyorlar.

İki kadın yazar (bu kitabı yazarken ya da daha sonra birbirleriyle kavga ettiler mi, bu konuda bir bilgi yok) kadınların aslında birbirleriyle daha rahat ilişki kurabildiklerine dikkat çekerek sorunun burada yattığını belirtiyorlar.

Buna göre birbirlerine en mahrem sorunlarını bile anlatabilen kadınlar, bir süre sonra bu bilgileri birbirlerine karşı kullanmakta hiç sakınca görmüyorlar. Özel hayatlarıyla iş hayatını kolayca karıştırabiliyorlar.

Yazarlar bu durumu küçüklükten öğrenilen rol dağılımı ile açıklıyorlar. Buna göre kız çocuklara beğenilmek, erkek çocuklara ise kazanmak öğretiliyor. Beğenilmeye alışmış bir kadın kendisinde daha fazla ilgi gören ve mesleğinde de başarılı olan bir kadın gördüğünde, bir de karşısındakinin çok özel sorunlarını biliyorsa bunu rahatlıkla kullanabiliyor.

İki kadın yazarın bu görüşlerinin değerli olduğunu kabul etmekle beraber bunun tek bir sebep olarak gösterilemeyeceğini düşünüyorum. Bence bu biraz da kadın ruhu ile ilgili.

Kadın ruhu, erkek ruhuna göre daha bütün. Dolayısıyla iş hayatı ile özel hayatın karıştırılması yalnızca çocuklukta öğrenilen rollerle ilgili değil. Kadın ruhu kendi bütünlüğü içinde diğer kadınlarla olan rekabeti, iş hayatı - özel hayat ayrımı yapmadan sürdürmeye olanak tanıyor.

Bu yüzden de yıllarını kadın haklarının geliştirilip korunmasına veren kadınlar bile bir hemcinslerinin mesleki yükselişi karşısında “şüpheli” davranmaktan kendilerini alıkoyamıyorlar.

Bugün Türkiye'nin üç önemli gazetesinin kadın yazı işleri müdürleri var: Hürriyet'te Nurcan Akad, Radikal'de Yeşim Denizel ve Posta'da Betül Bülay ve Hande Özcan. Hangi kadın dergisinde hangisinin röportajını okudunuz? Hangi kadın dergisinde Mine Kırıkkanat ya da Ayşe Arman ile ilgili bir haber çıktı?

Selahattin Duman'a, Serdar Turgut'a, hatta Hulki Cevizoğlu ile bana bile sayfalarını açan kadın dergilerinin editörleri, neden kendi hemcinslerinin bu başarılarını dergilerine yansıtamadılar? Salih Memecan'a bonkörce açılan sayfalar Ramize Erer ile Piyale Madra'dan neden esirgendi?

Ne dersiniz hanımlar, biraz düşünmeye değer gibi geliyor bana.

Şeriat ve Kadınlar

Bir süre önce İran'da meydana gelen ve Batı basınına yeni yansıyan bir olay, binlerce yıllık şeriat yasalarının günümüz toplumlarında uygulanmaya çalışılmasının nelere mal olabileceğini bir kez daha gösterdi.

İran'da geçerli şeriat yasaları herkesin bildiği gibi kadınlara son derece sınırlı haklar tanıyor. Özellikle boşanmış kadınların hakları söz konusu olduğunda, toplumdaki bağnazlığın yanı sıra şeriat yasalarının günün gerçeklerinden uzak oluşu ciddi sorunlar yaratıyor.

İran'da anne ve babasının ayrılmasından sonra şeriat yasaları gereğince velayeti babasına verilen 9 yaşındaki Aryan Golşani'nin başına gelenler, bu ülkenin şartları altında dahi toplumu derinden sarstı.

Anne ve babası boşandıkları zaman talihsiz Aryan daha üç yaşındaydı. İran'da geçerli olan yasalara göre bir çift boşandığı zaman, anne yeniden evlenmediği takdirde kız çocuklar yedi, erkek çocuklar ise iki yaşına kadar anneleriyle kalabiliyorlar. Babanın toplumsal mevkii, çocuklara bakıp bakamayacağı gibi konular hiç önem taşımıyor. İslam dininin kurallarını kendi iktidarlarının devamı için keyiflerince yorumlayanlar nezdinde erkekler, kadınlardan çok daha değerli. Bu yüzden boşandıktan sonra annesinin yeniden evlenmesi, Aryan'ın babasına verilmesine yol açtı. Kimsenin aklına babanın çocuğuna gerekli özeni gösterip gösteremeyeceğini sorgulamak gelmedi. Çünkü "şeriat" öyle emrediyordu.

Oysa baba Ali Golşani eski bir uyuşturucu bağımlısıydı. Ama şeriat yasalarını uyguladığını iddia eden otoriteler bu durumu dikkate almadılar. Onlara göre uyuşturucu bağımlısı da olsa bir baba, bir başkasıyla evlenen “iffetsiz anne”den daha çok hak sahibiydi. Talihsiz çocuk sonunda işkence ve kötü muameleden öldüğünde 15 kiloya kadar düşmüştü.

Bu durum yalnızca İran’a özgü değil. Şeriat düzeni ile yönetilen ülkeleri hemen tümünde kadınlar ikinci sınıf varlıklar ve erkekler karşısında hiçbir hakları yok.

Bırakın çocukların velayeti ve miras hakkı gibi en temel konularda hak sahibi olmalarını, bazı ülkeler kadınların tek başına otomobil kullanmalarını, yanlarında aileden bir erkek olmadan alışverişe çıkmalarını bile yasaklıyor.

O ülkelerde kadınlar için bir tek özgürlük var: Erkeğin kölesi olmak.

Küçük Aryan’ın ölümü ile ilgili haberi okurken Türkiye’de de benzer bir düzenin kurulması için siyasi mücadele veren kadınları hatırladım: Hemcinslerine toplumda “bir insan” olma hakkını veren bugünkü, laik düzeni “bir zulüm düzeni” olarak tanımlayan kadınları... Gelecekte tek özgürlükleri girdikleri kara çarşafar içinde evde oturup kocalarının her türlü ezasına tahammül etmek olacak kadınları...

İnsanoğlunun geçmişten ve olaylardan ne kadar zor ders aldığını bu vesileyle bir kez daha anladım.

Gülme, Irzına Geçerler!

Pakistan'ın Simone de Beauvoir'ı olarak tanınan Alis Faiz, Fransız gazeteci Laurence Gourret'ye bir röportaj sırasında şunları söylemişti: "Kafamdaki bir görüntü var, 1960'lı yıllarda Lahor sokaklarında bisikletle gezen, bermuda şortlu genç kadınların görüntüsü. Bugün böyle bir şey düşünülemez bile."

Gourret'nin Pakistan izlenimlerini anlattığı kitabı 'Başörtünün İcyüzü-Benazir' kitabını okurken anneannemin, annemin, kayınvalidemin gençlik fotoğrafları gözümün önüne gelmişti. Malatya ve Afyon'daki Cumhuriyet Bayramı ya da 30 Ağustos balolarında çekilmiş fotoğraflar... Kentli ailelerin hepsinin evinde benzerlerine rastlayabileceğimiz fotoğraflar. Şık erkekler, saçları yapılı, makyajlı, yeni dikilmiş tuvaletlerinin içinde alımlı kadınlar...

O kitabı okuduktan sonra 6 Eylül 1998'de bir yazı yazmışım. Bir bölümünü aktarıyorum: "Kitabı okurken Pakistan ile Türkiye'nin ne kadar da birbirine benzediğini fark ettim. Benazir Butto-Tansu Çiller benzerliği kadar çarpıcı olanlardan biri de İslamiyetin bir siyaset faktörü olarak hayatımıza girmesiyle birlikte Pakistan ile Türkiye'nin geçirdiği toplumsal değişim."

Faiz'in anlattığı tablo ile artık albümlerde, sandık köşelerinde kalan sararmış fotoğraflardan yansıyan görüntüler ne kadar da benzeşiyor.

Muhammed Ali Cinnah'ın laik Pakistan'ının popülist politikacılar elinde geçirmeye zorlandığı değişimin son noktasını önceki gün haber ajansları dünyanın dört bir köşesine geçtiler. Dün Radikal'de de yayımlandı.

İslamabad Polis Müdürü Nasir Durrani, önceki gün bir kız lisesinde yaptığı konuşmada kadınların göze batmamak için kahkaha atmamalarını, pazara, parka giderken yüzlerine ciddi ve sert bir ifade takınmalarını tavsiye ediyordu. Böylece kadınlara karşı işlenebilecek muhtemel suçlar önlenebilecekti.

Pakistan'da Zülfikar Ali Butto ile başlayan değişimin temel noktası halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu ülke söylemine dayanıyordu. Bizdeki halkının yüzde 99'u Müslüman Türkiye önermesiyle ne kadar da benzeşiyor.

Butto'nun açtığı yoldan daha sonra Ziya ül Hak, Benazir Butto, Navaz Şerif ve şimdi de Pervez Müşerref geçti. Bu yolculuk Pakistan'da kadınların giderek ikinci sınıf vatandaşlar haline döndükleri, toplumsal yaşamdan tecrit edildikleri bir sürece de işaret ediyor.

Pakistan'da mahkemelerde bir erkeğin şahitliğini geçersiz kılmak için en az dört kadının şahadeti gerekiyor. Bu yüzden tecavüz şikâyetiyle polise ve mahkemeye başvuran kadınları bekleyen tek şey tecavüzü kışkırtmakla suçlanmak ve mahkûm edilerek hapse girmek. Pakistan şeriatı, tecavüz şikâyetiyle kendisine başvuran kadınları zina suçuyla hapse göndermekte tereddüt göstermiyor. Bu açıdan polis müdürünün kadınlara "Aman ortalarda görünmeyin, kahkaha atıp dikkat çekmeyin, tecavüze uğrar üstüne de hapse girersiniz," demesi mantıklı. Ama mantıklı olması, insani olması anlamına gelmiyor.

Pakistan'da kadınlara yönelik aile içi şiddet suç olmadığı gibi erkekler için bir hak olarak görülüyor. Karılarını öldüren erkekler buna 'haklı' bir gerekçe gösterdikleri zaman (başını açmak istemişti, komşunun oğluyla konuşurken gördüm gibi) ceza almaktan kurtulabiliyorlar. Pakistan bu özelliğiyle kocalara karılarını öldürme hakkı veren belki de tek dünya ülkesi.

Pakistan artık Taliban'ı bile aratacak şeriat uygulamalarına sahne olan bir ülke. İslamı kullanarak iktidara gelenler ve iktidarlarını korumak için şeriat kurallarını daha da ağırlaştırmakta bir sakınca görmeyenler ceplerini her geçen gün daha

da şişirirlerken, halkının yarısına yakınının açlık sınırında yaşadığı bir ülke.

İslamcılığın politik düzlemde ne kadar baskıcı ve başkalarının hayat haklarına ne kadar tahammülsüz olduğunu gösteren bir ayna.

Türkiye'nin çok iyi izlemesi gereken bir laboratuvar.

Hakem Kararıyla Yenilgi!

Okula giden çocuğu olan birçok anne baba gibi Cumhuriyet Bayramı'nı kızımın okulunda kutladık. İstiklal Marşı'nı, Onuncu Yıl Marşı'nı söyledik. Ellerimizdeki bayrakları salladık. Kendimize, ulusumuzun cumhuriyet ve demokrasi fikrine bağlılığına güvenimizi tazeledik.

Binlerce yıldır 'tek adam' yönetiminde yaşamaya alışmış bir ulusun çocukları olarak 75 yıllık Cumhuriyet deneyimine sahip çıktık.

Hatta Posta'da Yazgülü Aldoğan'ın 'bayram kutlaması için' ikram ettiği çikolatalardan yedik, likörden içtik.

Hepimiz gururlu, hepimiz mutluyduk.

Ama yine de kafama bazı sorular takılmadı değil.

Yasemin'in okuduğu okulun 'anaokulu bölümü'nün sunduğu bir 'şiiirsel tablo'da küçükken bizlerin de ezberlediği ama yıllar içinde unuttuğumuz bir şeyi hatırladım.

'Şiiirsel tablo'da Kurtuluş Savaşı öncesi olaylar anlatılırken şöyle deniliyordu:

Osmanlı İmparatorluğu, 1. Dünya Savaşı'nı kaybetmemiş olmasına rağmen birlikte savaşı girdiğimiz müttefiklerimiz yenildikleri için biz de yenik sayıldık!

Günümüzde milli takımın maçlarından sonra spor sayfalarında yazılan yorumlara ne kadar da benziyor: Namussuz hakem aslında kazandığımız maçı, alıp rakibimize verdi!

Gerçekten böyle miydi? Biz 1. Dünya Savaşı'nı kazandığımız halde hakem kararıyla mı yenik sayılmıştık? Bu 'namussuz-

luk' olmasaydı savaştan galip çıktığımız için ülkemiz işgal edilmeyecek, Kurtuluş Savaşı başlamayacak ve sonunda Cumhuriyet'in kurulmasına yol açan gelişmeler yaşanmayacak mıydı?

Tarihsel gerçekler ilkokullarda bize anlatılanlarla pek uyuşmuyor: Yani 'hakem kararıyla yenildiğimiz' pek doğru değil.

Sarıkamış ve Ardahan'da Enver Paşa'nın nasıl perişan olduğunu, 50 bin askerimizin soğuktan nasıl donarak öldüklerini nedense es geçiyoruz. Aynı şekilde, Rusya'da devrim olmasaydı Kars'ı ve Ardahan'ı kaybetmiş olduğumuzu da...

İngilizler karşısında Irak ve Ürdün'de uğradığımız yenilgileri de çocuklardan saklıyoruz. Bağdat'ın ve Kudüs'ün işgali, Musul'u bırakarak cepheyi daha geriye çekmek zorunda kaldığımız da nedense saklanıyor.

Savaş süresince bir milyon Osmanlı askerinin şehit düştüğünü, kayda değer tek başarının Çanakkale'de elde edildiğini de görmezden geliyor, bizlere ilkokullarda anlatılanlar.

Öyle bir tablo çiziliyor ki Osmanlı yüceltiliyor, hanedanın bütün beceriksizliği bir tek Sultan Vahdettin'in ihanetine indirgeniyor.

Biz büyükler gerçeklerin ilkokul tarih kitaplarında anlatılanlar gibi olmadığını, Osmanlı İmparatorluğu'nun neredeyse bütün kuvvetlerini kaybederek bu savaştan yenik çıktığını biliyoruz. Ama nedense bunu çocuklardan saklıyoruz: Aslında biz yenilmedik, bizi yenik saydılar!

Çocuklarımıza ve kendimize bu gerçeği bir kez daha itiraf etmeliyiz: Osmanlı Devleti neredeyse 16. yüzyılın ortalarından itibaren yok olmaya mahkûm, çağdışı bir devlettir.

O zamandan sonraki tek askeri başarımız Kurtuluş Savaşı'nı kazanmış olmamızdır.

Bu savaşta da Osmanlı ordusu değil, TBMM'nin ordusu kazanmıştı: Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Savunma Bakanı ve 'Erkânı Harbiye Reisi' Fevzi Paşa, Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Paşa'ydı.

İstanbul'u Sevmezse Gönül

Nur içinde yatsın, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fetrettiğinde, Hristiyan nüfusu dengelemek amacıyla Anadolu Müslüman Türkleri kente getirmek için özel çaba göstermişti. Önceleri gönüllülük esasına dayanan bu göç, Türklerin isteksizliği üzerine 'zorunlu iskâna' çevrilmişti.

Tarihçi Philip Mansel İstanbul'a zorla getirilenlerin kenti 'bir eziyet ve ıstırap adası, felaketlerin toplandığı yer, fesat ve iflas kaynağı' olarak gördüklerini anlatıyor. Bu dönemde bazı Türk önde gelenlerinin 'şehri kıyamete kadar terk etmeyi ve harap etmeyi' önerdiklerini naklediyor.

İstanbul'a ne zaman güneşli bir havada baksam bu lanetli vasiyeti hatırlıyorum. Doğrusunu isterseniz atalarımızın bu dileğini yerine getirmek için elimden geleni ardımıza koymadık ama yine de şu koca İstanbul'u tüketip, bitiremedik.

O hâlâ en umulmadık köşesinden en beklenmeyen şekilde büyüleyici güzelliğiyle karşımıza dikiliyor ve bize meydan okuyor: Yıkılmadım, ayaktaım, dertlerimle baş başayım!

Bir halk masalına göre Tanrı İstanbul Boğazı'nı yarattıktan sonra dünyadaki her kavimden bir temsilci huzura çıkıp kendilerine haksızlık yapıldığını söylemişler. Tanrı da yarattığı dünyaya şöyle bir bakıp onlara hak vermiş. "Merak etmeyin" demiş, "bu Boğaz'a öyle bir kavim yerleştireceğim ki bu güzelikten eser kalmayacak."

Mahfi Eğilmez, İsmet Berkan, Yeşim Denizel ve ben Boğaz'da bir 'çalışma yemeği' yedik. 'Yaz dönemi çalışmaları için

İstanbul'a gelen' devlet büyüklerimizden öğrendiğimiz gibi "cumartesi günü çalışmalarımızın bir bölümünü sürdürmek üzere Sarıyer'e gittik".

Pırıl pırıl bir güneş, insanın sırtını ürperten tatlı bir poyrazın Boğaz'ın sularında yarattığı küçük dalgalarla oynayıyordu.

Karşı kıyılar göz alıcı bir yeşile boyanmıştı. Yeşilin her tonu, aralara serpiştirilmiş erguvanlarla bezenmişti. Van Gogh fırçasının darbelerine benzer şekilde...

Boğaz'ın öteki kıyıları Anadolu Kavağı gibi 'asker koruması'ndan nasibini almadığı için o kadar şanslı değildi. Ama ne yaparsak yapalım Boğaz yine de güzelliğini korumayı başarmıştı.

Ne silme binalarla dolu Ortaköy tepeleri, ne Boğaz'ın kalbine saplanmış bir hançer gibi duran 'Göksu' binaları... Hiçbirinin gücü İstanbul'un güzelliğini gölgelemeye yetmemişti. Belki de çirkinlikleri görmeye o kadar alışmıştık ki hiçbirini artık gözümüze batmıyordu.

Bir arkadaşım, bir erkeğin, bir kenti sevmesi için o kentte çok sevdiği bir kadın olması gerektiğini söylüyor.

Acaba büyük çoğunluğumuz aşkı ve sevgiyi unuttuğu için mi İstanbul'u sevmiyor, onu tüketip bitirmek için didiniyor? Kim bilir?

Boğaz'ın serin rüzgârı yüzümü her yalayışında bana aşkı hatırlatan şey de acaba bu mu?

Dilime takılmış bir şarkı var. Sesim Münir Nureddin kadar olamadığı için elbette yüksek sesle söyleyemiyorum:

"İstanbul'u sevmezse gönül,
Aşk ne anlar?"

Bugün pazar... İstanbullular ne kadar şanslı olduklarını bugün bir kez daha anlayabilecekler mi acaba? O kentte kendilerini seven bir kadının ya da bir erkeğin bulunduğunu hissedebilecekler mi?

İçimden Radyo DJ'i Olmak Geliyor

Son günlerde kendimi yine radyolara verdim. Ne zaman Türk siyasetinin insanın içini sıkan rutinine kendimi kaptırsam böyle yapıyorum.

Baykal dedi ki, Demirel diyor ki, Çiller belirtti ki, Yılmaz açıkladı ki, Ecevit buyurdu ki, şeklinde uzayıp giden haberlerden daha manasız bir şey arıyorum ve kendimi Türkçe yayın yapan radyoların özellikle hanım 'dicey'lerinin programlarına atıyorum.

Bu radyocu hanımların büyük bölümüne göre hayat yaşanması son derece kolay bir şey.

Sevgilinizden mi ayrıldınız? Sevgiliniz mi sizi terk etti? Bu yüzden üzgün müsünüz? Hiç dert etmeyin. Bu genç hanımlarda her şeyin bir reçetesi var.

İlk yapacağınız şey 'hayata gülerek bakmak'. Bu onların lisanında hiçbir şeyi ciddiye almamak anlamına geliyor. Terk edildinizse üzülmeyeceksiniz. İlk aklınıza gelen 'Oh ne iyi kurtuldum ondan, hemen bir yenisini bulayım,' olacak. Hatta önünüzde uzun bir talipliler kuyruğu olduğunu hayal edip 'sonrakil' (eğer Tansu Hanım gibi İngilizce düşünenlerdenseniz 'next!') diye bağıracaksınız.

Hayatın her türlü darbesine karşı dik duracaksınız. Size ne kötülük yaparlarsa yapsınlar insanlara 'seni seviyorum' diyeceksiniz. Bazı durumlarda 'seni seviyorum'un küfür versiyono-

nunu söylemeniz gerekse bile aldırmayacaksınız. Onların kim bilir hangi dertler çektiğini düşünüp onlar için üzüleceksiniz.

Yürüdüğünüz yolların taş toprak değil, pembe bulutlardan oluştuğunu hayal edeceksiniz. Çiçek koklayacaksınız, böceklerin uçuşunu seyredeceksiniz, kuş cıvıltılarında dertlerinizi unutacaksınız.

İşin ilginç yanı bu öğütleri veren hanımların hiçbirinin yaşının 25'ten yukarı olmaması. Elbette radyo DJ'liğinin yeni bir meslek olduğunu ben de biliyorum. O yüzden yaşlarının çok küçük olması normal. Anormal olan bu öğütleri verebilecek kadar kendilerini yetkin hisseden bu genç hanımların bu kadar 'hayat tecrübesini' hangi zaman süresinde elde etmiş oldukları. Öyle şeyler söylüyorlar ki ben bu 40 yaşımın durmuş oturmuşluğuna rağmen onlar kadar soğukkanlı olamıyorum.

Bu yazdıklarım için bana kızacaklarını biliyorum. Ama bütün bu eleştirilerime rağmen bana 'sevgi' ile dolu düşüncelerle yaklaşacaklarına da eminim.

Bugün ben de onlar gibi olmaya çalışacağım. Bakalım onlar gibi olsaydım Ankara'nın sıcağında takım elbiseler ve kravatlar içinde o köşk senin bu parti merkezi benim koşuşturup duran zevata neler önerebilirdim:

Necmettin Erbakan'a: Neden kendinizi bu kadar sıkıyorsunuz. Hayat güzel, yaşam eğlenceli. Şöyle çoluk çocuk kırlara gitseniz ve piknik yapsanız ne iyi olurdu.

Tansu Çiller'e: İlahi Tansu Hanım. Yeniden başbakan olacaksınız da ne olacak? Hiçbir şey sizden daha kıymetli değil. Bırakın biraz da Mesut Bey otursun o koltukta.

Mesut Yılmaz'a: Bugün geri kalan hayatınızın ilk günüdür. Her şeye sıfırdan başlayabilirsiniz.

Süleyman Demirel'e: Bütün çocuklar aynıdır. Onları yaramazlıkları ile sevin. Sevgiyle düzeltilemeyecek yaramazlık yoktur.

Ve burada ismini anamadığım diğer muhterem zevata: Kendinize iyi bakın!

Acılı Anneler Ülkesi

Elizabeth Stone “Çocuk doğurmaya karar vermek, çok ciddi bir iştir. Bu kalbinizin ebediyen bedeninizin dışında da atacağına karar vermektir” diyor.

Bu sözün ne kadar doğru olduğu bir kez daha kanıtlandı.

İstanbul’da bir anne ‘bedeni dışında atan kalbi’ durunca, hiç düşünmeden kendisini Boğaz Köprüsü’nün boşluğuna bırakıverdi.

‘Bedeni dışında atan kalp durunca’ bedenindeki çalışmaya devam etmesinin bir anlamı kalmamıştı.

Perihan Mağden geçenlerde bir arkadaşıyla yaptığı konuşmayı aktarmıştı. Çocuklarına bir şey olursa, kendi hayatlarına nasıl son vereceklerine ilişkin planlar yaptıklarından söz ediyordu.

Benzeri konuşmaları ablamla ben de çok yaptık.

Ama bunun yalnızca tek çocuklu insanlar için geçerli olduğunu sanırdım.

Şefika Hanım’ın acıklı öyküsü, bir çocuğun acısının diğer çocukların sevgisiyle bile kolay kolay unutulamayacağını ortaya koydu.

Bir çocuğun kaybının, bir anneyi nasıl zor bir karar vermeye yöneltebileceğini gösterdi.

Şefika Hanım, çocuğunu kaybettiği zaman içinde bir şeylerin öleceğini, hayatının bir anlamı kalmayacağını biliyordu. Onun için, içi boş bir beden olarak yaşamaya devam etmek yerine, oğlunun arkasından ölüme atladı.

Bugün ülkemizin dört bir yanında binlerce acılı anne var.

O annelerin acılarını paylaşmak, hayatlarını biraz daha katlanılır hale getirebilmek için elimizden gelen her şeyi yapmak yerine, onları bile ikiye bölmeyi başardık.

‘Cumartesi anneleri’ne karşı bir de ‘cuma anne’leri icat ettik.

Onların acılarını kendi politik çıkarlarımız, hırslarımız için kullanma yüzsüzlüğünü göstermekten çekinmedik.

Onların ortak paydalarının ‘çocuklarını kaybetmiş anneler olmak’ olduğunu göremedik.

Bir çocuğun kaybının bir anne için neler ifade edebileceğini anlayamadık.

Lady Montagu, ‘Bir çocuğun anne için ne ifade ettiğini anlayabilmek için anne olmak gerekir,’ diyor.

Bence yanlış söylüyor. Bunun için anne olmaya gerek yok. İnsan olmak yeter.

Sadece Kartallar Yüksek Uçar

Radyolarda şarkı aralarında yayımlanan canlı telefon sohbetlerini bilmiyorum dinleyebiliyor musunuz?

Ben fırsat buldukça dinlemeye gayret ediyorum. İlk bakışta anlamsız gibi görünen konuşmalar kafamdaki 'yeni kentli Türk portresini' tamamlamama bir hayli yardımcı oluyor.

Bu konuşmalarda dikkatimi çeken en önemli şeylerden bir tanesi kentli insanlarımızın hayal güçlerinin kıtlığı.

Programların sunucularının bu konuda çok sıkıntılı oldukları hemen anlaşıyor. İlginç bir cevap alabilir miyim umuyla açtıkları her telefonda aynı manasız yanıtları dinliyor ve yeni telefonu 'acaba orijinal bir fikir çıkar mı' diye açıyorlar... Ama heyhat!

Geçenlerde Capitol Radyo'da dilediğim 'talk şov'un konusu şuydu: Uçabilmek mi istersiniz, görünmez olmak mı?

Benim dinlediğim süre içinde 'uçabilmeyi' isteyen kimse çıkmadı. Herkes görünmez olmak istiyordu.

Görünmez olmak isteğinin genç nüfusumuzun ciddi bir güven bunalımı içinde olduğunu gösterdiğini düşünüyorum.

Kimisi görünmez olup sevgilisinin yalnız kaldığında neler yaptığını öğrenmek istiyor. Kimisi sevgilisinin annesinin kendisi hakkındaki gerçek düşüncelerini duymak istiyor. Kimisi patronunu gözetlemek için görünmez olmaya hevesli.

Kimşenin aklına Ömer Seyfettin'in "Yüksek Ökçeler"indeki konak sahibesinin durumu gelmiyor. Hiçbiri duymak ve görmek istemeyebilecekleri şeylerle karşılaşmayı umursamıyor.

Son dönemlerde toplumumuzun yükselen değerleri arasına giren 'pişkinlik'le karışık bir röntgencilik merakı hâkim. Ne kendilerine güveniyorlar, ne de 'sevgilim' dedikleri insana...

Üstelik hayal güçleri de kıt. Kimsenin aklına 'uçabilmek' gelmiyor. Uçmanın, yükseklere çıkmanın, alabildiğine özgür olmanın, dünyaya gepegeniş bir ufukla bakmanın kendilerine sağlayabileceklerinin farkında değiller.

Bulundukları düzlemdeki görüş açısından memnunar. Tek dertleri görüş açısının önündeki fiziki engeller. Bu engelleri aşmak için uçabilmeyi ve görüş açılarını değiştirmeyi düşünmüyorlar. Görünmez olarak, değiştiremeyecekleri şeyleri görmek onlara yetiyor.

Bir kartal gibi göklerde dolaşmaktansa bir sürüngen gibi gizli deliklerden süzölmeyi tercih ediyorlar.

Erkek Gibi Kadın

Önceki akşam Başkan Clinton, Büyük Jüri'ye, Beyaz Saray'ın 'Oval Ofisi'nde Monica Lewinsky ile oral seks ilişkisine girdiğini açıklarken, hemen üst katta 'sevgili eşi' Hillary de rahip Jesse Jackson'ın yatıştırıcı sözlerini dinleyerek duruma katlanmaya çalışıyordu. (Garip tesadüf bu kadar olur, Clinton'un çalışma odasının adı dünkü Sabah gazetesinde Oral Ofis olarak geçiyordu.)

Bill Clinton'un bugüne kadar tam 12 değişik kadınla cinsel ilişki içinde bulunduğu iddia ediliyordu.

Başkan, bütün evli çapkınların yaptığı gibi bu ilişkilerini hep inkâr edegelmişti.

Dün bu inkârları 'evliliğini korumak için', 'Hillary'yi korumak için' yaptığını da açıklamış oldu.

Rahip Jackson'ın açıklamalarına göre Hillary de çok üzgündü. Aile dostları olan rahibe 'Çok utanıyorum' demişti.

Bill Clinton itiraflarını tamamlayıp eşi ile rahibin bulundukları odaya girince neler oldu, Hillary kendisine ne dedi, bunu bilmiyoruz.

Bildiğimiz, çiftin o gece rahiple konuşup 'günah çıkardıkları'ndan ibaret. Ertesi gün sabah erkenden de bir kiliseye gidip dua ettiler ve sonra tek kızlarını da yanlarına alarak dizi filmlerdeki gibi 'ilişkilerini yenilemek üzere' bir tatile çıktılar.

Öykünün buraya kadar olan kısmı her evlilikte rastlanabilecek türden.

Kocanın canı sıkılıyor, onunla bununla gönül eğlendirir-

yor, kadın her şeyi bildiği halde duruma katlanıyor, olay etraf-
ta da duyulunca koca karısının gururunu kurtarmak için biraz
kendisinininkinden fedakârlık ediyor ve yeni bir başlangıç umu-
duyla çift tatile çıkıyor. 'Alışmış kudurmuştan beter' olduğu
için Başkan Bey yeni bir maceraya yelken açana kadar ortalık
yatışmış görünüyor.

Benim hâlâ anlamakta zorlandığım şey, Hillary gibi eği-
timli, kendisini ve çocuğunu refah içinde geçindirmeye yete-
cek düzeyde gelir sahibi olmasını sağlayacak mesleği olan bir
kadının bu durumu bu kadar kolaylıkla içine sindirebiliyor ol-
ması.

Aldatılmış, kendisine herkesin gözleri önünde yalan söy-
lenmiş Hillary Clinton olmayı, onuru için kapıyı çarpıp çıkmış
Hillary Rodham olmaya tercih etmesi...

Artık çiğneye çiğneye sakız haline getirdim ama bir kez
daha aynı şeyleri söylemek zorunda hissediyorum kendimi.

Çağdaş toplumlarda kadınlar hâlâ kendi başlarına bir ki-
şilik geliştirmek imkânlarından çok uzaklar.

Birçok kadın gerek yetiştirilişlerinde uyguladığımız yön-
temler ve gerekse çevre baskısıyla ihanete ve aldatılmaya kat-
lanmayı tercih edebiliyor.

Artık ortada klasik anlamda bir evlilik bağının kalmadığı-
nın ota çıkış olmasına rağmen, evliliklerini korumak için
her şeye katlanabiliyorlar.

Kendilerini hayatta sahip oldukları tek şey olduğunu zan-
nettikleri evlilikleri içinde tanımlayıp, sıkı sıkı ona sarılıyorlar.

Çevrenize bir bakın. Bozulan evlilikleri çoğunda evliliğin
sona erdirilmesi kararını erkekler veriyor.

Kadınlar, bittiği belli olan bir evliliği bile nihayetlendirme
gücünü kendilerinde bulamıyorlar.

Kadın hakları konusunda ne kadar mesafe alınırsa alınsın,
toplumların erkek egemen kültürleri, kadınların kendilerinde
bu hakkı görmesine engel oluyor.

İster derebeyliğin hüküm sürdüğü Pakistan'da, ister Tür-

kiye'nin bir gecekondlu mahallesinde, ister Amerika'nın Beyaz Sarayı'nda olsun durum değişmiyor.

Kadınlar toplumun kendilerine dayattığı ikinci sınıf kimlikten sıyrılmayı kolay kolay başaramıyorlar.

Bunu başarabilen kadınlar içinse tek bir şey söyleniyor: Erkek gibi kadın!

Taciz “Güç”ten Doğar

Sorunların temelini tartışmak ve anlamak yerine belirtilerle vakit harcamak ulusal bir özelliğimiz. Bence artık Fatma Girik’in programındaki doktorun özel öyküsünü bir kenara bırakmanın zamanı geldi. Şimdi biraz da ‘cinsel taciz’in nerede başlayıp nerede bittiğini, nedenlerini düşünmeye başlamalıyız. Taciz ile flört arasındaki çok belirsiz çizgiyi tanımlayabilmeliyiz.

Amerikalı bir yazar olan Tom Wolfe, “Erkekler seks için güçlerini kullanırlar, kadınlar ise güç kazanmak için seksi kullanırlar,” diyor. Bence son yıllarda cinsel taciz tartışmalarında bir hayli yol alan Amerika için ilginç bir tespit.

Cinsel taciz olaylarına baktığımızda ortak özelliğinin ‘kötüye kullanılan güç’ olduğunu görüyoruz.

Errol Selkirk, Milliyet Yayınları’nın yayımladığı “Yeni Başlayanlar İçin Cinsellik” kitabında “Daha yaşlı, daha varlıklı ve daha saygın bir erkek cinsel arzusunu fiziksel baskı ile tatmin etmez. Kişisel riske girmeden otorite ve paranın karşı konulmaz cazibesini kullanarak istediğini elde eder,” derken en yaygın taciz biçiminin ipuçlarını veriyor.

Kadınların toplumsal hayatın dışında olduğu, görevlerinin çocuk doğurmakla sınırlandırıldığı dönemlerde ve toplumlarda bir cinsel taciz olayından söz edilemezdi.

Bu durum, kadının toplumsal yaşamda söz sahibi olabilmek için erkekle eşit şartlarla mücadele etmeye başlamasıyla ortaya çıktı.

Bu yüzden de ikili bir özellik taşıyor. Bir yönüyle erkeğin, kedisinden bir şeyler talep eden kadını aşağılamasının bir yolu olarak görünürken, bir bakıma da “kadının ödemesi gereken bir bedel” olarak algılanıyor.

Kendilerini Tanrı’nın kadınlara bir lütfu olarak gören güç ve mevki sahibi erkekler böylece kadına yerini ne olduğunu hatırlatıyorlar: Erkeğe zevk vermek! Diğer yandan da “Madem benim gibi olmak istiyorsun, bunun bedelini ödemeye hazır mısın?” demek istiyorlar.

Eğer bir kraliyet ailesine mensup değilse, hiçbir erkek dünyaya ‘güç ve mevki sahibi’ olarak gelmiyor. Bunu kazanma süreci içinde bilinçaltında kendi erkekliğinden ödünler veriyor: Boyun büküyor, el öpüyor, ayak oyunları geliştiriyor; toplumda ‘erkek değerler’ olarak yüceltilen değerlerinden taviz veriyor.

Bunun intikamını almak zamanı da daha önce kendisinin geçtiği süreçten geçmeye aday bir kadın karşısına çıktığı zaman geliyor. Sahip olduğu gücü böyle kullanarak kendi erkekliğini yeniden üretebiliyor.

Taciz olayı kahramanlarının genellikle güç sahibi erkekler, kurbanlarının ise genellikle daha yolun çok başındaki kadınlar olmasının nedeni bence bu.

Ama her toplumsal olay gibi cinsel taciz olayını da böyle tek bir nedene bağlamak elbette doğru değil.

Ortega Y. Gasset “Erkekte kendini açma içgüdüğü vardır. Erkek, ne olduğunun başkalarının gözleri önünde açıkça sergilenmediği duygusuna kapılırsa, kendi gözünde değersizleşir. Bazen kendini dışavurma yolundaki bu eğilim hiç temeli olmasa da birtakım şeyleri yalnızca söylemiş olmanın verdiği hoşnutluğa indirgenir,” derken, toplumumuzdaki en yaygın cinsel taciz biçiminin ruhi temellerini vurguluyor.

Kadın Kaşınmazsa...

Kadir İnanır'ın cep telefonu mesajlarının ortalığa dökülmesi ile patlak veren 'skandal'dan söz edelim.

İlk dikkatimi çeken konu üslup meselesi: Hürriyet, Kadir Bey'in gönderdiği mesajların bir bölümünü yayımladı. 'Bir bölümünü' diyorum çünkü mesajlarda yer alan bazı kelimeleri sadece şu şekilde okuyabildik: "y.....", "p.....", "i.....", "s.....", "o.....", "p...k". Ne de olsa yatılı erkek mektebinde okuduğum için bu kısaltmaların ne anlama geldiğini tespit etmekte bir güçlük çekmedim. Ama görüyorum ki 'iyi aile terbiyesi almış kızlar' bile bu kelimeleri çözümlemekte bir güçlük çekmiyorlar. Demek ki bu sadece bir 'terbiye' meselesi değil. Giderek daha çok küfür eden, belden aşağı argo kullanan bir toplum haline geliyoruz.

En çok güldüğümüz espriler genellikle bu tür içeriği olan kelime oyunları oluyor. Rahmetli Kemal Sunal'ın filmlerindeki argo düzeyi bile daha asil kalıyor. En ünlü komedyenlerimiz, son yılların modası 'stand up'çılarımız, hatta birçok televizyon dizisi bu kolay yolu seçiyor ve toplumdan tepki almak bir yana neredeyse destek görüyor.

Bu toplumca lümpenleşmemizin bir göstergesi ya da sonucu olsa gerek.

Olayda dikkatimi çeken bir başka konu açıklamaların Buket Saygı'nın sevgilisi Çelik tarafından yapılmış olması. Bir erkek, bir kadını taciz ediyor, kadın bundan rahatsız oluyor ama tepkiyi bir başka erkek gösteriyor. Erkek toplum olmanın bir

sonucu mu? Kadınların en temel haklarını bile kendi başlarına koruyamayacaklarına olan inancın ifadesi mi?

Erkeğin bu tür bir tacize uğrayan sevgilisinin yanında yer almasından daha doğal bir şey elbette yok. Normal olanı da Buket Hanım'ın bu olayı anlatırken yanında sevgilisinin bulunup, ona destek olması. Ama televizyonda seyrederken edindiğimiz izlenim, sanki tacize uğrayanın erkek sevgili olduğu şeklinde. Bir kadına yönelik tacizin bu şekilde ortaya konulması belli ki, "O benim kadını, benim malım" iddiasından kaynaklanıyor. Nitekim Çelik'in konuşmasındaki "Biz insanın kucasına kızı mı veriyoruz?" sözleri tecavüzün bir kadından çok bir erkeğe yönelik olarak algılandığını ortaya koyuyor. Bu da kadının kendi vücuduna bile sahip olamayacak kadar değersiz, ikinci sınıf bir insan olarak konumlandığını ortaya koymuyor mu?

Olayın bir başka boyutu hemen hemen bütün 'taciz' ve 'tecavüz' olaylarında görüldüğü gibi ortaya çıkıyor: Dişi köpek kuyruk sallamazsa, erkek köpek peşinden gitmez!

Bu 'özlü' ve ne yazık ki 'Türk' atasözünün ortaya koyduğu son derece aşağılık yaklaşım yalnızca bize özgü değil. En gelişmiş sanayi toplumlarında bile tecavüze ya da tacize uğrayan kadını suçlama eğilimi var. Sırf bu nedenle birçok tecavüz olayının polise ve dolayısıyla adliyeye yansıtılmadan kapatıldığı da bir gerçek.

Bu olayda da benzer bir durum var. Dizinin yönetmeni Melih Gülgen açıkça, "Acaba Buket, Kadir'i taciz etti mi diye düşünüyorum," diyebiliyor. Ya da, "Buket kim ki Kadir onu taciz etsin" sözleri rahatlıkla söylenebiliyor.

Oysa hep biliniyor ki özellikle iş ilişkisi içinde, amir konumunda bulunan birçok erkek yakın çalışma arkadaşları arasındaki kadınlara yönelik tacizi aslında bir tür 'hak' olarak görebiliyor. Kadının nasıl giyindiğinin, saçını nasıl taradığının, nasıl tebessüm ettiğinin hiç önemi yok. Bütün bunlar taciz ortaya çıktıktan sonra erkeğin geliştirdiği bir savunma taktiğinden ibaret. Kaldı ki kadın canı nasıl istiyorsa öyle giyinebilir, öyle

gülebilir, öyle yaşayabilir. Bunların bir başka erkeğe ‘taciz hakkı’ verdiği görüşü de aslında kadını ikinci sınıf bir yaratık olarak gören maço anlayışın sonucu.

Ve ilginçtir ki kadınları toplumsal hayatın tamamıyla dışına çıkarmaya çalışan Afgan Talibani’ni da, ABD’nin WASP’larını da, Türkiye’nin gelenekçi orta sınıfını da birleştiren ortak payda bu: Kadın kaşınmazsa bir şey olmaz!

Tacizin Sınırı Nerede Başlar?

Kadir İnanır-Buket Saygı olayı nedeniyle ‘cinsel taciz’ gündemimizin başköşesine oturdu. Ben de bu konuda yazılar yazdım. Yazdığım yazılar hakkında her zaman okuyuculardan mektup, e-posta, faks alıyorum. Ancak bu kez ciddi bir e-posta bombardımanı altındayım ve çoğunlukla kadınlar başlarından geçen taciz olaylarını anlatıyorlar. Bunlar hemen her kadının her an başına gelebilecek türden olaylar.

Asıl ilginç olan; erkek okuyuculardan aldığım tepkiler. Kolayca tahmin edebileceğiniz gibi taciz konusundaki erkek görüşleri çoğunlukla malûm ‘kuyruk sallama’ tezine dayanıyor.

Önce şunun altını bir kez daha çizmek gerek: Flört ve taciz arasında özellikle iş ilişkisi içinde bulunan insanlar bakımından ince bir sınır var. Ve bu sınır sadece ve sadece ‘kadının açıkça rızası’ndan geçiyor.

‘Güzel ya da havalı olmak, dikkat çekici giyinmek, gülümsemek, arkadaşça davranmak, birlikte iş yapmak, iş yemeklerine ya da seyahatlerine gitmek’ şeklinde özetleyebileceğimiz durumlar belli ki birçok erkek açısından ‘kuyruk sallama’ olarak nitelenebiliyor.

Kadınlarla erkekler arasında ‘cinsel taciz’ konusundaki en temel anlayış farkı hangi hareketin taciz olduğu ile ilgili.

Erkekler genellikle fiziki hareketleri taciz olarak görme eğilimindeler. Kadının göğüslerini ya da kalçalarını ellemek, kolunu-bacaklarını-yanağını-saçlarını okşamak gibi fiziki te-

maslar... Oysa kadınlar açısından 'cinsel taciz'in gerçekleşmesi için mutlaka fiziki bir temas gerekmiyor. Laubali iltifatlar, cinsel şakalar, açık saçık fıkralar, işyerindeki panolara asılmış açık saçık resimler, gereksiz uzatılan konuşmalar, gereksiz gece mesailerine zorlamak, birlikte yemeğe çıkma konusundaki aşırı ısrar da tıpkı fiziksel temas kadar kadınları rahatsız edebiliyor ve 'cinsel taciz' olarak tanımlanıyor.

Dün aldığım e-postalardan birisi şöyle bitiyordu: "Neredeyse ortaokul yıllarımdan beri erkeklerin cinsel tacizleriyle karşılaştım. Artık milenyuma gelindi, erkekler teknolojinin sunduğu tüm imkânlardan da yararlanarak tacizlerini sürdürmekten vazgeçmediler. Ama ben de taciz karşısında utanmaktan, gizlenmekten, korkmaktan vazgeçtim. Şimdi kim bana tacizde bulunursa, utanmama, yaralanmama, zor durumda kalmama yol açarsa ben de anında onu çevresine deşifre ediyorum. Utanmadan, sıkılmadan, uğradığım tacizin tüm ayrıntılarını tacizcinin çevresine anlatıyorum. Taciz mağduru kadınlara da bu yöntemi öneriyorum. Çünkü ben, nihayet 35 yaşında, meşhur olduğu kadar da yanlış bir Türk atasözünün doğrusunu kurmayı başardım: Bir;ben dişi köpek değilim, iki; kuyruğum yok, üç; o olmayan kuyruğu salladığım tümüyle yalan. Dört; istemediğim halde peşimden gelmeye ısrar edenler varsa, bu tümüyle onların ayıbı. Ve beş; bundan dolayı utanması, dışlanması ve cezalandırılması gereken ben değilim, onlar!"

Galiba en doğru yorum bu 'kurban'ın yazdıkları.

Koskoca Adam Bu Kadına mı Kaldı?

Kadını toplumsal hayatın dışında tutmak isteyen her ideoloji, kadının varlığının o ortamdaki erkekleri suça ve günaha itebileceği görüşüne dayanıyor.

Yani erkek aslında son derece zayıf ve savunmasız bir varlık ve çevresinde bulunan bir kadın onun bu zayıf tarafını bastırmasını önlüyor ve erkek kaçınılmaz olarak günah ya da suç sayılabilecek eylemlere yöneliyor.

Doğal olarak 'kadının varlığının etkisi' her toplumun kendi kültürel çerçevesine göre değişiyor. Dini taassup koyulaştıkça kadına toplumsal hayatta tanınan yaşama hakkı giderek daralıyor. Örneğin Taliban ideolojisi kadının sesinin duyulmasının bile 'tehlikeli' olduğunu düşünürken, İran'da saçının ve yüzünün görünmesi benzer bir 'tehlikeyi' davet ediyor. Hatırlayacaksınız bizde de TBMM üyeliğine kadar yükselebilmış bazı erkekler, kadın kameramanın dizlerinin altında etek giymesine rağmen çorapsız dolaşmasından rahatsız olmuşlardı. Batı'da da birçok işyerinde, örneğin dar pantolonlar ya da açık bluzlar giymek böyle bir anlayışla tepki görüyor.

Dünyamızın çok uzun süreler dini taassup altında yaşadığını hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamamız gerek. Bütün bir ortaçağ neredeyse böyle geçti. Bu yüzden farklı dinlerde de olsalar, farklı ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyine de ulaşırlar hemen her toplumun bilinçaltında böyle bir şey var.

Bu bilinçaltı kadının toplumsal hayata erkekle neredeyse

eşit olarak katıldığı ülkelerde de varlığını koruyor. Nitekim dünyanın neresine giderseniz gidin, taciz ya da tecavüzle karşı karşıya kalan kadın bir tür 'suçlu' muamelesi görüyor. Kadınların erkeklerle eşit olarak toplumsal hayatın içinde yer aldığı ABD gibi son derece gelişmiş bir toplumda bile bu yüzden birçok tecavüz cezasız kalıyor, polise intikal ettirilmiyor, kadın kendi derdiyle baş başa kalarak içinden çıkılması zor ruhsal problemler yaşıyor.

Bu, tecavüze göre daha 'hafif' bir suç olarak görülen taciz olaylarında daha çok rastlanan bir durum. 'Kurban'ın davranışlarıyla da ya da giyimiyle 'masum' erkeği tahrik ettiği neredeyse şaşmaz bir kesinlikle kabul edildiği için olay çoğu zaman ortaya hiç çıkmıyor, taciz 'yapanın yanına kâr' kalıyor. Örneğin The Washington Post gibi sahibi de kadın olan saygın bir gazete bile bir polis müdürünün tacizine uğrayan kadın muhabirine "kılık kıyafetinde daha dikkatli olması gerektiğini" söyleyebiliyor.

Kadının toplumsal hayatta erkeğe göre daha az yer aldığı bizimki gibi birçok ülkede 'taciz' çoğu zaman hiç ortaya çıkmıyor, çıksa bile 'dişi köpeğin kuyruk sallaması' masalı gerçek kurbanı suçlu hale getirebiliyor: 'Sen de öyle giyinmeseydin', 'herkesin yüzüne çok gülersen olacağı budur', 'niye başkası değil de sen', 'evinde otururken perdelerini örtseydin' gibi...

Tacizciler çoğu zaman yaşını başını almış, mevki sahibi insanlar arasından çıkıyor. Bir yandan işyerindeki hiyerarşik konumun verdiği üstünlük, öte yandan 'geçip giden hayatın farkına varmak' şeklinde özetleyebileceğimiz bir ruh durumu buna yol açan. Ve bu durumda Kadir İnanır olayında da duyduğumuz en temel savunmayı işitiyoruz: Koskoca adam bu kadına mı kalmış?

Sezen Aksu ve Seda Sayan

Bir arkadaşımın dilinden düşürmediği bir sözü son günlerde o kadar sık hatırlar oldum ki, sizlerle de paylaşmadan geçemeyeceğim.

Sözün kime ait olduğunu hatırlamıyorum. Sahibi her kimse bu yüzden beni mahkemeye vermeyeceğini ümit ediyorum.

Dilime persenk olan söz şu:

“Bir kadının ve erkeğin terbiyesi, kavgada ve ayrılık anında belli olur.”

Kolayca tahmin edebileceğiniz gibi son günlerdeki ayrılık olaylarından söz etmek istiyorum.

Perdeyi Gülay Atığ ile açmıştık. Ardından Ajda Pekkan ile Teoman Demir ayrılığı geldi. Daha bunun –Reha Muhtarvari bir deyişle– “şokunu atlatmadan” Seda Sayan ve Mahsun Kırmızıgül ayrıldılar ve televizyon ekranlarından hepimize bunu duyurdular. Ünlü çiftlerden Sezen Aksu ve Ahmet Utlu da tek celsede ayrıldılar. Koca bir yazı dedikoduyla eğlenerek geçir-memizi sağlayan manken Cansel ve futbolcu Alpay ayrılığını da elbette unutmamak gerek.

Toprağı bol olsun Gasset, “sevgilimizde, aslında bulunmayan çekicilikler, yetenekler düşlemiştir” diyordu.

Bizim kültürümüzde de ‘aşkın gözünün körlüğü’ ve ‘gönülün nereye konacağını bilemediğine’ ilişkin bir ortak yargımız var. Bunu aşkın bir tür büyülenme olması ile açıklıyor, ünlü filozoflar.

Ama aşk ne kadar ‘bir büyülenme’ olursa olsun, sevgililerini seçişleriyle erkekler ve kadınlar kendi temel yaradılışları-

nı ortaya koyuyorlar. Âşık olduğumuz insan tipi, Gasset'in deyişiyle "kendi yüreğimizin çizgilerini taşıyan kişi"dir.

Âşık olan insan karşısındakinin kusurlarını görmez. Karşısındakinin kusurlarını görmeye başlamışsanız aşkınız eski gücünü yitiriyor demektir.

Birçok kişi şu yanılsamaya düşer: Kusurlarını gördükçe onu daha az seviyorum.

Hayır, bu doğru değildir, olamaz. Gerçek bunun tersidir. Hangi sebeple olduğu (tutkunun bitmesi, alışkanlık vs.) önemli değil; aşkın azalması, karşıdaki kişinin kusurlarının ortaya dökülmesini, görülebilir hale gelmesini sağlar. Bu bir zincirleme reaksiyondur, biri diğerini doğurur. Aşk azaldığı için kusurlar görülür, kusurların artışı aşkı daha da azaltır...

Bu yüzden aralarındaki aşk biten insanların aklında kalan tek şey karşısındakinin kusurudur.

Bu bir anlamda insanın kendisini aklamasıdır. Aslında hiç bitmesin istediği şey, karşısındakinin kusurları yüzünden bitmiştir; hata altın kaftan olsa kimse giymek istemez!

İşte yazımın başında aktardığım söz bu günler için söylenmiş. Kadın ve erkek aile terbiyesi almışlarsa birbirlerinin arkasında konuşmazlar. Biten bir ilişkinin arkasından konuşmak yerine, vakarla susarlar. Acıları kendilerine yeter. Eski ilişkiden hatırladıkları da çoğu zaman güzel günlerdir, onun anısını bozmak istemezler.

Ama gelin görün ki 'mahalle karıları' ve 'sokak çocukları' için bu yargı geçerli değildir.

Bir çift arasındaki en gizli kalması gereken şeyleri bile bir işportacı edasıyla ortaya dökmeye çekinmezler.

Hatta bizdeki gibi televizyonlara, gazetelere eski sevgilileri için olmadık hikâyeler anlatırlar.

Konuşsa hepsinden daha çok sansasyon yaratacak Sezen Aksu'nun saçlarını boyayıp ('hayatını değiştiremeyen kadınlar, saçlarını değiştirirler' sözünün bir örneği herhalde) eski kocasıyla ilgili sadece güzel sözler söyleyerek çekip gitmesi ile

Seda-Mahsun, Alpay-Cansel ve Ajda-Teoman olaylarının farklılığını yaratan da işte budur.

St. Augustine, “Amor meus, pondus meum: illo feror, quocumque feror,” –evet, Latince, çünkü daha şiirsel!– (Sevgim benim ağırlık merkezimdir: O nereye giderse, ben de oraya giderim,) diyordu.

Ayrılıklardan sonra söyledikleri sözlere bakarak kimin ağırlık merkezinin nerede olduğunu kolayca tahmin edebilirsiniz: Kiminki beyninde, kiminki bacaklarının arasında!

Tek Çocuk Sendromu

Kızım Yasemin doğduğundan beri eşimle birlikte hep aynı soruya muhatap olduk: İkincisi ne zaman? Hatta Hıncal Uluç, vaktiyle aynı bekâr evini paylaştığımız ve ailesinin tek çocuğu olan Ali Kocatepe'ye takılmak için 'tek çocuk olmanın iyi sonuçlar doğurmadığına' onu örnek göstererek kararımızı yeniden gözden geçirmemizi bile istiyor. Sanıyorum tek çocuk sahibi herkes de bu soruyla sık sık karşılaşılıyor.

Yaygın olan inanış tek çocukların problemlili, şımarık, ben-cil oldukları yönünde. Kardeşsiz geçen bir çocukluk dönemi-nin yetişkinlikte yol açabileceği uyumsuzluklar ile ilgili endişe-ler dile getiriliyor. Bu görüşte olanlar, tek çocukların hayatla-rının en başından itibaren, özellikle de aile ortamında paylaş-mayı öğrenemedikleri varsayımından yola çıkıyor.

Buna karşılık 'tek çocuk' olmanın iyi yönlerinin de olduğu kabul ediliyor. Bu görüşte olanlar, bir topluluk içinde 'En so-rumlu kişi, en organize olan, en ciddi, nadiren geç kalan, tartış-madan hoşlanmayan ve kendine hâkim olmayı bilen kim varsa o tek çocuktur,' diyecek kadar 'ileri' de gidebiliyorlar.

Öte yandan herhangi iki 'tek çocuk' arasındaki benzerlik-lerin diğer çocuklar arasındaki benzerliklerden daha baskın ol-duğu da kabul ediliyor.

Biz çocukları çok seven bir toplumuz. Dünya yüzünde ço-cuklara bir bayram armağan eden ilk ülke olma gururunu her fırsatta dile getiriyoruz. Onlar bizim her şeyimiz, canımız, ciğ-e-rimiz, yarınlarımızın tek güvencesi...

Ama önem verdiğimiz başka birçok konuda olduğu gibi çocuklar konusunda da az düşünüyor, az yazıyoruz.

Bu yüzden herkes yaşadığı bir sorunu sadece kendisine özgü zannediyor. Başkalarının deneyimlerinden yararlanabilsek çözebileceğimiz birçok problem karısında çaresiz kalıyoruz.

Çağdaş toplumlarda giderek çok daha fazla sayıda çift, birden fazla çocuk sahibi olmamak kararını alıyor.

İngiltere’de yapılan bir araştırma tek çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin sayısında son on yılda beş misline varan artışlar olduğunu gösteriyor. Günümüzde ortalama Avrupalı bir aile 1,4 çocuktan oluşuyor.

Türkiye’de gelişen ekonomik ve sosyal yapısıyla bundan daha farklı bir görüntü çizmiyor olmalı diye düşünüyorum.

Kendileri de birer ‘tek çocuk’ olan Jill Pitkeathley ve David Emerson isimli iki araştırmacının yazdığı ve 1997’de Türkçe olarak da yayımlanan bir kitap aldım önceki gün. “Tek Çocuk Sendromu - Tek çocuk olmakla başa çıkmanın yolları” adını taşıyan kitap HYB Yayıncılık tarafından Semra Eren’in çevirisi ile yayımlanmış.

Kitap altmıştan fazla ‘tek çocuk’la konuşularak hazırlanmış. Şu anda herbiri bir yetişkin olan bu çocukların geçmişleri, eğitimleri, başkalarıyla ilişkileri, mesleki ve sosyal yaşamları derinlemesine konuşularak yazılmış.

Şu anda yetişkin durumda olan ‘tek çocuklar’ için yapılabilecek fazla bir şey yok. Ancak henüz yetişme dönemindeki tek çocukların ebeveynlerinin öğrenecekleri çok fazla şey var kitapta. Ayrıca ‘tek çocuklarla’ evli olanlar için de iyi bir rehber olduğunu düşünüyorum.

Tek Çocuk Ebeveyni Sendromu

‘T ek çocuk’larla ilgili olarak yazdığım yazıyla ilgili bazı elektronik iletiler ve faksalar aldım.

Türkiye’de hep olduğu gibi bu işte de erkekler yine sınıfta kaldılar. Gelen mektuplar daha çok kadınlara/annelere ait. Erkeklerin çocuklarını sevmediklerini elbette düşünmüyorum ama çocukla ilgili tüm sorumlulukları ve sorunları çözme görevlerini annelere yıktıkları da bir gerçek. Ve bu vesileyle zaten hep bildiğimiz şey bir kez daha doğrulanıyor!

Bugün size bir annenin mektubunu sunuyorum. Öteki mektuplara ve benim bu konulardaki düşüncelerime de daha sonra sıra gelecek.

“Annem tek çocuk, en yakın iki dostum tek çocuk, tek kızım Alev tek çocuk. Alev’i doğurana kadar, kendi biyolojik hayatımın giderek güçlenen tiktaklarından başka bir baskı gördüğümü söyleyemem doğrusu. Eee, ortada bir koca yokken, kimin haddine düşmüş ‘hani çocuk? hani çocuk?’ diye tutturmak...

Dananın kuyruğu Alev doğduktan sonra koptu. Tek çocuk annemden başlayıp bütün aile efradım, arkadaşlarım, iş arkadaşlarım, mahalle bakkalım ve nedense hep sohbet ettiğim taksi şoförlerine varıncaya kadar herkes bir korodur tutturdu: ‘Hani ikincisi? Hani ikincisi?’

Çünkü tek çocuklar, ‘kendilerini yalnız hissedерler’, ‘paylaşmayı öğrenemezler’ vb... Siz de yaşamışsınızdır aynı şeyleri.

Zaman ve ortam uygun değildi, ne mutlu ki Alev de kardeş diye tutturmadı, gözümüz bir kere daha böyle büyük bir sorumluluğu yemedi. Üstelik tek çekişte kızı bulmuştuk, tek

çocukta kaldık. Bu arada eşim ve ben neredeyse tohuma kaçtık ve geri dönüşsüz tıbbi önlemler aldık, gene de 'birden fazla çocuk' korosunu susturamadık.

Nedir bu çok çocuk sendromu, biraz da bunu sorgulasak diyorum. Bir cahil cesareti gösterdim, bu hiç de güven telkin etmeyen dünyaya bir çocuk getirdim, neden herkes saf tutup Levent Yüksel'e özenmişçesine 'bi daha, bi daha' diye şıkır şıkır oynuyor da, bana da 'Tövbe! Tövbe!' demek düşünüyor?

Tek çocuklar yalnız değildir. Eğer aşiret mantığıyla değil birey olarak yaşıyorsa hayat, tek çocukların yakın arkadaşları olur, dostları olur.

Tek çocuk ille de paylaşma özüllü değildir, paylaşmak güncelliğin dayattığı bir zorunluluk olarak değil, seçilebilir bir erdem olarak da öğrenilebilir.

Tek çocuklar da hayal kırıklıklarıyla, biraz geç ve güç da-
hi olsa, başa çıkmayı öğrenebilir.

Tek çocuklar biricik oldukları için çok değerlidirler, varlıkları hiçbir başka varlığa armağan edilemez, böylece hem ebeveynleri hem kendileri 'varlığım herhangi başka bir varlığa armağan olsun' sistemine arıza çıkartır.

Tek çocuğun 'sendrom' olması belki de bu yüzdendir.

Belki de tek çocuk sendromu yerine tek çocuk ebeveyni sendromu üzerine konuşmak ve hatta örgütlenmek gerek, çok çocuk sahiplerinden binlerce özür dileyerek; mesela, tek çocuğumuz işkence görmüş, ya da üniversite öğrencisi olup polis copunu yemiş başına ya da kırmızı ışıktaki durmayan bir sarhoş veya düşüncesizin trafik kurbanı olmuş ya da tıbbi etiksizliğin kasaplık-yorgunluk kurbanı ya da bir biçimde sakıncalı bulunup yok edilmiş, faili fevkalâde meçhul olarak... her şeye rağmen hayata sarılmamızı gerektirecek bir başka biriciğimiz yoksa, epi topu bütün biriciğimiz bu armağan edeceğimiz varlıksa, ne yapacağız o zaman?

Bir teselli var mı, sizce?"

Paylaşmak Öğrenilebilir

Tek çocukların sorunları üzerine yazdığım bir yazıdan sonra sizlerden de bu konudaki görüşlerinizi bana yazmanızı istemiş, birlikte bir interaktif yazı dizisi oluşturmamızı önermiştim. Bu konuyla ilgili olarak bana gelen mektuplardan birini geçenlerde yayımladım. Bugün size “Tek çocuklu bir anne” imzasıyla gelen bir e-postayı sunuyorum.

“Eşim ve ben doktoruz, dokuz yıllık evliyiz. Uzun bir tıp eğitimi, mecburi hizmet, ihtisas derken ancak yirmi sekiz yaşımızda çocuk sahibi olmanın mutluluğunu yakalayabildik. Oğlumuz şimdi 4.5 yaşında.

“Eşimin ve benim birer kardeşimiz var, yani tek çocuk değiliz: Evlendiğimiz ilk günlerde iki çocuğumuz olur diye hayaller kurardık ama hayat bizi bozguna uğrattı. Her şey bir tarafa, en azından maddi olarak iki çocuğa eşit olanak tanımak gerekeceğinden, bunun altından kalkamayacağımızı düşünüyoruz. İki uzman hekim olduğumuz halde bugün bir çocuğun okul masrafı ile ancak başedebiliyoruz. Ona her şeyin en iyisini vermek, en iyi okullarda okutmak istiyoruz. Evet burada şöyle denebilir. Paranın alamayacağı bir kardeşin yerini ne tutabilir? O zaman çok büyük bir suçluluk duyuyorum. Biz oğlumuzdan bir kardeşi neden esirgiyoruz?”

Doktor hanımın yazdıkları aslında ebeveynleri “tek çocuk” kararı almaya yönelten belki de en önemli etkenin altını çiziyor: Eldeki maddi imkânların yalnızca tek bir çocuğun daha iyi yetiştirilmesi için yeterli olabileceğinin düşünülmesi.

“Tek Çocuk Sendromu - Tek Çocuk Olmakla Başa Çıkmanın Yolları” isimli kitapta bu konuya özel bir bölüm ayrılmış. (Yazarlar: Jill Pitkeathley ve David Emerson, Çeviren: Semra Eren, HYB Yayıncılık.) Bu da gösteriyor ki tek çocuk kararında maddi etkenlerin rolü yalnızca bizim gibi yüksek enflasyon-düşük ücret ülkelerinde değil, diğer gelişmiş ülkelerde de geçerli.

Kimbilir belki de sıra sıra çocuklara sahip olduklarını okuduğumuz dünyanın ve ülkenin en zenginleri de benzer bir endişeyi tersten yaşadıkları için çok çocuk sahibi oluyorlardır.

Sözünü ettiğim kitabın yazarları tek çocuk olanın “elle dokunulur” artılarından birisi olarak maddi imkânların tümünün o çocuk için harcanıyor olmasını tespit etmişler. Yazarların görüştükleri tek çocukların çok büyük bölümü eğitimleri için ayrılan maddi olanaklar sayesinde elde ettikleri şeylere bir kardeşleri olsaydı sahip olamayacaklarını düşünüyorlardı. Tek çocukların seyahat edebilme, kültürel faaliyetlere katılma, binicilik ve kayak gibi pahalı hobilere sahip olma imkânlarının çok fazla olduğuna dikkat çekiyorlardı.

Bunu en önemli etkisi ise paylaşma duygusundan yoksun olarak yetişmekti. Çünkü bu bilmedikleri bir şeydi, hayatları boyunca bütün olanaklar önlerine serilmiş, imkânları kısıtlı da olsa bunu kimseyle paylaşmak zorunda kalmamışlardı.

Paylaşmayı bilmemeleri tek çocukların çevrelerinde “cömert insanlar” olarak algılanmalarına yol açıyordu. Konuşulan çocuklardan birisi şöyle diyordu: “Bir paket cips açtığımda arkadaşım elini pakete daldırmaya kalkışırsa, o zaman bir paket de ona almayı öneririm, cimrilik yapmam.”

Ama yazarlar paylaşmanın “eğitimle öğrenilebilir” olduğunu düşünüyorlar. Bu yönde eğitilmemiş bir “tek çocuk” tabakta kalan son pasta dilimini kimseye sormadan alırken bir tereddüt göstermiyor, ancak bu konuda aile içinde eğitildiği takdirde son dilimi başkalarına da teklif etme hassasiyetini kazanabiliyor.

Doğru eğitim, tek çocuk olarak dünyaya gelmenin en büyük dezavantajı olarak gösterilen bir özelliğın bile değıştirilmesini sağlayabiliyor.

Sorunun “tek çocuk” olmakta değil, esasen aile içinde verilen eğitimde olduğu da bir kez daha ortaya çıkıyor.

Hayat Fani, Ölüm Ani...

İnsanoğlunun en çok korktuğu düşmanın ölüm olduğunu söylüyor Hesse. Yaşamın ve yaptığı işlerin geçiciliği düşüncesi... Amiyane bir deyişle 'hayatın fani, ölümün ani' olduğu düşüncesi...

Bir gün mutlaka öleceğimizi hepimiz biliyoruz. 'Gen şifresinin çözümü'nün ortalama ömrü 95 yıla kadar çıkarabileceği haberleri bunu değiştirmiyor. 1900 yılında doğan bir insan da o yıllarda bu bilimsel gelişme gerçekleşmiş olsaydı bugün yaşamıyor olacaktı. İnsanlığın bütün tarihi göz önüne alındığında bu en uzatılmış ömür süresinin bile bir toz zerreciği kadar olduğu açık.

Evet gerçek bu, ancak insanlık tarihi için bir toz zerreciği kadar anlam ifade eden bu süre, bireyin kişisel tarihi için çok önemli. İnsanlık için küçük, biz faniler için büyük bir süre bu.

İnsanoğlu bu en büyük korkusuyla açıktan savaşıyor. Bu savaştaki tek silahımız onu yok saymak, aklımıza getirmemektir. Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşıyoruz. Mal mülk edinmeye, öğrenmeye, kalıcı bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Bunu yaparken belli bir süre sonra ölebileceğimizi aklımıza bile getirmeyiz. Çünkü o duyguyla yaşayamayız, çalışamayız, öğrenemeyiz... Uygarlık dediğimiz şey bu çabanın bir sonucudur.

'Gen şifresinin çözümü'nün bir sonucu ortalama insan ömrünün uzamasıysa, bir başka doğal sonucu da gen şifremize kazınmış doğal ömrümüzün ne kadar olduğunu da öğrenme-

mize olanak tanımak olmalı. Başımıza bir kaza vs. gelmezse ne kadar doğal ömrümüz olduğunu bilerek doğacağız.

Bunun ne kadar korkulacak bir duygu olduğunu hissedebiliyorum.

Bir arkadaşımın internette bulup yolladığı bir 'ölüm saati' var. Doğum tarihinizi, cinsiyetinizi, hayata bakış tarzınızı (iyimser, kötümser vs.) girdiğiniz zaman önünüzde yaşanacak kaç saatiniz olduğunu hesaphıyor. Pis pis sırtan bir kurukafanın yanındaki dijital göstergede saniyelerin geriye doğru hızla akıp gitmekte olduğunu görüyorsunuz. Bu elbette hiç bilimsel değeri olmayan bir bilgisayar şakasından başka bir şey değil aslında. Ama şaka olduğunu bildiğiniz halde, kurukafanın yanındaki saniyelerin hızla geriye doğru gitmesi, aklınıza hiç getirmemeye çalıştığınız o kaçınılmaz sonun nasıl bir tempoyla yaklaştığını hatırlatıyor insana.

Doğal ömrünüzü hangi yılın hangi günü saat kaçta tamamlayacağınızı bile bile normal yaşamınızı sürdürmeniz mümkün olabilir mi? Yarın bir doktor karşınıza geçip 8 ay sonra öleceğinizi söylediği anda bugün yapmakta olduğunuz işleri yapmaya devam eder misiniz? Her sabah kalkıp işe gitmeyi, toplumun kurallarına uymaya devam eder misiniz? Kendimize özel hayat olarak tanımladığımız şeyi, o hayatın hangi tarihte biteceğini bildiğimiz takdirde yaşamaya devam edebilir miyiz, yoksa yeni bir özel hayat tanımına mı geçeriz?

Tedavisi bugün için mümkün olmayan birçok hastalığı ortadan kaldıracak bir bilimsel gelişme, öyle görünüyor ki 'ölüm-den korku hastalığını' besleyip büyötmeye de aday.

Önümüzdeki on yılların filozofları bakalım bu yeni soruyu nasıl yanıtlayacaklar?

Farkınızı Fark Edin

Bir dizi test yapacağız. Amacımız olaylar karşısındaki tutumunuza bakarak ne kadar ‘Avrupalı’, ne kadar ‘Asyalı’ olduğunuzu anlamak. Sadece Avrupalı olup olmadığınızı değil, aynı zamanda Kuzey Avrupalı mı, yoksa Güney Avrupalı mı olduğunuzu da anlayacağız.

Bu testleri Fons Trompenaars ve Charles Hampden-Turner isimli iki yönetim gurusunun yazdığı ‘Riding The Waves of Culture’ isimli kitaptan aldım. Kitabı bana hediye eden arkadaşım Mehmet Ural eskiden ilim adamı olduğunu hiç unutmayan bir reklamcı. Kitap, çok kültürlü ortamlarda iş yapmak zorunda olan şirket yöneticileri için yazılmış. Önümüzdeki günlerde sanıyorum sık sık bu kitaptan söz edeceğim.

Birinci testimiz şu:

Bir arkadaşınızın kullandığı bir otomobille 50 km. hız sınırlaması olan bir yolda 100 kilometre hızla gidiyorsunuz. Etrafta hiç kimse yok. Ne polis, ne de bir başka canlı. Tesadüf bu ya yolun bir yerinde karşınıza bir yaya çıkıyor ve dikkatsiz arkadaşınız bu yayaya çarparak ölümüne neden oluyor. Olayın sizden başka tanığı yok. Arkadaşınızın avukatı size “50 kilometre süratle gittiğine tanıklık ederseniz arkadaşınızın çok ciddi bir cezadan kurtulacağını” söylüyor.

Soru: Arkadaşınızın sizden kendisini korumak için bir ricada bulunmak hakkına sahip olduğunu düşünür müsünüz?

1.a. Arkadaşım benden böyle bir şey istemekte kesinlikle haklıdır.

1b. Arkadaşımın kendisini korumak için benden bazı şeyleri beklemek hakkı vardır.

1c. Arkadaşımın böyle bir şey istemeye kesinlikle hakkı yoktur.

Kolayca tahmi edebileceğiniz gibi 'duygusal kültürlerin' insanların yanıtları 1a şeklinde gerçekleşmiş. Örneğin Venezuella'da her üç kişiden ikisi kendisinden böyle bir şey beklenmesini normal ve polise yalan ifade verilmesini doğru buluyor. Buna karşılık Kuzey Amerika ve Kuzey Avrupa ülkelerinde yapılan araştırmalarda yanıt ağırlıkla 1c. İsviçre'de yüzde 97, ABD ve Kanada'da yüzde 93, İsveç'te yüzde 92, Hollanda ve İngiltere'de yüzde 88 ve 87 doğru ifade verilmesinden yana. Fransa'da yüzde 73 doğru ifade verilmesini uygun görüyor. Doğru'ya gittikçe ve Güney'e inildikçe durum değişiyor. Her yüz Meksikalı'dan 64'ü doğru ifadeden yana. Nepal, Güney Kore, Arjantin, Rusya, Çin, Hindistan gibi ülkelerde deneklerin yarıdan fazlası arkadaşını korumaktan yana.

İlginç bir başka durum da şu: Çokuluslu bir denek grubuna soru sorulurken yayanın öldüğüne ilişkin bilgi saklanıyor. İngiliz ve Fransızların bu durumda verdikleri yanıtlar birbirine çok yakın. Ancak yayanın öldüğü söylendiğinde Fransızlar arkadaşlarını koruma eğilimine giriyorlar. Oysa İngilizlere aynı son söylendiğinde tepkileri 'mutlaka doğru ifade vermeliyim'e dönüyor.

Değişik gelişmişlik düzeyindeki 31 ülkede yapılan araştırmanın ortaya koyduğu sonuç şu: Protestan ahlakının geçerli olduğu Kuzey ülkelerinde gerçek neyse onu söylemek neredeyse tartışılmaz bir durum. Araştırmacılar Protestan kültürünün esasen yazılı kurallara uymakla ayrıştığına ve bunun bir yaşam biçimi olduğuna dikkat çekiyorlar. Buna karşılık Katolik kültürü, tanımı gereği 'ilişki' merkezinde gelişiyor. Bunlar, yayanın o bomboş yolda otomobilin önüne fırlamasını bir şanssızlık olarak niteleme eğilimindeler.

Kitaba temel olan araştırmanın yapıldığı ülkeler içinde ne

yazık ki Türkiye yok. Kitabı okurken ‘eğer bu araştırma Türkiye’de de yapılsaydı’ diye düşündüm, ‘dördüncü bir yanıt şıkkı daha eklenmeliydi’: Arkadaşımın bende herhangi bir ricada bulunmasına bile gerek kalmadan ben zaten onu koruyacak ifadeyi verirdim!

Şaka bir yana, sanıyorum bizim davranış kültürümüz de biraz ‘Katolik’lere yakın. Yazılı kurallarla başı pek hoş olmayan, ‘ilişki’nin önemli olduğu bir kültür. Tanrı’nın birçok günlük işe karıştığı ‘kaderci’ bir çerçeve...

Bir Ben Var Bende Benden İçeru

Çokuluslu ortamlarda iş yapmak durumunda olan yöneticiler için hazırlanmış bir kitaptan söz etmiştim. Kaldığımız yerden devam ediyoruz:

İkinci senaryomuz şöyle:

Bir gazetede her hafta restoran yazısı yazan bir muhabir-siniz. Çok yakın bir arkadaşınız, sahip olduğu bütün serveti harcayarak bir lokanta açıyor. Siz de arkadaşınızın lokantası ile ilgili bir yazı hazırlamak üzere gidip orada bir yemek yiyorsunuz. Yemekler berbat, servis rezalet, lokantanın atmosferi korkunç.

Soru: Arkadaşınız, lokantası hakkında iyi şeyler yazmanızı isteme hakkına sahip midir?

1a. Arkadaşım lokantasıyla ilgili iyi şeyler yazmamı isteme hakkına sahiptir.

1b. Arkadaşım lokantası ile ilgili iyi şeyler yazmam için bazı isteklerde bulunabilir.

1c. Arkadaşımın benden böyle bir şey istemeye kesinlikle hakkı yoktur.

31 ülkede yapılan araştırma, bu soruya verilen yanıtların dün sözünü ettiğimiz ölümle sonuçlanan trafik kazası ile ilgili soruya verilen yanıtlardan hiç de farklı olmadığını ortaya koyuyor.

Örneğin Sırbistan'da her beş kişiden dördü arkadaşının

lokantası ile ilgili iyi şeyler yazılmasını isteme hakkına sahip olduğunu kabul ediyor. Aynı şekilde güneye inildikçe ve doğuya gittikçe 'ilişki' temelli kültürlerin insanları, arkadaşların böyle hakları olabileceği kanısında.

Yazılı kurallara uymanın bir yaşam biçimi olduğu 'Protestan kültürlerde' hiç kimse arkadaşına böyle bir hak tanımıyor. İsviçre, Finlandiya, Kanada, ABD gibi ülkelerde yaşayanlar yazarın esas sorumluluğunun okuyucusuna karşı olduğu görüşünde. Polonya, Güney Kore, Rusya, Hindistan gibi ülkelerde yaşayanlar ise arkadaşların bu tür isteklerde bulunma hakları olduğunu kabul ediyorlar.

Bu soruya verilen yanıtlarda ilginç olan durum Fransız ve İtalyanların tutumları. Bir önceki yazıyı okuyanlar hatırlayacaklar, Fransızlar ve İtalyanlar, hız sınırına uymadığı için bir yayanın ölümüne sebep olan arkadaşlarının kendilerini kurtarmak için yalancı tanıklık isteme hakkına sahip olduğu kanısındaydılar. Konu yemek olunca işin rengi değişiyor: Fransızlar ve İtalyanlar kötü lokanta işleten arkadaşlarının kendilerinden iyi yazı yazmalarını isteme hakkına sahip olmadığını düşünüyorlar. İyi pişmemiş bir makarna, ölen bir insandan daha önemli sanki...

Araştırma Türkiye'de yapılmış olsaydı muhtemelen biz de Hindistan, Rusya, Güney Kore gibi ülkelerle aynı grupta yer alacaktık. (Nitekim Tolga Esmer bana, Konda ile birlikte gerçekleştirdiği ve sonuçları bundan iki yıl önce Radikal'de yayımlanan araştırmanın bu tahmini doğruladığını bildirdi.)

Bu sonuçlardan yola çıkarak zaten bildiğimiz özelliklerimizi bir de 'Riding The Waves Of Culture' kitabının yazarlarının ağzından özetleyelim:

İlişkiler kurallardan önce gelir, yasal anlaşmalar her zaman gözden geçirilebilir, her bireye göre gerçeğin birçok değişik yönü vardır, ilişkiler evrim geçirebilir...

Toplumumuza, insan ilişkilerimize ve iş yapma biçimimize bakıp, 'Niye Almanya gibi olamıyoruz' diye boşuna hayıf-

lanmayın. Her şeyin bir kurala bağlı olduğu, yazılı anlaşmaların tıkr tıkr yürüdüğü, insanların yasalara tartışmaksızın saygılı olduğu bir toplum belki de hiçbir zaman olamayacağız. Buna ne kadar özensen de 'içimizdeki ben' bildiğini okumaya devam edecek gibi görünüyor.

Modern Zaman Çelişkisi

Amerikalı gazeteci ve yazar (evet yazar, çünkü 1994'te yayımlanmış ve köşe yazılarından oluşmayan bir de kitabı var: 'Schoolgirls.') Peggy Orenstein'in son kitabı "Flux" (Akım) değişmekte olan dünyada iş, aşk ve günlük yaşamda kadının durumunu ele alıyor. Orenstein, 20-45 yaş arasında 200 kadın ve onların aileleriyle yaptığı yüz yüze konuşmalarla çağdaş kadının yaşadığı en büyük ikilemi açıklamaya çalışıyor.

Orenstein, günümüz kadınının özellikle 20'li, 30'lu yaşlarda iki zor seçenek arasında bocalamak durumunda olduğunu tespit etmiş: İyi bir kariyer yapmak ya da iyi bir aile kurmak... Özellikle çocuk yapmak için çok beklemek zorunda kalmanın yarattığı korkunun da bu ikilemi daha da içinden çıkılmaz bir hale getirdiğini yazıyor.

Aslında bunu görebilmek için uzun uzun araştırmalar yapmamıza da gerek yok. Çevremize alıcı gözle baktığımızda bu ikilemin birçok kadın için hayatı ne kadar zorlaştırdığını kolayca görebilmek mümkün.

İyi bir eğitim gördükten sonra bir bankada çalışmaya başlayan bir genç kadın tanıyorum. Mesleğinde ilerlemeye başladığı günlerde bir seçim yapmak zorunda kaldı: Evlenmek, işinden ayrılıp İstanbul dışında bir kente yerleşmek ya da evlilikten vazgeçip işinde ilerlemeye devam etmek...

Kolayca tahmin edebileceğiniz gibi bir yandan çevrenin etkisiyle, öte yandan kız çocuklarını yetiştirirken hepimizin yapmakta olduğu hataların bir sonucu olarak evliliği, işinden ayrılıp bir başka kente yerleşmeyi seçti. İlk yıllarda her şey is-

tendiği gibiydi... Yazın uzun tatiller, iki çocuk, akşam eve gelmesi heyecanla beklenen bir koca, yüksek bir yaşam standardı...

Yine hepimizin başına gelebilecek nedenlerle bir gün evliliğini bitirmek ve çocuklarıyla birlikte İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldı. Artık eski işine dönemiyor, çünkü aradan geçen yıllar onunla birlikte yola çıkanların çok daha ileri noktalara kadar gelmesini sağladı. Öte yandan çalışmak ve iki çocuğunu tek başına büyütmek zorunda. Evlilik süresince edinilen malların eşit paylaşılması gibi bir olanak da ülkemizin yasal düzeni içinde yok. Önünde tek bir seçenek kalıyor: 10 yıl öncesine dönmek. Hatta 10 yıl önce bıraktığı yere de değil, ondan da dört yıl öncesine, işe ilk başladığı, yeni mezun olduğu güne dönmek...

Erkekler hayatlarının hiçbir döneminde böyle bir seçim yapmak zorunda kalmıyorlar. Bizler için hayatın sunabileceği her şey sanki düz bir çizginin üzerinde yer alıyor. Yapacağımız tek şey o çizgi üzerinde yürümek ve zamanı gelince çizginin üzerine yerleştirilmiş şeyleri toplamak: Okul, mezuniyet, işe girmek, askerlik, terfi, evlenmek, terfi, çocuklar, terfi... Böylece sürüp gidiyor. Eğer kendi başımıza bir sorun açmıyorsak (alkole bağlanmak, yapılan işten sıkılmak vs.) hiçbir şey bunu durduramıyor. Özel hayatımızda yapmak istediklerimize işimiz, işimizde yapmak istediklerimize özel hayatımız engel olamıyor.

Oysa kadınlar, örneğimizdeki gibi kent değiştirmek zorunda kalmasalar da hep seçim yapmak zorundalar: Evlilik ya da işe girmek... Çocuk ya da kariyere devam etmek...

Bu aslında modern yaşamın ve kadının toplumda artan rolünün bir sonucu da aynı zamanda. Değişen dünyada kadın bir yandan erkeklerle eşit ya da eşite yakın koşullarla toplumsal hayata katılmayı başarırken bir yandan da geçmiş geleneklerin kendisine dayattığı 'iyi anne, mükemmel eş, başarılı hizmetçi' rolünü oynamak zorunda kalıyor.

Çözümü hiç de kolay olmayan bir modern zaman çelişkisi işte...

Hey Yıllar! Yenilmedim Size...

Yıllar sonra bulunan kemikleri Küba'ya nakledilen ve büyük bir törenle yeniden toprağa verilen Ernesto Che Guevara'nın, kendisini kurşuna dizen Amerikalı teğmene Bolivya dağlarında söylediği son söz şu olmuş:

“Fidel'e söyleyin, bu başarısızlık devrimin sonu anlamına gelmez.”

Şu anda nerede okuduğumu hatırlayamadığım bir başka sözü hatırlattı Che'nin son sözleri.

Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin de önderi olduğu halk ayaklanması bastırılıp idam edilirken, 1420 yılında Serrez'de “Bu kerre mağlubuz” demişti.

Savundukları davaya olan inançlarını son nefeslerinde bile yitirmeyen iki büyük devrimcinin, aralarındaki 500 yıllık zamana ve binlerce kilometre uzaklığa rağmen, ölümün soğuk nefesi yüzlerini yalarken benzeri sözleri söylemiş olmaları sadece bir tesadüf olarak açıklanabilir mi? Kendi kendime bu soruyu sordum durdum.

Geçenlerde gazetelerde çıkan bir başka haberi hatırladım bu arada. Bir bilim adamı Türkiye'nin geçen yüzyılda büyük bir insan kırımına sahne olduğunu hatırlatarak buradan ilginç bir sonuca varıyordu.

Buna göre Balkan Harbi, Çanakkale, Yemen, Galiçya, Kur-

tuluş Savaşı derken atalarımızın en idealist olanları, en gözüpekleri kırılıp gitmişler, şehit olmuşlardı.

Geriye kalanlar her nasılsa savaşıardan ölmeden yakayı kurtarabilmiş az sayıdaki insanla, savaşıarı bir kenarda saklanarak atlatmayı başaranlardı.

Bilim adamı, biz Türklerin başlarına gelen her şeyi tevekkülle kabul eden, isyan etmeyen insanlar olmamızı işte buna bağılıyordu. Bizlerin gen stokunda isyancı ve başkaldıran atalarımızın genlerinden çok, zorluklar karşısında tam siper olanların, 'bana bulaşmayan bin yaşasın' diyenlerin genleri yer alıyordu.

Bir bilimsel kuramdan çok bir bilimkurgu fantezisini çağrıştıran bu görüş doğruysa, bu yalnızca biz Türkler için geçerli olmamalı. Aynı şekilde tüm insanlığın gen stoku 'korkak' ve 'kokmaz bulaşmaz' genlerden oluşmalı.

İnsanlığın tarihsel süreç içinde ileri adımlar atmasını sağlayan büyük düşünürlerin, kâşiflerin, özgürlük savaşıçıalarının akıbetleri hep aynı oldu.

Kimisi Piri Reis gibi padişah fermanıyla asıldı, kimisi Kapitan Cook gibi vahşi bıçaklar altında can verdi.

Galile'ye Engizisyon'da yargılanırken "Dünya yine de dönüyor," dedirten, Sokrates'e içi baldıran dolu kadehi içerken haklı olduğundan bir an bile şüphe ettirmeyen de yine o genlerdi; binlerce yıl sonra Troçki'ye kafasından akan kanlar içinde "4. Enternasyonal'in zaferi yakın" dedirten de aynı gendi.

Kanlı hükümdarlar, engizisyonlar, cani diktatörler bütün mesailerini onları ortadan kaldırmaya harcadılar. Ama insanlığın içindeki gerçeğe ve özgürlüğe ulaşma özlemini söndürmeyi başaramadılar.

Kimbilir belki de bu canlı türünün 'insan' olarak adlandırılmasını sağlayan da hep aynı gendi.

Leman Sam'ın söylediğı, çok sevdiğim bir şarkı var: "Hey yıllar! Yenilmedim size, hatalarım bile aynı..."

O şarkıyı dinlerken en zor anında bile içindeki devrimci

heyecanı sönmeyenleri hatırlıyorum: Galile'yi, Şeyh Bedredin'i, Piri Reis'i, Kaptan Cook'u, Troçki'yi, Ernesto'yu ve adlarını buraya sığdırmama imkân olmayan binlerce yenilik savaşçısını... Kişisel kaderleri onları mağlubiyete götürse bile, gençleri yüzbinlerce yıl nesilden nesile aktarılacak olan gerçek insanları!

41 Yıl Bana Neler Öğretti

Şu 41 yıllık hayatımda ben neler öğrenmişim, bakalım siz ne diyeceksiniz?

Önce 'iş hayatı dersleri' var. Bu önerileri tutarsanız Dalas'taki Jr.'ın bir benzeri olacağınız kesindir ama unutmayın ki iş hayatında Jr'lar daha makbul olup daha çok para kazanabiliyorlar.

Benim bu öğütleri tutup tutmadığımı merak ediyorsanız hemen söyleyeyim, eğer bu öğütleri tutmuş olsaydım, iş hayatına böylesine karamsar bakan bu dersleri çıkaramazdım. İşte size iş hayatınız için gayri ahlaki dersler:

– Anneannem hep 'iyilik yap, iyilik bul, kim kazanmış kötülükten?' derdi. Ben 41 yılın sonunda şöyle düşünüyorum: Eğer büyük bir kötülükle karşılaşmak istemiyorsanız hiç kimseye karşılıksız bir iyilik yapmayın.

– Bir işi yaparken asla bunun 'kolay' olduğunu söylemeyin. Her zaman çok meşgul ve yorgun görünün. Böylece yaptıklarınızın değeri patronlarınız tarafından daha iyi anlaşılacaktır.

– Yaptığınız bir işin takdirini asla başkalarına bırakmayın. Çok zor bir işi başardığınızı sık sık yüksek sesle söyleyin ve siz olmazsanız o işi kimsenin başaramayacağını vurgulayın.

– Birlikte çalıştığınız kişilerin başarılarını kendinize mal etmekte tereddüt göstermeyin.

Şimdi sıra 'özel hayat'ta. Bu konuda ne yalan söyleyeyim iş hayatındaki kadar karamsar değilim:

– Eşinizin ya da sevgilinizin ne kadar mükemmel bir insan olduğunu başkalarına değil, ona söyleyin.

– Küçük şeyleri dert etmeyin. Hayatta hiçbir şeyin ‘büyük şey’ olmadığını da aklınızdan çıkarmayın.

– Hiçbir şeyi ertelemeyin. Şiarınız ‘şimdi değilse, ne zaman’ olsun.

– Yeni şeyleri denemekten korkmayın.

– Kadınları anlamaya asla çalışmayın. Bu çok değerli zamanları boşa harcamak olur. Başaramazsınız.

– Neşeli olun, hayata gülerек bakın. Unutmayın ki kızlar eğlenceli erkekleri beğenirler, can sıkıcı somurtkanları değil.

– Ne kadar sıkıcı olursa olsun yaşlı yakınlarınızı aramaktan ve ziyaret etmekten vazgeçmeyin. Son pişmanlık hiç fayda etmez, bunu unutmayın.

Biraz da genç gazetecilere meslek dersi verelim. Hayatımın yarısından fazlasını bu işte geçirdiğime göre bir iki söz de bu konuda etmeliyim:

– İlk bakışta mükemmel ve ülkeyi sarsacakmış gibi görünen her haber mutlaka sonunda palavra çıkar. “O kadar iyi ki gerçek olamaz” sözünü görünür bir yere asın.

– “Okuyucu sersemdir, anlamaz” lafını sözlüğünüzden çıkarın. Ne yaptığınızı öyle bir anlarlar ki şaşarsınız.

– “Bu dergi (ya da gazete) Türkiye’de tutmaz” demeyin. Bugüne kadar böyle bir şeyin tutmamış olması sadece daha önce denenmediği içindir.

– Kendinizi okuyucunun yerine koyun. Sizin okumayacağınız bir şeyi onlar niye okusunlar ki?

Ve herkes için son ders:

Hayattan büyük dersler çıkardığını söyleyen palavracılara asla inanmayın. Kendi hayatınız için kendinize özel dersler çıkaracak kadar vaktiniz olduğunu aklınızdan çıkarmayın.

Nero Wolfe'un Kulakları Çınlasın

Polisiye roman yazarı Rex Stout'un kahramanı Nero Wolfe, diğer polisiye roman kahramanı dedektiflerden çok farklıdır. Wolfe, kendisine çözmesi için getirilen bütün olayları New York'taki bir 'town house'dan çıkmadan açıklığa kavuşturur. Yardımcısı Archie Goodwin dışarda yapılması gereken bütün araştırmaları yapar. Wolfe'un bizzat konuşması gereken tanıkları da bir yolunu bulup eve getirir ve Nero Wolfe'un ince-liklerle dolu titiz soruşturmasını bir kenara çekilerek izler.

Wolfe'un, evinin çatı katında nadide orkideler yetiştirmek ve iki şişe birayı sürahi bozması bir bardağa koyup içmek gibi başka huyları da vardır, ama en belirgin özelliği asla evden dışarı çıkmamasıdır.

Romanlarından birinde Stout bunun sebebinin Wolfe'un ağzından şöyle açıklıyordu: Bütün parçaları açık eksiltme usulüyle en az para teklif edene yaptırılmış bir otomobile akli olan hangi insan biner ki?

Şu sıralarda sinemalarda gösterilmekte olan 'Armageddon' isimli filmin bir sahnesinde Stout'un bu fikri 'yürütölmüş'. Filmin kahramanlarından birisi uzay mekiğinin fırlatılması sırasında yanındakine benzeri bir şaka yapıyor: 200 bin ton nükleer yakıtla, 10 bin parçası en ucuz fiyat verene yaptırılmış bir aletle uçacağız.

'Armageddon'un sinemalarda gösterilen tanıtım filmini izlerken 'Demek ki' diye düşündüm, 'fikri haklara saygısızlık yalnızca biz Türklere özgü bir şey değilmiş.'

Bu 'aşırma' vesilesiyle yıllardır unuttuğum Nero Wolfe'u yeniden hatırladım.

Her gün hız sınırının olmadığı, olsa da kimsenin takmadığı bir otoyoldan işime gidip geliyorum. Aracımın hız kadranında ibrenin zaman zaman Formula-1 sürati sınırlarına geldiğini de görüyorum.

Nero Wolfe'u yeniden hatırlamam ayağımı gaz pedalına eskisi kadar kuvvetli basmamı da önlüyor.

Reklamlarında ne denirse denilsin, bindiğim aracın bütün parçalarının üretiminde en düşük maliyeti sağlamak hedefinin güdüldüğünü biliyorum.

'En düşük maliyetle, en yüksek güvenlik!'

Bu iki kavramın nasıl olup da yan yana gelebildiğine aslında işin en başında hayret etmek gerek.

Wolfe'un yaşadığı dönemdeki New York ile bugünkü farklı olduğu için ihmal edilen bir unsur daha var ki, o aslında bizim ülkemiz için çok daha geçerli: Yollarda araç kullananların ortalama zekâ ve eğitim düzeyi!

Özellikle kamyon şoförleri arasında yürütülecek ve ortalama zekâ ile ortalama eğitim düzeyini saptayacak bir araştırmanın çok çarpıcı sonuçlar ortaya koyacağına inanıyorum.

Otoyolun en sol şeridinde giderken arkasından gelene yol vermek için sağ şeride geçmeden önce frene basan şoförlerin bile olduğu bir ülkede yaşıyoruz.

Hiçbirimizin Nero Wolfe gibi olmasına imkân yok. Ne dışardaki işlerimizi görecektir Archie Goodwin gibi bir yardımcı bulabiliriz, ne de böyle bir yöntemle geçimimizi sağlayabiliriz.

Onun için trafiğe çıktığınızda, altınızdaki otomobil ne marka olursa olsun hep Nero Wolfe'u hatırlayın ve gaza ona göre basın: Kullandığım aracın bütün parçaları açık eksiltme usulüyle en az fiyat teklif edenlere yaptırıldı. Arkamdan gelen kamyon şoförü de ilkokuldan terk!

Mes@jinız Var

Gazetede ki köşemin altına e-posta adresim yazılmaya başlandığından beri hayatım daha da renklendi.

Bir kere eskiden beni kimin okuduğunu merak ederdim. E-posta çıktığından beri birçok okuyucu ile doğrudan konuşma imkânım oluyor. Kim olduklarını, yazdığım yazılar hakkındaki görüşlerini, eleştirilerini öğreniyorum. Övgülere alışkın değilim onları okurken hâlâ yüzümün kızarmasına engel olamıyorum.

İkincisi uzun süredir görmediğim arkadaşlarımdan artık daha çok haber alıyorum. Hatta benim tanımadığım, ama eski arkadaşlarımdan şimdiki arkadaşları olan okuyucular aracılığıyla onlardan haber aldığım bile oluyor.

Ama e-postanın bir türlü alışamadığım bir yönü var ki hiç hazzetmiyorum. Eskiden mektupların başında yazdığımız türden hitaplar giderek daha az kullanılıyor. ‘Sayın Yılmaz’, ‘Sevgili Mehmet’, ‘Değerli Arkadaşım’ gibi sözleri neredeyse unutmak üzereyiz. Teknolojinin hızı bizi o kadar etkisi altına almış ki bir küçük nezaket kelimesini bile yazmaya üşeniyoruz. Sanki odanızda otururken kapı birden açılıyor, içeri bir baş uzanıyor, selam sabah etmeden söyleyeceklerini bir hamlede söyledikten sonra kapıyı çekip gidiyor gibi...

Bir yönü de benim gibi insanlarla kolay iletişim kuramayanları, mesafeli olmayı marifet sayanları bile etkilemesi.

Bu yeni iletişim türünde mesafeler sanki yok olmuş gibi. İnsan farkında olmadan normal şartlar altında ‘sizli bizli’ olması gereken muhataplarıyla bile bir anda samimiyet peydahla-

yabiliyor. İki üç kere yazıştığım okuyucularla bir anda 'senli benli' olabiliyorum. Garip olan bunu 'e-posta'yı gönderene kadar fark etmiyor olmam... Ondan sonra gelsin bir utanma duygusu, yüz kızarması 'şimdi kimbilir neler düşünürler' kıvranmaları...

En çok bu konu üzerinde düşünüyorum... İnternetin demokratik yönünü sık sık vurgulayanlar haklı. Burası öyle bir platform ki her türlü mesafe ve kimlik yok oluyor. Bir okuyucumun da yazdığı gibi, "Herkes klavyenin karşısında eşit"...

Sadece mezarlıklarda benzerine rastlayabileceğimiz bir eşitlik hali... Mutlak bir eşitlik bu. İnsanlar birbirlerini hiç tanımayınca toplumsal hayatımızın kurallarından da kurtuluyorlar... Bir turistin gittiği ülkedeki davranışlarının kendi ülkesinde kendi çevresi içindeyken yapabileceklerinden bir hayli farklı olması gibi...

Öte yandan insanların birbirlerine çok yakınmış gibi görünmelerine yol açan yanılsamanın bittiği bir nokta da var. Bir kere ortamın tabiatına uygun olarak kişilikler de sanal. Güzel bir kadın zanettiğiniz 'mailci' şişko bir erkek de olabilir. Bazılarının gerçek bir ismi yok. 'Portakal89' adresi 'hotmail.com'da bir noktayı tarif ediyor sadece. Belki de bu eşitlik görüntüsü bu açıdan yanıltıcı ve sanal... 1 milyondan fazla Türk, gerçek isimleriyle de yazsalar, kim olduklarını asla ele vermeyecek böyle bir adrese sahip.

Sonunda karar verdim ki ben geçen çağın insanıyım. Mektuplardaki el yazılarından yazanın kişiliğini bulmaya çalışmak, telefondaki sesin tınısından kendime göre sonuçlar çıkarmak bana daha cazip geliyor. Artık e-posta kullanmaktan asla vazgeçemeyeceğimi bilsem de...

Bahar Rüzgârında Uçuşan Düşünceler

Paulo Coelho'nun "Simyacı"sında bir Arap tüccar sadece iki kere gördüğü bir rüyanın peşine takılıp bilmediği bir ülkeye gelen İspanyol çobana şöyle diyordu: "Düşümü gerçekleştirmekten korkuyorum, çünkü o zaman yaşamak için bir sebebim olmayacak."

Zaman zaman Arap tüccarın sözünü hatırlıyorum. Kendi kendime soruyorum: Ya herkes Arap tüccar gibi düşünseydi? Kimse büyük hayaller kurup, o hayalleri gerçekleştirmek için gerekli özveriyi göstermeseydi ne olurdu?

Yanıtım her seferinde aynı oluyor: Düşlerinin peşinde koşmayan insanların yaşadığı dünya büyük bir boşluktan başka ne olabilirdi ki?

İnsanlık tarihi hep büyük düşlerin peşine takılıp, ömrünü bu uğurda harcayanların öykülerinden oluşuyor.

Aslında hayatı ilginç ve yaşanılabilir kılan şeyin de esasen bu olduğunu, düşlerini gerçekleştirme olasılığı olduğunu düşünüyorum.

Televizyonda izlediğim bir otomobil reklamı var. Eminim siz de izlemiştinizdir. Ford Focus'un reklamı bu. Virajlı bir yolda, yağışlı bir havada ilerlemekte olan otomobilin önüne yaşlı bir geyik çıkıyor. Otomobilin kendisine hızla yaklaştığını gören geyiğin gözünün önünden bütün bir hayatı geçiyor: Doğumu, bebekliği, kavgaları, aşkları...

Ölümle karşı karşıya kalan insanların hep anlattıkları bir şey bu: Hayatım gözümün önünden bir film şeridi gibi aktı...

Son günlerde kafamı bu işe iyice takmış durumdayım. ‘Hayatım gözümün önünden bir film şeridi gibi aktığında’ gördüğüm şeyler acaba gerçekten görülmeye değer şeyler mi olacak? Reklamdaki geyik gibi sadece biyolojik gelişim sürecine ilişkin aslında hiçbir şey ifade etmeyen ama her insanın başından geçmiş olan şeyler mi olacak? Yoksa gerçekleştirdiğim hayallerimin bir zafer tacı gibi başıma konulduğunu mu göreceğim?

Simyacı’daki İspanyol delikanlı romanın sonunda şöyle diyordu: “Gerçekte kendi kişisel menkıbesini yaşayan kimseye karşı hayat cömerttir.”

Penceremin önünde, sahilde büyük bir çınar ağacı var. Bütün çınarlar öyle midir bilmiyorum, ama yaprakları kasım sonu, aralık başına kadar sararmış olsalar da büyük ölçüde dökülmeden durabiliyor. Her bahar geldiğinde de kendinden çok önce yaprak döken ağaçlarla neredeyse aynı anda yeşilliyor. On binlerce tomurcuktan fışkıran küçük yeşil yapraklar bana hayatın yeniden başladığını anlatıyor.

Her sabah onun yapraklarının ve dallarının arasından güneşin doğuşunu izliyorum. Artık iki eski dost gibi olduk bu çınarla. Onun yaşama azmi ve isteği beni büyülüyor. Ve bu isteğin güçlülüğü nedeniyle ki tabiat da ona karşı cömert davranıyor. Geçirdiği bir yangınla görkemli dallarından birini kaybetmiş de olsa, insanlar gövdesinin etrafına bir içkili gazino kurup toprakla ilişkisini kesmiş de olsalar ayakta durabiliyor, her bahar yepyeni hayaller gibi yeniden canlanıyor.

Ona baktıkça baharın tıpkı ağaçlar gibi biz insanlara da hayallerimizi yeniden yeşertme olanağı verdiğini görüyorum. Gerçekleşen her hayalimizin, ileride göreceğimiz düşlere ev sahipliği yapacağını hissediyorum.

Hayır, bahar havası beni mahvetmiyor. Tam tersine daha hâlâ gerçekleştiremediğim hayallerimin olduğunu, bu hayalleri gerçekleştirmek için elimden gelen her şeyi yapmam gerektiğini hatırlatıyor.

Kendi Kimliğini Kaybeden Kadınlar

Tehmina Durrani, Pakistanlı bir kadın yazar. Yayınlandığı zaman bütün dünyada önemli yankılar uyandıran anıları “Derebeyi Efendim”i (Varlık Yayınları, Çeviren: Filiz Nayır Deniztekin) Türkçede de yayınlanalı çok oluyor ancak ben daha yeni okuyabildim.

Vaktiyle bir yerlerde okuyup not ettiğim bir söz var; film yıldızı Anouk Aimee söylemiş: “Kendi kimliğini bir erkek için kaybetmeyi göze alan kadınların çözmeleri gereken birçok sorunun çıkacaktır.” Kitabı okurken kulaklarımda bu söz çınladı, durdu.

Durrani, iyi bir eğitim görmüş, Pakistan’ın varlıklı ve güngörmüş ailelerinden birinin kızı. Bir toplantıda karşılaştığı Pakistanlı politikacı ‘Pencap Aslanı’ Mustafa Khar için ilk kocasını ve bu evliliğinden olan çocuğunu terk edip, kendisini ‘aşkın çağırısına’ bırakmış bir kadın.

Pakistan gibi hâlâ feodal değerlerin hüküm sürdüğü, şeriat düzeninin kadınlara neredeyse hiç hak vermediği bir ülkede onun yaptığını yapabilmek herkesin harcı değil.

Bu gücü Tehmina Durrani’ye veren şey sadece aşk olabilir diye düşünüyor insan. Sayfalar ilerledikçe bunun ‘aşktan da öte’ bir şeyler olması gerektiğini hissediyorsunuz.

Durrani, bir derebeyi olan Mustafa Khar’ın karısı olarak geçirdiği cehennem yıllarını anlatırken bütün suçu Pakistan’ın

feodal düzenine ve “İslam’ın kadınlara özgürlük tanımayan yapısına,” yıkmayı tercih ediyor.

Ama bence yanılıyor. Sorunun cevabı yazımın başında aktardığım sözde gizli.

Durrani aslında bir erkek için kendi kişiliğinden vazgeçmeyi göze alıyor, Mustafa Khar’ın karısı olarak edindiği yeni kimliğin büyüğü ile girdiği çemberden çıkamıyor; dayağa, hakarete, aldatılmaya, kısacası bir kadının başına gelebilecek her türlü aşağılanmaya katlanıyor. Ta ki kendi kimliğine sahip çıkmaya karar verene ve ‘Mustafa Khar’ın eski karısı olmak’ kâbusundan kendisini sıyrana kadar...

Benzeri durumu Müslüman olsun ya da olmasın çağımızın bütün toplumlarında gözlemlemek mümkün.

Toplumdaki yerini ‘birisinin karısı’ olarak tanımlayan kadınların neredeyse tümünün başına benzer felaketler geliyor.

Bu kadınlar sahip oldukları tek şeyi; ‘filan beyin karısı olma’ durumlarını koruyabilmek için her türlü aşağılanmayı, ihneti kolayca kabullenebiliyorlar.

Çevrenizde böyle örnekleri fazlasıyla görebilirsiniz. “Bu kadın bu adama neden bu kadar tahammül ediyor,” sorusunun yanıtı hemen her zaman aynı şey oluyor: Bir birey olarak kendi özgürlüğüne sahip olamamak, ekonomik ya da sosyal baskılar altında sahip olabildiği tek şeyi, yani evliliği korumak içgüdüğü.

Nitekim Tehmina Durrani aslında dilinin altındaki baklayı kitabın sonunda yer alan bir diyalogda ortaya çıkarıyor.

Kendisine bir zamanlar “Mustafa Khar’ın eski karısı olacaksın” diye hakaret eden kocasına “Artık herkes seni Tehmina Durrani’nin eski kocası olarak hatırlayacak,” dediğinde geçmişin ayağına doladığı bağlarından sıyrılıyor ve gerçekten özgür bir kadın olarak bu dünyadaki yerini alabiliyor.

Bir kız çocuk babası olarak kitabı –biraz demode bir tabir olacak ama– ibretle okudum. Kızlarımızı yetiştirirken yaptığımız hataların onların hayatlarını nasıl bir felakete sürükleyebileceğini dehşet içinde fark ettim.

Kızlarımıza ancak eşit insanlar arasındaki evliliklerin mutlu olabileceğini, bunun için kendi ekonomik özgürlüklerine sahip çıkmaları gerektiğini, toplumdaki yerlerini bilmem kimin karısı olarak değil, kendi kişilikleriyle tarif etmelerini öğretmeliyiz.

Bu kitabı okumanızı öneriyorum...

Daha Ne Kadar Alçalabiliriz?

Oprah Winfrey 45 yaşında ve Amerika'da 'talk show'ların kraliçesi olarak tanınıyor. Oprah'ın (Yanlış anlaşılmasın, bu hitap tarzı bu güzel zenci kadınla samimiyetimizden kaynaklanmıyor. Memleketinde artık herkes ona böyle dediği için ben de küçük ismiyle yazacağım.) Amerikan gösteri dünyasının en çok kazanan 10 isminden birisi olduğunu söylersem, sanıyorum ününün boyutları ve biraz sonra anlatacaklarımın önemi daha iyi anlaşılır.

Oprah, televizyondaki sohbet programlarının en çok tercih edilen ismi. Burada saymakla bitmeyecek kadar çok ünlü kişi en gizli sırlarını onun sohbet programlarında açıkladı. Oprah o kadar başarılı ve ünlü oldu ki zayıflamakta kullandığı diyet programları bile en az programları kadar ilgi çekiyor. Bu denli şöhret olunca kendisinin de hiçbir sırrı kalmadı. Kaç ke-re tecavüze uğradığından tutun da, babasının kim olduğunu bilmemesine kadar özel hayatına ilişkin birçok sırrın açıklanması her seferinde Amerika'da büyük olay yarattı.

Oprah'ın bağlı bulunduğu televizyon şebekesiyle yaptığı sözleşme iki yıl sonra sona erecek. Ama o bugünden iki yıl sonra sözleşmesini yenilemeyeceğini ve televizyondaki sohbet programına son vereceğini açıklamış bulunuyor. "Talk show'lar sonunda kendi kendilerini yok edecekler. Programlara ilgi çekmek için daha ne kadar alçalabiliriz, bilmiyorum. Ben bu kadar alçalmaya hazır değilim ve bu işte yokum," diyor.

Oprah'ın televizyondaki 'talk show'ların geleceği için bu

kadar karamsar olması en büyük rakibi Jerry Springer'den kaynaklanıyor. Springer için 'rating' her şey demek. 'Rating'i' artıracığına inandığı her türlü rezilliği televizyonda sergilemekte bir sakınca görmüyor. Konuklarını açık saçık konuşmaya yönlendiriyor ve onların birbirleriyle yumruk yumruğa kavga etmelerine ortam hazırlıyor.

Oprah, "Bir süre öncesine kadar Springer'in önemli bir rakip olduğunu düşünüyordum. Ancak artık başarısının uzun sürmeyeceğine inanıyorum. Çünkü programını bir sirke dönüştürdü. Canlı yayında birini öldürmedikçe, kafasına sandalye vurmamak, seks yapmadıkça, geçenlerde gördüğüm gibi pantolonunu indirip cinsel organını sergilemedikçe hiçbir önemi yok. Acaba toplumun beğenisi bu hızla alçalmaya devam eder mi? Korkarım evet, edebilir. Öyleyse benim gitme zamanım da gelmiş demektir," diyor.

Oprah ile yapılan röportajı okuyunca hem bir rahatlama duydum, hem de garip, ama içime sıkıntılar bastı.

Rahatladım, demek ki televizyon talk show'larının gidecek seviye kaybetmesi, insanların birbirlerine hakaretler yağdırması, hatta birbirlerini yumruklayıp dişlerini kırmaları yalnızca bize özgü bir 'alçalma' göstergesi değilmiş. Bizden başka ülkelerde de bunlar olabiliyormuş.

Eline mikrofonu alanların dakikalar boyunca bir başkasına (son zamanlarda favori ortak düşman Banu Alkan'a) hakaretler yağdırmasına tahammül edemiyordum. Sohbet programlarını yönetenlerin bu durumu teşvik etmeleri ve sonra da bir kenara çekilip alaycı bir tebessümle sırtımları sinirime dokunuyor.

İçime sıkıntılar basmasına yol açan şey de esasen bu durum. Oprah'ın verdiği örneklerle bakarsak bizim sohbet programlarımızın alçalması henüz yeterli seviyeye ulaşmamış görünüyor. Hakaretleri, açık saçık esprileri, yumruk ve tokat atarak muhatabının dişini kırmayı gördük ama televizyonda cin-

sel organını gösterenler henüz yok. Öyleyse çok yakın gelecekte bir de bunlarla karşılaşacağız.

Amerika örneği de gösteriyor ki alçalmanın sınırı yok. ‘Alçak’lığın da bir tür ‘yükseklik’ ifade ettiğini düşünecek olursak, yakında ‘çukur’larla da karşılaşacağız demektir. Sıkı durun, az sonra...

Canı Sıkılan Üç Kız

Dean Martin'in eski bir şarkısıyla videoda seyrettiğim bir filmde yeniden karşılaştım. Gözümün önüne her şeye tepeden baktığım, ukala yıllarım geldi. Bir amatör filozof olarak ortalarda dolaşıp, herkese durumuna uygun bir söz söylediğim yıllarım...

Şarkının adı "You're nobody till somebody loves you"... Birisi seni sevene kadar bir hiçsin...

O yıllarda arkadaşlarım da benim gibi gençtiler ve tıpkı benim gibi kendilerini bir şey zannediyorlardı. Bu şarkı da doğrusunu isterseniz hepimizin durumuna çok oturuyordu.

Dün İsmet ve Elif ile birlikte 'Hasan'da geleneksel bir 'çalışma yemeği' yedik. Yemekte çok enerji sarf ettiğimiz için Mado'da kendimizi bir kolesterol ve şeker bombardımanına tuttuk.

Yanımızdaki masada üç genç kız oturuyordu. Sımsıcak bir güneş ve denizden esen tatlı bir rüzgâr Yeşilköy'ün asude ortamında insanın içine işliyordu.

Komşu masadaki kızlar benim iddiama göre 19-20, İsmet'in yılların tecrübesinden süzölmüş tespitlerine göre en fazla 16-17 yaşlarındaydılar. Canları sıkılıyordu.

Elbette saygısızlık edip bunu kendilerine sormadık. Ama yüzlerinde öyle bir ifade vardı ki, görenler bir dergâhın çile hücrelerinden az önce çıktıklarını zannedebilirdi.

Ellerindeki cep telefonu tek ilgi konularıydı. Ama belli ki o telefondan onları kimsenin arayacağı da yoktu. Üç güzel genç kız, havanın ve kuş seslerinin insanları aşka, coşkuya ça-

ğırdığı bir ortamda, belki hiç çalmayacak bir cep telefonuna bakarak sıkılıyorlardı. 12 milyonluk İstanbul'da yapayalnızdılar. Hiçlikte kaybolmuş gibiydiler.

Epikür, "Sefil bir dünyaya salıverilmiş bir insanın biricik ve gerçek sağlam değerinin o insanın hissettiği haz duygusu olduğunu," önerir. Bir yudum serin su, masmavi bir denize sokulan küçük beyaz ayaklar, bir okşama, hatırlandığını hissetme, bir kırlangıcın yuvadan uçup gitmesi... Bunların arasında aşk yoktur, çünkü aşk çok büyük bir hazdır ve büyük hazlar çoğunlukla mutluluktan çok mutsuzluk verdikleri için onlara yüz vermez. Epikür'ün haz alınacak 'şeyleri' light kola gibi, light sigara gibidir. İçersin ama şişmanlamazsın, içine çekersin ama sigara içtiğini anlamazsın.

'Fıstıklı dürüm'ü bitirip 'kaymaklı gelin bohçası'na girişmeden önce kızların durumunun 'Post Epiküryen' bir varoluşa işaret ettiğine karar verdik.

Aslında 'mutlu' olmak için her şeye sahiptiler. Güzeldiler, gençtiler, belli ki iyi okullarda okuyorlardı, ellerindeki cep telefonunun fiyatına bakılırsa maddi sıkıntıları da olmamalıydı. Ama derin bir boşluk içinde gibiydiler.

Hiç çalmayan cep telefonlarına bakarak bu boşluğun sebebinin 'aşksızlık' olduğuna karar verdik.

Onlara Dean Martin'in şarkısından söz etmek istedim ama elbette bunu yapmadım.

O kadar gençtiler ki nasıl olsa bunu kendi kendilerine öğrenecekler diye düşündüm. O zaman canları hiç sıkılmayacak. Belki üzülecekler, kırılacaklar, zaman zaman dünyanın sonunun geldiğini düşünecekler ama bir kere âşık olduklarını hissettikleri anda bunların hiçbirini önemsemeyecekler. Beckett gibi içlerinde katledilmiş ya da hiç günyüzü görmemiş bir varlık taşıdıklarını hissedecekler ve ona can vermeyi deneyecekler.

İşte o zaman canları hiç sıkılmayacak.

Bir Resmi Kaldı Bende...

Ona Atina'nın orta halli insanların yaşadığı bir semtinde rastladım. Girit yemekleri yapan 'Halali' (Bizdeki 'helal' ile aynı anlamda) isimli bir lokantanın 'timokatalogos'unun (mönü) üstüne basılmış soluk bir resimdi.

Kim olduğunu lokantanın sahibi de bilmiyordu. O fotoğrafı lokantasının mönüsüne neden bastırdığını da...

Askılı siyah bir elbise giymişti. Kara gözlerinde hem hüznün, hem merak, hem de baştan çıkarıcı bir ifade vardı. Biçimli burnu, küçük dolgun dudakları, gururla ileriye doğru uzanan küçük çenesindeki gamzesi ile çok erkeği peşinden koşturmuş olmalıydı.

Bu kadın, eski Yunan mitolojisindeki rahat tapınağından çıkıp, buğulu bardaklarda içilen uzonun egemenliğini kabul ettirdiği bir lokantaya düşmüş Artemis olamazdı. Zeus'un kızı, bağımsız ve özgür kadın ruhunun temsilcisiydi. Hayatını nasıl sürdüreceğine ilişkin açık ve net fikirleri vardı. Kendi kaderinin sahibiydi.

Fotoğraftaki kadın mutlaka Afrodit olmalıydı. Ege'nin doğurgan sularıya bir yılanın birleşmesinin ürünü. Yaradılış denizinden doğan ilk kadın. İsmi ortalıkta dolaşması bile aşk şarkılarını çağrıştıran kadın...

Evet, bu kadın Afrodit'in ta kendisi olmalıydı. Karşılaştığı erkeklerin aşka açık ya da kapalı olmalarına aldırmadan kendi aşk hayatının efendisi olan bir kadın...

Mitoloji kitaplarına bakarsanız Afrodit'in uzak bir geçmiş-

te kaldığını düşünebilirsiniz. Ama işin aslının öyle olmadığını, erkeklerin çoğunluğu değilse bile kadınların çoğunun bildiğinden eminim.

Âşık olan her kadın içinde bir Afrodit'in doğduğunu da hisseder. Nereden çıktığı belli olmayan bir yılanın, 'hayatın beşiği' Ege'nin sularıyla oynaşmasından doğan tanrıçanın baş kaldırmakta olduğunu anlar. Kadın kendisi olmaktan çıkar, Afrodit olur. Alev alev yanan yanakları, gözlerindeki gizemli parıltıyla yarattığı manyetik bir alan erkeği kendisine çeker, eritir.

Manuela Mascetti 'Kadınlığın Mitolojisi'nde (Doğan Kitap) "Bazen kadınlar Afrodit'in etkisini reddederler, çünkü hemen hemen hiç tanımadıkları bir erkekle ateşli bir aşk yaşamının uyandırdığı tehlike duygusuna yenik düşerler. O zaman da Afrodit onlardan intikamını alır. Kadın o erkeğin belki de hayatının erkeği olabileceği düşüncesinden bir türlü kurtulamaz. Bazen bilmemek, bilmekten daha körelticidir." diyor.

Fotoğraftaki kadının bu duyguya yenik düşmüş olabileceğini hiç düşünmedim. Dolu dizgin aşklar yaşadığına, sevdiği erkeği kendisi için yaratılmış bir Tanrı gibi gördüğüne eminim. Ayrıca, sevdiği erkeğin aslında sevmesi gereken erkek olmadığını anladığında yeni aşklara doğru uçarcasına uzaklaştığından da eminim.

Gasset "Bir kadını tanımak için onunla flört etmek gerekir" diyordu. Benim fotoğraftaki kadınla küçük flörtüm, Aydın ve Yorgo ile paylaştığım bir şişe beyaz Girit şarabının ömrü kadar uzundu. Anılarımda bir tatlı hayal olarak kaldı.

Benim Babam

Bugün babalar günü. Biraz kişisel olacak ama bugün babamdan söz etmek istiyorum. Gazete köşe yazarlarının kendi özel hayatlarını anlattıkları yazıları her zaman fazla kişisel ve gereksiz bulmuşumdur. Ama hiç olmazsa bugün, benim için çok özel bir insan hakkında yazmak istememi hoşgörürsünüz diye düşünüyorum.

Cem Hakko'nun babası Vitali Hakko'nun anılarına yazdığı sunuş yazısında bir Fransız atasözü var: "Babanın geçtiği yollardan, çocuk daha kolay geçer."

Hayatım boyunca hep böyle oldu.

Babamın kan çanağına dönmüş gözlerle sabaha kadar hesap makinesinin başında, akşama kadar da Antalya'nın cehen-nem sıcaklarında inşaat tepelerinde koşarak açtığı yoldan ilerledim.

Hep onun gibi olmak istedim. Çalışmanın en zor durumlarda bile tek kurtarıcı olduğunu, halinden şikâyet etmemeyi, en umutsuz durumlarda bile gülecek bir şeyler bularak hayatı kolaylaştırmayı, tüm çocukları sevmeyi ondan öğrendim.

Kardeşlerim ve ben babamızdan ne kötü bir söz işittik ne de yaptığımız hatalar karşısında bir tek fiske yedik. Bu yüzden babalarından dayak yemekten korkan arkadaşlarını hiç anlamadım.

Biz her zaman babamın en önemli işi olduk. Bizi Fenerbahçe'nin maçlarına götürmek için ta Mardin'den o zamanın şartları altında günlerce süren otomobil yolculuklarıyla gelişini hiç

unutmadım. Bugün kendi çocuğumun ihtiyaçlarını en önemli işimden daha çok önemsiyorsam, bu onun sayesinde.

Jackson Brown Jr.'ın "Şu Hayatta Neler Öğrendik Neler" isimli kitabında şöyle bir söz var: "Çocuklar güvencede olduklarını, sevildikleri ve istendiklerini hissediyorlarsa, başarılı bir anne ya da baba sayılabilirsiniz."

Bugün belki biraz aşırı sayılabilecek kendine güven duygumu buna borçluyum. Hayatım boyunca attığım her yanlış adımda yanımda oldu, kendi gücüme güvenmemi sağladı.

Çok küçük olduğumu öne sürerek beni yatılı okula göndermek istemeyen annemi onun suç ortaklığı sayesinde altetmeyi başardım. Rıfat Ilgaz'ın "Hababam Sınıfı"nı yeni okumuştum ve bütün yatılı okulların öyle olduğunu zannediyordum. Bugünkü başına buyruk tavırlarımın altında sanıyorum küçük yaşta gittiğim yatılı okulun büyük etkisi oldu. Arkadaşlığın önemini, zorluklar karşısında başka insanlarla dayanışmayı, ekip çalışmasının değerini bu sayede öğrendim.

Ve nihayet beni ben yapan bir dünya görüşüne sahip olmamı da ona borçluyum. Dünyanın ve ülkenin başka yerlerinde başka insanlar da olduğunu, bir kısmının çok güç şartlar altında yaşadığını ve bunu düzeltmenin mümkün olduğunu ilkokulu bitirdiğim yaz bana armağan ettiği bir sandık dolusu kitaptan öğrendim.

Biliyorum ki herkesin babası kendisi için çok değerlidir. Kendi babamı anlatırken diğer babalara haksızlık etmek istemiyorum. Ama benim babamı anlatabileceğim bir köşem var ve bugün onu sizlerle paylaşabildiğim için çok mutluyum. Babam bir melek ve ben onu çok seviyorum.

UZAĞA,
MÜMKÜN
OLDUĞUNCA
UZAĞA...

Uzağa, Mümkün Olduğunca Uzağa!

Ünlü çizgi roman kahramanı, gözüpek denizci Corto Maltese kendisine sorulan “Yolculuk nereye?” sorusuna hep aynı yanıtı veriyordu: Uzağa...

Epeydir bilgisayarımın ekran koruma programında da bu yazılı: Yolculuk nereye? Bu soru gün boyunca çalışmadığım her an bilgisayarımın ekranında floresan ışıklar saçarak hareket edip duruyor.

Aslında bu soruya Baudelaire gibi, “Neresi olursa, neresi olursa... Yeter ki dünyanın dışında olsun,” yanıtını da verebilirim. ‘Kendinin dışına çıkma isteğini’ böyle de ifade edebilirim, ama ben Corto Maltese’ninkini tercih ediyorum: Uzağa...

Fırsat bulduğum her an kendimi bir uçağa ya da bir trene atışıma ve bunları yaptığım için asla yorgunluk duyup şikâyet etmediğime bakan arkadaşlarım bu yaşama tarzımın bilgisayarımın ekranında gördükleri soruyla ilgili olduğunu düşünüyorlar.

Bir anlamda doğru ama genellikle yanlış bir tespit bu.

Soru hiçbir zaman fiziksel bir yer değiştirmeyi içermiyor aslına bakarsanız. Tıpkı “Uzağa” yanıtının da fiziksel bir tanım içermediği gibi.

Chantal Thomas’ın “Özgürlüğünü Taşımak” (Om Yaynevi, Çeviren: Turhan Ilgaz) isimli denemesini karıştırırken ruhumda gizlenmiş ve ortaya çıkmak için can atan gezginin izlerine de rastladım.

Chantal Thomas buna 'özgürlüğünü taşımak' diyor. Birlikte okuyalım: "Bu karşılıksız anlar, zamanı en yoğun şekilde kullanırken, en dolu yaşanan var oluşlarda peydahlanırlar. İnsan birden heyecanlanır, başı döner, zamandan önceki bir zamana, bir sonsuzluk kumsalına fırlatılır. Bir müzik bize eşlik eder. İnsan kendini titrek bir filmde oynarken görür ve bu film bizim hayatımızdır. Ürperti, bilinmezliğe sürükleniş, gizemin dokunuşu. Yönümüzü şaşırmış, korkmuş bir halde, faaliyetlerimizi bıraktığımız yerden sürdürmek için geri döneriz. Bununla birlikte, bu tanımlanmamış anlar, bu açıklanabilemez tizlikler, belki de kendi kendimize en çok ait olmamızı sağlayan şeylerdir (bir otel odasında duyumsanan, süresi de mülkiyet edimi de bulunmayan o aidiyet hazzı), ya da en azından var olmayı sürdürmemize imkân veren şeylerdir. Merakla. Zevkle."

Çölde ayağımın altından kayan kumlarla mücadele ederek bir tepeye tırmanıp güneşin batışını izlemeye çalışırken de aynı durum söz konusuydu, Cassis'te bir balıkçı tezgâhında, üzerine deniz suyunun kokusu sinmiş bir bardaktan buz gibi beyaz şarap içerken de...

Artık gezme işini bir yaşama ve yaşamını sürdürme biçimi haline getirmiş bir 18. yüzyıl gezgini olmama imkân yok. Daha önce görülmemiş yerleri görmek, keşfedilmemiş toprakları keşfetmek, bilinmeyen sularda yelken basmak, adı bilinmeyen bitkilerden yapılmış içkileri içmek olanağı yok.

21. yüzyılın başında 'uzağa' gitmek isteyen birisinin yapabileceği tek şey ancak 'turist' olmak. Bu da önceden hazırlanmış programlar, animasyonlar, 'mutlaka görülmesi gereken yerler' demek. Özgürlük duygusunun plastikten yapılmış bir kopyası sanki. Ona benziyor, ama gerçek değil.

Onun için "Nereye?" diye soranlara ben de Corto Maltese gibi "Uzağa" yanıtını veriyorum. Özgürlüğümü taşıyabileceğim kadar uzağa...

Çekip Gitme ve Kendini Yadsıma Hakkı

Yetişkin insanların çocukları çok kıskandıklarına inanıyorum. Çocuklarla kendi hayatınızı kıyasladığınız takdirde bana hak vereceksiniz, biliyorum. Özellikle de çocukların 'ağlama haklarına' nefret dolu bir kıskançlık duyduğumuza hiç kuşku yok.

Çocuklar için hayat basittir aslında. Ya oynarlar, ya canları sıkılır. İkisinin ortası yoktur. Oysa biz yetişkinler böyle değiliz. Kendimizce 'oynadığımızı' düşündüğümüz anlarda bile canımız sıkılabilir, canımız sıkılırken bir yandan da eğlendiğimizi düşünebiliriz.

Çocuklar sıkıldıkları zaman ağlayarak bunu dünya âleme ilan edebilirler. Biz onu da yapamayız. Aslına bakarsanız canımızın sıkıntısını ağlayarak ifade edemiyor olmamızda iyi bir yön de var. Bunu yapabiliyor olsaydık eminim dünya ağlama sesinden geçilmezdi.

Türkiye-Portekiz maçı için iki gündür Amsterdam'dayım. Gök delinmiş gibi, yağmur yağıyor. Kasvet, bütün ağırlığıyla kentin üzerine çökmüş. Cuma gecesinin kentte ve halkında yarattığı yorgunluk elle tutulur bir halde. İnsanlar can sıkıntısı içinde dükkânlarda onu bunu elleyip, çekiştirip duruyorlar. Otelin kafesi, barı canı sıkılan insanlarla dolu.

Oysa daha 10 saat önce çok eğleniyor gibi görünüyorlardı. Şehir bütün ışıklarını yakmış, süslenmiş, insanların eğlen-

dirmeye hazırlanmıştı. Lokantalar, barlar, gece kulüpleri, porno şovlar... Hepsinin tek bir amacı vardı: Cuma gecesini Amsterdam'da geçirecek olanları eğlendirmek. Allah için sokaktaki herkes de gece karanlığında eğleniyormuş gibi görünüyordu.

Dünya yüzündeki bütün dinler eğlencede günahın da gizlendiğine inanırlar. Acaba eğlence dolu gecelerin ardından bu insanların hepsinin sıkılıyor olmasının nedeni bu mu? Çok eğlenmekten kaynaklanan bir vicdan azabı... Günahın çağrısına kendini kaptırmanın ileride ödenecek bedeli... Sebep bu olabilir mi?

Öte yandan çocuklar gibi pasif bir can sıkıntısı da çekemiyoruz. İlla sıkıntımızı aktive etmemiz de gerekiyor. Bir şeylerle uğraşmak, alışveriş etmek, bir kafede oturup gelene geçene bakmak, sigara içmek, önümüzdeki gazetenin sayfalarını amaçsızca çevirmek istiyoruz.

Birkaç yıl önce Boğaz'da yürüyüş yaparken Aşiyan'da ilginç bir şey görmüştüm. Erkekler balık tutuyordu. Sahile park edilmiş bir otomobilde de bir kadın ön koltukta oturmuş balık tutan kocasını bekliyordu. Elinde bir tığ, büyük bir hızla dantel örüyordu. Kadıncağız kocası balık tutarken çektiği can sıkıntısını dantel örerek bastırıyordu. Ama yüzünden nasıl bir ruh durumu içinde olduğu kolayca anlaşıyordu.

Amsterdam sokaklarında dolaşırken yağmurun altında aynı yüz ifadesine o kadar çok rastladım ki...

Charles Baudelaire, 'Romantik Sanat' isimli eserinde şöyle yazmış: "19. yüzyıl bilgeliğinin onca sıklık ve onca hoşlukla sayıp döktüğü çok sayıdaki insan hakları arasında çok önemli iki tanesi unutulmuştur; bunlar, kendini yadsıma ve çekip gitme haklarıdır."

Canımızın bu kadar çok sıkılıyor olmasının nedenlerinden biri de bu mu? Toplumun ve ailemizin bize tanımladığı kimliğimizi yadsıyamamak ve her şeyi yüzüstü bırakıp çekip gitme hakkımızı kullanamıyor olmak mı?

Çekip gitmeyi ve başka bir insan olmayı başaramadığı-

mız, buna cesaret edemediğimiz, hatta buna teşebbüs dahi edemediğimiz için mi kendimize oyunlar, oyuncaklar yaratıyoruz?

Acaba 'yolculuk yapmak', kafamızda sanal bir çekip gitme durumu yarattığı için mi bizlere bu kadar cazip geliyor?

Corto'yu da Teslim Aldılar

Hugo Pratt'ın çizgi roman kahramanı Corto Maltese'ye, daha küçük bir çocuk olduğu yıllarda, bir Çingene falcı avucunda 'talih çizgisi' olmadığını söyler. Maltalı Corto'nun buna yanıtı babasının usturasıyla avucuna boylu boyunca bir kesik atmak olur: "işte talih çizgim, şimdi oku bakalım."

Corto yaşamının her alanına kendi iradesiyle sahip çıkan bir insan tipidir. Ağzında sadece Brezilya'da yetişen bir tür siyah tütünden yapılmış ince uzun purosuyla 'uzağa', hep 'uzağa' gider. Umberto Eco'nun çizgi romanda geçen öykülerden yola çıkarak haritalar üzerinde yaptığı titiz bir araştırma Corto'nun dolaştığı evrenin gerçek dışı uçsuz bucaksızlığını gözler önüne seriyor. Bu ne bir tesadüf ne de romanın çizeri Pratt'ın cehaletidir. Corto, bilinçli bir kararla hayatını sadece yaşamak için yaşar. Avucuna kendi talih çizgisini çezecek kadar kararlı bir şekilde evreni kendi bakış açısına göre düzenler. Yaşamı yüceltir, bunu bir insan için en temel hakka dönüştürür.

Birer Corto Maltese olmamıza, o özgürlüğü yaşamamıza imkân yok elbette. Ne de olsa o bir çizgi roman kahramanı. Hiç yaşlanmıyor, saçları ağarmıyor, para kazanmak zorunda kalmıyor, çoğu zaman yediği içtiği şeyler için para ödemesi de gerekmiyor. Kadınları gözünü kırpmadan arkasında bırakabiliyor, bir boyuttan ötekine sonsuz bir kolaylıkla geçebiliyor.

Chantal Thomas, Cioran'ın "özgür olduğumu duyumsuyorum ama özgür olmadığımı biliyorum," dediğini aktarıyor.

Biz gerçek insanların sorunu da işte bu. Yaşamı ve evreni kendi isteklerimize göre düzenleyememek. Zaman zaman his-

settiğimiz özgürlük duygusunun bir yanılsama olduğunu anlamamız için gerçeklerin duvarına toslamamız yetiyor. Bir tür çifte yaşam sanki bu. Bir yandan fiziksel olarak da algıladığımız ve “İşte bu benim hayatım” dediğimiz değerler bütünü, öte yandan hayal gücümüzü kullanarak ulaşabildiğimiz bir tür ‘ütopya yaşam’. ‘Kendinin dışına çıkma isteği’ de diyebiliriz buna.

Çizgi romanların kahramanları bunu kolayca başarabilirler, oysa biz fanilerin bunu başarması için ya sarhoş olmamız gerekir ya da körkütük âşık. Mistik kendinden geçme durumunu ya da hipnotizmayı da bunlara katabiliriz. Hepsi de aynı şeydir demek istemiyorum elbette. Ama özellikle ilk üçünün köklerinin ‘kendinden geçme duygusu’ndan beslendiğini rahatça söyleyebiliriz.

Aşkın insana her şeyi yaptırtma gücü olduğunu söyleyenler, bunu elbette bizzat yaşamış olanlar olmalı. Her hareketimizin kurallarla sınırlandığı bir dünyada sadece âşık olanlara tanınmış ‘serserilik yapma hakkı’nın da bu durumun çaresizce kabulü olduğunu düşünüyorum.

Bir pazar sabahı için bunun çok da eğlenceli bir yazı olmadığının farkındayım.

Yazımın bu noktaya kadar gelmiş olmasının sorumlusu kim diye soracak olursanız, onun yanıtı da Corto Maltese.

Çocukken bir yelkenli tekneyle dünya denizlerini gezecek bir kâşif olmayı düşlerdim. Şu yaşıma geldim hâlâ bir tekne yok, ama şimdi hiç olmazsa ‘siberuzayda’ kâşiflik yeteneklerimi deniyorum. Dün sabah Andaman Denizi’nde bir adayı, Koh Samui’yi keşfettim. Adanın Chaweng plajının kuzeyindeki burunda beş yıldızlı bir tatil köyü var. Corto Maltese’nin adını taşıyor. (Corto bir macerasında Chaweng’e de gitmişti.) Toprağı bol olsun Hugo Pratt bunu görseydi acaba ne düşünürdü? Corto’nun yaşlanıp yerleşik hayata geçmek zorunda kaldığını mı, yoksa paranın sonunda dünyanın en özgür kahramanını da kendine esir almayı başardığını mı?

Brezilya Dizisi Gibi Ülke

Yolculuğa çıkmanın esasen bir tek hedefi olduğu söylenir: Eve dönüş. Diderot da vaktiyle bir mektubunda şöyle yazmış: “Döndüğüm zaman mümkün olan en güzel yolculuğu yapmış olacağım.”

Yolculuk felsefesi ile ilgili okuduğum bazı kitaplardan sonra artık Yahya Kemal’in ünlü sözünün de, Ankara’nın çirkinliğinden şikâyet etmekten çok ‘eve dönüş’ün insanın içinde uyandıracığı güzel duygularla ilgili olduğuna inanıyorum: Ankara’nın en iyi tarafı İstanbul’a dönüşüdür!

İlk gençlik yıllarımdan beri bir yerlere gitmek bende her zaman dayanılmaz bir arzu olmuştur. Daha sonra şansım yaver gitti ve ‘yolculuk’ aynı zamanda işimin bir parçası oldu.

Bir yanda dünyada sadece özgür insanların yapabileceği gibi ‘amaçsızca’ gezinebiliyor, öte yandan da işimi yapabiliyorum.

Nitekim ‘bu satırların yazarı’ şu anda Türkiye-İsveç maçı için geldiği Hollanda’da küçük bir otel masasındaki portatif bilgisayarının başında bu yazıyı yazıyor.

Öte yandan ‘yolculuktan dönüş’ kısmı bende her zaman bir ‘yenilik’ beklentisine yol açıyor.

Çok küçükken aynı duyguyu tatillerde yatılı okuldan Antalya’ya dönerken hissederdim. Otobüs şehir merkezine doğru ilerlerken bazı şeylerin değişmiş olmasını beklerdim. Çoğunlukla beklentim gerçekleşmezdi ama Antalya çabuk gelişen bir kent olmalıydı ki arada bir, bir binanın yıkıldığını, bir eski por-

takal bahçesinin içinde inşaata başlandığını, bir yolun asfaltlandığını görür, bu değişimin beni mutlu ettiğini hissederdim. Sanki neredeyse her taşını bildiğim bir kente değil de, yenilenmiş, bambaşkalaşmış bir yere geliyormuşum gibi...

Son on yıldır (belki daha da fazla) yukarıda da sözünü ettiğim gibi 'gezmek' işimin bir parçası oldu. Her seferinde Türkiye'ye ya da İstanbul'a dönerken çocukluğumdaki duyguyla dolu oluyorum: Bakalım bu sefer ne değişmiş?

Ve her defasında hayal kırıklığı yaşadığımı söylemeliyim.

Ülkemiz, kimse kusura bakmasın ama tipik bir Brezilya dizisi gibi... Hep aynı olaylar, aynı yüzler, aynı beklentiler, aynı dalavereler... Seyretmeye kaç gün ara verirsiniz verin yeniden başladığınız anda hiçbir şey kaçırmadığınızı hissediyorsunuz. Arada otuz bölüm de izlememiş olsanız yeniden izlemeye başladığınızda konuya tamamıyla hâkim olduğunuzu fark ediyorsunuz. Kötü bir senaryo yazarı, kötü bir yönetmen ve kötü oyuncular el ele vermiş ve hep aynı hikâyeyi anlatıyorlar sanki.

Son bir ayda bir kere ABD'ye, iki kere de Avrupa Kupası için Belçika ve Hollanda'ya gittim. İlk günlerde internet'ten gazeteleri takip etmek, gazetedeki arkadaşlarla konuşup olup biteni anlamak gibi bir duygu yaşıyorum ama bunu çabuk atlatıyorum. Çünkü biliyorum ki kaç gün geçerse geçsin hiçbir şey değişmeyecek.

Devlet Bahçeli'nin bugünlerdeki yüz ifadesini, Başbakan Ecevit'in olaylara şaşırmış halini, Mesut Yılmaz'ın hiçbir şeye pabuç bırakmaz çok bilmiş havasını, Tansu Çiller'in pişkin gülümsemesini o kadar çok gördüm ki bugünlerde onları bir kere daha görmüyor olmam hiçbir anlam ifade etmiyor. Hiçbir şeyi kaçırmış olmuyorum. Evet, senaryo gereği, konuşulan konu değişiyor gibi oluyor ama sonuç hep aynı. Zaman zaman Türkiye'ye uğramadan bir beş yıl geçirsem yine de bir şey kaybetmeyeceğim duygusu uyanıyor içimde.

Ama yine de insan dönmeden edemiyor. Sonunda karşıla-

şacağım şeyin hep aynı şey olacağını bildiğim halde dönerken heyecanlanıyorum: Acaba bu arada bir şeyler değişmiş olabilir mi diye... Olabilir mi dersiniz? Yoksa bu beklenti Türkiye'nin tabiatına tamamen aykırı mı?

Seni Uzaktan Sevmek, Aşkların En Güzeli

Arap şair Nizar Kabbani'nin öldüğünü London Times'da okudum. Şam doğumlu Kabbani'yi sağlığında tanımadım. Times'a göre Kabbani çağdaş Arap şairlerinin en önemlilerinden birisiymiş. Zaten bu, habere üç sütun 25 santimlik bir yer ayrılmış olmasından da belli...

Kabbani'nin şiirlerinin ana temasını kadınlar oluşturuyormuş. Arap kadınlarının özgürlük ve eşitlik mücadelesinde hep yanlarında olmuş. Times, kitaplarının "Milyonlarca Arap kadınının gizli hazineleri arasında olduğundan," söz ediyor.

Kabbani'yi hiç tanımadığım halde hakkında bir şeyler söyleme ihtiyacını hissetmemin nedeni, Paris'teyken benzer şeyleri düşünmüş olmamdan kaynaklanıyor.

Haluk Şahin ile birlikte oturduğumuz bir kafede konuşurken Paris'i 'aşırı süslü bir kadına' benzetmiştik. Haluk Hoca "Şehirlerin kraliçesi" dedi Paris için. Ben de kendini herkese beğendirmek ve başkalarından farklı olduğunu vurgulamak için sahip olduğu tüm mücevherleri takıp takıştıran, parfümler sürünüp, dekolte kıyafetler giyen bir kadına benzetiyorum.

Sonra İstanbul geldi aklımıza. İstanbul da bir kadına benziyordu. Dışardan bakınca gerçek kimliği için bir fikir veremeyen, tanıyabilmek için ruhunun ta derinlerine nüfuz edilmesi gereken bir kadın... Gün görmüş, bir zamanlar güzel, ama şimdi düşmüş, yıpranmış, hayatın koşulları altında ezilmiş bir ka-

dın... Güzelliği sadece gözlerindeki buruk pırıltıda kalmış bir kadın...

Kabbani'yi kendime yakın hissetmiş olmamın nedeni, benzeri bir tanımı bir şiirinde Beyrut için yapmış olması.

Ben bir edebiyat çevirmeni değilim. İngilizcem de çok kötü, hele hele iş şiir çevirmeye gelince...

Times, Kabbani'nin şu şiirini yayımlamıştı. Herkesten ve özellikle Kabbani'nin aziz ruhundan özür dileyerek çevirmeye çalışacağım:

Seni istiyorum kadınsın çünkü

Medeniyet kadındır

Şiirler kadındır

Buğdayın sapı

Küçük bir parfüm şişesi

Paris de bir kadındır

Ve Beyrut –yaralarına rağmen

–kalıntılarıyla kadın

Sonra tanıdığım kentleri bir kadın olarak hayal ettim.

Çocukluğumun Antalyası bir genç kızdı... Kısa etek ve dar bluz giymiş, bir bahar dalındaki goncalar gibi patlamaya hazır bir kadın...

Ankara istemediği bir adamla evlenmeye zorlanmış, kabuğunu kırmaya çalışan, mutlu olduğu zamanlarda bile tebesümünde hüznün taşıyan bir kadın...

New York kendinden emin, başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü önemsemeyen bir kadındı... Kendini olduğu gibi ortaya koyabilen, bir kuyrukta beklerken omuz-dirsek kullanarak öne geçmeye çalışan biraz kabadayı bir kadın...

Roma güngörmüş bir kadındı. Biraz etine dolgun, neşeli, konuşkan, sarı uzun dalgalı saçları olan bir kadın...

Frankfurt bir banka memuresiydi. Ciddi, disiplinli, her zaman tayyör giyen, kitaplara meraklı bir kadın...

Londra bir ev kadınıydı. Tertipli, bakımlı, güzel olmayan ama birlikte yaşlanması kolay kadınlardan biri...

Rio hep eğlence isteyen bir kadındı. En zor durumlarda bile keyfini bozmayan, biraz dağınık, 'dişiliğinin' farkında olan bir kadın...

Buenos Aires görgüsüz bir zengin duldu. Sahip olduğu çok şey vardı, ama bunları nasıl sunabileceğini bilmiyordu.

Bişkek tipik doğu bloku kadınıydı. Fedakâr, çocukları ve ailesi için elinden gelen her şeyi yapmaya hazır, yoksulluğun elinde çile çeken bir kadın.

Moskova sarhoş, Tokyo başöğretmendi. Kuala Lumpur cinsiyetsizdi, kadın olduğunun bile farkında değildi.

Düşündüm, bunlardan hangisiyle bir ömür boyu mutlu olabilirim diye... Her şeye rağmen İstanbul ağır bastı... Hele o eski şarkıdaki gibi olursa: Seni uzaktan sevmek, aşkların en güzeli...

Cep Fotoromanların İtalyası

İlk gençlik yıllarımızın en büyük hayali 2000'lere geldiğimizde İtalya'yı yakalamaktı. 12 Mart'ın ünlü beyin takımının hükümeti iktidardaydı. Atilla Karaosmanoğlu hesaplamış ve "Bu hızla gidersek 2000 yılında İtalya'yı yakalarız," demişti. Haberin uzun süre gazete manşetlerinde kaldığını hatırlıyorum.

Elbette haberde biz 2000 yılına geldiğimizde İtalya'nın hangi yıla ulaşacağına dair bir ayrıntı yoktu. Ama olsun. Biz arkadaşlarla oturup hesaplamış ve 2000 yıllarında 44 yaşında olacağımızı bulmuştuk. Bu yüzden 'Bir Moto Guzzi' hayallerimiz yerini 'Bir Alfa Romeo'ya bırakmıştı.

İtalya'yı daha çok cep fotoromanlardan tanıyorduk. Erkekler ya araba tamircisi ya da mühendis oluyordu. Zengin tipler, kızları genellikle daha yakışıklı olan araba tamircilerine kaptırırlardı. Fakir mühendislerin de zaman zaman yakışıklı olduğu ve patronlarının kızlarını kendilerine âşık ettikleri bilinen bir gerçektir.

Belki de bu yüzden birçok arkadaşımız o yıllarda mühendisliğe heves etti. Bugün Türkiye'de istihdam fazlası mühendis varsa bunun sebebi biraz da cep fotoromanlarda aranmalı.

2000'e varmamıza daha dört yıl var. Ama sanıyorum ilk gençliğimizdeki hayalimiz gerçekleşti. 30 yıl öncesinin İtalyası'na ulaştığımızı düşünüyorum. Ama 1996'nın İtalyası'nı ne zaman yakalayabiliriz bunu söylemek çok zor.

Galatarasaylı Hakan Şükür Torino'yu bırakıp İstanbul'a döndüğünde ona çok kızmıştım. Şehrin sokaklarında dolaşır-

ken ona hak verdim. Hakan'ın bu şehirde sıkılması çok doğaldı. Adım başına bir kitapçının düştüğü, önemli müzelerin bulunduğu, sokaklarını sanat eserlerinin süslediği bu şehirde Hakan bunalmayı hak etmişti. Onun İstanbul'daki arkadaşlarıyla kahvehaneye gidip okey oynama özlemine kapılmasına saygı duydum.

Torino'da beni çok şaşırtan bir şeyi sizlerle paylaşmak istiyorum. Umarım şu anda kahvaltılı sofrasında değilsinizdir. Torino'da bir pizzacıda alaturka tuvalet gördüm.

Avrupa'nın göbeğinde bir alaturka tuvalet taşı! Gözlerime inanamadım. Gerçi o taşın vazgeçilmez aksesuarı taharet musluğu ve yarım kiloluk zeytinyağı tenekesinden bozma taşı yoktu ortalıkta ama bildiğimiz Türk işi bir tuvalet taşıydı.

Merakımı yenemeyip sordum. Meğerse bunun hijyenik açıdan alafranga tuvaletlere göre daha üstün olduğunu anlamışlar. Bu yüzden alaturka taşlar giderek yayılmaktaymış.

Kurda kuşa can veren yüce Tanrı'nın işine bakın. Meğerse biz İtalya'yı yakalama hayalleriyle gençliğimizi geçirirken, onların hayali de bizimkiler gibi tuvaletlere sahip olabilmekmiş.

İncelemelerim İtalyanların bu konuda henüz çok geri olduklarını ortaya koydu. Koku ve pislik açısından bize ulaşmalarına daha çok zaman var. Bu alanda İtalya'dan öndeyiz.

Batsın Bu Dünya, Bitsin Bu Rüya

İnsan İtalya'da dolaşırken, kentlerin tarihi dokusunun korunmasına gösterilen özenden gerçekten çok etkileniyor. Akla hemen aynı şeyi niçin kendi kentlerimizde başaramadığımız sorusu takılıyor.

Bu son İtalya seyahatim sırasında da hep aynı duygular içindeyim. Vatanseverlik nutuklarına sıra gelince hiçbirimizin eline kimse su dökemez, ama yaşadığımız kentleri sevmek ve korumaya çalışmak gibi bir düşünce de yanımıza uğramamış.

Acaba her savaşta yenilip kaçtıkları için 'korkak' sıfatını kolaylıkla yakıştırtıverdiğimiz İtalyanlar mı vatanlarını daha çok seviyor, yoksa savaşta ölmeyi şehitlik sayan, vatan için kolayca canını veren biz Türkler mi yurdumuzu daha çok seviyoruz?

Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettiğinde kentteki Hristiyan nüfusu dengelemek için Anadolu'dan Müslüman Türkleri getirtmişti. Önceleri gönüllülük esasına dayanan bu göç, daha sonra Türklerin göç konusundaki isteksizlikleri yüzünden zorla iskâna dönüşmüştü.

Fatih'in, bir Türk kenti sayılan Edirne ve Bursa dururken İstanbul'u başkent yapmak istemesi ve İstanbul'daki Hristiyan ve Musevileri kendi hayatlarını yaşamakta serbest bırakması da bunca eziyetin üzerine tuz biber ekmişti.

Tarihçi Philip Mansel, halk arasında şöyle şiirlerin dilden dile dolaştığını belirtiyor:

“Sultanın kapı eşiğinde onurla durmak için
Ya Musevi olmak lazım, ya Acem, ya da Frenk.”

Mansel’in yazdıklarına bakılırsa, zorla İstanbul’a getirilen Türkler İstanbul’u ‘bir eziyet ve ıstırap adası, felaketlerin toplandığı yer, bir fesat ve iflas kaynağı’ olarak niteliyorlardı. ‘Şehir kıyamete kadar terk edilmeli, harap edilmeli’ydi.

Ne dersiniz, atalarımızın beş asır önce ettikleri bedduaların bedelini mi ödüyor koca İstanbul? Yoksa bizler, genlerimize kazınmış ‘bu lanetli vasiyeti’ yerine getirmek için mi İstanbul’un altından girip üzerinden çıktık?

Bedrettin Dalan, trafiği rahatlatmak gerekçesiyle Tarlabası’nı bir uçtan diğerine yıkınca birçok insan alkış tutmuştu.

Yapılan şeyin bir kentin en önemli mirasını yok etmek olduğunu söyleyenlere gerici gözüyle bakılmıştı. Tarlabası’nda yıkılan şey iddia edildiği gibi mezbeleler değil, İstanbul’un ‘kerpiç’ tarihiydi. Belediye başkanlarına düşen görev o tarihi buldozer paletleri altında ezmek değil, temizlemek, restore etmek ve gelecek kuşaklara bir miras olarak bırakmaktır. Tanrı’nın işine bakın ki, İstanbul’a en çok zarar veren insan, İstanbul tarihinin en başarılı belediye başkanı sayılıyor.

Torino, Savona, San Remo ve civar kentlerde dolaşırken gelmiş geçmiş bütün belediye başkanlarının kulaklarını çınlatım. Buralarda olsalardı, şehircilik nasıl yapılır, herkese gösterirlerdi diye düşündüm. Orhan Gencebay’ın ünlü şarkısını kendimi İstanbul belediye başkanı zannederek söyledim durdum: “Batsın bu dünya, bitsin bu rüya.”

Dayan Baybora, Yettim!

Kırgızlarla ilk karşılaştığımda çocuktum. Kardeşimle birlikte o yıllarda en çok sevdiğimiz çizgi roman Karaoğlan'dı. Henüz Kartal Tibet, Karaoğlan filmlerini çevirmemiş, hayalimizde canlandırdığımız her şeyi bir kristal vazoyu kırarcasına tuzla buz etmemişti.

Sokakta her birimiz bir Karaoğlan'dık. "Dayan Baybora yettim!" avazeleri Antalya sokaklarında cınlar, elimizde tahtadan yapılmış kılıçlarla, kargı mızraklarla kâh Bizanslıların, kâh Kırğızların üzerine atılırdık.

Nedense Kırğızlar "Altaylardan gelen yiğit"ten pek hoşlanmazlar, fırsatını buldukça Karaoğlan ile babası Baybora'yı sıkıştırırlardı. O yıllarda hiçbirimizin Kırğızistan diye bir ülkeden haberi yoktu. Bizim için kuzeyde tek bir ülke vardı: Rusya. Çocuk aklımızla "Kırğız" ile "hırsız"ı aynı şey zannederdik. Ve açıkçası onların en olmadık zamanlarda kahramanımızın karşısına çıkmasından hiç hazzetmezdik.

Aradan yıllar geçti ve işte milyonlarca Kırğız'ın tam ortasındayım. Ne Karaoğlan var yardımına koşacak, ne Baybora ne de Bayırgülü.

Kırğızistan şimdi bağımsızlığına kavuşan eski Sovyet cumhuriyetlerinden birisi olarak değişimin sancılarını yaşıyor.

Bizi Bişkek'e getiren THY uçağında dünyanın yetmiş iki buçuk milletinin temsilcileri vardı. Eski zaman misyonerlerinin yeni çağa ayak uydurmuşlarıydı onlar. Ayakları üzerinde durmaya ve ilerlemeye çalışan Kırğızistan'a hepsi kendince bir şeyler taşıyordu.

Havaalanına misafirlerini karşılamaya gelen Kırgızların el-
lerindeki pankartlardan dünyanın hangi büyük şirketinin Kırgı-
zistan'a yatırım yapmaya geldiğini kolayca anlayabilirsiniz.
Hepimizin tanıdığı birçok uluslararası şirket, şimdi Kırgızistan
pastasını büyötmeye ve büyötürken de kendisine aslan payını
ayırmaya çalışıyor.

Alışverişin en canlı olduğu yerler gıda maddelerinin satıl-
dığı büyük pazar yerleri. Binbir çeşit meyve, bizdekine hiç
benzemeyen salatalıklar, kavunlar, karpuzlar, açıkta satılan ke-
silmiş etler, tavuklar... İnsan yabancı bir ülkeye gelince neden-
se her gördüğü yiyeceğı tatmak istiyor, sanki kendi ülkesinde
aynı sebzeler, mevyeler yokmuş gibi... Ben de öyle yaptım. İpe
dizilmiş hevenklerini boynumuza takıp bir yandan da misket
oynarken yediğimiz alıça benzeyen ama ondan farklı bir mey-
veyi tatmadan edemedim. "Alçe"nin buruk tadı eski güzel gün-
lerin anılarını canlandırmaya yetti...

Günlük hayat telaşı içinde koşuşturup duran Kırgızları
pazar yerinin kargaşası içinde izlerken "değişim" denen şeyin
dışarıdan görüldüğü kadar kolay olmadığını düşündüm.

Evet, bir şeyler değişiyor, Kırgızistan kendini çağa uydu-
ruyordu. Ama arada bir çok küçük insanı ezip, tekerlerinin al-
tına alma pahasına. Ortalama maaş 40 dolara ancak ulaşırken,
bir kilo et 3 doları buluyordu. En vazgeçilmez olan şeyler en
pahalı olanlarıydı elbette. En kolay vazgeçilebilecek şeyler de
en ucuza gidiyordu. Gazeteler 5 ile 15 sent arasında satılabili-
yordu bu yüzden. Okumaya çok meraklı Kırgız halkı tercihini
öncelikle karnını doyurmak için kullanıyordu artık.

Değişimin insanı öğüten çarklarına yakayı kaptırmayanlar
da vardı. Tanışalı iki saat olan hayattaki ilk Kırgız arkadaşım
Garik bir filozof edasıyla "normal" diyordu. Hayat kendi denge-
sini yeniden oluştururken kimileri kaybedenlerin safında yer
alacak, kimileri de kazanacaktı.

Bu satırlar yazılırken Türkiye'de sizler yeni kahvaltıdan
kalkmış olmalıydınız. Biz de öyleydik aslında. Ama Garik "50

gram konyak normal, vurarız,” diyordu ve nerede duracağımızı bilmeden bardakları vurmaya başlamıştık bile... Bakalım bardaklar ilerledikçe kardeşim Karaoğlan yardımına gelecek mi: “Dayan Baybora, yettim!” çılgılığını yeniden duyacak mıyım?

Alternatif Turizm İçin Bir neri

Kırgızistan'da günün en önemli konusu, tarihi Büyük İpek Yolu'nu yeniden turizme açmak ve Kırgızistan'ın turizm potansiyelini harekete geçirmek amacıyla düzenlenen uluslararası toplantı. Böyle bir toplantıya katılmak için buralara kadar gelmeyeceğimi arkadaşlarım ve bir süredir beni izleyen okuyucularım kolaylıkla tahmin edebilirler.

Dört gündür Kırgızistan'ın turizm potansiyelini sokaklarda gezerek, dağlara çıkararak, barlarda karşılıklı şerefe kadeh kaldırarak zaten keşfediyorum. Bylesinin can sıkıcı resmi toplantılardan daha değeri olduğunu düşünüyorum. Zaten Kırgızistan'da turizm gelişecekse bunun resmi toplantılarla değil, içinde keşfetme duygusunu hâlâ kaybetmemiş insanlar aracılığıyla olacağına inanıyorum.

Kaldığım otel Türk bir müdür tarafından yönetiliyor. Bişkek'te kalınabilecek Batı standartlarındaki tek otel burası: Akkeme Otel. Türk Gazete okuyucuları, otelin inşaatı sırasında Türk ortağın başına gelenler nedeniyle bu isme yabancı değiller aslında. Türk ortağın elindeki her şeyi burada bırakıp kapı önüne konulması ile sonuçlanan olaylar dizisinde kimin haklı kimin haksız olduğuna ilişkin birçok rivayet var. Hangisinin doğru olduğunu da kestirmek gerçekten g.

Kırgızistan el değmemiş tabiatı, yardımsever ve dost canlısı insanlarıyla yeni güzellikler arayan, klasik turizm merkezlerinden sıkılmış zengin Batılılar için bulunmaz bir lke.

Otelde kalan ve yaşları itibarıyla 'emekli' olduklarını d-

şündüğüm, dolayısıyla Kırgızistan'a iş için gelmemiş birçok Amerikalı, Alman ve İtalyan ilk öncüler olarak arkalarından geleceklere yol açıyor.

Bişkek bir yandan bir Doğu kenti özelliklerini bünyesinde taşıırken, diğer yandan da modern şehircilik anlayışının örneklerinin sergilendiği bir kent. Şehirdeki tüm evlerde 24 saat merkezi sistemden verilen sıcak su akıyor. Bu da cehennemi sığağa rağmen Kırgız akrabalarımızın belediye otobüslerinin, neden bizdekiler gibi kokmadığının en önemli sebebi.

Geniş bulvarlar, yoldaki araç trafiğiyle arasına adeta yeşil bir kuşak çekilmiş yaya yolları eski Doğu Bloku şehircilik anlayışını da gözler önüne seriyor. Yollar boyunca kurulmuş pazarlar, ürettiklerini ya da bavullarla diğer ülkelerden taşıdıklarını satmaya çalışan büyük kalabalıklar, Kırgızistan'ın tüm renklerini bir arada görme fırsatını sunuyor insana.

Bişkek'i tanımamın en önemli yolu adım başı rastlanan kafelerden ve barlardan geçiyor. Eğer içkiye dayanıklı değilseniz, Bişkek'i tanımak sizin için daha uzun sürebilir, benden söylemesi.

Kırgızistan'ın el değmemiş tabiatı, dağları, gölleri ve nehirleri alternatif turizm ve spor meraklıları için biçilmiş kaftan. Trekking, rafting ve daha birçok modern çağ sporu için çok ilginç alternatifler var.

Kırgızistan, Sovyetler Birliği'nden ayrılıp bağımsız bir devlet oluşunun 6. yıldönümünü ağustosun son günü kutladı. Demek ki buraya gelmek için 6 yıl gecikmişim. Biraz dikkat ederseniz kolaylıkla anlayabileceğiniz dilleri, bizim artık unutmaya başladığımız gelenekleri ile eski Türk dünyasının bir parçasını keşfetmek insana değişik bir duygu veriyor.

Siz bu satırları okurken kalbimin bir bölümünü burada bırakarak dönüş yoluna koyulmuş olacağım. Gerçekten ucuz (örneğin İstanbul'daki bir akşam yemeği parasına burada bir hafta yiyip, içebilirsiniz) ve ilginç bir tatil yapmayı düşünüyorsanız sizlere Kırgızistan'ı bir denemenizi öneriyorum.

İspanya'yı Tarif Etmek

Benim ilkokula başladığım yıllarda 25 kuruş iyi paraydı. Nedense sarı renklisini sevmez, yeni çıkan beyazları isterdim babamdan. 25 kuruşla simit, gazoz, pandispanya alınabilirdi. Zaten okulun kantininde başka şey bulmanın da olanağı yoktu. Tercihim pandispanya olurdu. Mine G. Saulnier'nin "Pandispanya" isimli kitabını okuyana kadar da çocukluğumun en güzel tadı 'pandispanya'nın İspanya ile ilgili olabileceğini hiç düşünmemiştim. Meğerse bu kelime İspanyol ekmeği anlamına geliyormuş.

O yıllarda İspanya denilince bizim aklımıza gelen şeyler Don Kişot, Real Madrid ve onun efsanevi başkanı Kont Barnebau'ydu.

Büyüyüp de dünyada neler olup bittiğine merak saldığım da İspanya benim için en büyüğü ülkelerden biri olmuştu. İç savaş, Franko, faşistlere karşı kahramanca mücadele eden enternasyonal müfrezeler... Kralcıların takımı Real Madrid'in yerini de iki takım almıştı; cumhuriyetçilerin Atletico'su ve Katalanların Barcelona'sı. (Futbolu sevmeyenler, bir Türkün neden İspanya'da takım tuttuğunu kolay kolay anlayamazlar. Ama biz futbolseverlerin kendi ülkeleri dışında da tuttukları, takip ettikleri bir takımları mutlaka vardır.)

Barcelona tipik Akdeniz kentlerinden biri. Biraz Antalya, biraz Mersin, biraz İskenderun, biraz Savona, biraz Marsilya, biraz Cenova. Ama herhalde bütün bu benzerliklerine karşın bambaşka bir bütün oluşturmalarını mimar Gaudi'ye borçlu olmalı.

Gaudi'nin yuvarlak hatlı, her biri bir masal şatosunu andıran, bütünüyle bakıldığında bir öykü anlatan ilginç yapıtları Barcelona'ya damgasını vurmuş. Bugün bile 5 yıl önceki olimpiyatlar nedeniyle kenti dolduruveren modern heykellerin bu şehir dokusu içinde hiç sıırtmıyor olması, sanıyorum bundan kaynaklanıyor.

Yıllar önce İspanya'ya gelen bir arkadaşına izlenimlerini sormuştum. "Hareket" demişti arkadaşım, "İspanya'yı tarif edebilecek en iyi kelime hareket." O arkadaşım daha sonra bir reklam ajansı kurdu ve çok etkilendiği bu ülkeyi yeniden hatırladı.

'Movida' (İspanyolcada hareket demek) bir Katalan kenti olan Barcelona'yı da tanımlamak için en uygun söz. Sabahtan öğlene kadar geçen uyanma süresini ayıracak olursanız şehir sanki canlı bir organizma gibi kıpır kıpır. Gecenin sabaha en yakın saatlerinde bile yağın yağmura rağmen, sokaklardaki kalabalık, insana bir maç dağılışını hatırlatıyor.

Gecenin birinde bile hâlâ dolu lokantalar, iğne atsan yere düşmez barlar, adım başı trafik ışıkları nedeniyle hiç yürümez hale getirilmiş trafik, Katalanların evde oturmayı hiç sevmediklerinin göstergesi sanki.

Burada sabah, 'Churos' adı verilen sütlü ve şekerli bir çöreklerle başlıyor. Churos'un piyasaya çıkma saati ise sabahın 6'sını buluyor. Elbette kimse de kahvaltı yapmadan yatmak istemiyor. Hele günlerden cuma ve cumartesiye...

Sayıları binleri bulan lokantalarda Katalan ve İspanyol mutfağının örneklerini yiyebilirsiniz. Bu da tipik bir Akdeniz mutfağı. Bize de, İtalyan mutfağına da yakın.

Fransız mutfağının anlamsız soslara bulandırılmış yarı pişmiş yarı çiğ etlerinin, sos denizlerinde boğulup tadını kaybetmiş balıklarının bu kadar şöhretli olmasına karşın İspanyol ve Katalan mutfağının bu kadar unutulmuş olması bence büyük haksızlık. Ülkemizin 'kitap gurmeleri' kızacaklar belki, ama kendi doğal tatlarını bozmadan, acayip soslarla tanınmaz hale

getirmeden pişirilen yemekleri tercih ediyorum ben. Bu yüzden de Türk, İtalyan, Yunan, Arap, İspanyol; kısacası Akdeniz mutfağının en basit yemeğini, Fransız mutfağının en şaşıalı yemeğine tercih ediyorum.

Bir kenti ve insanlarını elbette iki günde tanımak mümkün değil. Benim iki günlük Barcelona izlenimlerim bunlar. Biraz sonra öğlen olacak. İnsanlar yeni yeni uyanmaya başlıyorlar.

Adrenalin Bombası

Bir kız çocuk babası olduğumdan beri benim de kendime göre kâbuslarım var. Bunların en başında da motosikletler yer alıyor. Yanlış anlamayın, kızımın yaşı uygun hale geldiğinde bir motor alıp binmesinden endişe ediyorum değilim. Benim endişem, kendisinin kullanacağı bir motosikletten çok, motosikletli bir oğlanın arkasına oturma ihtimalinden kaynaklanıyor.

Düşünün bir kere: 17-18 yaşındasınız, arkanıza güzel bir kız oturmuş, iki eliyle sıkı sıkıya size sarılmış, başını sırtınıza yaslamış... Hangi trafik kuralına uyar, hangi babanın nasihatini dinlersiniz ki?

Yüzünüzde süratin neden olduğu rüzgârın serinliği, belinize yapışmış kızıdan içinize doğru akan sıcaklık, altınızdaki aletin sizi sanki gökyüzüne fırlatacakmış hissini veren gücü... Yok hayır, böyle durumdaki bir delikanlıdan ne trafik kurallarına uymasını bekleyebilirim, ne de ebeveynin 'modası geçmiş' öğütlerine kulak asmasını.

İşte benim kâbusum bu.

Allah'tan Türkiye'nin şartları bugün için gençlerin büyük çoğunluğunun motosiklete heves etmesine pek imkân vermiyor.

Dün sabah Marlboro Katalanya Grand Prix'sini izlemek üzere Formula 1 yarışları için yapılmış piste doğru giderken sağımızdan solumuzdan geçip gidiveren motosikletlere ve oğlanların beline yapışıp, saçlarını kasklarının altından rüzgârın

önüne bırakıvermiş kızlara bakarken bunları düşünüyordum işte.

Daha önce canlı motosiklet yarışı hiç izlememiştim. Eurosport'ta bir iki kez, o da sonuna kadar tahammül edemedi boş gözlerle bakmış ve sivrisinek vızıltısını andıran sesleri çıkaran aletlerin arasındaki mücadelenin nasıl olup da pist kenarına yığılmış yüz bine yakın insana heyecan verdiğini anlayamamıştım.

Bunu anlayabilmek için pist kenarına kadar gitmek gerekiyormuş.

Bir kere televizyonda yüksek volümlü sivrisinek vızıltısını andıran ses, hiç de öyle değil.

Yarış öncesi motorların ısıtılması sırasında başlayan, ısınma turunda giderek artan ve nihayet yarışın startında zirvesine ulaşan sesi, daha önce duymamış birilerine tarif etmek çok zor.

Motorların ısınmaya başlaması ile birlikte vücudunuzdaki adrenalinin arttığını hissediyorsunuz. Yarışa katılan bütün motorların tüm güçlerini gösterdikleri start ise sanki içinizde bir adrenalin bombasının patlamasına yol açıyor. Zaten onun verdiği enerji olmasa üç kategoride toplam 300 küsur kilometre süren yarışı ayakta durup izlemenize imkân olamaz.

Motosikletlerin yarış sırasında çıkardığı sesleri içeren CD'lerin neden kapış kapış satıldığını artık daha iyi anlıyorum.

Motosiklet yarışlarında, Formula 1'deki gibi 'pit stop'lar yok. Yarış başlıyor ve 23 tur sonra (yüz kilometreden biraz fazla) bitiyor. Yarış sırasında başına bir teknik arıza gelenin yapabileceği tek şey yarışı terk etmek. Böylece insan ile makine arasındaki en mükemmel uyumu yakalayabilen takım yarışı kazanıyor.

Yarışçı, kolayca tahmin edebileceğiniz gibi son derece genç. En yaşlısı 25-26'yı ancak buluyor. Elbette kenarda onları bekleyen bir sevgilileri var. Yarış boyunca padokta durup tırnaklarını yiyerek yarışın sona ermesini bekliyorlar. İçlerinde

uğur getirsin diye sevgilisinin kullandığı motosikletin renklerinde giyinenler mi ararsınız, tırnaklarını-dudaklarını garip renklere bulayanlar mı? Hepsi burada var.

Motosiklet yarışları da tıpkı otomobil yarışları gibi aslında markalar ve bu markaların desteklediği takımlar arasında geçiyor. Ancak yarış pilotlarının milliyetleri yarışa uluslararası bir hava vermeye yetiyor. Seyirciler ellerinde ülkelerinin bayrakları ile kendi vatandaşı pilotlara destek veriyorlar.

Yeşil Kiev'deki Adamın Anıları

Herhangi bir Türk kentine havaalanı yönünden girerseniz göreceğiniz manzara üç aşağı-beş yukarı birbirine benzer. Yol boyu sıvasız gecekondular, tepelerinde demir filizleriyle kat çıkma fırsatını kollayan 'apartman yavruları', fakirlik ve tek tük ağaç... Benzeri manzaraya dünyanın öteki azgelişmiş ülkelerinde de rastlar; 'Acaba İstanbul'da mıyım?' diye tereddüde düşersiniz. Rio, Buenos Aires, bir parça Lizbon... Manzara hep aynıdır...

Ukrayna'nın başketi Kiev'e gelirken de benzeri bir manzara ile karşılaşacağımı umuyordum. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından beri her yıl daha da fakirleşen ve küçülen ekonomisiyle bu ülkenin başkentinin de aynı fakirlik görüntüsü ile bizi karşılayacağını bekliyordum. Yanılmışım.

Kiev yemyeşil ormanlarla çevrilmiş bir kent. Havaalanını kente bağlayan geniş bulvarın iki yanı insanda bir parkın içinde yolculuk yapıyormuş duygusunu uyandırıyor. 'Yeşil' unvanı bizim Bursa'dan daha çok bu kente uyuyor sanki... İnsan dünya tarihinin en büyük nükleer faciasının yaşandığı Çernobil'in bu kadar yakınında böyle bir kent görüntüsü beklemediği için biraz şaşırıyor.

Kyiv (Kentin asıl adı bu. Sanıyorum dilimiz dönmediğinden biz Kiev diyoruz), 5. yüzyılın sonlarında kurulmuş tarihi bir kent. 1500 yıllık geçmişine rağmen kente asıl damgasını vuran görüntü, sosyalist ekonomi döneminin 'toplu konutları'... Bu yönüyle diğer eski Doğu Bloku kentlerinin bir kopyası sanki.

Ukrayna'nın dış ticaretinde Türkiye'nin çok büyük bir önemi var. dünden beri birlikte Ukrayna'da bulduğumuz

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in gezisinin amacı da bu ticaretin daha da sağlam temellerde gelişmesi.

Kiev'i biz Türkler daha çok filmlerden ve ünlü futbol takımından tanıyoruz. "Kiev'deki Adam" hâlâ anılarımızda tazeliğini koruyor. İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Nazi işgali ve bir kısım Ukraynalı'nın Nazilerle işbirliği yapması sonucunda kent bir zamanlar Yahudi azınlık için bir cehennem olmuştu. Bugün o eski kötü anıların izlerini görmek neredeyse imkânsız. Kente artık Naziler ve ardçıları komünistler değil, mafya hâkim.

Ukrayna diğer eski Doğu Bloku ülkeleri içinde mafyanın en çok damgasını taşıyan bir ülke. Kırım'ın özerk parlamentosu 28 mayfa ailesinin şeflerinin milletvekili olarak temsil edildikleri bir parlamento olmuş. Hatta internet'ten öğrendiğimize göre, bu şefler mecliste kendilerine birer grup kuracak kadar da çoğunluğa sahiplermiş. Banka sistemi büyük ölçüde mafya kontrolünde. Burada söylentilere bakılırsa 'banka' sözünün yerini 'banditskaya' almış. Banditskaya, 'eşkiya' anlamında kullanılıyor.

Bir zamanlar futbol dahisi Labonovski döneminde tüm dünyaya 'total futbol' dersi veren ve futbol çevrelerinde bir 'makine'ye benzetilen Dinamo Kiev'in bile mafyanın kontrolünde olduğu söyleniyor.

Kent elbette Dinamo taraftarı ama bir Türk'ün kendisini 'Fenerbahçe Cumhuriyeti'nde zannetmesi için her şey mevcut. Ukrayna'nın bayrağı sarı-lacivert iki parçadan oluşuyor, her yer bayrak ve ulusal renklerle dolu.

Ukrayna'da Cumhurbaşkanı'nın gezisi iki gün sürecek. Üçüncü gün Ukrayna'ya bağlı özerk bir yönetim olan Kırım'a geçeceğiz. Karlofça'dan beri ilk kez bir Türk devlet adamı Kırım'a ayak basacak. Bir zamanların ünlü özgürlük kahramanı Cemiloğlu ile görüşecek. Tüm dünya Gulag'da çile çeken Soljenitsin gibi aydınları tanıyor, ama hayatı ondan daha da çileli mücadelelerle dolu olan Cemiloğlu'ndan kimsenin haberi yok.

Hayatlar

‘Pembe Dizi’ Olmayınca...

Rio de Janeiro’da kaldığım otelde odamın balkonu bir taraftan uçsuz bucaksız Copacabana Plajı’na ve Guanabara Körfezi’nin hırçın dalgalarla kabaran sularına, diğer taraftan da etrafı yüksek demirlerle çevrilmiş, kapılarında silahlı kapıcıların bulunduğu apartmanlara bakıyordu.

Plajın ve körfezin büyüleyici güzelliğine alışmam bir gün sürdü. Nefes almadan yağın yağmur yüzünden odamda kalmak zorunda kaldığım saatlerde bir röntgenci gibi civar apartmanlardaki hayatı izledim.

Apartmanların sakinleri evlerini işe gitmek için terk ettiğinde ‘favelalarda’ yaşayan kadınlar onların yerlerini alıyorlardı. Mavi iş elbiselerinin üzerine taktıkları beyaz önlüklerle kimisi çocuk bakıyor, kimisi temizlik yapıyor, balkondan balkona birbirlerine laf atıyor, bir yandan da hiç kapanmak bilmeyen televizyonlarda yayımlanan ‘Brezilya dizilerinde’ kendileri gibi insanların hayatlarını seyreliyorlardı.

Görüntü aslında bana hiç de yabancı değildi. “Köle Isaura”dan beri seyrettiğimiz tüm dizilerde gördüğümüz bir hayatın tekrarıydı sanki. Bambaşka bir âlemde yaşayan zengin insanlar, onların mavi iş elbiseli hizmetçileri, kavgalar, apartmanlar, havuzbaşındaki ağaçların arkasında kaçamak öpüşen çiftler... Bütün o Rio sanki bir ‘pembe dizi’ platosuydu.

Pembe dizilerin ya da bizdeki adıyla ‘Brezilya dizilerinin’ nasıl olup da dünyanın her yerindeki insanları etkileyebildiğini o zaman da çok düşünmüştüm.

İngiliz Film Enstitüsü öğretim görevlilerinden Christine Geraghty, Türkiye’de Afa Yayınları tarafından yayımlanan “Kadınlar ve Pembe Dizi” adlı kitabında bunun nedenlerini açıklamıştı.

Pembe dizilerin dünyanın her yerindeki kadınların ilgisini çekmesinin temel nedeni Geraghty’ye göre, ‘mantığın egemen olduğu erkekler dünyasında, kadınlara, duygularla yönetilen ve güçlü olan kadınların da bulunduğu ütöpik bir dünya sunma’sıydı.

Kadın izleyiciler, bolluk içindeki lüks yaşamın neye benzediğini görüyorlar, abartılı makyajlı ve pahalı giysili oyuncularla kendilerini özdeşleştiriyorlardı.

Ev kadınlarının günlük yaşamlarının başlıca belirleyicisi ‘bekleyiş’ti. Bebeğin uyumasını, yemeğin pişmesini, çocukların okuldan gelmesini, erkeklerin işten dönmelerini bekleyen kadınlar, bu bekleyiş sırasında pembe diziler sayesinde bambaşka dünyalara gidebiliyorlar, evlerinde oturdukları yerde mace-ralar yaşıyorlar, âşık olup, aşklarına karşılık buluyorlardı.

Dizilerin yavaş temposu, basit kurgusu ve öykünün çok sık tekrarlarla anlatılıyor olması, ev kadınlarına aynı zamanda başka şeylerle de uğraşabilme olanağı sağlıyordu.

Geraghty’nin açıklamaları teknik olarak doğru olmakla birlikte sanıyorum biraz eksik kalıyor.

Kimbilir belki de izleyiciler, dizilerdeki entrikalar, ihanetler ve gözyaşlarıyla örülen öykülere bakıp bakıp kendi hayatlarına da şükrediyorlardı. Sue Ellen’in güzelliğine, zengin yaşamına özeniyorlar ama JR gibi bir kocaları olmadığı için de Tanrı’ya dua ediyorlardı.

Hayatları ‘pembe dizi’ olmayan insanlara küçük pembe bir kaçamak sunuyordu bu diziler.

Rio’daki hizmetçiyle Teksas’taki ‘part time’ garsonu, Rusya’daki emekli ile Türkiye’deki ev kadını birleştiren güç bu olmalıydı.

Vardar Ovası, Vardar Ovası

Makedonya'nın başkenti Üsküp'ün kent merkezinde üzerinde durmuş bir meydan saati olan yıkık bir bina var. Burası 26 Haziran 1963 günü meydana gelen ve eski Üsküp'ün büyük bölümünün yıkılmasına yol açan depremde ölenlerin anısına onarılmadan bırakılmış. Yarı yıkık gar binasındaki saat tam depremin meydana geldiği anda durmuş: 5.17. Binlerce insan için zamanın durduğu ve bir daha hiç işlemediği bir an.

Üsküp'ün Türklerin ve Arnavutların oturduğu eski çarşısında dolaşırken de insan aynı duyguyu yaşıyor. Burada da sanki saat durmuş gibi. Esnaf lokantaları, kafalarındaki tığ işi takkelerle cumaya yetişmek için telaşlı adımlarla koşturan ak sakallı ihtiyarlar, mantolarının üzerine gelişigüzel bağlanmış eşarplarıyla kadınlar... Sokaklarda gülüşerek dolaşan kızlı erkekli spor giyimli gençler de olmasa burada da zamanın geçip gittiğini gösteren bir ipucu bulmak mümkün değil.

14. yüzyılda Kosova zaferinin Balkanların kapısını Türklerle açmasının ardından Üsküp'e gelen öncüler, buraya damgalarını vurmakta gecikmemişler. Camiler, köprüler, kervansaraylar...

Mustafa Paşa Camisi'nde kılınacak cuma namazına gitmek için bindiğim taksinin Arnavut şoförü yakalarımızdaki Türk bayraklı kimlik kartlarını görünce nereli olduğumuzu soruyor. İstanbullu olduğumuzu öğrenince, "Buralar bırakılır mıydı be ya?" diyor, "ne vardı bu güzel yerleri bırakacak?"

Konuşurken kelimelere yaptığı vurgular beni geçmişe, dedemin ve babaannemin sağ olduğu günlere götürüyor.

Bütün Müslüman Balkan ülkelerini yakan savaştan sonra bozguna uğrayan ordunun ardından Manastır'daki evlerini terk edip Salihli'ye göç eden ve orada yeni bir yaşam kurarak çocuklarını, torunlarını büyüten dedemin ve babaannemin memleketi burası.

Onları hatırlayınca Vardar Nehri daha bir hüznü akıyor gibi geliyor bana. Dedemin dilinden düşmeyen eski bir Rumeli havasını hatırlıyorum: "Vardar Ovası, Vardar Ovası/Kazanamadım başlık parası..."

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Makedonya ziyaretinde ilk uğradığı yer de bir Türk okulu. 8 yıllık temel eğitimin görüldüğü Tefeyyüz İlkokulu'nun girişinde Atatürk'ün sözleri yazılı bir tabela var: "Sizlere bir tek öğüdüm var, çalışan olun!"

7. sınıf öğrencisi Ervin sarı kafası, mavi gözleriyle İstanbul'da nerede oturduğumu soruyor. Rumelihisarlı olduğumu söyleyince, 'Orada Çok konser veriliyor,' diyor. Tek isteği üniversite çağma gelince Türkiye'ye gelmek. Göğüslerinde 'sıracı' (nöbetçi öğrenci) yazılı kız öğrenciler Nevin ile Nuriye'nin rüyası da aynı.

Vardar Nehri, Üsküp'ü tam ortadan ikiye bölüyor. Modern Üsküp bildiğimiz eski Doğu Bloku kentlerinden farklı değil. Şaşırtıcı olan, nehrin kuzeyinde kalan eski Üsküp. Sokaklarda dolaşırken bütün konuşmaları anlayabiliyorsunuz. Hiçbir yüz sanki yabancı değil gibi. Herhangi bir Anadolu kentinin çarşısında ne görürseniz, burada da sizi bekleyen görüntü aynı.

Biz Evropalıyız be!

Makedonlarla ilgili belki ırkçı sayılabilecek bir fıkra biliyorum. Fıkra şöyle:

“Te be Skopje’den (Üsküp) çıktık yola, üç yüz yalnız adam... Az gittik, uz gittik, karşımıza çıktı üç kalabalık Türk. Palarlarımızı istediler verdik, hayvanlarımızı istediler verdik, kızları istediler ‘olmaaaz’ dedik. Mübalağa cenk oldu: Yüz ölü, yüz yaralı, yüz esir... Hepiciği de bizden!”

Üsküp sokaklarında dolaşırken güleryüzlü ve misafirperver bu halkın kendisiyle barışık ruh durumunun izlerini görmek mümkün.

Makedonya, çeşitli ırkların ve kültürlerin bir arada varlıklarını sürdürebildikleri ve ortak bir devlet çatısı altında bir arada yaşayabildikleri ender ülkelerden biri. (*)

Anayasal düzen aslında bu farklılıkları vurgulayıp, altını çiziyor ve her etnik grubun ortak Makedonya ideali etrafında birleşmesini sağlıyor.

Bu özelliğiyle etnik çatışmalara sahne olan birçok dünya ülkesi için örnek olmalı. Bunu belki dünyanın başka yerlerinde gerçekleştirebilen ülkeler de var. Ama Makedonya’nın bulunduğu coğrafyada bunu gerçekleştirebilmiş olmak hiç de kolay değil.

Balkanlar neredeyse bir yüzyıla yakın zamandır çeşitli ırklardan insanların birbirlerini acımasızca boğazlamasına

(*) Bu yazının yazıldığı tarihte henüz Arnavut isyanı başlamamıştı.

sahne oldu. Etnik temizlik amaçlı vahşet sürüyor. Bosna'nın acıları hâlâ sıcak, Kosova kan ağlıyor...

Makedonya eski sosyalist ülkelerden birçoğuna kıyasla daha müreffeh bir ülke. Kişi başına milli gelir 1500 dolara yakın. Batılı standartlarda fakir bir ülke sayılır ama bir cuma gecesi Üsküp sokaklarını dolaşan birisi bu ülkenin, örneğin Fransa'dan bile daha müreffeh olduğunu düşünebilir.

Cuma gecesi Üsküp'ün gece hayatına daldım. Bindiğimiz taksinin Türk şoförü Neşat ile birlikte sabahın erken saatlerine kadar Üsküp barlarını dolaştık.

Burada gece sokağa çıkanların yaşlarına bakarak ülkenin ne kadar genç bir nüfusa sahip olduğunu görmek de mümkün. Akşamın ilk saatlerinde son derece تنها olan sokaklar gecenin birinden sonra nereden çıktıklarını asla anlayamadığımız kızlı erkekli kalabalıklarla doldu.

Bildiğimiz klasik barların, jazz kulüplerin ve diskoteklerin yanı sıra Üsküp'e özgü eğlence yerleri de var. Buralar bizim öğrenciliğimizdeki üniversite kantinlerine benzeyen yerler. Çok ucuza içki ve yiyecek satılıyor. Canlı müzik var. Orkestranın çaldığı şarkılar Makedonya'nın çok-kültürlü günlük yaşamından bir kesit sunuyor sanki. 'Oynama şıkıdım şıkıdım'dan tutun da Sırp müziğinin hareketli örneklerine kadar her türlü şarkı çalınıp söyleniyor.

Bu arada meraklı turşucular ve dedikodu kumkumaları için belirtmeliyim ki Üsküplü kızlar, kızların aslında orta yaşlı erkeklerden hoşlanması gerektiğini bilmiyorlar. Doğrusunu isterseniz yakışıklı Makedon delikanlılarının yanında hafif göbekli kır saçlılara pek şans yok.

Üsküp İstanbul'a uçakla bir buçuk saat mesafede. Türkiye'de yaşayan ve ataları bu topraklardan göç eden kimbilir kaç milyon kişi var. Çocukluğumda dedemin yanında elimizde küçük kâğıtlara yazılmış adreslerle Denizli'nin, Antalya'nın, Manisa'nın sokaklarında Manastırlı akrabalarımızı ve hemşehrileri ararken aklımdan hep buraları terk etmeyen akrabalarımızı bir

gün bulmak geçerdi. Bugüne kadar bunu yapamadım. Nedense Üsküp, Manastır gözüme çok uzak görünürdü. Ama artık biliyorum ki burası çok yakın. Mesafeyi kısaltan şey sadece uçaklar değil. Burada gördüğüm güleryüzlü, yardımsever, misafirperver tüm insanlar kalbimin bir yarısının Makedonya'da kalmasına yol açıyor. Bir gün buraya yine gelecek ve akrabalarımızı bulacağım. Dedem çok beğendiği bir iş yaptığı zaman kendisini tebrik etmek için "Biz Evropalıyız be" derdi. Bu işi yaptığım zaman ne diyeceğimi çok iyi biliyorum.

Kalbim Bosna'da Kaldı

Bosna deyince gözümde canlanan bir fotoğraf var: Savaşın olanca acımasızlığıyla sürdüğü günlerde Saraybosna'da çekilmiş. Yaşlı bir kadın bir iple bağladığı eski bir çocuk arabasını çekmeye çalışıyor. Çocuk arabası su bidonlarıyla dolu. Etraf karla örtülmüş. Kadının başındaki eşarp hafifçe sıyrılmış. Gözlerinde sadece acı var...

İki gündür Bosna'da gördüğüm manzara bana o fotoğrafı hatırlatıyor. Yine her yer karla kaplı... Yol boyunca geçtiğimiz köylerde yanmış, yıkılmış, terk edilmiş evler, savaşın çok uzak olmayan bir geçmişte yaşandığının altını çiziyor. Ama insan acıyı kolay unutabilen bir varlık. Eğer bu yeteneğimiz olmasa zaten yaşayamazdık diye düşünüyorum. Bosna'da böyle oluyor. İnsanlar eskinin acılarını unutmaya çalışıyorlar, yaralarını sarmaya uğraşıyorlar.

Önceki gece Saraybosna'nın tavernalarını dolaşırken bunu görüyorum. Bakmaya kıyamayacağınız güzellikteki genç kızlar, inanılmaz yakışıklılıktaki genç erkekler, bizim havalara çok benzer havalar çalan orkestralar eşliğinde dans ediyorlar... Çiftetelli'ye benzer bir oyun bu. 'Osman Ağa' şarkısı çalarken dayanamayıp bizler de katılıyoruz onlara...

Balkanlar'da ne zaman dolaşsam hep aynı duyguyu yaşıyorum. Türkiye'nin herhangi bir köşesinde tarihi dokunun böylesine korunabildiği bir yer var mı acaba? Saraybosna'nın Başçarşı'sı da böyle bir yer. Hanlar, camiler, saat kuleleri, kırımızı kiremitli ahşap evler, dar sokaklar... Sanki zaman durmuş

burada. 'Dedem canlanıp yeniden dünyaya gelse, hiç kimseye bir şey sormadan yürüyerek doğduğu eve kadar gidebilir,' diye düşünüyorum...

Saraybosna'da geçmişe yolculuk sadece mimariyle sınırlı değil. Küçük bir 'gurme turu', eskinin tatlarını yaşıyor bize. Ispanaklı 'bürek', kakaolu tahin 'halva'sı, kebabcici (İnegöl köftesi benzeri bir kebab), koz helvası, acı badem kurabiyeleri, tulumba tatlısı, sahlep ve boza... Ve hepsinin üzerine telvesi bol bir 'kahva'...

Rahmetli Yakup dedem Manastırlı'ydı. Ama bana hep bir Boşnak kızı ile evlenmemi öğütlerdi. Boşnak kızlarının tenlerinin şeffaf olduğuna, su bile içse, içtiği suyun boğazından geçerken görülebileceğine inanırdı. Öğütlerini dinleyemedim. Ama iki gündür Bosna'da dolaşırken ne demek istediğini daha iyi anlıyorum. Burada görev yapan bekâr Türklerin kollarında birer gelinle geri dönmeleri boşuna değil.

Bosna'da Dayton Anlaşması ile yeni bir deney yaşanıyor. İnsanlar günlük hayatlarını uluslararası istikrar gücünün güvencesi altında rahatça sürdürürlerken, bir yandan da geleceği kurmaya çalışıyorlar. Ancak işlerin o kadar da yolunda gitmediği bir gerçek. Çok etnili bir ülkenin, bölünmeden nasıl yaşayabileceğinin zaman içinde hep birlikte göreceğiz. Ama yolun daha çok uzun olduğu da kesin.

8 Nisan'da Bosna'da genel seçimler var. Bu seçimlere tam 73 parti ve 17 bağımsız aday katılıyor. 4,5 milyon nüfuslu bir ülkede 73 parti, 73 değişik siyasi görüş... İşlerin hiç de kolay olmadığının bir göstergesi de bu değil mi?

Bosna turumuz hava muhalefeti nedeniyle Mostar'ı atlayarak sürdü. Helikopterler havalanamayınca karayoluyla Zenica'ya geldik. Burada SFOR'a bağlı bir Türk görev birliği var. Birlik kendini görevine o kadar adanmış ki sadece birlik mensuplarının bölge halkına yapılacak yardımları finanse etmek üzere gönüllü bağışları 2.5 milyon Alman Markı'na ulaşıyor.

Bunun karşılıksız kalmadığını Türk birliği tarafından yap-

tırılan Zenica Parkı'nın içindeki Türk Çeşmesi'nin açılışında görüyoruz. Beyaz tenli, güzel bir kız Türkçe bir şarkı söylüyor: "Gitme, gitme kal bu şehirde..." Mavi gözlerinden yaşlar süzülüyor kızın... Acaba bu gözyaşları bir süre sonra birliğin üçte birinin geri dönüyor olmasından mı? Bir daha görülemeyeceği düşünülen bir sevgiliye ağıt mı?

Saraybosna Havaalanı'na gitmek için otobüslerimize yürürken parkın ses düzeninden oynak bir şarkı yükseliyor... Çocukluk çocuk, kadın erkek, Boşnak, Hırvat, Türk... Hepimizin içi fıkırdamaya başlıyor... Ses Tarkan'ın: "Seni gidi fındıkkıran..."

Avusturya'da Geçmiş, İtalya'da Bugün

Bilimkurgu filmlerindeki gibi bir zaman makinesi icat edilse ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın dönemine gidilebilseydi ne olurdu? Kara Mustafa'nın Viyana önlerinde birbiri arkasına yaptığı askeri hatalar önlenebilir, Osmanlı'yı kesin bir çöküşe götüren zincirleme yenilgilerin önüne geçilebilir miydi? Eğer öyle olsaydı bugünkü Avrupa haritasına baktığımızda ne görürdük?

Bunlar yanıtlarını asla bilemeyeceğimiz sorular.

Önceki gün Viyana'da Askeri Müze ile Sanat Tarihi Müzesi'ni gezerken geçmişin izlerini sürdük. Osmanlı ordusundan arta kalmış kılıçlar, kalkanlar, otağlar, tuğlar arasında gezinirken yüzyılımızın başlarında Avrupa'da söz sahibi olan iki imparatorluğun ordularının birbirlerini vahşice boğazlamalarının resmedildiği dev tablolarla karşılaştık.

O tabloların önünde, bugünün iki demokratik cumhuriyetinin geçmişin izlerini toplumsal hafızadan silmeyi başarıp nasıl dost olabildiklerini düşündük.

O günlerden bugüne kalan artık düşmanlıklar değil... Kuşatma ordularının bayraklarındaki aylara benzetilmiş çörekler, kruasanlar, suyla birlikte servis edilen nefis kahveler... Avusturya saraylarının bahçelerini süsleyen laleler...

Mozart'ın dünya durdukça yaşayacak ünlü operası "Saray'dan Kız Kaçırma", "Türk Marşı..." Türkiye ile Avusturya arasındaki tarihi ilişkiler savaş gibi acılara yol açan olaylarla değil, insani özler taşıyan bu tür şeylerle yaşayacak...

Viyana'daki Türk Büyükelçiliği ünlü Prens Eugene Caddesi üzerinde. Bu bir tesadüf mü? Hiç sanmıyorum. Prens Eugene, Avusturya'da 'kurtarıcı' olarak anılıyor. İkinci Viyana Kuşatması'nda Avusturya ordularına komuta eden bu asilzade, kuşatmanın kırılmasında büyük askeri başarılar göstermişti. Şimdi adı, üzerinde Türk Büyükelçiliği olan caddede ve heykellerde yaşıyor. Türk Büyükelçiliği'ndeki dev bir halı da bugünkü demokratik Avusturya'nın tanıklarından biri. Avusturya'ya bağımsızlığını veren ve mutlak tarafsızlık ilkesini öngören 1955 tarihli anlaşma bu halının üzerinde imzalanmıştı.

Salzburg caddelerinde dolaşıyoruz. Mozart'ın kentinde... 125 bin nüfuslu bu küçük şehrin ana caddeleri 'Gerçek Türk döneri', Amasya Lokantası gibi tabelalarla dolu. "Türk Marşı"nın hepimizin yüreğine heyecan veren melodisinin yaratıcısının anısı şimdi bu lokantalarda da yaşıyor.

Sinemada Romy Scheneider'in canlandığı "Sisi"nin yüzüncü ölüm yılı 1998. Avusturya ile Macaristan'ın tek hanedanın bayrağı altında birleştiği dönemin unutulmaz 'imparatoriçesi' Elizabeth, Avusturyalıların ona taktıkları Sisi adıyla tanınıyor. Ömer Şerif'in oynadığı "Mayerling Faciası" filminden hatırlayacağımız acı olaylar, Sisi'nin ülkesinden ölünceye dek uzaklaşmak isteğiyle sonuçlanmıştı.

Sisi'nin güzel ve hüznü yüzü şimdi her yerde. Çikolata jelatinlerinde, tişörtlerde, plastik saatlerde... 20. yüzyıl kapitalizmi her sinekten yağ çıkarma başarısını Sisi'nin anısı üzerinde de gösteriyor.

Artık geçmişin büyük imparatorlukları yok. Devletler aralarındaki anlaşmazlığı savaşıarak değil, konuşarak çözüyorlar. Avusturya'da geçmişin ayak izlerini sürerken İtalyan Başbakan Massimo D'Alema'nın Türkiye'ye maç izlemek için gelmek istediğini öğreniyoruz. Amacının maç izlemek olmadığını, gerginleşen ilişkileri bir yoluna koymak için bir diyalog arayışı olduğunu söylemeye gerek var mı?

Filipinler İzlenimleri

Cumhurbaşkanı Demirel kendi rekorunu her seferinde bir kez daha kırmaya devam ediyor. 24 saati uçakta geçen 72 saatlik Filipinler gezisinin son durağı olan Subic Bay'deyiz. Burası bir zamanlar Pasifik'teki Amerikan askeri üslerinin en büyüğüydü. Şimdi 'serbest ekonomik bölge' olarak Filipinler'e ve dünya ticaretine hizmet ediyor.

Subic Bay'e Manila'dan 20 dakikalık bir uçuşla ulaşıyor. Asya'nın kalbinde, eski deniz ticaret yollarının merkezinde bir ada. Filipinler'in geçen yıl 'El Nino' yemiş ekonomisinin ümidi buranın canlanmasında.

Önceki gün bana Manila'yı gezdiren taksi şoförü Jaime'nin de en büyük şikâyeti El Nino'dan sonra 'mango' ağaçlarının yerle bir olmasıydı. Bölge halkının en önemli gıdası 'mango' artık Türkiye'nin lüks marketlerinde de bulunuyor.

Manila 10 milyonluk nüfusu ile gerçek bir metropol. Asya'da benzerlerine sıkça rastlanan, gelir dağılımı bozukluğunun bütün dişlerini gösterdiği bir vahşi kent.

Kentin sokaklarında dev gökdelenlerle, karton kutular içinde yaşayanlar bir arada. Sefalet bazı insanlar için o boyutlara ulaşmış ki, başlarını sokacak bir buzdolabı kutusu bile bulamayanlar, sokaklarda ağaçların altına kendilerini güneşten korumak için gerdikleri çarşafların altında yaşıyorlar.

Kent trafiğinde herhangi bir Batılı'nın otomobil kullanması pek olası değil. Birbirleriyle çılgıncasına yarışan halk otobüsleri ve buraya özgü bir tür dolmuş olan 'cipni'lerin yarattığı kaos görülmeye değer. 'Cipni'ler Amerikan ordusunun İkinci

ci Dünya Savaşı'ndan sonra hurdaya çıkardığı ciplerin karoserleri uzatılarak yapılmış. Süsleme sanatının en ilginç örneklerini üzerlerinde taşıyorlar. Şoför mahalleri ise gerçek bir evin oturma odası gibi... Resimler, Meryem heykelleri, çarmıha geçirilmiş İsa figürleri, etajerler, dantel perdeler...

Sokaklarda yanlarına sepetler takılmış bisikletlerle yolcu taşıyanlar da var. Bildiğimiz 'çekçek'lerin Filipinler'e özgü hali. Bir tanesinin üzerinde 'Aaah, ohhh... I Love Estrada' yazılı bir çıkartma gördüm. Estrada çapkınlığı ile ünlü eski bir film oyuncusu. Şimdi devlet başkanı olmuş, şişmanlamış ve eski formunu kaybetmiş ama briyantınli siyah saçlarıyla hâlâ etkileyici. Gençliği Ayhan Işık'a benziyor. Filmleri ise vurdulu kırılı türdenmiş. Bir tür Cüneyt Arkın yanı...

Manila metropolünü oluşturan kentlerden birisi de Makati. Bir görüşe göre Mac Arthur'un halk dilinde kısaltılmışı, yerel dildeki anlamı ise 'kaşıntı'... Makati, Filipinler milli gelirinin önemli bir bölümünün üretildiği ve aslan payının birkaç aile arasında paylaşıldığı bir bölge. Bir bakıma Filipinler'deki sosyal kaşıntının da kaynağı...

Batılı birçok kişi için Filipinler seks turizmi demek. Güzel doğası, ilginç sosyal dokusunun yanı sıra hayat koşullarının fuhuşa ittiği on binlerce genç kızı ile Batı'nın paralı zamparalarının ilgisini çekiyor. Her ne kadar 16 yaşından küçük kızlarla ilişki kurmanın cezası idamsa da bu kimseyi pek etkilemiyor. Bir diğer ihtimal de Batılıların göz yanılgısı... İnsanların yüzüne bakarak kaç yaşında olduklarını tahmin etmek mümkün değil. Bu özellik bazı Batılıların 'kazıklanmasına' da yarıyor olmalı...

Filipinler, gezilecek yeni yerler arayan Türkler için de ilginç bir ülke. Binlerce adanın insana sunabilecekleri yalnızca fuhuş değil elbette. Pasifik'e özgü doğal güzellikleriyle, el değmemiş plajları ile burası bir rüya ülke... Tabii uykuya yatacak kadar parası olanlar için...

Evim, Güzel Evim!

Eski bir filmde bir Sovyet kentinde yaşayan bir adamın sarhoş olup sabah ayıldığında kendisini bir başka kentte buluşuyla ilgili bir öykü anlatılıyordu. Adam sabah uyandığında kendi kentinde olmadığını önce fark edemiyordu.

Ayıldığı yer, tıpkı oturduğu mahalle gibiydi. Sokağın adı da aynıydı. Sokaktaki binalar, ağaçların yerleri, yayalara ayrılan yollar, çocuklar için iki salıncak ve bir kaydırak... Her şey aynıydı. Adam başka bir kentte olduğunun farkında olmadan apartmana giriyor, kendi katına çıkıyor ve cebinden çıkardığı anahtar ile kapıyı açıyordu. Ama içerde bir kadın vardı. İki yabancı birbirlerine aynı anda soruyu soruyorlardı: Evimde ne işin var?

İşin aslı sonradan anlaşılıyor; suçlunun, her kentte aynı mimari planı uygulayan, benzer binaların benzer dairelerine aynı kapı kilidini koyacak kadar düzenli ‘merkezi plan’ olduğu ortaya çıkıyordu.

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra gittiğim her kentte, yanlış kentte ayılan adamın yaşadıklarına benzer duygular yaşadım. Elbette Prag gibi tarihi kentlerden değil, Tiran, Almatı, Bışkek, Simferepol gibi kentlerden söz ediyorum.

SSCB’de uygulandığı biçimiyle sosyalizmin insanların günlük yaşamlarında ne anlama geldiğini bu kentleri gördükten sonra daha iyi anladığımı söylemeliyim.

Bu kentlerin devrimden sonra inşa edilen mahalleleri en genel tanımıyla İstanbul’un Ataköy’üne, Ataşehir’ine ya da Ankara’nın Eryaman’ına benziyor. Elbette onlar kadar bakımlı olmadığını da belirtmem gerek.

Bir süredir Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e sık gidip geliyorum. Arkadaşım Ferit ile birlikte orada bir projeyi uygulamaya çalışıyoruz. Bir kente çok sık gidip gelince insan bir süre sonra oranın yerlisi gibi oluyor. Değişik insanları tanıyor, onların evlerinde misafir ediliyorsunuz.

İstisnasız herkes benzer evlerde oturuyor. Bir salon, iki oda, bir banyo, bir tuvalet ve bir mutfak. Bütün evlerin duvarları aynı kâğıtla kaplı. Bütün evlerin salonlarında aynı mobilyalar var: İrice ve hayli yüksek bir sehpa, bir üçlü, iki tekli koluk, bir televizyon... Kimse yaşadığı mekânda kendini ifade edebilecek bir düzenleme yapamamış. Sosyalist planlama, mekân-iktidar ilişkisinin altını öyle bir çizmiş ki evinizin salonunda otururken bile Merkez Komitesi'ni, KGB'yi, 'sosyalist' devletin dayattığı yaşama biçimini ta içinde hissediyorsunuz. Muhalefetin 'dekorasyon'la bile ifade edilmesi önlenmiş sanki.

Buna karşılık her evde bedavaya yakın bir fiyatla kullanılan bir telefon, 24 saat sıcak su, doğalgaz ve kalorifer var. Ama kalorifer havaların ısınmasına soğumasına göre değil, önceden hazırlanmış bir plana göre yakılıyor. Örneğin Bişkek'te kasımdan önce ve nisandan sonra yakılmıyor. Bu arada hava soğuyor, ısınıyor, ama kalorifer merkezi planın keyfini bekliyor.

Bu evleri gördükten sonra Sovyet sosyalizmi ile kapitalizm arasındaki en çarpıcı farkın, elektrik prizlerinde olduğunu da gördüm. Bir odanın lambasını yakmak için kapıya en uzak olan düğmeyi çevirmeniz gerekiyor. Sosyalizmin bir cilvesi işte... Önemli olan bir fonksiyonu en kolay yoldan gerçekleştirmek değil, merkezi planın ve devlet bürokrasisinin belirlediği sınırlar içinde kalmak.

Hasan Bülent Kahraman ile geçen gün mekân-iktidar ilişkisi üzerine hızlı bir bar muhabbeti yapmıştık. Bişkek o zaman aklıma geldi. Günlük hayatın ihtiyaçları dikkate alınmadan, insanlara evlerinde bile kendilerini ifade edebilme hakkı verilmeden, belirli bir yaşam biçimi empoze etmenin adının sosyalizm olamayacağını düşünüyorum.

Moskovneye Veçera

Aziz Basil Katedrali'nin rengârenk kubbeleri uzaktan bir pastayı andırıyor. Renkli kremalarla süslenmiş bir pastayı... Birkaç metre ileride Kremlin Kilisesi'nin altın kaplama kubbeleri 'Elif elif diye tozan' ince bir karın oluşturduğu pusun ardında kalıyor. Burası Kızıl Meydan... Kremlin'in aşılmaz görünen duvarlarının çevrelediği, eşine bizde rastlayamacağınız büyüklükte bir meydan...

Kırmızı granit bloklarla inşa edilmiş Lenin'in mozolesi, sırtını Kremlin'in duvarlarına vermiş. Tam karşısında kapitalist dünyanın en ünlü markaları... Tarihi alışveriş merkezinin kırmızı vitrin tentelerinin üzerinde Christian Dior, Max & Co. yazıları okunuyor. İkili bir kâbe var sanki burada. Dünyanın en güzel kadınları tavaf ediyorlar her ikisini de... Soğuktan yanakları ve burunları kızarmış, uzun çizmeler, kalın paltolar ve kürk şapkalar içindeler.

Önümden beyaz uzun tuvaletini savurarak bir gelin geçiyor. Damadın yüzünde bir gurur ifadesi var. Kardeşler ve arkadaşlardan oluşan bir grupta Lenin'i ziyarete gelmişler... Giysilerinden, birkaç gün önce de meydanın karşı tarafını tavaf ettikleri anlaşılıyor.

Önceki ziyaretlerime göre Moskova'da ilk gözüme çarpan şey vitrin ışıklarındaki inanılmaz artış. Eskiden vitrinleri hiç olmayan bir kentti Moskova... Belli ki aradan geçen yedi yıl, öncelikle tüketimin bir çılgınlığa dönüşmesine yol açmış. Vitrinlerdeki etiketlere bakınca bunların kimler tarafından alınabile-

ceğini soruyor insan kendi kendine... Hiç kuşku yok ki müşteriler, iki ceket satmak için saatlerce sıfırın altındaki soğukta bekleyen emekliler değil. Maaşlı ve ücretliler de... Rusya çokça yasadışı gelirle beslenen bir burjuvazi yaratmış kendisine. Bütün bu pırıltı ve lüks sadece onlar için.

Gençlik yıllarımdan beri dilimden düşmeyen 'Moskova Geceleri' (Başlıkta Rusçası yazılı) isimli şarkıyı mırıldanıyorum, kapılarında uzun kuyruklar olan gece kulüplerinin önünden geçerken. Balalayka'nın insanın içini kaynatan tınısı kulaklarımda yankılanıyor. Eskiden bu şarkıyı ne zaman hatırlasam gözümün önüne 'çayka'larıyla karın üzerinde hızla kayıp giden Rus asilzadeleri gelirdi... Üşümemek için ayı postuna sarınmış, ellerinde votka şişeleri, evli kadınlara âşık, çılgın asilzadeler. Yaşamaktan çok ölmenin kahramanlık sayıldığı dönemin şövalyeleri... Şimdi onların yerinde kocaman ciplerle şehir içinde gezinen mafyozolar var.

Moskova'da gece hayatı artık sadece güzel kadınlar ve sarhoş turistler anlamına geliyor. 'Night Flight' isimli gece kulübüne giriş 20 dolar. Bu parayı normal bir Rus'un harcaması mümkün değil. Tek bir içkiye 20 dolar... Rusya'da bu parayla bir ay geçinen insanlar var ve sayıları nüfusun neredeyse yüzde 80'ini geçiriyor...

'Night Flight'a girince insan önce durumunu algılamakta zorlanıyor. Bir sürü çirkin, şişko, ama cebi dolar dolu erkek turist ve yüzlerce Claudia Schiffer, Eva Herzigova vs... İnsan kızların ilgisini görünce bir an için kendisini Richard Gere zanne ediyor, ama çok aldatıcı. Çünkü cüzdandan başka hiçbir şeyle ilgilenmemeye yeminli gibiler...

Moskova'da Rus gençlerin gittiği kulüpler de var elbette. 'Aç Ördek' bunların en gözde olanı. Upuzun bir barın etrafı belediye otobüsü sahanlığı gibi tıklım tıklım. Bu yüzden dans etmek isteyenler barın üzerine çıkıyorlar. Burası yakınlarda uzun süre kapalı kalmış. Sebep, bazı gençlerin barın üzerinde 'Enternasyonal'in 're-miks'iyle dans etmeleri. O gece orada te-

sadüfen bulunan eski komünistler Duma'dan barın kapatılması kararını çıkarmışlar... Barlarda ne çalındığıyla meşgul bir Meclis... Toprağı bol olsun, Troçki boşuna Rusya'nın esasen bir doğu toplumu olduğunu söylememiş...

Burada en çok duyduğumuz Tarkan ve Mustafa Sandal'ın şarkıları. Filip Kirkarov 'Şıkıdım'ı, 'Araba'yı Rusça sözlerle söylüyor. 'Türk olmak' Tarkan'ı çağrıştırıyor insanlara. Klas lokantalardan 'Voçka'da, Kazan Tatarı garson Marat'ın nezdinde 'Şıkıdım' her kapıyı açan bir anahtar oluyor. Rezervasyonsuz yer bulunamayan bir lokantada bile dört kişilik bir masayı emre hazır hale getiriyor.

Arbat Sokağı'nın eski havası yok. Belli ki yaygınlaşan özgürlükle birlikte bu sokağın da büyüğü bozulmuş. Şimdi sokağın hâkimi sanatçılar değil, turistik ıvır zıvır satan kulübecikler. Bunlardan birini işleten iki kardeşten Sergei Galatasaraylı, Şaşa Fenerbahçeli... İnsan ezeli rekabetin Moskova'da bile sürmesine inanmakta güçlük çekiyor. İşin aslı sonradan anlaşılıyor: Şaşa yıllar önce Galatasarayla maç yapan Spartak'ın tarafı. Sergei de Torpedolu. Görüyorsunuz, futbol hastaları dünyanın her yerinde aynı...

Rus Ruletinin Dayanılmaz Çekiciliği

Ne yalan söyleyeyim bazen meslektaşlarımla merak ettikleri, öğrenmek için çıldırdıkları bazı konular beni hiç ilgilendirmiyor. Bunun beni çok üzdüğünü de doğrusunu isterseniz söyleyemeyeceğim.

Başbakan'ın Moskova gezisinde herkes 'Mavi Akım projesi ek protokolü'nün imzalanıp imzalanmayacağını merak ediyordu. Ben etmiyordum.

Ben bu son Moskova gezisinde başka bir sorunun yanıtını aradım: 'Rus ruleti' denen oyun neden bu topraklarda hayat buldu? Neden bu ölüm kumarı başka bir yerde, örneğin Almanya'da, Türkiye'de, Japonya'da, Rusya'ya çok yakın Finlandiya'da değil de bu topraklarda keşfedildi?

Elbette iki günlük bir gezide bu sorunun yanıtını bulabildiğimi idda edecek kadar da 'sığ görüşlü' bir insan değilim. Bunu tam anlamıyla idrak edebilmek için insanın bu topraklarda bir ömür geçirmesi gerek.

Öte yandan o kadar çok Rus yazarın eserlerini okudum ki Rusları da sanki biraz tanıyor gibiyim. Tanımaktan çok bir tür 'göz aşinalığı'... 1992'de SSCB'nin dağılmasının ardından eski imparatorluk ülkelerinde çok dolaşmanın da verdiği bir 'ukala-lık yapma hakkı'... Ama elbette bunların, gerçek yanıtı bulma olanağını bana sağlamayacağını da aklımdan hiç çıkarmıyorum.

Rusya'da gezerken insan ölüm ile yaşamın çok iç içe oldu-

ğunu düşünüyor. Rus Ortodoks Kilisesi'nin bir etkisi mi bu, yoksa eski barbarlık döneminin bir kalıntısı mı, bilemiyorum. Ama herhalde anarşizmin, fikri temelleri çok daha farklı ülkelerden de kaynaklansa en esaslı taraftarlarının, en büyük ideologlarının bu ülkeden çıkmış olması da bir tesadüf olmamalı... Neden nihilizm sözünü duyunca aklımıza ilk önce Ruslar geliyor? Neden Marks-Engels'in felsefesi, burada kanlı canlı, elle tutulur bir hale gelebildi? Neden komünizm ilk önce işçi sınıfı çok daha gelişmiş İngiltere'de değil de, mujiklerin ülkesinde iktidara geldi? Troçki ile Stalin çekişmesinde, Stalin'in kazanan taraf olması sadece tesadüf mü?

Bence bütün bunlar aynı toplumsal iklimin bir sonucu... 'Rus Ruleti'ni keşfettirip oynatan da, Bakunin'i, Dostoyevski'yi, Turgenyev'i, Tolstoy'u yaratan da aynı toplumsal iklim olmalı.

Birkaç yıl önce eski bir SSCB ülkesinde Rus kızların bacaklarındaki sargılar dikkatimi çekmişti. Sorup soruşturunca bunun bir salgın hastalıktan kaynaklanmadığını da öğrendim. Kızlar arasında insanın içini ürperten bir moda yayılmıştı. Bacaklarına jiletle sevgililerinin adını yazıyorlardı. En kısa erkek isminin Yuri olduğu bir ülkede, kızlar bacaklarına jiletle hayatlarının 'tek' erkeğinin ismini yazabiliyorlardı! Nasıl bir şeyden söz ettiğimi daha iyi anlayabilmek için isterseniz temiz bir jiletle elinizin bir kenarına küçük bir çizik atmayı deneyin... Dehşet verici değil mi?

Öte yandan aynı kızlar, bacaklarında bir başka erkeğin ismi kazınmış olduğu halde dünyanın en 'özgür' kadınları olabiliyorlardı... Öyle bir nikâh yüzüğü ki bacağa kazınmış, hiç çıkmıyor, ama kadının kendi bedeni üzerindeki tasarruf hakkını yine de erkeğe vermiyor.

Şimdilerde bir Rus'la evli bir okul arkadaşım, vaktiyle komünizmin esasen Rus kadını sayesinde bu kadar uzun ayakta kalabildiğini söylemişti. Fedakâr, sevdi mi tam seven, gözü kara, çalışkan, ama tıpkı bir kedi gibi 'efendisine' ihanet etmek-

ten de çekinmeyen bir kadın... Bu yüzden 'efendi' hiçbir zaman gerçek bir 'efendi' olamıyor, hüküm süremiyordu...

İşte 'Rus ruleti'nin neden başka yerde değil de bu topraklarda icat edildiğinin yanıtı bence bu: Rus kadını...

Oyunun icat edildiği dönem Çarlık dönemi olmalı. Çünkü bu oyun için her şeyden önce toplu tabancanın icat edilmiş olması gerek. Okuduğunuz kitapları, seyrettiğiniz filmleri hatırlayın... Hepsi büyük unvanlı erkeklerle evli kadınlar, onların genç, bıyıkları henüz terlemiş âşıkları, votka, açmak bilmeyen bir güneş, gri bir kar havası, kefeni çağrıştıran beyaz bir örtüyle örtülmüş kentler, ormanlar... Genç âşıkların ümitsizliği, kadınların dayanılmaz çekiciliği... İri mavi gözlü, ince belli, her zaman dünyaya tepeden bakıyor hissi uyandıran kalkık küçük burunları, etli dudaklarıyla Rus kadınları... İşte oyunun nedeni... Ya öl, ya yaşa... Ama ölsen çok daha iyi!

Gürcü Ana'nın Dostluk Şarabı

Karşımdaki kayalık tepeye kurulmuş manastır olduğunu tahmin ettiğim bina da olmasa, yer ve zaman duygumu yitirebilirdim. Ankara'dan kalkan uçağımızın 1,5 saat uçtuktan sonra, konduğu yerin Amasya olduğuna yemin eder, yarım saat beklersek, ezan sesi duyacağımıza bile iddiaya girerdim.

Tiflis'teyim. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in deyişiyle 'ikinci vatanımız' Gürcistan'ın başkentinde... Karadeniz coğrafyasının en güzel ülkelerinden birinde; Gürcülerin, Abhazların, Acarların, Osetlerin yurdundayım.

Aynı duyguyu havaalanına indiğimizde de yaşadım. Önünde eski Kızıl Ordu üniformasına benzer giysiler içindeki tören kıtası olmasa, eski terminal binasının ön yüzüne asılmış dev Süleyman Demirel portresine ve binanın yarısını kat eden koca bir pankarta yazılmış 'Sayın Cumhurbaşkanımız, hoşgeldiniz' yazısına bakarak, Türkiye'de olduğumuzu düşünebilirdim.

Burası galiba gerçekten de, çok -renkli Türkiye mozaığının saymakta zorlanacağımız kadar çok- ikinci vatanlarından biri... Balkanlar'dan Kafkasya'ya kadar yayılmış, geniş bir 'ikinci vatanlar' zincirine sahibiz. Tarih ve coğrafya bize öyle bir kader çizmiş ki, dünya durdukça bütün bu halklarla sevinmek ve üzölmek durumundayız.

Sorulduğunda Gürcü olduğunu söyleyen o kadar çok Türk tanıyorum ki (büyük bölümünün bu topraklarda akrabaları olduğunu da biliyorum.), yolculuğun başında bize dağıtılan broşürlerde bazı Gürcülerin Türkçe konuştuklarına ilişkin notu önemsiz bir detay gibi atlıyorum.

Tiflis'te bir tepenin üzerine yerleşmiş, bütün kente hükmeden bir ifadeyle rüzgâra, kara, sıcağa, soğuğa karşı dikilen bir kadın heykeli var. Gürcü Ana heykeli bu...

Gürcülerin medarı iftiharı heykeltraş Zurab'ın eseri. Gürcü Ana, bir elinde şarap kadehi tutuyor. Ünü bütün dünyaya ulaşmış, Gürcü şarabı sunuyor olmalı. Öteki elindeyse bir kılıç var. Tehditkâr bir ifadeyle, göğsü doğru uzanmış, keskin bir kılıç. Gürcü Ana, dost olarak bu topraklara gelenlere şarap kadehini uzatıyor. Kardeşlik ve dostluk için bir davet bu. Niyeti kötü olan, düşmanlık için gelenler ise öteki elindeki kılıçtan paylarına düşeni almaya razı olmak zorundalar. Çok şükür ki buraya gelişimizin nedeni dostluk. Bu gece Tiflis sokaklarında bizi bekleyen kılıç değil, dostluk şarabı.

Kuzey komşumuz Gürcistan nüfusunun yüzde 98'i okuma yazma biliyor ve üniversite mezunlarının genel nüfusa oranı bakımından İngiltere'den bile ileride. Yolda tabelasını gördüğümüz 'Intellek Bank'ın bu aydın nüfus için kurulduğu şakalarını yapıyor bazı arkadaşlarımız.

Resimden pek anlamam ama büyük Gürcü ressam Pir Osmanî'yi tanıyorum. Picasso'nun Kafkasya'da doğmuş bir ikizi sanki.

Aklıma bir vakitler Gürcistan Başkanı Eduard Şevardnadze'nin bir soruya verdiği yanıt geliyor: Şevardnadze'ye "Büyük Gürcistan hayaliniz var mı?" diye soran gazeteci, "Toprak olarak hayır ama entelektüel olarak böyle bir hayalimiz var," yanıtı almıştı.

Kafkaslar bugünkü haliyle dünyanın en kritik bölgelerinden biri. Eski hesapların, düşmanlıkların, bağımsızlık hayallerinin fitil görevi gördüğü bir barut fıçısı. İki adım ötemizde Çeçenya'da aşağılık bir savaş tanrısı, oklarını çocuk, kadın, ihtiyar demeden savurup duruyor. Tanrı bu güzel coğrafyayı öyle kıskanmış olmalı ki, sanki buraları yaşanmaz hale getirmeye çalışıyor.

La Donna e Mobile...

Gürcistan'da da!

Saat farklarından yararlanan tur şirketlerinin organizasyonu ne kadar ilgi gördü bilemiyorum, ama birçok kişi 2000 yılına birkaç kere girmek için 31 Aralık günü on binlerce dolar harcadı. Aslında buna hiç gerek olmadığını önceki gün Tiflis'e geldiğimde anladım. Önceki günün gecesi hâlâ 'takvim-i kadim'i kullanan Gürcülerin yılbaşısıydı. Ben de böylece 2000 yılına iki kere girmek bahtiyarlığına erişen mutlu azınlıktan biri oldum.

Tiflis'in muhteşem opera binasında Cumhurbaşkanı Demirel onuruna düzenlenen tören bittikten sonra biz gazeteciler için de 'gece' Peroskaya Caddesi'nde başladı. Burası bir bakıma Tiflis'in İstiklal Caddesi sayılabilir. İki şeritli dar bir cadde-nin iki tarafı yılbaşı için süslenmiş barlar ve lokantalarla dolu.

Bunlardan herhangi birine girmek, dost canlısı Gürcü arkadaşlar bulmak ve benzerlerine belki New York'un 'deliklerinde' rastlanabilecek kalitede caz dinlemek için yeterli.

Nostalgia Bar bunlardan biri. Kapının hemen girişindeki jeneratör Tiflis'te günde 18-20 saate ulaşan elektrik kesintisini gözümüzün içine tekrar sokuyor. İçerde üç-dört kişi var. Tiflis Senfoni Orkestrası'ndan Vik, kemanının yayıyla oturacağımız yeri işaret ederken nereden geldiimizi sormayı da ihmal etmiyor. Türk olduğumuz anlaşılınca Vitdya (ki kendisi aynı zamanda iyi bir tenor ve Tiflis'te orkestra şefi) piyanosuyla bize

'Karabiberim'i alıyor. Ondan sonrası tam bir müzik ziyafeti. Gecenin anlamına uygun olarak birlikte Ave Maria'yı söylüyoruz... Santa spiritus... Santa Maria... Vitdya'nın sesi insanın içine işliyor sanki. Ara verdiklerinde sohbet ediyoruz. Vitdya kolayca tahmin edebileceğiniz gibi kadınlarda yana dertli bir insan. Piyanosunun başına dönünce dertli dertli başını sallayıp 'La donna e mobile'ye başlıyor. Kadınlarda değişkendir... Bakışlarım ile onu onaylıyorum: Kadınlarda değişkendir... İstanbul'da da, Tiflis'te de, New York'ta da, Tokyo'da da... Ama güzel ve çekici olan yanları da böyle değişken ve tahmin edilemez olmaları değil mi zaten?

İkinci kapımızda bizi saksofonuyla Merab bekliyormuş. Benimle yaşıt bir şarkı alıyor. Benim doğduğum yıl bestelenmiş. Jacques Prevert'in bir şiiri bu: 'Les feuilles mortes'... Biz daha çok 'Autumn Leaves' olarak biliyoruz... Küçük Amerika olduğumuzdan mı? Merab'ın ev ve iş telefonlarını yazıp verdiği kâğıdı cebime koyuyorum. 'Ne zaman gelirsiniz bir daha?' diye sorduğunda arkadaşlarımızla birbirimize bakıyoruz... Kimbilir... Belki yarın, belki yarından da yakın...

Merab'ın barında işsiz bir mimar ve eşiyle tanışıyoruz. O da işsiz bir film oyuncusu. Eski film oyuncusu ve yazar Semra zdamar'ın ikizi sanki. Konuşmalar dönüp dolaşıp hep aynı yere geliyor: İşsizlik, pahalılık, gelecekte ümidini kesme... Belki kendileri için bir yarın olmadığını düşündüklerinden belki de yaşadıklarını unutmak için deli gibi içiyorlar. Biz bile yetişemiyoruz arkalarından. Eski Sovyetler Birliği topraklarında doğan tüm cumhuriyetlerde hep aynı kader yaşanıyor. İşsizlik, beklentisizlik, umutsuzluk.

Gece mükemmel bir yemekle son buluyor. Tiflis'e yolumuz düşerse Ovatia Restaurant adını hatırlayın. En seçme Gürcü yemeklerinin nefis örneklerinden azar azar getiriyor garsonumuz İra... Yeşil gözlü, sempatik, tombul bir Rus. Gürcü mutfağında ne yerseniz yiyin sarmısak ve cevizin ağırlığı kendisini hep hissettiriyor. Cevizli ıspanak püresi, erik soslu şaşlık, için-

de tavuk olmadığı için çerkez tavuğu diyemeyeceğimiz, adını telaffuz bile edemediğim bir başka yemek ve de ötekiler... Burada dinlediğimiz saksofonu Amerika'da bile zor bulacağımızı söylüyor, kendisi de bir cazcı olan Sedat Ergin.

Tiflis bize 1,5 saat uzaklıkta. Cumadan gidip, pazartesi dönmek de mümkün. İnanamayacağınız kadar da ucuz bir kent. Büyülü bir atmosfer, enfes bir doğa, müzik, resim, heykel... Biz Türkler neden bir hafta sonu Gürcü akrabalarımızı ziyaret etmeye Tiflis'e gitmiyoruz, gerçekten izah edemiyorum.

Müzik Kalır, Siyaset Uçar!

Oteldeki odamın balkonundan Akropolis'i seyrediyorum... Atina'nın hiçbir zaman açılmayacakmış gibi görünen trafiğinin gürültüsü büyük bir uğultu halinde 11. kata kadar çıkıyor. Bu kadar çok korna sesini sanıyorum bir de Delhi'de duyabilirsiniz. Yüze yakın yabancı şehir gördüm, bu ikisi kadar insanların korna çalmaktan zevk aldıkları bir başkasına rastlamadım. Sanki otomobil kornasının bir sihiri var, çalacaksın ve trafik bir anda açılverecek... Ama açılmıyor elbette...

Az önce, şimdi uzaktan baktığım Akropol'ü bir tablo halinde camına asmış gibi bir manzarası olan Dionisos isimli lokantadaydım. Önümdeki çekiç balığı ızgarasını didiklerken salonu dolduran büyük gazeteci kalabalığına bakıyorum. Kim Türk, kim Yunan? Çoğunu önceden tanımasam, ayırt edebilmeme imkân yok. Herkes bir ağızdan konuşuyor, kadehler öğlen yemeği olmasına rağmen birbiri ardına boşalıyor, kesif bir sigara dumanı üç-beş masa ötesini görünmez hale getiriyor.

Bir yıl önce böyle bir tabloyu hayal dahi edemezdim. Yunan meslektaşlarımızla daha önce Paris'te yapılan toplantıyı ve ortama hâkim olan düşmanca havayı hatırlıyorum da rüyada mıyım diye kendi kendime soruyorum.

50 kişilik kalabalık bir Türk gazetecileri topluluğu ile birlikteyim. Atina'ya gelişimizin nedeni Türk-Yunan Medya Konferansı. İki gün süreyle iki ülke arasındaki barışın kurulup geliştirilmesinde gazetecilerin hangi rolleri oynayabileceklerini tartışacağız.

Burada bulunan Türk gazetecileri toplumumuzdaki hemen hemen her eğilimi temsil ediyorlar. Kanal 7'den tutun da CNN Türk'e kadar bütün basın-yayın organlarının temsilcileri var. Ancak Yorgo Kırbaşı'nın anlattığına göre aynı geniş yelpazeyi Yunan tarafında göremeyeceğiz. Kafası hâlâ eskinin düşmanlıklarında takılıp kalmış bir grup Yunan gazetecisi toplantıya katılmayı kabul etmemiş. 'Faşist Türklerle' konuşacakları bir şeyleri olmadığını söylüyorlarmış. Ben de onlar gibi düşünüyorum. Bu kafadaki insanlarla konuşsak ne olur, konuşmasak ne olur?

THY'yi hayırla bir kez daha anmamıza vesile olan berbat bir servis ve dökülen bir Olimpik uçağıyla Atina'ya inişimizden iki saat sonra Başbakan Simitis'in 'Maksimos' adını taşıyan konutundaki bir davete katıldık. Tarihi bir köşkün giriş katındaki toplantıya Yorgos Papandreu ve İsmail Cem de katıldılar. Yunan Başbakanı bir saat önce 9 Nisan'da erken seçim kararı almanın verdiği bir rahatlık içinde bizlerle şakalaştı. Radikal'in adı ona ne çağrıştırdı bilemiyorum ama tanıştığımızda birkaç kez 'Radikal, Radikal...' diyerek elimi sıktı. Yavuz Baydar, Simitis'e Türkiye'den getirdiği iki albüm hediye etti. 3 CD'lik '1900'den 2000'e Türk Musikisi' albümünü incelerken "Müzik kalıcı, siyaset geçicidir. Gençliğimden beri Türk müziğine büyük bir ilgim var. Dinlemek beni dinlendiriyor," dedi. Yavuz, hepimizi utandırmak istercesine bir albüm de Yorgos Papandreu'ya armağan etti. Kalan Müzik yapımı bir Eftalya CD'si... Papandreu meğerse Eftalya hakkında Türkiye'ye geldiğinde o kadar çok şey duymuş ve ilgisini çekmiş ki neredeyse Yavuz'un boynuna sarılacaktı. Şakalaşırken "Artık gördüğünüz gibi daha açık konuşuyorum, çünkü ortama ve kendimize daha çok güveniyoruz," dedi. Sanıyorum önümüzdeki dönemde Türk-Yunan ilişkilerinde bu güvenin neleri başarmamıza da yeteceğini hep birlikte göreceğiz.

Atina Geceleri

Yazımı gazeteye geçtiğimde Atina'da hava kararmıştı. Atina gece hayatına dalmak için hemen dışarı çıktım. Ama bunun zannettiğim kadar kolay olmadığını görmek için de çok beklemem gerekmedi.

Atina'da gece doğal olarak dünyanın her yerinde olduğu gibi 'akşam yemeği' ile başlıyor. Bir farkla: Burada 'akşam yemeği' gece yarısına çok az bir süre kala yenebiliyor. Lokantalar saat 22.30'dan önce hareketlenmiyor.

Türkiye şartlarına alışkın vücut saatimi Atina şartlarına uydurmak için krakerlerin yardımına başvurmak zorunda kaldım ve 23.30'a kadar Yorgo Kırbacki'nin tavsiye ettiği çeşitli kahveleri içerek oyalandım.

Akşam yemeğini bu kadar geç yiyen insanların sabah saat kaçta kalkıp da işlerine gidebildiklerini de doğrusunu isterseniz merak ettim. Bana bir Yunan atasözü ile yanıt verdiler: "Dünyada iki şey çalışır. Saatler ve enayiler."

O kadar bilgece söylenmiş bir söz olmadığının da farkındayım. Ancak bunun, dünya kadar AB yardımı alan Yunanistan'ı neden örneğin bir Danimarka düzeyine çıkarmaya yetmediğini anlatan iktisadi bir gerçeğin altını çizdiğini de belirtmeliyim.

Yorgo isteğimize uyarak bizi orta sınıf Yunan vatandaşlarının tercih ettiği bir balık lokantasına götürdü. Atina merkezine bir hayli uzak Piraiki semtinde (Pire'nin bile dışında, Yukarı Pire denilebilir) Anemomilos'a (Yeldeğirmeni anlamına geli-

yor) geldiğimizde gece yarısına beş on dakika kalmıştı ve lokantanın yarısı daha boştu. Lokanta gece yarısından çok sonra ancak doldu dersem yukarıda anlattığım tablo gözünüzün önünde daha iyi canlanabilir.

Izgara ahtapot, peynirli Girit ekmeği, ızgara peynir, ızgara karides, içi peynirle doldurulup bütün olarak ızgara edilmiş kalamar, ızgara sinarit ve fangriden oluşan yemeğimize Güney Yunanistan'dan gelen yeşil ekşi elma bukleli bir beyaz şarap eşlik etti. Söylemesi ayıp, bu kadar şey için Boğaz'ın en sıradan balık lokantasında ödeyeceğimizin üçte birini bile ödeme-miz de gerekmedi.

Burada dışarda yemek yemek gerçekten de çok ucuz. Bu nedenle Atinalılar haftada en az iki akşamı dışarda geçiriyorlarmış. Bizim Osmanlı mutfağımız kadar zengin olmayan Yunan mutfağı sanıyorum biraz da bu özelliği nedeniyle giderek geliyor.

Yemeğimizi Türk kahvesi ile bitirdik. Bu gerçekten önemli bir ayrıntı. Daha önce Atina'ya geldiğimde Türk kahvesi isteyince garsonlar 'Yunan kahvesi' diye düzeltme ihtiyacını hissediyorlardı. Demek ki iki ülke arasında esen barış havası, kahve kompleksini de başka birçok küçük ayrıntı gibi silip süpürmüş...

Yemekten gece 2'de kalktık ve yine orta sınıf Yunanlılar'ın gittiği bir 'buzuki'ye gittik. Burası bizim gazinolara benzeyen bir yerdi. Küçük bir sahne, oynak havalar çalan bir orkestra, beş-altı tane de kadınlı erkekli şarkıcı. Bizde zannedildiği gibi kimse eğlenirken tabak kırmıyor. Onun yerini sapları dibinden kesilmiş karanfillerin yer aldığı strafor tabaklar var. Tabakları bir kenara ayırıp, içindeki çiçekleri sahnede şarkı söyleyen şarkıcıların ya da yan masaların üzerinde göbek atan kadınların üzerine atıyorsunuz. Kimse de 'Vay benim karıma sen nasıl çiçek atarsın,' diye kafanıza şişe vurmuyor.

Masanın üzerinde göbek atmak gerçekten bir maharet işi, çünkü masa dediğimiz şey aslında genişçe bir sehpa büyüklü-

ğünde. Ve doğrusunu isterseniz masanın üzerinde göbek atmakta olan mini etekli bir genç kadının ne kadar tombul olursa olsun (Burada da bizde olduğu gibi kadınların gerçek bir kilo problemi var) bu kadar 'charmy' olabileceğini hayal dahi edemezsiniz.

Atina'nın Ritmi

Daha önce de yazmıştım, dünya yüzünde 100'e yakın kent gördüm. 'Gazetecinin mesaisi 24 saattir' prensibine uygun olarak gittiğim kentlerde çok az uyudum. Adını herkesin bildiği birçok büyük kentin, örneğin bizim İstanbul'un yarısı kadar bile gece hayatına sahip olmadığını gördüm. Güneşin ilk ışıkları sokakları aydınlatana kadar her şeyiyle hareket eden çok az kent var. Benim favorim Barselona ama Atina'nın da hakkını teslim etmeliyim. Bu şehir bütün uzuvlarıyla bütün bir gece boyunca yaşıyor, canlılığını koruyor.

Buraya hâkim olan ritim kanımca sadece Akdenizlilikle açıklanabilecek bir şey değil. Nice Akdeniz kenti var ki güneşin altında uyuklayan bir sokak köpeği kadar bile hareketli değil. Bence buranın sırrı müzikte gizli. Yunan müziğinde...

Gittiğimiz kentlerde o ülkenin müziğini dinlemiyorsanız o ritme de ayak uyduramıyorsunuz. Atina ise sadece Yunan müziği duyabileceğiniz bir şehir. Uluslararası popüler müziğin her kente hâkim olan yayılmacı özelliği burada sökmüyor. Duyduğunuz her müzik sesi yerel melodiler getiriyor kulağınıza. (Tarkan'ın 'Şıkıdım'ı da burada Yunanca söyleniyor, elbette çok tutuluyor ve elbette buzuki ile çalınıyor.)

Yunan müziğinin en temel özelliği neşesi... Yorgo'nun tabiriyle günaha davet eden bir ritmi var. Ve bu şehir o ritme kendisini öyle bir kaptırmış ki, bir türlü yerinde duramıyor, sabaha kadar bir o yana, bir bu yana savrulup duruyor.

Yunanca bizim kulağımıza çok yabancı bir dil değil. İlginç

bir müzikalitesi olduğunu burada üç gün geçirince daha iyi fark ediyor insan. Ama bir şartla: Konuşan erkek değil, kadın olacak... Buna iki gün süren konferansta karar verdim, artık bu fikrime kaç kişi katılır, bilemeyeceğim.

Atina'da gece demek, kulakları sağır eden bir müzik eşliğinde sürekli içmek (konuşamayınca başka bir şey yapılamıyor zaten), ister oturduğun yerde ister ayakta masanın üzerinde göbek atmak, sahneyi ve civar masaları çiçek yağmuruna tutmak anlamına geliyor.

Masaların üzerinde kalçalarını sallayan kadınların ezici çoğunluğunun gerçek bir kilo sorunu olduğunu yazmıştım. Nitekim Atina'da neredeyse her köşe başında göreceğiniz şey zayıflama salonları... Ama insan akşam yemeğini gece 12'den sonra yer, sabahın ilk ışıklarına kadar da içki içerse ne kadar güzellik salonu açarsanız açın bu sorunun çözölemeyeceği de çok açık.

İki gündür yazdıklarımı okuyan arkadaşlarım bana burada bulunma sebebimin 'uygulamalı gece hayatı incelemesi' olmadığını hatırlatıyorlar. Evet, burada Türk-Yunan Medya Konferansı için bulunuyorum. Amaç iki ülke arasındaki barış havasına medyanın nasıl destek olabileceğini tartışmak.

Kişisel kanaatim o ki gazetecilere konuşma yapma hakkı vermek doğru bir şey değil. Çünkü her konuşma, bir yandan artık sokaktaki çocukların bile bildiği türden bir gazetecilik dersi içerirken öte yandan da son derece yüzeysel önermeler getiriyor. Ve gördüğüm tek şey de sabırsızlık... Apo, Atina üzerinden Kenya yolculuğuna çıkarken bu ülke ile neredeyse savaş durumuna geldiğimizi herkes unutuyor. Türkler de unutuyor, Yunanlılar da... Neredeyse 50 yıla varan karşılıklı güvensizlik döneminden sonra bir günde her şeyin değişmesini beklemek büyük saflık. Hele her iki tarafın okullarında okutulan tarih derslerinde en büyük düşman olarak karşı kıyıdaki ülke gösteriliyorsa...

Bence şimdi yapılması gereken şey bu yumuşamanın ta-

dını çıkarmak ve halkların, politikacıların, gazetecilerin, askerlerin bunu içlerine iyice sindirmelerini beklemek. Burada İsmail Cem'e, İstanbul'da Yorgos Papandreu'ya gösterilen ilgiye ve sevgiye bakıp her şeyin yarın sabah düzeleceğini beklemek gerçekçi değil. Bu sabırsızlığın meselenin hemen çözüleceğini zannedecek geniş kitlelerde bir süre sonra bıkkınlık ve hayal kırıklıklarıyla parçalanan kalplerin tekrar kendini toparlamasının daha uzun zaman alacağını unutmamalıyız. Bence gazetecilere düşen görev şu anda sadece bunu anlatmak:

Barış çok uzağımızda olmasa bile hemen elimizi uzatıp yakalayacağımız mesafede de değil. Ama bu, Atina'ya gelip (bir saatlik bir uçak yolculuğu) bir gece sabaha kadar kendini bu ritme kaptırıp koyuvermenize de engel değil. Hatta barış için galiba en iyisi de bu...

Bir Şafak Vakti, Eski Delhi

Güneş doğarken Taj Palace'ın yekpare cam cümle kapısından çıkıp bembeyaz mermer döşenmiş ön avluya ayağımı bastığım anda gür bir sesle irkildim: Good morning, sir! Karşımdaki devi bir dağ geçidinde görseydim ne yapardım bilemiyorum. 'Dev' dediysem gerçek bir 'dev'den söz ettiğimi bilmenizi isterim. Boyu rahat rahat iki metrenin üzerindeydi. Bir taş yontucusunun elinden çıkmış gibi görünen esmer yüzünü çevreleyen simsiyah sakalı, çok uzun olduğunu tahmin ettiğim saçlarını sımsıkı saran türbanı, ona ilıştırılmış tavus tüyünden hotozu ve bembeyaz giysilerinin belini sıkan sim işlemeli bordo kuşağı ile karşımda tekmil veren bir Hint ordusu başçavuşunu andırıyordu. Keskin bir el hareketiyle verdiği asker selamını aynı şekilde aldım. Tatlı bir serinlik yüzümü yaladı ama günün nasıl sıcak geçeceğini ip uçları da vardı bu esintide.

Normal şartlar altında yurtdışında olduğumda, bu saatler aslında otelime girme vaktim olurdu ama şimdi tam tersini yapıyordum. Üç saatlik bir uykudan sonra alelacele uyanıp güneş çok yükselmeden Eski Delhi'ye gitmeye karar vermiştim. Burası bir insanın hayatında görebileceği en derin sefaletin yaşadığı, insanların ailecek sokaklarda üzerlerine örttükleri kirden siyaha dönmüş bir bez parçasıyla geceyi geçirdikleri bir mahalle. Oteldeki görevliler gündüz vakti oralara gitmemizin pek doğru olmadığını söylemişlerdi. Bir yandan inanılmaz bir kalabalık, öte yandan gördükleri her yabancıyı çekiştiren dilenciler, iş bulmak için gördükleri her yeni yüzün etrafını bir anda sarıveren işsiz kalabalıklardı bunun sebebi.

1 milyara yakın Hindistan nüfusunun yüzde 40'ı açlık sınırının altında yaşıyor: Tam 210 milyon kişi. Nüfusun yarıya yakını okur-yazar değil. Eski Delhi'nin pislik içindeki ara sokaklarında dolaşırken istatistikler kuru rakamlar olmaktan çıkıp, ete kemiğe bürünüyor.

Havada asılı kalmış gibi duran ağır bir koku var. Sanki birileri bir yerlerde kuru ot ve yaprak yakmış gibi insanın genzini yakan ama binbir çeşit Hint baharatı ile soslanmış ağır bir koku. Benzeri bir kokuyu bir keresinde İstanbul'daki bir gasilhane de almıştım. Ölü yıkayıcılar, gerekli kimyasallarla tahnit edilmeden uzun bir yoldan getirilmiş bir cesedin ağırlaşan kokusunu bastırmak için pamuk parçaları yakıyorlardı.

Ölümün kokusu o denli baskındı ki etrafta açlıklarına rağmen neşe içinde koşuşturan çocuklar, su yalaklarında birbirlerini yıkayan erkekler, tutuşturdukları bir ispirto ocağının üzerinde çay olduğunu tahmin ettiğim bir şeyi pişirmeye çalışan kadınlar sanki kokudan oluşmuş bir tül perdenin gerisinde gibiydiler. Büyük Hint filozofu Tagore'un Hindistan'a gelirken uçakta okuduğum sözleri geldi aklıma:

“Ölüm kapını çaldığı gün ona ne ikram edeceksin?

“Misafirimin önüne hayatımın dolu kabını koyacağım... Onu hiçbir zaman elleri boş geri çeviremem.

“Sonbahar günlerinin ve yaz akşamlarının bütün tatlı ürünlerini, işle dolu hayatımın bütün kazançlarını ve birikimlerini, günlerim sona ererken ölüm kapımı çaldığı zaman, onun önüne koyacağım.”

Eski Delhi'deki aç insanların ölüm kapılarını çaldığında ona ikram edecekleri hiçbir şeyleri yok. Sadece hayaller var. Ölümden sonraki yaşama ve yeniden dirilişe ilişkin hayaller... Ve onlar da karın doyurmuyor.

Uzunluğu neredeyse Bağdat Caddesi kadar olan bir bulvarın kenarında tek sıra olmuş açlar, ucu görünmeyen bir kuyruk oluşturuyor. Belediye ve hayır kuruluşları açlara ölmeme-lerine yetecek kadar yemek dağıtabiliyor ancak. Yemek dediy-

sem bizdeki fındık lahmacundan biraz büyükçe bir tür pide. Ama kimse kimseyi ezmiyor, kimse öne geçmeye çalışmıyor, yere çömelmiş vaziyette öyle sessizce bekliyorlar. Fotoğraf çekmek isteyenleri belediye görevlisi kibarca uyarıyor: Burada kameradan hoşlanmıyoruz!

Forster'ın "Hindistan'a Bir Geçit"inden aklımda kalmış bir cümle var: "Hindistan'da yürüyüş herkesi yorar, toprakta düşmanca bir şey vardır." Eski Delhi'de geçirdiğim iki saat, 38 dereceye varan sıcaktan, yüzde 30'lara ulaşan nemden daha çok etkiledi beni. Çaresizliğin karşısında çaresiz kalmaktan daha çok ne yorabilir ki insanı?

Bu cumartesi günü içinizi ne kadar daralttığımın farkındayım. Hindistan'ın insanı büyüleyen güzelliğini, sokaklarda yürürken adrenalinizi yükselten kaosunu, alınlarındaki kırmızı bir noktayla sarilerine sarılmış zarif kadınların gizemli alımlılıklarını sonraya bırakıyorum.

Üç Kadını Birleştiren Nedir?

Bir arkadaşım, “Hindistan söz konusuysa tarafsız kalmak mümkün değildir,” demişti: “Ya seversin, ya nefret edersin. Ortası yoktur.”

Şah Cihan’ın sevgili karısı Mümtaz için yaptırdığı anıt mezar Tac Mahal’in arka avlusundan uçsuz bucaksız bir yeşillığe bakarken aklımdan bunlar geçti. Çok uzaktan Hindu davullarının sesi geliyordu. Öğlen güneşi altında mümkün olduğunca az hareket etmeye ve yorulmamaya çalışan bir nehir, akar gibi yapıyordu. Hindistan topraktan yükselen nemin yarattığı bir tülün gerisinde gibiydi. Bir an için gözlerimi kapadım. Adını bilmediğim bir kuş çılgınca şarkı söylüyordu. Zamanın durduğunu, tıpkı önümdeki nehir gibi akıp gitmek istemediğini hissettim.

Tac Mahal’in yüzlerce yıldır bembeyaz kalmayı başarabilen mermerleri sararmaya yüz tutmuştu. Motorlu araçların ve yeni yeni gelişen sanayinin çevre koşullarını bozmasıydı bunun sebebi.

Sadece devlet başkanlarının ziyaretinde açılan esas mezarda bir an durdum. Bir daire oluşturan mezar odasının tam merkezinde Mümtaz Mahal’in kabri vardı. “İnce ve ufak tefek bir kadın olmalıydı,” diye düşündüm. Acaba sağlığında bu kadar sevildiğini öğrenme fırsatı bulabilmiş miydi?

Ovanın bütün sıcaklığını alıp insanın yüzüne vuran rüzgâr, Başbakan Ecevit’in saçlarını dağıtmıştı. İnce yapılı narin bir kadının elinin bir an başına doğru uzanıp, dağılan saçları şefkatle

düzeltmeye çalıştığına tanık oldum. Eğer yanımdaki fotoğraf makinesini hızla kullanabilecek çeviklik ve yeteneğe sahip olabilseydim, Rahşah Hanım'ın bu hareketi yaparkenki yüz ifadesini çekmek isterdim. Sayfalarca yazılabilecek bir sevgi yazısına bedel olurdu, buna eminim.

Bir gün önce Rashtrapati Bhavan'da da yine ince yapılı, narin bir kadını hatırlamıştım. Son İngiliz Genel Valisi'nin eşi Lady Mountbatten'ın nazlı hayalinin şu anda devlet başkanlığı sarayı olarak kullanılan binada hâlâ gezinmekte olduğunu düşünmüştüm. O Mountbatten ki Hindistan'ın bağımsızlığı ile sonuçlanan karışık dönemlerde hayatta kalmayı başarabilmiş, ama sonunda bir IRA bombasıyla hayata veda etmek zorunda kalmıştı.

Bu üç kadını Hindistan güneşi altında hayallerimde bir araya getiren şey neydi? Aşklarını bütün bir dünyanın gözü önünde yaşamak ve çoğu zaman içlerinden yükselen duyguları, düşleri bastırmak zorunda kalışları mıydı? Kimbilir?

Hindistan denilince nedense gözümün önüne sadece göz alıcı renkteki bir sariye sarınmış esmer, ince kemikli, narin bir kadın geliyor. İki kaşının ortasına boyadığı üçüncü gözüyle dünyanın iki gözümüzün görmeyi başaramadığı güzelliklerini fark etmeye çalışan bir kadın. Etli dudaklarını iyice ortaya çıkaran kırmızı bir dudak boyası var yüzünde. İnce parmakları iri taşlı yüzüklerle dolu. Boynu zarifçe eğilmiş. İtaatkâr, sadık.

Tagor'u okuyorum yine:

"Bu çiçeği kopar ve al. Gecikme. Aksi takdirde onun sarıp tozlar içerisine düşmesinden korkuyorum.

"O senin ikliminde yer bulamayabilir, ama onu elinin eziyetli bir dokunuşuyla onurlandır ve kopar."

Hindistan'ı sevdiğimi, sevmeye başladığımı hissediyorum. Arkadaşım haklı. Burada tarafsız kalmak mümkün değil.

Kutsal Ganj'ın Kıyısında

Ganj kıyısındaki Ramakrishna tapınağına gitmek için yola çıktığımda daha ortalık aydınlanmamıştı. Bindığım taksi demir bir köprüden geçti. Çok geçmeden Kalküta'nın kenar mahallelerinin ara sokaklarında, dev kamyonların arasında ezilmemek için sürekli korna çalarak yol almaya başladık.

Kalküta uyanıyordu. Parke taşlarla kaplı yolun toprak banketi park etmiş kamyonlar, çekçek arabaları, seyyar satıcı tezgâhlarınca işgal edilmişti. Kiminin altında, kiminin üstünde uyumakta olan insanlar gördüm. Yolun iki kenarına dizili işyerleri henüz açılmamıştı. Dükkânların sac kepenklerine asılmış bir parça bezin altına sığışmış aileler de vardı. Baba, anne, çocuklar, dedeler, büyükanneler. Koyun koyuna uyuyorlardı.

Uyananların ilk işi temizlikti. Üç-beş adımda bir rastladığımız tulumbalardan akan suların altında ya da köşe başlarındaki küçük havuzcuklarda kafaları sabunlu, beli peştemalli erkekler vardı. Çamurun içinde, ne kadar temiz olduğu asla bilmeyecek bir suyla banyo yapıyorlar, dişlerini fırçalıyorlar, bir yandan da birbirlerine su atarak şakalaşıyorlardı.

Bir genelevin önünde mor, eflatun, altın sarısı sarilere bürünmüş fahişeler saçlarını tarıyorlardı. Sokaklarda yaşayan öteki kadınların bu temizlik ve saç bakımı işlerini nasıl yaptıklarını merak ettim. Hindistan'da sokaklarda gezdiğim üç gün boyunca açıkta yıkanan, tuvalet yapan bir tek kadın görmediğimi fark ettim. Erkekler bütün işlerini sokakta herkesin içinde halledebiliyorlardı ama kadınlar için demek ki özel bir çözüm bulunmuş olmalıydı.

Bu kez neden erkeklerin de bu olanaktan yararlanmayı düşünmedikleri aklıma takıldı.

Tapınağa vardığımda henüz 'açılış saati' gelmemişti. Çok büyük bir bahçeye açılan demir kapıdan içeriye doğru baktım. Turuncu sarilere sarınmış, saçlarını sıfır numara kazıtmış rahipler sabah temizliği yapıyorlar ve Krishna'ya sunmak üzere çiçek topluyorlardı. Saatin 6 olduğunu haber veren siren sesiyle birlikte tapınak bekçisinin 'fotoğraf yasak' tembihleri arasında kapıda bekleyen halkla birlikte içeri girdim. Ganj kıyısına pazar günü ilk ulaşan beş kişiden biri de bendim. Üç kadın, bir erkek Hintli ile birlikte merdivenlerden kutsal suya doğru ağır ağır indik. Onlar suya girmek üzere hazırlıklarını yaparken neredeyse hiç akmıyormuş izlenimi veren Ganj'in çamurlu sularına elimi soktum. Çok geçmeden Ganj'a inen merdivenler doldu. Suya üç kere girip dualar edenler geldikleri gibi, aynı ıslak elbiselerle dönüş yoluna çıkmışlardı bile. Ama en hayret ettiğim şey misvakla nehir suyunda dişlerini temizlemeye çalışanlardı ki, eminim dişleri çamurlu Ganj suyundan daha temizdi.

Hindistan'a geldiğim ilk gün sabah ezanı okunurken gittiğim Delhi Mescit Camii'nde de aynı dehşet duygusunu yaşamıştım. Caminin kırmızı taşla kaplı avlusunun ortasında büyükçe bir havuz vardı. İçinde de yemyeşil bir su... İlk önce bunun bir süs havuzu olduğunu düşünmüştüm, ama değilmiş. Sabah namazı için gelenlerin abdest almak üzere oraya yöneldiklerii görünce havuzun ne işe yaradığını anladım. Aynı havuz suyunun içinde ayaklarını, ellerini, yüzlerini yıkıyorlar, ağızlarını çalkıyorlar ve abdestlerini tamamlıyorlardı. Sanıyorum Hindistan deyince bundan sonra aklıma gelecek şeylerden birisi de Hintlilerin, hangi dinden olurlarsa olsunlar bizden çok farklı hijyen ve temizlik anlayışları olacak.

Üç gün geçirdiği bir ülkeyi tanıdığını zannedecek avanak bir Batılı turist değilim. Hem, Hindistan gibi koca bir kıtaya yayılmış, derin bir felsefe geliştirebilmiş, bir milyarlık dev bir ülkeyi tanımak nasıl mümkün olsun?.. Ama bu üç günün insana

Hindistan'ı keşfetme arzusu verdiğini de itiraf etmeliyim. Bir yandan derin bir kültür, öte yandan inanılmaz bir etnik ve dini mozağin ürünü olan çok renklilik beni giderek içine doğru çekiyor. Acaba yarın İstanbul'a dönmek zorunda olmam bir şans mı? Yoksa gerçek bir evreni keşfetme şansımı, dönüş uçağına binerek geri mi tepeceğim? Bilemiyorum.

Bildiğim tek şey var: Görmeye tahammül etmekte zorlandığım sefaletе rağmen Hindistan'a galiba bağlanıyorum. Bu tıpkı birçok kötü huyunun olduğunu bildiğiniz bir kadına bağlandığınızı hissetmek gibi...

Raskolnikov'un İzinde

Eğer katillerin er geç cinayet yerine döneceklerine ilişkin kehanet doğruysa; kendimden, ruhumdaki gizli Raskolnikov'dan da kuşkulanmam gerekecek. Aksi takdirde topu topu iki gün kaldığım St. Petersburg'da yarım günümü Kanala Griboedova 104'te geçirmemi nasıl izah edebilirim?

Raskolnikov, Dostoyevski'nin büyük eseri "Suç ve Ceza"nın topluma başkaldırmış nihilist kahramanı. Yoksul düşmüş bu genç, yaşamın gerçeklerinden koparak her şeye akıl düzeyinde bakan, yüce amaçlar için gerekiyorsa her türlü ahlak dışı araca da başvurmanın meşru olduğunu düşünen birisidir. Bu yüzden yaşaması için hiçbir akılcı sebep bulamadığı aptal, sağır ve hasta bir tefeci kadını öldürür. Hapiste geçireceği yıllar ona, gerçek mutluluğun sadece akla dayanan bir yaşam anlayışıyla değil, düşünsel kibirden kurtulmayı da sağlayan çileler çekilerek bulunabileceğini öğretir.

Dostoyevski'nin romanında cinayetin işlendiği yer olarak anlatılan Griboedova Kanalı kıyısındaki 104 numaralı dev binanın iç avlusuna, geçerken insanın içini ürperten bir 'tünel'den giriliyor. Rusya'nın birçok kentinde örneğini görebileceğiniz bir mimarisi var binanın. İri tekir bir kedinin önüm sıra meydana okurcasına yürüdüğü bu tünelden, geometrisi ters açılarla çarpılmış bir avluya çıkılıyor.

Avlunun mimari yapısı Dostoyevski'nin neden bu binayı seçtiğini de açıklıyor sanki. Bu binada yüzlerce ev var. Neresinden bakarsanız bakın binada en az 600-700 kişi yaşıyor ol-

malı. Ama öyle dramatik bir sessizlik var ki, sanki büyük bir apartmanın avlusunda değil de bir cezaevinin tecrit hücresindeymişsiniz duygusu uyanıyor içinizde. 5 numaralı girişten merdivenlere doğru yürüyorum. Tarih Raskolnikov'un cinayet işlediği zamanda donmuş gibi. Üçüncü katta sol taraftaki 74 numaralı dairenin kapısı sanki geçmişte işlenen bir büyük suçun tekrarını önlemek istercesine takviye edilmiş. Büyük Rus coğrafyasındaki evlerin çoğunda görebileceğiniz, üzerinde üç kilit yuvası olan boyanmamış ahşapla kaplı bir çelik kapı bu. Mehmek Kök'le birlikte içimizden yükselen zili çalma isteğini zor bastırıyoruz. Zili çalsak, kapı açılrsa karşımızda dünyanın en büyük suçunu az önce işlemiş Raskolnikov'un hayaletini göreceğiz sanki. Petersburg rehberlerinde tarif edildiği gibi koşar adımlarla gerisingeriye iniyoruz merdivenleri. Kukuşkin Köprüsü'ne kadar koşuyoruz, bir an durup gerimizdeki kirli sarı binaya bakıyoruz. Sonra gözlerimiz Raskolnikov gibi kanalın çamurlu sularına takılıyor. Suda yüzen bir pet şişe bizi 1866'dan 2000 yılının 14 Mayıs'ına getiriyor. Ne tür manyaklara rastladığını anlamaya çalışan şoförümüz Rustam'ın hayretten açılmış gözlerine aldırmandan taksiye binip Nevski'de 'piset grama' votka atmaya gidiyoruz. Sosyetik Stoliçnaya Kristal değil ama, 55 derecelik bir 'Standart', boğazımızı yakarak damarlarımıza doğru akıp giden...

Votkanın içindeki alkol insan vücuduna girdikten sonra parçalanıyor, başka alkollere dönüşüyor. (Votka ile başka içkilerin bir arada içilememesinin, içeni şeytan çarpmışa çevirmesinin sebebi de bu zaten.) Bu alkollerden birisi de Prozak'ın vücutta yarattığına benzer bir etki yaratıyor. Kuzey ve Orta Avrupa halklarının votkadan başka şey içmemelerinin sebebi de bu olmalı.

1866'da yazılmış bir romandaki sıradan bir mekânın bile hâlâ ayakta ve yaşıyor olmasına bir Türk'ün şaşırmasından daha doğal ne olabilir? Bütün bu saçmalıkları yapmanın ve şimdi de sizlere anlatıyor olmanın bir önemli sebebi de bu zaten.

Neva'nın Asil Kızı: Petersburg

Ahmet Hamdi Tanpınar, Paris'ten Adalet Cimcoz'a yazdığı bir mektupta "İki hasretim vardı. Paris ve güzel kadın. Buraya geldim, ikisini de kaybettim." diyordu. Paris'e gelmiş, hasretin yarattığı düşsel Paris'ini yitirmişti. Güzel kadına duyduğu hasret ve ondan yoksunluğun yarattığı dünya da kaybolmuştu, çünkü Paris güzel kadınlarla doluydu. (Aslına bakarsanız Parisli kadınların güzel olup olmadığı insandan insana değişir. Kadınları o kentte güzel yapan şey kendi kadınlıklarının bilincinde olmalarıdır ki böyle bir kadın dünyanın hangi kentinde yaşıyor olursa olsun zaten güzeldir.)

St. Petersburg da benim için Tanpınar'ın Paris'i gibi düşsel bir şehirdi. Hermitage'ın, Puşkin'in, Dostoyevski'nin, Turgenyev'in, Gogol'ün, Çaykovski'nin, Rimsky-Korsakof'un, Anna Ahmadova'nın, Lenin'in, Troçki'nin, Büyük Ekim Devrimi'nin büyülü kenti... Nihilistlerin, anarşistlerin depresif anası... Doğu'nun Venedik'i, Paris'i, Floransa'sı... Duru tenli, iri mavi-yeşil gözlü, sarışın, çeneleri gururla havaya kalkmış asil güzel kadınların kırlangıç yuvası... Neva Nehri'nin Baltık'la öpüşmesinden doğan nazlı kız.

Ama benim durumumda Tanpınar'dan farklı bir yön var ki, hayalime kavuşmak bende onu kaybetme sonucunu yaratmadı. Tam tersine artık bir büyük aşkı var. Ondan uzakta geçireceğim her günün hasretimi büyütüp besleyeceğini, bununla aşkımlı güçlendireceğini biliyorum.

Nevski Prospekt'te yürürken Gogol'ün romantik hayalci-

lerini, delişmen ve kaba maceracılarını, büyüklük kompleksinden tımarhaneye düşen memurlarını kanlı canlı karşımda gördüğümü söylesem, acaba bana inanır mısınız?

Ya da Çar II. Nikola'nın 'tek gecelik aşkı' balerin Matilda Kşesinskaya'nın evinde, bir büyük devrimin doğuşunu ilan eden Lenin'in ruhuna rastladığımı söylesem? "Yoldaşlar Petersburg Sovyeti işbaşındadır" sözünün söylendiği balkon, devrimin dakika dakika planlandığı çalışma odası... Her şey o ekim günündeki (şimdiki takvimle kasım) durumuyla muhafaza ediliyor. Basit çalışma masası, masanın üzerindeki dosyaları, tabancası, deri kasketi... (Gerçi şimdi bir 'animatör' olarak diskoteklerde Chuck Norris ile kol koşa dolaşıyor ama olsun. Lenin ve Norris'in ikiz kardeş kadar benzerleri, orijinal kıyafetleriyle Hollywood Disco'da her gece saat 10.00'dan sabah 06.00'ya kadar işbaşındalar, giderseniz ve görürseniz şaşırmanın sakın.)

Dostoyevski'nin şimdi bir müze haline getirilen evi de öyle. Çalışma masasının üzerinde hayatının bir bölümünü kumar masalarında kaybeden büyük yazarın zarları hâlâ atılmayı bekliyor. "Suç ve Ceza"nın yazıldığı odadaki saat yazar öldüğünde kızı tarafından durdurulmuş, hâlâ o anı gösteriyor. Biraz bekleyebilirsiniz kiliseden çıkınca çay içmeye eve gelecek Alyoşa Karamazof'u da görebilirsiniz sanki...

Aslında bu kent belki de dünyanın en büyük açık hava müzesi. 1700'lerde bizim 'deli' dediğimiz Büyük Petro'nun emriyle kurulmaya başlanmış, bizim 'erkek delisi' unvanına layık gördüğümüz Büyük Katerina'nın ellerinde büyümüş bir müze-kent.

Bir kentin bütün özelliklerini koruyarak üç yüz yıldır hiç değişmemesi mümkün mü? Evet, burada mümkün olabilmiş. Ne Napolyon ve Hitler ordularının gözü dönmüş saldırganlığı, ne de Stalin'in kanlı paranoyak gücü bu kenti değiştirmeye yet-

memiş. Ankara gibi 75 yıllık bir şehri bile üç kere yıkıp yeniden yapmayı başarmış bir ırkın ahfadı olarak bize çok yabancı bir durum elbette.

Aynı zamanda Petro ve Katerina'ya layık gördüğümüz 'deli' unvanlarının arkasındaki düşünce yapısının, Petro ve Katerina'ya 'büyük' unvanı verenlerden ne kadar farklı olduğunun da bir ipucu...

Deli Deli Kulakları Küpeli

Bizlere tarih derslerinde ‘Deli’ Petro olarak tanıtılan Rus  arı I. Pyotr Aleksiyeviç’i tüm dünya ‘Büyük’ Petro olarak tanıyor. Döneminin Osmanlı kaynaklarında da kendisinden ‘Koca’ Petro olarak söz edildiği biliniyor, ama nasıl olduysa sonradan ‘Deli’ olduğuna karar vermi iz. Bu, artık o yıllardaki gözüpek askerlere halk arasında ‘deli’ denilmesinden mi kaynaklanıyor bilemiyorum. Bildiğim şey var: Bütün dünyanın ‘Büyük Petro’ diye tanıdığı insana biz ‘Deli Petro’ diyoruz.

I. Petro, aslına bakarsanız fiziki yapısıyla da ‘büyük’ bir insandı. 2 metreyi geçen boyuyla bu unvanı fiziksel olarak da hak ediyordu, ama onu tüm dünyanın ‘büyük’ olarak tanınması yaptığı i lerin b y kl   ndendir.

Petro’nun iktidarının ilk yılları Rusya’nın ekonomik açıdan en geri olduğu döneme rastlıyor. Bu durumu tersine çevirmek için Petro’nun yaptığı ilk i  geniş çaplı bir reform hareketi oldu. Kentlerin gelişmesini sağlamak için tüccar ve zanaat ılara kendi belediyelerini kurma olanağını sağladı, lonca sistemini geliştirdi, sanayinin gelişmesine çalıştı. Hatta bir süre biz-zat kendisi gidip Avrupa’daki çeşitli tersanelerde çalıştı, gemi yapım içini   rendi. Dış ticaret hacmini yedi kat arttırdı, top-rak mülkiyetini yeniden düzenledi ve serflerin sanayi içlerinde çalışmalarını sağladı. Slav alfabesini modernle tirdi. Eğitim sistemini laikle tirdi, Avrupa’ya çok sayıda   renci gönderdi, soylular dı ındakilere eğitim olanaklarını açtı. Rus Bilim ve Sa-nat Akademisi’ni kurdu. Batı dillerinde yayımlanan kitapları Rusça’ya çevirtti. Petersburg kentini kurdu.

Bizim daha çok 'erkek delisi' olarak tanıdığımız ve Baltacı ile ilişkisine erotik bir yön atfettiğimiz II. Yekaterina Alekseyevna dünyada 'Büyük Katerina' olarak bilinir. 14 yaşında I. Petro'nun torununa eş seçildi. Aslen Alman'dır. Onun döneminde Rus Sarayı, Versailles ile boy ölçüşecek hale geldi. I. Petro'nun başlattığı işi tamamladı ve ruhban sınıfının bütün nüfuzunu kırarak onları saraya bağlı memurlar haline getirdi. Rus kültürünü geliştirecek önemli adımlar attı. Sanat koleksiyonculuğunu teşvik etti ki, bugün onun Petersburg'daki kışlık sarayında kurulu bulunan Hermitage Müzesi'nin dünyanın en önemli sanat koleksiyonuna sahip olmasının temel nedeni budur. Petersburg'u yeniden imar ederken başka kentleri de ihmal etmedi. 100'e yakın yeni kent kurulmasını sağladı. Avrupa'nın en önemli düşün adamlarını çekecek bir saray çevresi oluşturdu. Voltaire ve Diderot'nun kişisel dostuydu. Edebiyatı özel olarak korudu ve Rus edebiyatının gelişmesini sağladı. Kendisinin de yazdığı edebiyat dergileri yayımladı, otobiyografisini yazdı.

Bugün dünya kültür mirasında bir Rus izinden söz edilebiliyorsa bunda en önemli pay bu iki 'deli'nindir... Büyük Rus bestecilerin, büyük Rus şair ve yazarlarının durduk yerde ortaya çıkmadığını unutmamak gerekir. Bu kültürel zenginlik Rus aydınları arasında, ileride Bolşevik ihtilali ile sonuçlanacak bir dizi felsefi gelişmenin de temeli oldu.

Bütün dünya bu özellikleri nedeniyle bu iki hükümdara 'büyük' unvanını layık görüyor. Geri kalmış bir köylü toplumdandan, sanatta, edebiyatta gelişmiş bir Avrupa toplumu yaratma başarısını gösterdiler.

Onlarla aynı dönemde bizde de 'Batılılaşma' girişimleri vardı. Ama ne Hermitage gibi bir müze kurabildik, ne Dostoyevski, Puşkin, Tolstoy gibi yazarlar, ne de Korsakof, Çaykovski gibi besteciler yetiştirmeyi başarabildik.

Bir an için kendi kendime sormadan edemiyorum. Acaba bunun sebebi onların 'deli', bizim 'akıllı' olmamız mı?

Yoksa ne vizyonumuz ne de aklımız yapılan işleri kavramaya yetmediği için onları 'deli' diye niteleyerek kendimize bir kaçış mı yaratık?

Bugün bile kavramakta zorluk çektiğimiz vizyonların sahiplerine 'deli' gözüyle bakıyor olmamızın izahı ne?

Deli kim, akıllı kim?

Kültür Şoku Geçiriyorum

İki gündür Amerika'dayım. Philadelphia'daki Cumhuriyeti Parti Kongresi'ni ya da Los Angeles'daki Demokrat Parti Kongresi'ni izlemek için buraya geldiğimi söylesem de inanmayacağınızı biliyorum. Zaten ben de bunun için gelmedim. Gerçek böyle olsaydı çok 'havalı' olurdu ama ne yapalım ki burada buruŐuk tiŐörtle sokaklarda dolaşan bir turistim sadece.

Yasemin'e göre iki gündür bir 'kültür şoku' içindeymiŐim. 12 yaşında ama bazen 'Bu ocuk eskiden büyük myd?' diye beni düŐüncelere sevk eden sözler ediyor.

Yasemin'in iddiasına göre 'kültür şoku'  değışik aŐamadan oluşuyor ve ben henüz bunun birinci aŐamasındaymıŐım. Yani etrafta gördüğüm her şeyi beğenme ve her şeyi sanki ilk kez görüyormuŐ gibi hayretler içinde kalma durumunda... Bana "Merak etme baba," diyor, "yakında geçecek. Sonra her şeyden, Amerikalılardan ve Amerikan adetlerinden nefret etme durumu olan ikinci aŐamaya geçeceksin."

Ne yanıt alacağımı bilememenin verdiğİ korkuyla üçüncü aşamanın nasıl olacağını soruyorum. "Kendinle barıŐma dönemi," diye yanıtlıyor. Yani o zaman bir Türk olduğumu kabul edecek, Amerika'da iyi şeylerin yanında kötü şeyler de bulunduğunu fark edecek ve 'biz niye böyle değİliz' diye sebepsiz yere üzülmekten de, 'Türk zekâsı bunu böyle zerdi' diye sebepsiz yere vnmekten de kurtulacakmıŐım.

Hangi aŐamalardan nasıl geçeceğimi elbette bilmiyorum. Ama buraya gelip de bir 'çok' yaşamamak mümkün değİl. Artık buna isteyen 'kültür şoku' desin, isteyen başka bir isim bulsun.

Ama önce hikâyemi dinleyin lütfen: Bethesda'daki Dave&Buster's alışveriş merkezinde bir oyuncakçı var. Dev bir mağaza. Mağazanın bir duvarını boydan boya kaplayan oyuncak kutularını görünce önce gözlerime inanamıyorum. Üzerinde 'Sin City' (Günah Şehri) yazılı kutuların içinde elektrikli sandalyeye oturtulmuş bir erkek bebek var. Oyuncanın adı 'Death Row Marv'. Kutuyu okuyunca bunun aynı isimli bir çizgi romandan üretilmiş oyuncak olduğunu anlıyorum. Kutunun üzerinde 'Original Shocker' yazısı seçiliyor. Pilli bir oyuncak bu. Düğmesine basınca sandalyenin üzerindeki kırmızı ışıklar yanıp sönüyor, sandalyeye bağlı bebek, tıpkı vücuduna elektrik verilmiş bir idam mahkûmu gibi geriliyor, çırpınıyor ve sonra hareketsiz kalıyor. Elektrikli sandalye ile idamın simülasyonu bu.

Kutuda 13 yaşın üzerindeki çocuklar için olduğu yazılı ama dükkânda gezinip 'oyuncağı test edenler' arasında beş yaşında çocuklar bile var. 29 dolar 95 cente satılan bir 'idam oyuncacağı'... Hangi baba, hangi anne çocuğuna alabilir? Satıcı oyuncanın çok 'cool' olduğunu söylüyor. Bence yetersiz bir tanımlama, 'cold' daha doğru olurdu diye düşünüyorum.

Çok ilgilendiğimi gören satıcı 'Night-Strike' Duke isimli bir başka oyuncacağı gösteriyor. Elinde makineli tüfek olan bir asker bu. Karşılıklı ateş ettiklerinde eğer tüfeğin ucundan çıkan ışın karşıdaki bebeği bulursa, vurulmuş bir insan gibi elbisesi kan içinde kalıyor.

Elimdeki kutuda elektrikli sandalyeye bağlı olarak çırpıp duran bebeğe bakarken bu oyuncaklarla büyüyen çocukların bir gün gelip 'cumhuriyetçi' ya da 'demokrat' olarak ABD Başkanı olabilecekleri gözümün önüne geliyor. Farkına varmadan tezgâhın tahtasına işaret parmağımı kıvrıp üç kere vuruyorum. Mavi gözlü, çok çok iri göğüslü satıcı kız hemen gülümüyor: May I help you?

"Bana kimse yardım edemez, ben kültür şoku geçiriyorum," demek istiyorum ama sadece pis pis sırtımayı başarabiliyorum.

Güneşin Oğlu, Bir Çoban mıydı?

Akımlı Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile bozduğumu düşünen çok sayıda okuyucum olduğuna eminim. Ama şimdi anlatacağım konunun Cumhurbaşkanımız ile ilgisi aslında hiç yok. Sadece bir 'hemşerilik' ilişkisi ve bildiğimiz 'çobanlık' öyküsünden kaynaklanan 'mesleki' bir bağ kurulabilir. Hepsi o kadar...

Cumhurbaşkanımızın memleketi Isparta'nın yerel bir yemeği var: Erkeç kebabı. Aslında bildiğimiz öteki kebablardan pek farklı bir şey de değil. Et, kömür ateşinde pişiriliyor ve yeniliyor. Farklılık etinin hazırlanışından kaynaklanıyor ki bu da neresinden bakarsanız bakın tam üç yıllık bir süreç ve ciddi bir 'çoban' emeği de gerektiriyor.

Erkeç kebabı pişirmek için önce yeni doğmuş bir oğlak bulmanız gerek. Bu oğlak bir yaşına gelene kadar çayır çimeninde, çobanların çaldığı kaval eşliğinde öteki oğlaklar gibi besleniyor. Bir yaşına gelince 'işlemler' de başlıyor ve oğlağımız 'buruluyor'. Yani hadım ediliyor. (Tıpkı kastrati korolarındaki çocuklar gibi.) Bundan sonra oğlağımız iki yıl daha besleniyor. Hadım edildiği için kadın dırdırı, kız peşinde koşmak, aşk acısı çekmek gibi sorunlar yaşamıyor ve bence esasen sadece bu nedenle de eti daha lezzetli oluyor, daha az yağ tutuyor, sinirsiz oluyor vs. Üç yaşına gelmiş hadım erkek keçiye Isparta'da 'erkeç' adı veriliyor ve bu gerçekten mükemmel bir yöresel ye-

meğe de kaynaklık ediyor. Yolunuz Isparta'ya düşerse denemenizi öneririm. Özellikle ağustos, eylül ve ekim aylarında...

Bu şimdi durduk yerde nereden aklıma geldi? Dün öğlen Hasan Bülent Kahraman, Mehmet Kök ve İsmet Berkan ile birlikte bir 'çalışma yemeği' yedik. Cumhurbaşkanlarımız İstanbul'a tatile geldiğinde bu 'yaz dönemi çalışmaları için İstanbul'a geldi' oluyor da, bizim öğlen yemeğimiz neden bir çalışma yemeği olarak değerlendirilmesin?

Hasan Bülent, Radikal'deki köşe yazılarından da takip edebildiğiniz gibi en olmadık zamanlarda en olmadık şeyleri hatırlıyor. Boğaz'ı seyrederken de aklına Japonya'nın 'tanzimat'ı diye niteleyebileceğimiz Meiji Restorasyonu geldi. (Ne alâkâ ama?) Ve Mehmet Akif'in Japonlar üzerine yazdığı bir şiirden parçalar okudu. Aklımda kaldığı kadarıyla şiirinin bir yerinde şöyle diyor, Mehmet Akif Ersoy:

"Müslüman olmaları için sadece tevhid eksik, ahde vefa, sadakat, namus onlarda..."

O anda aklıma Tokyo'da Ginza'ya açılan sokaklardan birindeki bir lokantada yediğim Kobe Danası geldi.

Kobe Danası da bizim 'erkeç'ler gibi yetiştiriliyor. Önce hadım ediliyor, sonra hiç kıpırdatılmadan, masajlar yapılarak bira mayasıyla besleniyor. Etinin renginin uçuk pembeliğini, yumuşaklığını ve lezzetini ne yazık ki anlatmama imkân yok.

Acaba bu Akif'in sözünü ettiği 'geleneksel' Türk-Japon benzerliği için bir ipucu olabilir mi? Bir gariban oğlağı bir yaşına kadar besledikten sonra hadım ederek iki yıl daha besleyip yemeyi ilk kim akıl etti? Bu nasıl bir insan? Aynı insanın Japonya'da bir 'ikizi' var ve on bin kilometre uzakta o da aynı işlemleri bir gariban danaya uyguluyor... Bir gece arka sokaklardan birinde onunla karşılaşsanız ne hissedersiniz? İçinizdeki kaçıp kurtulma isteğini nasıl yenersiniz? Kaçmazsanız başınıza neler gelebilir? Panter Emel o yıllarda yaşasaydı, insanlık tarihi bu lezzetlerin farkına varabilir miydi?

Acaba Japonya'da Güneşin Oğlu'nun ömür boyu iktidar-

da kalması ile bizim Ispartalı'nın ömür boyu iktidarda kalma isteği aynı toplumsal iklimden mi besleniyor?

İşte size bir sürü soru... Bu güzel cumartesi gününü bunlara yanıt arayarak geçirmek istiyorsanız, o da sizin bileceğiniz bir iş...

Aşk, Saçmalıkları Bile Affettirir

Bir erkeğin bir şehri sevmesi için o şehirde çok sevdiği bir kadının yaşaması gerektiğini söyleyen bir arkadaşımдан bahsetmiştim.

Radikal okuyucusu Çiğdem Toker bu sözün aslını bana yollamak inceliğini gösterdi.

Savaş sonrası İngiliz edebiyatının en özgün isimlerinden birisi olarak kabul edilen Lawrence Durrell, kendisine büyük ün kazandıran 'İskenderiye Dörtlüsü' romanının 'Justine' başlığını taşıyan birinci cildinde şöyle diyormuş:

"Bir kent, içinde sevdiğiniz biri yaşıyorsa bir evrendir."

Toker'in e-postası bana ulaştığında nedense Tiran aklıma geldi. Arnavutluk'un başkenti Tiran...

Kosovalı mültecilerin yerleştirildiği kampları görmek için Arnavutluk'a gittiğimden beri bu kentten ve bir zamanlar kendisinin haberi bile olmadan Türk sol hareketinde önemli bir yer kazanan Enver Hoca'dan söz etmek istiyordum.

Serbest çağrışım bu olmalı ki Durrell'in sözü bana Tiran'ı yazma fırsatı verdi. Tiran aslına bakarsanız 'romantik' bir kent olmak için her şeye sahip. Kenti çevreleyen sarp dağlar, yemyeşil düzlükler, kentin ortasından geçen İshem Irmağı... Ama bu görüntüyü bozan 'sosyalist gerçekçi' mimarının iğrenç örneklerini de unutmamak gerek.

Tiran ve Arnavutluk üzerinde uzun sayılabilecek helikopter yolculukları yaptım. Tabiatın olağanüstü güzelliğini görmemi engelleyen bir tek şey vardı: Koruganlar... Ya da Hitler Almancasıyla 'bunkerler' mi demeliydim?

Arnavutluk'ta dört milyon kişi yaşıyor. Her türlü ölçeğe göre son derece küçük olan bu ülkede tam 730 bin korugan bulunuyor.

Enver Hoca'nın 'sosyalist halk cumhuriyetini' korumak için yapılmış 730 bin korugan!

Enver Hoca'nın düşüncesine göre tüm dünyanın gözü Arnavutluk'taki sosyalist rejimi yıkmaktaydı. Onun için Kültür Devrimi sırasında yarı askeri sivil güçler neredeyse tüm topluma yaygınlaştırılmıştı. Bu savunma stratejisine göre Arnavutluk gerektiğinde ev ev savunulacak şekilde donatılmalıydı. Ve öyle de oldu.

Helikopterle uçarken istisnasız her evin bahçesinde bir korugan yavrusu gördük. İrice köylerin etrafı da ayrıca daha büyük koruganlarla çevrilmişti. Tiran'ın etrafı ise 'dev' koruganlar ile doluydu.

Bir paranoyağın bütün bir toplumun hayatını nasıl değiştirebileceğinin insanın içini ürküten görüntüleri idi bunlar.

İnsanlar bir lokma ekmek için açlıktan sürünürken milyonlarca doları beton ve demire dönüştürüp, evlerin bahçelerine dökmekten başka bir şey değildi yapılan. Biz Arnavutluk'u korumak için yapılan o 730 bin koruganın üzerinde uçarken, NATO uçakları ve güdümlü füzeler binlerce kilometre öteden gelip Tiran'a bir taş atımı mesafedeki Sırbistan'ı bombalıyordu. Enver Hoca'nın kültür devrimini yaşayan Arnavutların ne düşündüklerini, kendilerini nasıl hissettiklerini gerçekten çok merak ettim.

Sonra aklıma 1980 öncesinin Enver Hocacıları geldi. Aca ba o günlerde bir orijinallik olsun diye mi seçmişlerdi Enver Hoca'yı, yoksa gerçekten böyle büyük bir paranoyağın şahsında gerçek bir düşünür mü bulmuşlardı? Bunu da çok merak ettim.

Durrell'in sözünü iznini almadan şöyle değiştirmek istiyorum: İçinde sevdiğin biri yaşamıyorsa, evren, Tiran'daki koruganlar kadar acınılası ve saçmasapandır!

Bir Kızım Var, Stankovec'de Üşüyor!

Küçük kızın mavi gözleri vardı. Koyu mavi, iri, delici gözler, ince uzun yüzünün etrafından omuzlarına dökülen, kirden birbirine yapışmış siyah saçlarla çevrelenmişti. O kadar narindi ki kucağınıza almaya korkardınız. Yaşı beş, bilemediniz altı olmalıydı.

Üzerinde kumaşı yıpranmış, neredeyse yırtılacak gibi çiçekli bir pijama vardı. Uzun kollu pijamanın üzerinde de kısa kollu, kirden artık grileşmiş ama eskiden beyaz olan bir fanila... Belli ki sahip olduğu bütün giysi bundan ibaretti. O kadar üşümüştü ki elleri buz gibiydi. Ama üşüdüğünün farkında olacak ne bir kimsesi vardı, ne de bunun farkına varan birisi olsa üzerie giydirebileceği bir hırkası.

Çıplak küçük ayaklarında çorap yoktu. Ayağına bir hayli büyük gelen bir erkek çocuk ayakkabısı giymişti. Siyah, çamurlu bir ayakkabı. Ayakkabı ayağına büyük olduğu için ayağının içine etraftaki balçık çamurun girmesini de önleyemiyordu.

Sırtını yasladığı duvar büyüklü küçüklü kâğıt parçalarıyla doluydu. Yakınlarını arayan insanların bıraktığı notlar yazılıydı bu kâğıt parçalarında. Çocuğunu arayan anneler, dayısını arayan yeğenler, tutunabilecekleri bir yakın akraba arayan yalnız, çaresiz insanların notları...

Kimin cevap vereceği bilinmeyen, hatta bir rüzgâr çıktığında uçup çamurların arasında kaybolup gidecek notlar... Bir umut çiçeği gibi açmışlardı duvarda...

Ona Makedonya'nın Stankovec köyü yakınlarında kurulmuş 'mülteci' kampında rastladım.

Saçını okşadım. İnce küçük çenesinin titrediğini hissettim. Anlayamayacağını bildiğim halde Türkçe bir-iki söz mırıldandım. İyice sokuldu bana. Aç olan sadece karnı değildi, bir yabancıнын gösterdiği sevgiye bile açtı.

Ona sarılıp ağlamak istedim ama duygularım sabahtan beri gezdiğimiz mülteci kamplarında gördüklerimden sonra o kadar donmuştu ki bunu başaramadım. Sarılmaya, göğsüme yaslayıp hâlâ süt koktuğuna emin olduğum ensesini koklamaya bile cesaret edemedim.

Helikopterin kalkmak üzere olduğu söylendiğinde birbirimizden ayrıldık. El salladım... Gözleri 'gitme,' der gibiydi, 'gitme yanımda kal, koru beni...'

Şu anda Makedonya ve Arnavutluk'taki kamplarda o küçük kız gibi daha on binlerce çocuk var.

Ne onları soğuktan koruyabilecek giysilere, ne de çocuk olduklarını hatırlamalarını sağlayacak herhangi bir şeye sahipler.

Gece eve döndüğümde Yasemin sıcak yatağında pamuk gibi uyuyordu. Ona sarıldım küçük kızın yerine... O kamplardaki çocuklar da bir zamanlar böyle sıcak yataklarında uyuyabiliyorlardı. Hepsinin babası vardı, annesi vardı. Onlar için endişelenen, onlar için çalıştığını düşünen, onlar için her şeylerini feda etmeye hazır yakınları vardı...

Kader onlara öyle bir oyun hazırlamış, öyle bir tokat atmıştı ki... Dün gecedен beri rüyalarımda 'beni de al yanına' diye bakan bir çift mavi göz var artık... Adını bilmiyorum... Yaşını bilmiyorum... Bildiğim tek şey artık bir kızım daha olduğu... Bir daha hiçbir zaman ona ulaşamasam da, yanaklarını okşayıp, öpüp koklayamasam da bir kızım daha var.

Onlar hepimizin çocukları. Açlar, üşüyorlar, çaresizler...

Ama galiba asıl çaresiz olanlar onlar değil, bizleriz. Bu insanlık utancına tanık olduğumuz halde elinden hiçbir şey gelmeyen bizler...

Biz
BİZE
BENZERİZ

Yerli Mallar Haftası

Okuldan çıkıp çantaları eve atınca Nedim ile buluştuk. Öğleden sonra Nedim'in ağabeyinin bisikletiyle, Ferrokrom fabrikasına gitmeye karar vermiştik.

Amacımız, Ferrokrom fabrikasının atık kömürleri arasında "hazine" aramaktı.

Hazine dediğimiz şey, yanmış kömür artıklarının arasına karışmış krom parçalarıydı.

Nasıl oluyorsa oluyor, fabrikanın dev kazanında sıvılaştıran kromdan sıçrayan maden parçacıkları donduklarında gümüşî renkte parıltılar saçan, acayip şekilli taşlara dönüşüyordu.

O yıllarda Antalya'da çocuklar arasındaki en değerli oyuncaklardan biriydi bu maden parçaları.

Değerleri onları elde etmenin güçlüklerinden kaynaklanıyordu. Bir kere anne-babaların, o zamanlar şehir dışında olan ferrokrom fabrikasına gidildiğini duymamaları gerekiyordu.

Ayrıca, bisikletle fabrikaya kadar ulaştıktan sonra, fabrikanın yanmış atıklarının atıldığı yere varmak için devedikenleri ve keskin kayalarla dolu bir arazi parçasını yürüyerek geçmek zorundaydınız.

Ama bütün bu zahmetler en büyük ödülünü elde parıltılı bir krom parçası ile okula giderken alıyordu.

O yıllarda Antalya'da yerli malı denilince akla gelen iki şeyden birisiydi krom.

Diğeri ise pamuklu dokuma fabrikasının popliniydi. Biz çocuklar fabrikada üretilmesine rağmen bunun neden yerli malı sayılmadığını da bir türlü anlayamazdık.

Yerli mallar haftası başladığında okuldaki sıralarımızın üzerinde bir hafta boyunca sergilediğimiz “yerli malları”nın içinde baş köşeyi işte o krom parçaları alırdı.

Sümerbank’ın anahtara benzeyen amblemini taşıyan kumbaralar, İş Bankası’nın arkasında kâğıt para atılması için yuvarlak bir deliği de olan metal kumbaraları, değer olarak hep kromdan sonra gelirlerdi.

O zamanlar hepimiz ceplerimizde beyaz pamuklu mendiller taşırdık.

Sıraların üzerine bu kar beyazı mendilleri serer, yerli malı olarak evden getirdiğimiz her şeyi bu beyaz serginin üzerine yerleştirirdik.

Mandalina, portakal gibi turunçgiller, Korkuteli elması, ismi üzerinde bir türlü fikir birliğine varamadığımız muşmulalar, iğdeler, kuru üzümler, keçi boynuzları bu sergideki yerlerini alırlardı.

Hâlâ öyle mi bilmiyorum. Antalya’da “Yenidünya”ya muşmula dendiği için, gerçek muşmulanın da doğal olarak başka başka isimleri vardı. Kimisi “döngel”, kimisi “beşbiyık” derdi. Bizim gibi büyük şehir görenler ise gerçek muşmulanın neden başka isimlerle adlandırıldığını bir türlü anlayamazdı.

“Yerli Mallar Haftası”nın en önemli etkinliği ise kartondan kendi kendimize yaptığımız kumbaralar olurdu.

Ben daha çok saat şeklinde kumbaralar yapardım. Ama çocukların favorisi Yapı Kredi kumbaralarına benzeyen, ev şeklindeki kumbaralardan yapmaktı.

Öğretmenimiz en iyi malın Türk’ün alın teri ve göz nuruyla ürettiği mallar olduğunu anlatırdı.

“Yerli malı yurdun malı, her Türk onu kullanmalı” tekerlemesi kocaman altın rengi yaldızlı kâğıtlara yazılır, okulun camlarına asılırdı.

O günlerde dayımın Amerika’dan getirdiği, fermuarının ucundan sarı bir kalemtraşın sallandığı, üzerine dünya haritası basılmış çantamızı okula götürmeye utanırdık.

Zannederdik ki dayımın hediyesiyle vatana ihanet ediyorduk.

Ama hafta bitince bizim de utanmamız biterdi.

Neredeyse 25 yıl var ki ağzıma iğde koymadım.

Ne zaman yaz akşamlarında meltem esintisiyle burnuma iğde ağaçlarından yayılan o nefis koku gelse çocukluğumun o toprak sokaklı Antalya'sını hatırlarım.

Karabiber ağaçlarının kesilmediği, okaliptusların dev apartmanlarla yer değiştirmedeği, şehir içindeki narenciye bahçelerinin göz alabildiğine uzanan bir deniz gibi olduğu Antalya gelir gözümün önüne.

Kepez tepesini boydan boya saran keçi boynuzu ağaçlarında “olgunlaşmış” keçi boynuzu arayıp, kemire kemire yediğimiz anların tadını bir daha yaşayabilmek mümkün mü?

Geçenlerde Fanatik gazetesini kutlamak için gönderilen çiçek sepetlerinden birinde yeniden karşılaştım keçi boynuzu ile.

Çiçekçi, garip kuru çiçeklerin arasına bir avuç da keçi boynuzu sıkıştırmıştı.

Çocukluğumun o güzel günlerini artık geriye getirmenin imkânı yok.

İmkânı olsa da gereği yok.

Artık “Yerli Malı Haftası” bizim bildiğimiz gibi kutlanmıyor.

Bu eski güzel günleri aklıma getiren şey Anadolu Ajansı'nın dün geçtiği bir haberdirdi.

Bizim yerli mallar haftasının adı artık “Tutum, Yatırım ve Türk Malları Haftası” olmuştu.

Habere göre, Milli Eğitim Bakanlığı okullarda yapılması istenen etkinlikleri belirlemişti.

Bunlardan birisi de şuydu:

“Avrupa Ortak Pazarı, Gümrük Birliği ve bunun ülkemize sağladığı yararlar anlatılacak.”

Sizi Gidi Röntgenciler Sizi...

Çarşamba akşamı evlerinde televizyon seyreden yüz kişiden 42'si "Söz Fato'da"yı izledi. Evlerinin sıcak rahatlığı içinde, başka insanların çok özel anlarını röntgenlemenin zevkini yaşadı.

İlk bakışta yapılan işin habercilik olduğunu söylemek mümkün gibi görünüyor. Bir doktor, kadın hastalarının zayıf anlarından yararlanarak onları cinsel açıdan taciz ediyor. Dolayısıyla bunun açığa çıkarılması kamu menfaatinin bir gereği.

Bunu yapabilmek için önce haberin doğruluğundan emin olmak gerek. Bunun da çeşitli yolları var: Daha önce tacize uğrayanların ifadeleri, bu konuyla ilgili olarak doktorun kendisiyle yapılan konuşma ve hatta örneğimizde olduğu gibi mümkünse bir gizli kamera tespiti.

"Araştırmacı Gazetecilik"ın yeni 'guru'su Fatmak Girik de bunları yapmış, haberin doğruluğundan emin olmuş ve haberi yayımlamış.

Burada sormamız gereken şey şu: Bu haberi verirken, bir seks filmini andıran gizli kamera çekimlerini de yayımlamak ne kadar gerekli? Bunları yayımlamasak haberimiz eksik mi kalacak? Televizyona çıkıp "bu iddiaları gizli kamera çekimi ile de tespit ettik ve haberin doğruluğundan emin olduk" demek yeterli olmayacak mıydı?

Bana öyle geliyor ki gizli kamera çekimleri, haberin doğruluğuna bir kanıt oluştursun diye değil, rating sağlasın diye yapılmış. Necip Türk milletinin bu sahneleri röntgenlemekten

zevk alacağı hesaplandığı için pornografik görüntüler ekrana getirilmiş, banttan tam metin deşifre edilerek gazetelere aktarılmış.

Daha sonra ortaya çıkan tanıklardan anlaşıldığı kadarıyla 'delil toplama' işinde de biraz belden aşağı çalışılmış.

Açık saçık giysiler giymiş bir genç kız birkaç kez doktoru ziyarete gittikten sonra bu görüntüler tespit edilebilmiş. Amerikan filmlerinden hatırlayacaksınız. Bizde de CMUK, tıpkı Amerika'da olduğu gibi yasa dışı yollarla toplanan delilleri yok sayıyor. Böyle 'kural dışı' yöntemlerle elde edilmiş bir gizli kamera çekimini, bir insanı suçlamak için kullanmak ne kadar doğru?

Aklımın almakta zorlandığı bir husus da olayı Fatma Girik'e ilk kez ihbar eden ve doktorun faaliyetlerinin açığa çıkarılması sürecini başlatan genç bir adamın sözleri.

Genç adam, eski bir manken olan nişanlısının doktor tarafından taciz edildiğini öğrendikten sonra ne yapmış dersiniz? Cevabı Hürriyet'teki konuşmasından aktarıyorum: Nişanlısını bekâret kontrolüne göndermiş!

Nişanlısı bunu nasıl içine sindirmiş, eline 'bâkiredir' yazılı raporu alan genç adam bu kâğıdı ne yapmış; bunları ne yazık ki bilemiyorum.

Bu arada doktorun karısını da ihmal etmemek gerek. Doktorun kendisi de bir hekim olan eşi, kocasını savunurken onun sağlıklı ve yakışıklı bir erkek olduğunu, tahrik edildiği için böyle davranmak zorunda kaldığını, sonuna kadar kocasının arkasında duracağını ifade ediyor.

Benzerlerine her zina baskınından sonra rastladığımız kadın davranışlarından birisini sergiliyor: Kocasını savunmak, rakip kadını aşağılamak ve bütün suçu ona yüklemek!

Bu 'küçük kadın davranışı'nın sebebinin kadının toplumu-muzdaki yerinden kaynaklandığını düşünüyorum. Başarıyı okumakta, çalışmakta değil, iyi bir evlilik yapmakta gören anlayışın bir uzantısını görüyorum. Kadının toplumdaki yerinin

kendi bağımsız seçimlerine göre değil, kocasının ve evliliğinin başarısına göre belirleniyor olması bunu yaratıyor. Bu yüzden en cahilinden en okumuşuna kadar Türk kadınlarının büyük bölümü, normal Batılı bir kadının o saat kapıyı vurup gideceği eylemlerle karşılaştıklarında susmayı, kocalarını savunmayı, rakibelerini aşağılamayı seçiyorlar. Hayattaki tek başarıları olan 'evliliklerini' korumayı kendi onurlarının önüne koyuyorlar.

Fatma Girik'i gazetecilik açısından ne kadar eleştirsem de, Türk toplumunun 1997 yılının mart ayındaki fotoğrafını çekmemize bir fırsat verdiği için kutluyorum.

Amerikan Filmi Gibi Memleket

Geçen gün Cine 5'te bir film seyrediyordum. Sıradan bir polisiye... Adını bile şimdi hatırlamıyorum. Size söz etmek isteğim şey bu filmdeki bir sahne ile ilgili.

Filmin kahramanları bir karavana dönüştürülmüş otobüsle otoyolda bir boks karşılaşmasına yetişmeye çalışıyorlar. Ama trafik tıkalı. Son çıkışı da geçtikleri için maçı kaçırmak üzereler.

Derken otobüsü kullanan adam ancak "Amerikan filmlerinde rastlanabilecek" bir "çılgınlık" yapıyor: Yan şeritteki diğer araçların önünü keserek arıza şeridine geçiyor. Arıza şeridine girdikten sonra geri vitese takıp, ilk çıkışa kadar otobüsü geri geri götürüyor. Otobüsteki diğer yolcular telaş içinde. Arkadaşlarının ne yaptığını anlamakta son derece zorlanıyorlar. Onu bu "çılgınlıktan" vazgeçirmek için dil döküyor, bağırıp çağırıyorlar.

Ama şoför dinlemiyor ve geri geri giderek otoyoldan çıkıp, şehir trafiğine girmenin yollarını arıyor.

Amerika'da bir filme gerilim katmak için yapılan bu "çılgınlığın" benzerlerini her gün yaşayan İstanbullular için ne kadar sıradan bir sahne değil mi?

İstanbul'da arıza şeridini bu tür amaçlar için kullanmaya artık enayi diyorlar. Trafikte korna çalarak bu tür girişimleri önlemeye çalışanlar ise dayak yemekten canlarını zor kurtarıyorlar.

Bugün gazetemizde okuyacağınız haberlerden biri de bana “Ucuz Roman” (Pulp Fiction) filmini hatırlattı. Şiddeti insan hayatının doğal bir parçasıymışçasına ele alan bu filmi çekenleri bile yerlerinden zıplatacak bir haber.

Gölcük’te bir lokantaya giden iki kafadar servisi beğenmeyince lokantanın sahibiyle tartışmaya girişmiş. Tartışma ilerleyince iki taraf silahlarına sarılmış. Sonuç 3 ölü, bir ağır yaralı.

Bir “manyakça şiddet” haberi de Ankara’dan var.

Ankara Esat’ta bir kamyonet şoförü karşıdan karşıya geçmek isteyen üç yayayı selektör yaparak uyarmış. Trafikte hepimizin, her gün düşünmeden yapıvereceği bir hareket. Türkiye’de araba kullananlar için “geçmeye kalkma, belki duramam, dikkat et” demenin bir yolu.

Üç arkadaş bu ışık yakma işine çok sinirlenmişler. Kendilerini yolun ortasına atıp kamyoneti zorla durdurmuşlar. Zavalı şoförü indirip iyice dövmüşler. Görgü tanıklarının anlattıklarına göre bu da onları rahatlatmamış. Bıçaklarını çekip yerdeki adamı öldürüvermişler.

Bursa’da da bir genç kendisini “ayakkabılarımı giyme” diye uyaran babasını bıçakla öldürmüştü. Bir başkası kendisine harçlık vermeyen babasının başını taşla ezmişti.

Acaba diyorum, Türkiye’de Amerikan sineması ayarında bir sinemamızın olmamasının sebebi, bizlerin hayatlarının zaten “film” olması mı?

Tarantino, Abdullah Çatlı gibilerin kahraman ilan edildiği, sudan sebeplerle insanların bıçakla öldürülüverdiği bir ülkede, Türkiye’de yaşasaydı, “Pulp Fiction”ı bir film olarak tasarlayıp çekmeyi akıl edebilir miydi?

Son Komünist Türk Devleti

Orta okuldayken, sol görüşlere meylettigimi gören dedem, beni kötülüklerden korumak için komünist ülkelerden ilginç hikâyeler anlatırdı.

Bunlardan bir tanesi meşhur kasket hikâyesiydi. Hani eve geç gelen adam vestiyerde bir kasket görürse, eve girmeden geri dönüyordu ya, işte o hikâye!

İtiraf etmeliyim ki, bu hikâye dedemin istediği etkiyi pek yaratmazdı. Büyük bir ihtimalle, ergenliğin verdiği heyecanla, kasketi asan adamın kendimiz olacağını varsayıyorduk.

Dedemin ikinci öyküsü komünist ülkelerdeki trafikle ilgiliydi. Dedemin anlattığına göre komünist ülkelerde devlet ve parti ileri gelenleri için ayrı, halk için ayrı yollar vardı.

Halk, devlet adamları için ayrılan yolları kullanamaz, o yollar bomboş tutulurdu. O yollardan yalnızca Kruşçef, Çavuşevsku gibiler geçebelirlerdi.

Dedeme göre insanlar arasında böyle bir ayırım yapılıyor olması, komünizmden nefret etmek için yeterliydi.

Son yıllarda dedemi sık sık rahmetle anıyorum. 12 Eylül'den beri dedemin komünist ülkelere özgü sandığı şeyle sık sık karşılaşır olduk.

Gün geçmiyor ki, devlet büyüklerimizden birisi istediği yere rahatça gitsin diye trafik kesilmesin.

En son olarak Başbakan Tansu Çiller ve Eşi Özer Çiller Beyefendi'nin, Sezen Aksu'nun Rumeli Hisarı'ndaki konseri teşrifleri vesilesiyle eski hikâyeler kulağımda bir kez daha çınladı.

İstanbul'u bilenler bilir. Bilmeyenler için de ben anlata-yım.

Çırağan'dan çıkıp Hisar'a varmak için sırasıyla Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Akıntıburnu, Bebek ve Aşiyân'dan geçersiniz.

Yaz aylarında İstanbul'un yarısı serinlemek için Boğaz'a akın ettiği için bu güzergâhı kullanır.

Trafik, siz ekstradan hiçbir şey yapmasanız bile zaten tıkalıdır, adım adım ilerler.

Başbakan Çiller geçecek diye işte bu yol olduğu gibi trafiğe kapatılmış. Bu yolun trafiğe kapatılması, Etiler'den Kuruçeşme, Arnavutköy ve Bebek'e inen yan yollarla, Ortaköy'e Ulus'tan inen yolun ve Dereboyu Caddesi'nin de trafiğe kapatılması anlamına geliyor. Üstelik bu işlem hem gidişte, gece yarısı da dönüşte iki kere tekrarlanmış.

Direksiyon başında Beşiktaş Ortaköy arasını 1,5 saatte alanların ettiği küfürlerin kime gittiğini bilemiyorum. Umarım doğru adresi bulmuşlardır.

Benim anlamadığım bizim devlet büyüklerimizin neden bizlerden korktukları.

20 yıllık gazetecilik hayatımda görmediğim yer kalmadı. Birçok resmi geziye katıldım. Demokrasiyle yönetilen hiçbir ülkede böyle bir olay görmedim.

Dışardan izleyen bir göz, bütün Türkleri, kendi devlet adamlarını öldürmeye azmetmiş bir suikastçi gibi görebilir.

Çünkü devlet adamlarımızı korumakla görevli şaşkınların ilk işi yol kesmek, etraftaki vatandaşları itip-kakmak.

Buradan iki sonuç çıkıyor. Ya biz Türkler devlet adamı kanına susamış insanlarız, ya da koruma polisleri işlerini nasıl yapmaları gerektiğini bilmiyorlar.

Bugüne kadar suikaste kurban giden bir devlet büyüğümüz olmadığına, öldürülen devlet büyüklerinin hepsi resmi cinayetlere kurban gittiğine göre geriye tek şey kalıyor: Koruma işini yapanlar beceriksiz.

Eğer bunlar hakikaten beceriksizlikleriyle insanlara bu çileleleri çektiriyorlarsa defolup gitsinler.

Yerlerine üç kuruş fazla para verip Amerika'dan koruma getirelim, olup bitsin!

Yıllar önce italyanların Achille Lauro isimli gemisi Filistinli korsanlar tarafından kaçırılmıştı. O günlerde Roma'daydım.

İtalya, yıllar sonra kendisini vuran bu terörle şaşkın haldeydi.

Bir gün Montecitorio'ya açılan arka sokaklardan birinde elinde piposuyla yürüyen, vitrinlere bakan, gelip geçenle selamlaşan bir yaşlı adam gördüm.

Adam İtalyan Cumhurbaşkanı Pertini'den başkası değildi. Etrafında koruma polisi görünmüyordu. Belki de uzaktan çaktırmadan izliyorlardı, ama kimse etraftaki insanları rahatsız etmiyordu.

Pertini o tarihten 5-6 yıl sonra öldü. Öldüğünde tüm İtalya arkasından ağladı. Mütevazı kişiliği ve her İtalyan'ın dostu olmasıydı gözyaşlarının temel sebebi.

Halkına kendini yakın hissettiği için de öldürülme korkusu yaşamadan, sokaklarda rahatça dolaşmış, maçlara gidebilmişti.

Şimdi, bir tüm İtalya'yı ağlatan Pertini'yi, bir de tüm İstanbulluların anasını ağlatan Tansu Çiller'i ve devlet büyüklerimizi düşünüyorum.

Hangisinin daha saygıdeğer olduğunu bulmakta da inanın hiç tereddüt etmiyorum.

‘Gettii, Getttiii’ Haberciliği

Televizyonda film seyrederken kızımın odasından gelen çığlıklarla irkildim. Dokuz yaşındaki kızım ve aynı yaştaki arkadaşları böğürttü ve inlemelerle de desteklenen anlaşılmaz şeyler söyleyerek bağıryorlardı.

Telaş içinde odasına koştum. Gördüğüm manzara şuydu: Kızım ve arkadaşları dizlerinin üzerinde yere çökmüşler, bir yandan başlarını sağa ve sola sallarlarken bir yandan da elleriyle dizlerini ve göğüslerini döverek “getttiii... getttiii...” diye çığlıklar atıyorlardı.

Soğukkanlı görünmeye çalışarak niye bağırıştıklarını sordum. Bana “Televizyonculuk oynuyoruz” diye cevap verdiler.

Meğerse o sırada ‘haberlere’ geçmişler. Televizyon haberlerinde en çok gördükleri sahne bu olduğu için de onu canlandırıyorlarmış.

Yine geçenlerde akşam saatlerinde telefonla aradığım bir arkadaşımın sesindeki gerilimi hissedince başına kötü bir şey gelip gelmediğini sordum. Arkadaşım “Hayır,” dedi, “Televizyonda haberleri seyrediyordum, herhalde ondandır.”

Anlattığım bu gerçek öykülere bakarak, şimdi televizyondaki şiddet görüntüleri ve çocuk eğitimi ile ilgili bir yazı yazmaya çalıştığımı zannetmenizi istemem.

Bunu, çocuk eğitimi konusunda benden daha bilgili birçok yazar yıllardır zaten yapıyor.

Televizyon haberlerinde her geçen gün daha fazla şiddet ve kan görüldüğüne sanıyorum sizler de dikkat etmişsinizdir.

Hatta Reha Muhtar'ın ünlü "Acı var mı, kan var mı?" sorusunun arkadaşlar arasında bir tür şaka haline geldiğinin de farkındasınızdır.

Televizyon haberlerini hazırlayan meslektaşlarımın birçoğunu yakından tanıyorum.

Hepsinin kendi özel hayatlarında şiddete karşı olduklarını biliyorum. Hazırladıkları haber bültenlerini, sadece rating kaygısıyla şiddet ve acının bir karışımı haline getirmeyeceklerinden de eminim.

Türk toplumunun tarihin bu döneminde bir tür 'çılgınlık nöbetine' yakalandığını, bunun da ister istemez her şeyle birlikte televizyon haberlerini de etkilediğini düşünüyorum.

Gün boyunca yarattığımız toplumsal şiddet ortamının keyfini, akşam olunca televizyon karşısına oturup çıkartıymuşuz gibi geliyor bana.

Ayrıca, "Türkiye'de iyi şeyler de oluyor, onları niye göstermiyorsunuz," yaklaşımının sığlığının da farkındayım.

Ama yine de televizyon haberciliğinin gücünü ve etkisini bizlerden çok daha iyi bilmek durumunda olan habercilerin yapabilecekleri bazı şeyler olduğunu da düşünüyorum.

Acı ve kan bu kadar öne çıkarılmadan da olayları aktarabilmenin mümkün olduğuna inanıyorum.

Rating ölçen aletler ne kadar aksini iddia etseler de bizler gibi bazı Türklerin de, yüzyıllar önce arenada aslanlara atılan kölelerin acılarını seyretmekten zevk alan insanlar gibi olmadıklarına inanmak istiyorum.

Küçük Amerika, Büyük Amerika

Türkiye'yi 'Küçük Amerika' yapma hayalleri suya düşeli çok oluyor ama sonunda Büyük Amerika'yı geçtiğimiz bir icraat yapmayı da başardık.

Amerika'yı hangi konuda geçtiğimizi merak ediyorsanız sıkı durun: Bizler Türkiye'de 'prime time'da saatte 44,5 (yazıyla: kırkdörtbuçuk) şiddet görüntüsü izlerken, Amerikalılar aynı süre içinde 5 (yazıyla: beş) şiddet görüntüsü izleyebiliyorlar.

Bunun ne demek olduğunu daha iyi anlayabilmek için 'prime time'ın ne olduğuna bakmak gerek.

'Prime time', bir televizyonculuk terimi. Televizyon izleyicilerinin çok büyük bölümünün ekran başında olduğu akşamın geç saatleri ile gecenin ilk saatlerini ifade ediyor. Bizde 'prime time' denilince genellikle haberler ile haberlerden sonraki ilk program anlaşılıyor.

Prof. Dr. Zuhâl Baltaş ile Prof. Dr. Acar Baltaş'ın, Reklamverenler Derneği adına yürüttükleri bir araştırma bu çarpıcı gerçeğin ortaya çıkmasını sağladı.

Türkiye'de bu sonucun ortaya çıkmasına yol açan şey, haber programlarındaki şiddet görüntülerinin aynı haber içinde defalarca tekrarlanıyor olmasından kaynaklanıyor.

Yani şiddet görüntülerinin haber programları içinde bu kadar yüksek bir oran tutmasını yalnızca habercilik kaygısıyla açıklamanın imkânı yok.

Eğer kaygı habercilik olsaydı, şiddet görüntüsünün bir

kez ekrana gelmesi yeterliydi. Aynı şiddet görüntülerinin aynı haber içinde defalarca tekrar ediliyor olması, 'habercilik'ten çok 'rating' kaygısıyla açıklanabilir.

Amerika'da yapılan bir araştırmada, denekler 8 yaşından 30 yaşına kadar inceleme altında tutularak televizyonda şiddet izleme sıklığı ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişki belirlenmeye çalışıldı.

Çocukluk dönemlerinde şiddet içeren programlar izleyen çocukların yetişkinlikte suç işleme eğilimlerinin daha fazla olduğu tespit edildi.

Bir günün altı saatini televizyon karşısında geçiren bir çocuk Amerika'da 15 yaşına gelinceye kadar ortalama 24 bin cinayet ve cinayet girişimi izliyor.

Bunun iftihar edilebilecek bir şey olduğunu sanmıyorum ama, Türkiye'de aynı süre içinde bir çocuk 15 yaşına gelene kadar 45 bin cinayet ya da cinayet girişimi izliyor.

Durumun zannettiğimizden daha vahim olduğu Baltaşların bu araştırmasıyla ortaya çıkıyor.

O zaman ne yapmalı?

Ben şahsen 'ceza tehdidi' altında özgür basın faaliyeti olmayacağına inanan bir görüşü savunuyorum. 'Şiddet' görüntüleri ile ceza tehdidi aracılığıyla savaşılamayacağını düşünüyorum.

Programlarında şiddete çok yer verenlerin esas kaygısının 'rating' olduğunu az önce söylemiştim. 'Rating' kaygısı ise esas olarak ekonomik nedenlerden kaynaklanıyor.

Düşük 'rating'li programlar reklam almakta zorlandıkları için, televizyonlar şiddet görüntülerine sarılıyorlar. Toplumumuzun bu insani zaafından yararlanarak, aslında neleri yakıp yıktıklarını düşünmeden günü kurtarmaya çalışıyorlar.

Bu durumda yapılacak iş belli: Yüksek 'rating'li de olsa şiddet içeren programların içine, başına, sonuna reklam vermek, bu yolla televizyon şiddetçilerini terbiye etmek.

Kanad D haberleri bu yayın döneminin başından beri bu

ilkeye titizlikle uymaya çalışıyor. Görebildiğim kadarıyla reklam gelirlerinde de bir azalma yok. Ama öte yandan şiddeti kullanarak 'rating' sağlayanların reklam gelirlerinde de bir azalma yok.

Televizyonculardan daha sorumlu davranmalarını beklerken, reklam verenlerin de reklamlarıyla 'neyi desteklediklerini' daha iyi düşünmelerini istemek zorundayız.

Felsefe Farklı, Anlayış Farklı

Bir ÷lkede yayımlanan ‘özgün’ reklamların o ÷lke insan-
nın genel karakteristiğini yansıttığını düşünüyorum. Sanıyo-
rum bu konuda yalnız da değilim. ‘Özgün’ sözünü özellikle vur-
guladığımı belirtmeliyim.

Çokuluslu şirketlerin belirli kalıplara göre hazırlattığı ve
dünyanın neresine giderseniz gidin bu kalıbın asla değiştiril-
mediği türden reklamları kastetmiyorum.

‘Aşye Teyze’nin çamaşır suyu’, ‘lezzet testi’, ‘iki kutu eski
deterjan vereyim, yenisini alayım’ türünden reklamlar, basit
formüllerine karşılık, dünyanın her yerinde aritmatiksel olarak
ölçülebilen başarılı sonuçlar veriyor, bunu biliyorum.

‘Özgün’ reklamdan kastettiğim şey, belirli bir ÷lkenin ya-
ratıcı reklamcılarının, o belirli ÷lkenin insanlarını düşünerek
hazırladıkları türden reklamlar.

Çokuluslu reklam verenler ve reklam şirketleri bizim pa-
zarımıza girmeden önce de ÷lkemizde bu tür reklamlar yapılı-
yordu. Hatta sadece bu tür reklamlar yapılıyordu...

‘Bira bu kapağın altında’, ‘yak şu kaloriferi donuyoruz’,
‘yetiş Elmor’ ilk aklıma gelenler. Biraz düşünecek olursanız ha-
yatımızı yakından etkileyen, günlük konuşma diline giren, esp-
rilere konu olan bu tür reklamları siz de hatırlayacaksınız.

Bir ‘reklamveren’ olarak ben de fırsat buldukça reklamcı-
lıkla ilgili kitaplar okumaya çalışıyorum.

Bunlardan bir tanesinde okumuştum; reklamlar yapıldığı

ülkenin ulusal özelliklerini yansıttığını, gerçekten iyi bir reklamın o ülke insanının genel karakterinden yansımalar taşıması gerektiğini anlatıyordu.

Bu reklamcılar tarafından zaten bilinen bir gerçek. Yaratıcılığın son derece sancılı, tartışmalı bir süreç olmasının sebebi de bu.

Çünkü onlar bir yandan tanıttıkları ürünün o dönem için satışından, diğer yandan da o markanın uzun vadeli geleceğinden ve imajından sorumlular.

Onun için reklamın yapılacağı dönemde toplumun nereden gelip nereye gitmekte olduğunu izlemek zorundalar. Toplumun reklamda kendi yansımasını bulmasını sağlama problemini çözmekle karşı karşıyalar.

Bu yüzden her ülkenin genel bir reklam karakteristiği de var. Bir İngiliz reklamı seyrediyorsanız bunun bir İngiliz reklamı olduğunu anlamakta zorluk çekmiyorsunuz. İngilizlere özgü bir espri anlayışı reklamın genel havasına hemen yansıyor ve bunu izleyici kolaylıkla algılıyor.

Aynı şekilde İtalyan reklamlarında da bunu görebilirsiniz: Kalabalık yenen yemekler, çok konuşan insanlar ve Akdeniz duygusallığı... Eğer sulu gözlü biriyseniz birçok İtalyan reklamında rahatlıkla ağlayabilirsiniz bile...

Son günlerde Türk televizyonlarında yayımlanan reklamları izledikçe de bu yüzden dehşete kapılmaktan kendimi alamıyorum.

Yanlış anlaşılmasın, bu reklamlar ve yaratıcılarını eleştiriyor değilim. Demin de söylediğim gibi onların işi bu: Toplumun nerede olduğunu görmek, seslenilen kitlenin özelliklerini tespit etmek ve onların kendilerini bulabilecekleri türden reklamlar yapmak.

Siz de mutlaka farkındasınızdır, reklamların geneline hâkim olan hava köylülük, lümpenlik, ırkçılığa varan milliyetçilik çerçevesinde dönüyor duruyor.

Eskinin kentli ve çağdaş tüketicisinin yerini giderek daha

köylü ve lümpen bir kitle alıyor. Eğer böyleyse tüm toplum olarak hızla köylüleşiyoruz demektir.

Klasik bir deyiş olacak ama 21. yüzyıla girerken dünyayı biraz tersine döndüren bir ulus oluyoruz galiba. Köylülük ve lümpenlik temel karakterimiz haline geliyor.

Küçülen dünyanın giderek daha da dışına düşüyoruz. Çünkü felsefemiz farklı, anlayışımız farklı, zihniyetimiz farklı. Ve galiba asıl sorunumuz da burada!

Şarkımı Senin İçin Yazdığımı Bilseydin!

Türk usulü eğlence yerlerine gitmeyeli epeyce zaman olmuştu. Son haftalardaki 'ruh durumumu' dikkate alan arkadaşlarım beni 'ele almaya' karar verdiler ve İsmet Berkan önderliğinde 'eğlence turlarına' katıldım.

Türk usulü eğlence denilince şöyle oluyor: Önce yemek yemeye bir yerlere gidiliyor. Orada bolca içiliyor. Sonra oradan 'günün gözde mekânlarına' geçiliyor. Tabii orada da bolca içiliyor. 'Tek kapı yapmak', kabul edilebilir bir davranış biçimi olmadığı için oradan da bir yerlere gidiliyor, o 'bir yerlerde' de bolca içiliyor. Sabahın ilk saatlerine kadar kaç kapı yapacağınızı da dayanma gücünüz belirliyor...

Bu 'kapı'lardan en az bir tanesinde Türkçe eğlenmek gerekiyor... Klasik Türk müziğinden halk türkülerine, arabeskin en ağdalısından fantezi müziğin en içli örneklerine kadar her türlü şarkının birbiri ardı sıra bağırış çığırış söylenmesi demek bu... Sahnedeki gençlerle birlikte her şarkıya iştirak ediliyor, eller havada, rüzgârda kalmış bir iğde dalı gibi sallanılıyor, hı-zını alamayan oturduğu yerde ayağa kalkıp kıvırıyor...

Fakat nedense bu eğlence insanın depresyonunu biraz daha artırmaktan başka bir işe de yaramıyor. Her çalınan şarkı bir anıyı canlandırıyor, her canlanan anı bir başkasını çağrıştırıyor, her çağrışım o sırada çalınmakta olan şarkıya daha derin anlamlar yüklüyor... Bu böyle bir kısırdöngü şeklinde sü-

rüp gidiyor. Duygu yükü arttıkça kadehlerin tükenmesi daha da hızlanıyor ve gecenin sonunda ruhen harap olmuş, karaciğeri aşırı zorlanmış, sigara dumanı ve gürültünün yol açtığı ağrı nedeniyle başını kesip atmak isteyen insanlar geldiklerinden daha da yalnızlaşmış olarak evlerinin yolunu tutuyorlar.

En ilginç bütün şarkıların aynı ritmle çalınıyor olması. Örneğin benim 'en içli halk türküleri' klasmanında tuttuğum 'Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar' ile Ciguli'nin 'Bin-naz'ı aynı tempoyla çalınıyor ve aynı el kol kıvrımlarıyla söylenabiliyor.

Şarkı 'deniz ve mehtap / sordular seni / neredesin? / nasıl derim terk etti / bırakıp beni gitti' derken ağlaması gereken herkes gülüyor. İnsanlar 'Mihriban'ın sarı saçlarından çözülmemeyen gönülün hikâyesini dinlerken göbek atabiliyorlar.

Orada insan Türk şarkılarının ne kadar içli olduğunu bir daha anlıyor. Aşk şarkılarının tümünün kavuşamamak üzerine yazıldığını, sonu mutlu biten bir aşk şarkısının repertuvarımızda neredeyse hiç olmadığını fark ediyor. Ama beni asıl dehşete düşüren şey; bu içli şarkılarla hüznülenip ağlamak yerine herkes gülüyor, eğleniyor, göbek atıyor...

Dünyada acı çekmekten bu kadar zevk alan başka bir ulus olabilir mi bilmiyorum... 'Güleriz ağlanacak halimize' deyişinin hayatımızın tam içinden fışkırdığını hissediyorum böyle yerlerde.

Acaba, diyorum kendi kendime, aşk acısından kurtulmanın yolu bu acıyı mümkün olduğu kadar çok tekrarlayarak onu sıradan bir duygu haline getirmekten mi geçiyor?

Karar verdim ki ben depresyondan böyle kurtulamayacağım.

Kurtulamayacağım.

Pizza Milano

Kuşadası'ndan Davutlar'a giden yol üzerinde gördüm bu tabelayı. Yolun sol tarafında, karşı taraftakilere göre daha ucuz olduğunu tahmin ettiğim arsalardan birine kondurulmuş tek katlı beyaz bir binaydı. Floresan lambalarla aydınlatılmış cephesine boydan boya şöyle yazılmıştı: Pizza Milano-Pide, Kebap, Lahmacun Salonu.

İlk tepkim gülmek oldu. O lokantaya girmek ve mënüsüne bir göz atmak isterdim. Ama arkadan canavar gibi gelen günü birlik tatilcilerin otomobillerinden korkumdan yolun soluna geçmem mümkün olamadı.

Bu yüzden pide, kebab ve lahmacun yapılan bir lokantaya "Pizza Milano" ismini koydurtan şeyin ne olduğunu birinci elden öğrenemedim.

İsmin uyandırdığı gülme tepkisi geçince aslında bunun hiç de gülünecek bir şey olmadığını düşündüm.

Bu isim aslında genel olarak bütün bir ülkeyi tarif ediyordu: Dışından Avrupalı, içinden Doğulu!

Türkiye aslında dev bir Pizza Milano'ydu. Batılı biri gibi görünüp, Batılılığı yalnızca bir etiket olarak taşımaya çalışırken, içinde sadece gününü kurtarmayı kâr bilenler yaşıyordu.

Söylenenlerle yapılanlar arasındaki fark pizza ile kaşarlı, sucuklu pide arasındaki fark gibiydi.

Bu örneğin Kuşadası'nda ortaya çıkması da kaderin bir cilvesi olmalıydı.

Turizmi patlatacağız diye yapılmış devasa otellerin ha-

vuzlarına inen asansörlerin kapılarına yapıştırılmış “out of order” yazılı beyaz kâğıtlarla başlıyordu Doğululuk. Havuza inmek için asansörü kullanacak insanların şu kadar liralık elektrik yakacakları hesaplanmış olmalıydı.

Dağı taşı neredeyse bütün Denizli, Aydın, İzmir, Ankara ve İstanbul’un nüfusunu sığdıracabilecek kadar çok sayıda “bilmem ne tur tatil sitesi” ile doldurup, sonra da bu evciklere traktörlerle su taşımak da işin bir başka yönüydü.

Bizim kültürümüzde aslan yattığı yerden belli olurdu. O yüzden dışardan görünmeyen her şeyin büyük bir pislik denizi içinde yüzmesinde de bir sakınca yoktu.

O tatil sitelerinde yaşayanlar en Avrupa mayolarla denize girer, geceleri en son parçalarla dans ederlerken; oturdukları evleri yapmak için Türkiye’nin en lezzetli şeftalilerinin yetiştiği bahçeleri sökmekte bir sakınca görmemişlerdi.

Arada bir yürek ferahlatan görüntüler de yok değildi. Kuşadası şartlarında içine rahatlıkla 600-700 “ikiz tripleks villa” yapılabilecek bir araziye tavşanlar, üzüm bağları, şeftali ve dut ağaçları, ördekler, kazlar ve atlarla zenginleştirip, sadece ‘çöp şiş’ satmaya çalışan ‘Değirmen’ gibi yerler de vardı. Onlar da Kuşadası’nın ‘Batılı’ yüzünü oluşturuyorlardı ama büyük ‘ikiz tripleks villa’ okyanusu içinde küçük adacıklardan ileriye gide-miyordu bu çabalar.

Vaktiyle Sakallı Celal’in “Türkiye Doğu’ya giden bir gemidir, bazıları içinde Batı’ya doğru yürüseler de...” sözleriyle anlattığı gerçek, bu kez, Kuşadası’ndaki bir kebabçıda ifadesini bulmuştu.

Bay, Bayansız Olamaz

Hakkı Devrim'in Türkçe konusunda en az kendisi kadar titiz bir okuyucusu bir televizyon spikerinin "devrilen otomobilde iki erkek ile bir bayan vardı" deyişine sinirlenmiş. Okuyucumuz Dinçer Güner, "Bayan" kelimesindeki birinci 'a'nın uzatılarak okunmasının yanlış olduğunu söylüyor.

Bununla ilgili notu Hakkı Bey'in köşesinde okuyunca önce yalnız olmadığımı görüp sevindim. Notun tümünü okuyunca benim takıntım ile Hakkı Bey'in okuyucusunun takıntısının farklı noktalarda olduğunu gördüm. Madem söz 'bayan' kelimesinden açıldı, bununla ilgili kişisel takıntımı da artık rahatlıkla açıklayabilirim diye düşündüm.

'Bayan' kelimesinin Türkçeye girişi yanılmıyorsa "efendi, bey, paşa gibi unvanların kaldırılması"na ilişkin yasanın yayımlanmasıyla olmuş. (Ki yanılmıyormuşum, Hakkı Bey'e sordum öğrendim.)

Aslında bu olay, dil konusunun Işılay Hanım'ın zannettiği gibi kanunlarla düzenlenemeyeceğini gösteren güzel bir örnek.

Cumhuriyet öncesinin hitap deyişleri olan 'efendi, bey ve paşa'nın kullanılması bir yasayla yasaklanınca o günlerde 'bay' ve 'bayan' kelimeleri kullanılmaya başlanmış: Bay Salim, Bayan Yeşim gibi...

İngilizcedeki 'mister' ve Fransızcadaki 'monsieur' ve onların 'dişileri'nin karşılığı olarak kullanılan ve o dillerde kullanış biçimiyle ismin önünde yer alan bu hitap deyişleri, yasal zorlamalara rağmen tutmadı ve yerini kısa sürede yine 'efendi, bey ve paşa'ya bıraktı.

Türkçe titizliği herkesçe bilinen ve önerdiği birçok kelime yerine oturan Bülent Ecevit'in çabasını (yani isimlerden önce 'sayın' hitabının kullanılmasını) bir kenara bırakacak olursak bugün kanunla yasaklanmış hitap deyişlerini yaygın olarak kullanıyoruz ve bundan da rahatsız olmuyoruz.

Zamanla 'bay' kelimesi birisine hakaret etmek için kullanılan bir sığata dönüşürken (örneğin Bay Ali Haydar Şen ifade-sindeki gibi), 'bayan' kelimesi de 'kadın' yerine kullanılmaya başlandı.

Benim de 'bayan' kelimesinden gıcık kapmam işte bu döneme rastlıyor.

Hakkı Bey'in okuyucusunun takıldığı cümleye dikkat ederseniz 'bayan', 'erkek' kelimesinin karşıtı olarak kullanılıyor.

Önceleri 'lumpen' kesimin dilinde 'kadın' karşılığı olarak kullanılan bu kelimenin söylenişi de değişmiş ve 'baayan'a dönüşmüş. Ne de olsa lumpen ağzı; nerede büzülmesi gerektiğini, nerede durması gerektiğini bir türlü kestiremez!

Lumpenliğin bütün toplumumuzu bir ur gibi sardığını şuradan anlayın ki, televizyon haber merkezleri bile bu kelimeyi 'kadın' yerine rahatça kullanabiliyor.

'Kadın'ın yerini 'bayan'a terk edişinde esas rolü toplumsal bilinçaltımızın oynadığını düşünüyorum.

Çünkü 'kadın'ı esas olarak "ikinci sınıf" bir tür olarak kabul ediyoruz ve onun yerine 'yenge', 'abla', 'bayan' gibi kelimeleri kullanarak, hitap ettiğimiz kişiyi aşağılanmaktan kurtardığımızı varsayıyoruz.

Yüz yüze hitaplarda 'bey' karşıtı olarak 'hanım'ı kullanıyoruz ama kimliği belirsiz bir kadından söz ederken manav çırakları ve minibüs muavinleri gibi 'bayan' kelimesini kullanmakta tereddüt etmiyoruz.

Bu yüzden ne zaman 'bayan' hitabını duysam yılan görmüş gibi tüylerim diken diken oluyor ve aklıma eski ama son derece komik bir tango geliyor: Bay bayansız olamaz, bayan baysız olamaz!

Bir Büyük Disneyland

Benim çocukluğumda gördüğüm en büyük 'lunapark' Ankara'da Gençlik Parkı'ndaydı. Dönmedolap, bugi bugi, atlı-karınca, çarpışan otomobiller ve adını hatırlayamadığım bir iki küçük oyuncak daha... Hepsini dolaşmak yarım saat ya sürer-di, ya sürmezdi.

Bu yüzden kızımı götürme bahanesiyle gittiğim Disney-land'da çocukluğumun eksik kalmış bu yönünü de fazlasıyla tamamlama imkânım oldu. İtiraf etmeliyim ki birçok oyuncağa kızım istediği için değil, ben merak ettiğim için bindik.

Disneyland'ı tanıtıcı broşürlerde ve kaldığımız otelde elimize tutuşturulan kılavuzlardan 'en görülmeye değer şey' olarak gösterilen etkinlik, birbirinden daha heyecanlı oyuncaklar değildi.

Disneyland'ın övüle övüle bitirilemeyen etkinliği havai fişek gösterisiydi.

Kapanma saati yaklaştıkça parkı gezen onbinlerce insan bu gösteriyi izlemek için kaldırımlara, yol kenarlarına, açık hava kafelerine doluşuyordu. Park çevresindeki otellerde yer alan lokantaların en değerli masaları bu havai fişek gösterisinin izlenmesine olanak tanıyan cam kenarlarıydı. Önceden ayırtmamışsanız bir tek boş sandalye bulmanıza imkân yoktu. Dünyanın her yerinden ve Amerika'nın çeşitli kentlerinden gelen onbinlerce insan büyük bir heyecan içinde bu gösteriyi bekliyor, alkışlar ve hayretler içinde havai fişeklerin patlamasını seyrediyor, fotoğraf çekiyor, filme alıyordu.

O kalabalık içinde kimin Türk, kimin yabancı olduğunu anlamak çok kolaydı. Kim arkasını gösteriye dönüp, çıkışa doğru yürüyorsa onların Türk olduğundan emin olabilirdiniz.

Çünkü biz Türkler, özellikle de İstanbul'da yaşayanlar havai fişek gösterisine alışkındık. Disneyland'da bir yılda patlatılan havai fişegın eşdeğerinin İstanbul'da neredeyse bir gecede patlatıldığını bilmeyen diğer turistler, bazı esmer insanların neden bu doyumsuz gösteriyi seyretmediğini elbette anlayamıyorlardı.

Havalar ısındığından beri İstanbul yine bir havai fişek çılgınlığı yaşıyor. Akla gelebilecek her fırsat bu iş için 'değerlendiriliyor'. Düğünler, nişanlar, şirketlerin yıl dönümü kutlamaları... Havaya on binlerce dolar olarak atılıp, milyonlarca sent olarak düşüyor, fişeklerin alevleri.

Gecenin karanlığı kentimizin üzerine çöküp de, görülmemesi gereken pisliklerin üstü kapanınca tıpkı Disneyland'da olduğu gibi 'sanal bir dünya'da yaşamaya başlıyoruz.

Onun için bu dünyanın en gözalıcı gösterisini bir gecede beş-on yerde birden gerçekleştiriyoruz. Düğünlerde göbek atanların üzerine dolar saçan insanların 'rafine versiyonları' olarak davetlilerimizin üzerine havai fişek ışığı saçıyoruz.

Bu büyük görgüsüzlüğün galiba bir tek anlamı var: Türkiye artık bir büyük Disneyland. Vakvak Amca'lar gözleri para hırsıyla büyümüş şekilde iktidar oyunu oynarken, biz zavallı Donald'lar oradan oraya koşuşturup duruyoruz.

Herkesin Hırsız Olduğu Ülke

Hep merak ederim. Türkiye, bunca ekonomik dengesizliğe, bunca çalıp-çırpma ve yağmaya rağmen nasıl hâlâ ayakta durabiliyor? Nasıl oluyor da, dünyanın benzer ülkelerinde büyük ayaklanmalara yol açan olayların benzerleri, biz Türklerle vız gelip, tırıs gidiyor?

Yıllardır aradığım cevabı sonunda Italo Calvino'nun bir öyküsünde buldum. Uluslararası ticari başarılarının yanı sıra iyi bir entelektüel olan arkadaşım Sami Kariyo'nun kesip gönderdiği bir gazete kupürü sayesinde gözlerim açıldı.

Italo Calvino, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günlerde Santiago'da doğmuş bir İtalyan.

Garip ve alaycı üslubuyla, alegori ve fanteziye dayanan öyküleriyle 1950'lerden sonra İtalyan edebiyatının en önde gelen isimlerinden birisi oldu.

Ölümünden sonra da daha çok gençlik yıllarında yazdığı, ama yayınlamadığı öyküleri ortaya çıktı.

Sözünü ettiğim kupür, bir İngiliz gazetesinde yayınlanan ve sonradan kitaplaştırılan öyküleriyle ilgili bir eleştiriye ait.

Calvino, bu kitaptaki öykülerinden birinde, hayali bir ülkeden söz ediyor.

Bu ülkede yaşayan herkesin tek bir işi var: Hırsızlık.

Gece olup, el ayak çekilince bu ülkenin insanları, maymuncuklarını ve el fenerlerini alarak işe çıkıp, komşularının evlerini soyuyorlar.

Sabahın ilk ışıklarıyla herkes bir çuval dolusu çalıntı mal la geri dönüyor ve evlerini soyulmuş olarak buluyor.

Böylece herkesin mutlu olduğu (çünkü herkesin gelir getiren bir işi var) ve kimsenin kaybetmediği (çünkü gece çalışan mallarının yerine kendi çaldıkları malları koyuyorlar) bir hayal ülkesi ortaya çıkıyor.

Eğer içlerinden bir tek namuslu insan çıkacak olsa saadet zinciri kırılacak. Çünkü bu durumda bir kişi daha fakir olurken, bir başka kişi daha zengin olacak.

Böyle olunca bir kişi daha fakir oluyor, çünkü o çalmadığı halde kendi evini soyulmuş buluyor. Bir kişi de daha zengin oluyor, çünkü hem kendi evi soyulmuyor, hem de eski mallarının üzerine namuslu vatandaşın malları da ekleniyor. Diğerleri için bir şey değişmiyor, çünkü onlar hem soyup, hem soyuluyorlar.

Sistem bir kere böyle bozulmaya başlayınca da ülke doğal olarak bir sarsıntıya girecektir. Bu durumda bir sosyal patlamanın da olması kaçınılmaz.

Sosyal patlama ya her şeyi eski haline döndürmeli (yani herkes yeniden hırsız olmalı), ya da yepyeni bir düzene yol açmalı (yani kimse artık hırsızlık yapmamalı.)

Yazımın başında sözünü ettiğim cevap da işte bu kıssadan hissede yatıyor.

Şimdi Italo Calvino'nun hayali ülkesini bırakıp, benim hayali ülkeme dönelim.

Benim hayali ülkemde ise herkes "işini biliyor."

Bu ülkede de sistem "hazinenin yağmalanması" esasına dayalı olarak yürüyor.

Kimse çalışıp, kazandığının vergisini doğru dürüst ödemediği için ülkenin hazinesi tesadüfen bir araya gelen paralarından oluşuyor.

Paraların belli bir sahibi olmadığı için de herkesin elini uzatıp, istediği kadarını hazineden alması mübah sayılıyor.

İş adamları ve tüccarlar ne kadar isterlerse o kadar vergi ödüyorlar.

İşçiler ve memurlar ise resmen elde ettikleri kazancın

vergisini veriyorlar, ama rüşvetle ya da ikinci bir iş yaparak kazandıkları paraların vergisini asla ödemiyorlar.

Hatta zaman zaman iş adamları ile işçiler arasında maaşların daha düşük gösterilerek verginin az ödenmesi, geri kalan maaşın el altından verilmesi gibi garip anlaşmalar da yapılıyor.

Köylüler ve esnaf ise kalabalık oldukları için vergi ödemiyorlar.

Hazinede nasıl olduysa toplanan paranın bir bölümü teşvik, vergi iadesi, kredi gibi adlar altında iş adamları ve tüccarlara geri ödeniyor.

İşçiler ve memurlar da hiç çalışmadıkları, adam gibi üretim yapmadıkları halde zaman zaman bağırıp çağırarak hazineden ufak tefek parçalar koparabiliyorlar.

Köylüler ise bütün sene oturup, yılda bir defa devletin kendilerine hazineden ne dağıtacağını bekliyorlar. Bu para onlara ürettiklerinin kalitesi ne olursa olsun ödeniyor. Buna da “taban fiyat uygulaması” adı veriliyor.

Doğal olarak para girişi bu kadar az, para çıkışı ise bu kadar çok olduğu için hazinenin parası bir süre sonra tükeniyor.

Bu sefer daha önce hazineyi yağmalayanlardan yüksek faizle borç alınıyor. Böylece hazinede paranın bitmesi önleniyor ve yağma sürüp gidiyor.

Ne dersiniz? Benim hayali ülkemin, Italo Calvino’nun hayali ülkesinden bir farkı var mı?

Çok Okuyan mı, Çok Gezen mi?

Bir süredir çocukluğumu daha doğrusu ilk öğretim yıllarımı hatırlamaya çalışıyorum. İlkokula Ankara'da başladım, Antalya'da bitirdim. Birincisi Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentiydi ve okulumuz da bir 'deneme' okuluydu. Yani klasik bir eğitim verilmiyordu, bugün okutulana benzer şekilde üniteler işleniyor, grup çalışmaları vs. yapılıyordu. Ama Ankara'da okuduğum o üç yıl boyunca bir kere bile Etnografya Müzesi'ne götürülmedik. Sadece bir tek kez 10 Kasım günü, o da sadece seçilmiş bir grup öğrenci ile birlikte Anıtkabir'e gittiğimizi hatırlıyorum.

Oysa o yıllarda işlediğimiz konular arasında TBMM'nin kuruluşu da vardı, Hititlerin nasıl bir uygarlık kurduklarını da okuyorduk, Cumhuriyet'in önemli kurumlarının nasıl çalıştığını da öğreniyorduk. Ama bir mahkeme salonu olsun görmemize fırsat tanınmamıştı.

Antalya, kamu idaresi açısından olmasa da tarih ve tabiat şekilleri bakımından çok zengin bir kentti. O yıllarda Roma İmparatorluğu'nu tarih kitaplarından öğrenmeye çalışıyorduk. Büyük Roma İmparatoru Hadrianus'un hayatını ezberlemeye çalışıyorduk ama kimse bize iki adım ötemizdeki Üç Kapılar'ı, Hadrianus'un zafer kazanan ordularını kutsamak için yaptırdığını söyleme gereğini bile hissetmiyordu. Coğrafya derslerinde fiyortların nasıl oluştuğunu öğreniyorduk ama her gün gördüğümüz Antalya falezlerinin nasıl oluştuğunu bilemiyorduk. Antalya'daki ilköğretim dönemimde sadece bir kez Aspendos'a gittik, o da okul pikniği için... Rahmetli babam meraklı ol-

masa Side Müzesi'ni, tarihi Perge ve Faselis kentlerini, Antalya Müzesi'ni, Yivli Minare'yi, Alanya'daki Kızıl Kule'yi ve Selçuklu tersanesini büyük bir ihtimalle hâlâ görmemiş olacaktım.

Gittiğim bütün dünya kentlerinde gezdiğim tarihi yerlerde ve müzelerde o kadar çok çocuk görüyorum ki, durumumuza derya içinde olup deryayı bilmeyen balıklara benzetiyorum.

Washington'da, New York'ta, Berlin'de, Barselona'da, Roma'da, Lizbon'da adını hatırlayamadığım birçok başka kente hep aynı manzaraya tanık oluyorum. 40-50 kişilik öğrenci grupları, başlarında bir-iki öğretmenle müzeleri, tarihi yerleri, kentin önemli merkezlerini geziyorlar. Kimisi ellerindeki defterlere gördüklerinin resmini çizmeye çalışıyor, kimisi öğretmenin anlattıklarını dinliyor, kimisi de sadece yaramazlık düşünüyor. Ama yaramazlık düşünenlerin bile o küçük geziler sırasında ders kitaplarından sayfalarca okusalar öğrenemeyecekleri kadar çok şey öğrendiklerine eminim. Hiçbir şey öğrenmiyorlarsa bile yaşadıkları kentin bir geçmişi olduğunu ve bu geçmişi korumanın iyi bir şey olduğunu öğreniyorlar ki bu bile başlı başına bir eğitim anlamına geliyor. Böyle öğrenilen şeylerin asla unutulmayacağını da kendi hayatımdan gayet iyi biliyorum.

Ben ilkokulu bitireli 30 seneden fazla oldu. Ama eğitim sistemimizin görerek ve gezerek eğitim konusunda hiçbir ilerleme kaydetmediğini kızım Yasemin'de izliyorum. İstanbul'un en iyi okullarından birinde okuyor ve anaokulu da dahil sekiz senedir gördükleri sadece Dolmabahçe Sarayı ve Belediye'nin ekmek fabrikası... Bir de piknik için gittikleri Belgrad Ormanları...

Ülkemiz tarih eğitimi için adeta bir 'laboratuvar ortamı' sayılabilecek zenginliklere sahip. Coğrafya eğitimi için de öyle. Müfredat programlarını hazırlayanlar acaba derslere gezerek öğrenmeyi ekleme ihtiyacını neden hissetmiyorlar? Fatih'in gemileri Haliç'e nasıl indirdiğini anlatmak için sayfalarca yazı okutmak mı daha etkili bir eğitim yöntemi, Tepebaşı'ndan Haliç'e yapılacak bir yürüyüş mü? Osmanlı devlet sistemi ders ki-

taplarından mı daha kolay öğrenilir, Topkapı Sarayı ve Bab-ı Âli'de yapılacak bir günlük bir geziyle mi?

Bu büyük imkânları kullanmamak sadece Türk çocuklarının yaramazlığı ve söz dinlemezliği ile açıklanabilir mi?

Takımın En Kötü Oyuncusu

Evliya Çelebi kadar olmasa da ben de kendi çapımda bir ‘gezgin’ sayılırım. Üç pasaport doldurdum, dördüncüsü de yolda... Çoğunlukla işimin gereği olmakla birlikte, tatil fırsatı bulduğumda da bunu daha önce görmediğim yerleri görmek için kullanıyorum.

Gittiğim hemen hemen her ülkede aynı şeyle karşılaşıyorum... Bazı Türklerin nasıl gözü kara bir şekilde hiç bilmedikleri ülkelerde iş tutmaya gittiklerini ve bunda da nasıl başarılı olduklarını görüyorum. Artık alıştım. Tacikistan gibi Türkiye’ye göre dünyanın öbür ucu sayılması gereken ve iç savaş yaşayan bir ülkede bile, bir Türk’ün örneğin ‘pastaneler kralı’ olmasını hiç yadırgamıyorum. Bir Türk’ün bütün Orta Asya ‘çay pazarını’ elinde tutmasına hiç şaşırıyorum. Örnek o kadar çok ki hangi birini anlatsam...

İyi bir araştırmacı, sadece bireysel girişim yetenekleriyle beş kuruş başlangıç sermayesi olmayan Türklerin, gittikleri ülkelerde neler başardıklarından kalın bir kitap bile çıkarabilir.

Dikkatimi çeken bir şey daha var. Memleketten binlerce kilometre uzakta tek başlarına böyle bir sürü işin altından kalabilen Türkler nedense bulundukları ülkedeki diğer Türklerle pek de iyi geçinmiyorlar. Oysa içlerinden bazıları güçlerini birleştirebilseler bulundukları yerin en güçlü şirketlerini kurabilir, sırtı yere gelmeyecek kuruluşlar oluşturabilirler.

‘Argo’ konusunda ciddi çalışmaları olan yazar ve reklamcı Hulki Aktunç’un anlattığı bir şey geliyor aklıma.

Amerika’da en son yayımlanan argo sözlüklerinde ‘Türk’ kelimesi şu anlama geliyormuş: Bir takımın en kötü oyuncusu... (Örneğin Galatasaray’ın ikinci kalecisi Mehmet bu tanıma göre ‘Türk’ oluyor. Ya da benim de oynadığım halı saha maçlarında takımın tek ‘Türk’ü ben oluyorum...) Aktunç, eski Amerikan argo sözlüklerinde ‘Türk’ kelimesinin cinsel çağrışımlı anlamlar ifade ettiğini, zaman içinde bunun değiştiğini ve son halinin de ‘takımın en kötü oyuncusu’ olduğunu söylüyor.

‘Takım oyuncusu’ olmak, her türlü bireysel yeteneği, içinde yer alınan takım için ve o takım yararına kullanmak anlamına geliyor. Bireysel yetenekleri hiçbir zaman tartışılmayacak birçok oyuncunun sırf bu becerilerini takımın oyun düzeni içinde göstermeyi başaramadıkları için suçlanıp dışlandıklarına tanık oluyoruz. Sergen’in başına gelenler gibi...

Bu tablo tersinden de doğru... Yani gençliklerinde basketbol, voleybol gibi takım sporlarını yapanların, ileride iş hayatına atıldıklarında bu disiplini devam ettirdikleri, uyumlu ekip kurabildikleri ve ekip çalışmasının sonunda başarılı olduklarını da görüyoruz. Örnekleri saymakla bitmez.

Türkiye’de ortaklıkların çok uzun ömürlü olmadıklarını, istisnaları dışarda bırakacak olursak herkes kendi hayatından iyi biliyor. Bakın çevrenize, bir ortaklık kurup bunu başarıyla yürütebilen, ikinci, üçüncü kuşaklara devredebilen kaç kişi ya da kurum var... Dışardaki Türklerin bir araya gelip başarılı ortaklıklar kuramıyor olmaları da bu özelliğimizden kaynaklanıyor olsa gerek...

Genel kabul gören görüş, Özal sonrası dönemde köşe dönme ci bireyciliğin aşırı teşvikinin bu duruma yol açtığı şeklinde ki, ben buna katılamıyorum. Öyle olsaydı, yani tek suçlu Özal olsaydı ‘her koyunun kendi bacağından asılacağı’ ulusal mottomuz da doğmazdı diye düşünüyorum.

Bireyciliğimizi o kadar abartmışız ki giderek bizzat ‘bireylere’ zarar verecek hale geliyor.

Ulusal eğitim sistemimizde önemli bir boşluk bu. Üstesin-

den gelmek de sanıyorum çok uzun yıllara mal olacak. Bunu öğretmek için 'küme sistemi' tek başına yeterli değil. Okullardaki spor derslerini de sadece 'beden eğitimi' olarak görmekten vazgeçeceğimiz yeni bir düzen lazım. Çocuklar oynayarak daha kolay öğreniyor ve hiç unutmuyorlar. Takım ruhunun ne demek olduğunu, takım oyununun bireysel yetenekleri sergilemek için daha iyi ortamlar yarattığını, 'birlikten kuvvet doğduğunu' çocuklarımıza öğretmeliyiz. Bu öğrendikleri ileride eğitimlerinde de, iş hayatlarında da onlara dünyanın öteki medenî insanlarıyla eşit olma olanağı sağlayacak.

Bir Delinin Düdüğü Yetti

Amerika'da televizyonda sabahın erken saatlerinde yayımlanan bir çocuk programı izledim. Bir ana okulunda çekilmişti. Okulun öğrencisi olan ve yaşları 4 ile 6 arasında değişen çocuklara ilginç bir oyun oynatıyorlardı.

Oyun çocukların hayatlarında en çok değer verdikleri şeyleri ortaya çıkarmayı hedefliyordu.

Çocukların hepsinden birer tane “kalp haritası” çizmeleri isteniyordu. Bir kâğıda kocaman bir kalp çizen çocuklar içlerini tıpkı bir haritada olduğu gibi çeşitli parçalara bölüyor ve her parçaya sevdikleri şeylerin isimlerini yazıyorlardı. Yazmayı bilmeyenler de düşüncelerini çizdikleri resimlerle ifade ediyorlardı.

Her çocuğun haritasında en büyük yer anne ve babalara ayrılmıştı. Kardeşler, dedeler, öğretmenler, büyükannele, evde beslenen hayvanlar, oyuncaklar... Bir çocuğun hayatında önemli olabilecek ne varsa haritada kendi önemine göre bir yer buluyordu.

Programı izlerken kafamdan bir Türkiye haritası çizdim. En büyük parçayı da “bencillik ve başkasının haklarına saygı göstermemeye” ayırmıştım. Diğer “ulusal hasletlerimiz”, otoriteye sorgulamadan boyun eğmek, olduğundan farklı görünmeye çalışmak, başkalarının hayatlarına aşırı merak gibi şeyler de haritada kendisine bayağı yer buldu.

Ankara Metrosu ile ilgili haberleri okuyuncaya kadar da “acaba kendimize çok mu haksızlık ettim” diye bir soru kurcaladı durdu kafamı. Ama artık içim rahat.

Ankara Metrosu düzenli seferlere başladı. Metronun en önemli problemi seferlerin zamanında yapılamamasıydı. Çünkü tren istasyona gelince herkes başkalarının inmesini beklemeden aynı anda kapılara hücum ediyor, trenin kapıları kapamadığı için de seferler gecikmeli olarak yapılabiliyordu. Herkes istasyonlara çizilmiş çizgilerin ardında sırasını beklese hem seferler gecikmeyecek, hem de gereksiz itiş kakış yüzünden insanlar metronun raylarına düşme tehlikesi geçirmeyecekti.

Benzeri bir durumu her sabah, her akşam bizim gazetesinin yakınlarındaki Mahmutbey Köprüsü üzerinde de yaşıyoruz. Üç değişik yönden gelen otomobiller, kamyonlar, otobüsler ve “kent hayatımızın yeni rengi” motosikletli kuryelerin üzerinde anlaştıkları tek bir konu var: Sırasını beklememek, trafiği yürümez hale getirmek pahasına başkalarının yolunu kesmek, kendisi başkalarına yol vermediği halde kendisine yol verilmediği için bağırıp, korna çalmak vs. Benzerlerine cennet vatanımızın her “kontROLSÜZ” kavşağında rastlayabileceğimiz bir sürü tipik davranış işte.

Köprü üzerinde bir “gönüllü” peydah oldu: Anadolu’nun ve Trakya’nın her kentinde, kasabasında esnafın eğlencesi olan türden bir “zararsız deli”. Belli ki kafayı trafikle bozmuş. Bir yerlerden buluşturduğu bir trafik polisi şapkası ve elinde düdüğüyle bizim köprüye hayat verdi. Daha önce gözü dönmüş bir saldırganlıkla yola fırlayıveren otomobiller şimdi onun düdüğü önünde süt dökmüş kedi gibiler. Yüzlerce “akıllı” insan, bir “deli”nin düdüğü ile bir anda düzene giriverdi. Otoriteye sorgulamaksızın saygı duyma özelliğimiz bir delinin düdüğünde somutlaştı. Delimiz herhangi bir sebeple köprüdeki görev yerinde değilse, yine aynı kargaşa yaşanıyor. Ama o varken endişeye gerek yok. Herkes sırasını bekliyor, sırası gelen geçip gidiyor, trafik de tıkanmıyor.

Bir de siz deneyin bakalım. Acaba sizin Türkiye haritanızda en büyük yeri ne alacak?

Tanrı'ya Rüşvet Teklif Etiler

Milli Piyango, sayısal loto, toto ne zaman büyük bir ikramiye verecek olsa televizyon haberlerinde hep aynı şeyleri izliyoruz.

İstanbul'un sokaklarında yanlarında kameramanla birlikte dolaşan muhabirler, şans kuyruklarında bekleyen vatandaşlara mikrofonu uzatıp bu kadar parayla ne yapacaklarını soruyorlar.

Görüntüleri izlerken biz Türklerin hayal güçlerinin ne kadar dar olduğunu bir kez daha görüp hayıflanıyorum her seferinde.

Herkesin aklında ev almak, araba almak, çocuğunu evlendirmek var.

Ağır enflasyon baskısı altında ezilen bir halkın bu en temel ihtiyaçlarını karşılamayı bile ancak "hayallerinde" yapabiliyor olmaları aslında ne kadar acı.

Otomobil almanın, ev sahibi olmanın, çocuğuna gönlünce bir düşün yapabilmenin bile "hayal" olduğu bir ülkede yaşıyoruz.

Ama merak etmeyin, bu pazar gününü, hepimizin çok iyi bildiği, yaşadığı bu ağır hayat koşullarını anlatarak sizlere zehir edecek değilim.

Benim dikkatimi çeken şey istisnasız herkesin "büyük ikramiye için Tanrı'ya rüşvet öneriyor" olması.

Tövbe, tövbe bu nasıl söz demeyin.

Uzatılan mikrofonlara seslendirilen temel düşüncelerden

birisi de “paranın bir bölümünün hayır kurumlarına bağışlanacağı”.

Ama nedense çekilişlerin ardından hayır kurumlarının maddi tablolarında bir değişikliğe de hiç rastlanmıyor.

Herkes sesli, sessiz paranın bir bölümünü hayır işlerine ayıracağını söylüyor ama ikramiye çıkınca bu sözler unutuluyor ve hayır kurumlarına da kimse bağışta filan bulunmuyor.

İki ihtimal var: Ya Tanrı’nın adaleti yok ve bu yüzden büyük ikramiye hayır kurumlarına bağışta bulunmayı aklından bile geçirmeyenlere çıkıyor, ya da benim az önce yaptığım tespit doğru.

Bana öyle geliyor ki aslında kimsenin havadan gelen bir para da olsa ikramiyenin bir bölümünü hayır kuruluşlarına bağışlamaya niyeti filan yok.

Sanıyorum halkımız “Allah paranın bir bölümünü bağışlayacağımı işitirse belki ikramiyenin bana çıkmasını sağlar” şeklinde düşünüyor.

Daha açık bir deyişle ikramiyenin kendisine çıkartılması karşılığında Tanrı’ya rüşvet öneriyor!

Eski cumhurbaşkanlarının bile “benim memurum işini bilir” deyip rüşveti meşrulaştırdığı bir ülkede aslında hiç yadırganmaması gereken bir durum.

Ama yine de benim garibime gidiyor.

Gitariyla Güneşi Doğduran Adam

Radikal'in birinci sayfasında insanın içini burkan bir fotoğraf vardı: İki yıl önce Gaziosmanpaşa Karakolu'nda bir suçluya olan benzerliği yüzünden işkence ile öldürülen simitçinin hiç kucağına alamadığı çocuğu Erdem'in fotoğrafı.

Fotoğrafın yazıya olan üstünlüğünü bir kez daha kanıtlıyordu objektiften yansayan görüntü. Küçük Erdem'in gözlerindeki çaresizliğin izlerini unutabilmek mümkün mü?

Erdem, kendi karınlarını doyurmaktan aciz dede ve babaannesinin evinde sığınabileceği bir yetimhanenin bulunmasını bekliyor.

Dün gün boyu Radikal'in telefonlarına gelen başvurular Erdem için başka yüreklerin de çarptığını ortaya koydu. Burada hem iyi yürekli bu vatandaşlarımıza, hem de Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün yetkililerine gösterdikleri ilgi için teşekkür ediyorum.

Onların çabalarıyla belki Erdem için küçük de olsa bir umut ışığı yanacak. Ya öteki Erdemler?

Kentlerimizi çepeçevre saran gecekondu mahallelerinde yaşayan, her türlü altyapı imkânından yoksun, işsiz insanların çaresizliklerine, onların çocuklarına nasıl yardım edeceğiz?

1997 Türkiye'si'nde kentlerdeki insanlarımızın yüzde 60'ından fazlası her türlü altyapı hizmetinden yoksun yaşıyorlar. Çocukları için okulları, kanalizasyonları, elektrikleri, düzenli akan suları yok.

Interpol'ün hazırladığı Avrupa suç haritasında Türkiye

bin kişiye düşen 4 suçla Avrupa'nın en sakın ülkesi olarak görülüyor.

Bu durum ne kadar sürecek dersiniz?

Yeterince beslenmeyen, eğitilemeyen, iş bulma imkânları asla olamayacak olan Erdemler büyüdülerinde kentlerimizde nasıl bir manzara göreceğimizi düşünüyorsunuz?

Rio de Janeiro'nun 'favela'larında yaşayan ve her gün yüzlercesi 'ağır suç' işleyen Alemaolar'dan bizim Erdemlerimizin bir farkı olacak mı zannediyorsunuz? Buenos Aires'in kenar mahallelerinde yaşayan aç insanlar yüzünden, kentin birçok yerinde başı boş kedi ve köpek kalmadığını biliyor musunuz?

Türkiye'de uygulanmak istenilen ekonomik sistemin 'en başarılı örneklerinin' Brezilya ve Arjantin olduğunu da sanıyorum hiç düşünmediniz.

Rio'nun f'evala'larında ahalinin yarısı sabah uyandığında karnını doyurup doyuramayacağını bilmiyor.

Ve her gün o semtten Rio'ya binlerce çocuk akıyor, hırsızlık için, uyuşturucu ticareti için, çöpe atılmış bir yarım hamburger parçası bulabilmek için.

O semtte her saat başında bir çocuk Brezilya polisinin kurduğu gayri resmi ölüm mangaları tarafından ortadan kaldırılıyor. Onlara Portekizce 'pastırma' anlamına gelen 'presuntos' deniliyor.

'Presuntos'lar adaletsiz gelir dağılımının, rüşvetle iş yapamaz hale getirilen güvenlik güçlerinin, vergisi ödenmeyen karanlık kazançların ürününden başka bir şey değil. Brezilya gibi taşı toprağı gerçekten altın olan bir ülkede o çocuklar sırf aç kaldıkları için öldürülüyorlar.

Rio'ya ilk gittiğimde kentin etrafındaki gecekondu mahalleleriyle İstanbul'a ne kadar benzediğini düşünmüştüm. Bir iki gün geçince de bizim işsiz, çaresiz insanlarımızla, Fluminense'nin gelecekte hiçbir beklentileri olmayan çocukları arasında benzerlikler olduğunu da fark ettim.

Şu anda soluduğumuz sükûnet havasının çok aldatıcı olduğunu düşünüyorum. Bunu yaratan, İstanbul'un çaresizlerinin hâlâ bir şeylerin düzelebileceğine ilişkin umutları. O da tükenince ne olacak?

“Orfe Negro” filmini seyrettiyseniz hatırlayacaksınız. Rio'ya, efsanevi Copa Cabana'ya tepeden bakan bir teneke mahallesinin çaresiz insanlarını anlatıyordu. Ümitleri Orfe'ydi. O gitar çalmaya başlayınca güneşi doğdurabiliyordu.

Gitarıyla güneşi doğdurabilecek güce sahip bir Orfe de bizim teneke mahallelerimize gerekmiyor mu?

Bir Uçak Yolcusunun Gözlemleri

Milli maç için Helsinki'ye Zürih üzerinden aktarmalı bir uçak yolculuğu yaptım. Bir Swissair uçağı ile Zürih'e gittim. Zürih ile Helsinki arasında gidiş-dönüş Finnair uçaklarını kullandım. Zürih-İstanbul arasında THY uçağına bindim.

Bu yolculuklardaki iki gözlemimi aktarmak istiyorum. Birisi 'okuma alışkanlıkları' ile ilgili.

Swissair ile Finnair uçaklarında 'C' sınıfında birlikte yolculuk ettiğim insanların tümü yabancıydı. THY'de ise yine aynı sınıfta hiç yabancı yolcu bulunmuyordu.

Yabancı uçaklarla yaptığım toplamı dokuz saati bulan uçuşlarda, yolcuların tümü bir şeyler okuyorlardı. Kimisinin elinde bir kitap vardı, kimisinde de bir gazete ya da dergi. Bir-iki kişi  antalarından çıkardıkları kalın dosyalara gömülmüş çalışıyordu. Yemek ve içki servisi dışında kalan tüm süre-de görüntü değişmedi. Sanki bir uçakta yolculuk yapmıyordum da bir kütüphaneye girmiştim.

Türk Hava Yolları'nın Türk yolcuları ise sanki okuma yazma bilmeyen insanlardan oluşuyordu. Uçuşun hemen başında yapılan gazete servisinin ardından herkes aynı pozu aldı: Baş geride, gözler ileride, eller göbek üzerinde kenetlenmiş... Bu duruşu hiç bilmeyen birisi tüm yolcuların bir tür meditasyon yaptıklarını zannedebilirdi. Kimse bir şey okumuyordu. Ortalıkta ne bir kitap vardı ne de bir dergi... Uçakta bedava olarak dağıtılan gazetelere şöyle bir göz atılmış ve kenara konmuştu.

Uçakların 'business' sınıfını kullanan yolcular genellikle işadamlarından, profesyonel yöneticilerden oluşuyor. Bu yüzden bu yolcuların gelir ve eğitim düzeylerinin yüksek olduğu-

nu varsaymamız gerekiyor. Şu sorunun yanıtını bir türlü bulamıyorum: Benzer okullarda okudukları, benzer işler yaptıkları, benzer gelirlere sahip oldukları halde Türk yolcular neden üç saatlik yolculuk boyunca bir şeyler okumak ihtiyacını hissetmiyorlar?

Hadi diyelim ki bizim gazetelerimizin genel düzeyi onları tatmin etmiyor. Peki bedava verildiği halde neden yabancı bir gazeteyi bile alıp okumak istemiyorlar? Niye bir Türk yazarın kitabı yok ellerinde? Hadi diyelim ki Türk yazarları beğenmiyorlar. Peki hepsi bir yabancı ülkede iş takip edebilecek kadar yabancı dil bildiklerine göre neden yabancı bir yazarın kitabını okumuyorlar? Diyelim ki ağır konuları yolculukları sırasında okumak istemiyorlar. Elleri bir polisiye roman almak neden akıllarına gelmiyor?

ikinci gözlemim uçaklardaki servisle ilgili.

Ulusal özelliklerimizden birisi de THY'yi eleştirmektir. Hayatında tek bir kez uçağa binen birisi bile THY'de eleştirecek bir şeyler bulur ve bunu yüksek sesle de tekrarlamayı bir zevk sayar.

Çok yolculuk yaptığım için bu eleştirilerde çoğu zaman ne kadar haksız olduğumuzu biliyorum. Bir kıyaslama yapabilecek kadar çok sayıda havayolu şirketi ile uçtum. Son yolculuğum üç ayrı havayolu şirketini birden değerlendirmeme imkân verdi. Şunu söyleyebilirim: Keşke Türkiye'deki diğer kurumlar da THY kadar Batılı standartlara ulaşmış ve hatta bazı durumlarda bunu aşmış olabilseler.

Servisin kalitesi, ikramların yüksek standardı ve hepsinden de önemlisi kabin memurlarının iyi servis vermek için gösterdikleri olağanüstü gayret bakımından THY diğer iki havayolundan da üstündü.

Bu köşede genellikle kötü giden şeyler üzerine eleştiriler yazıyorum. Hiç olmazsa bugün bu durum değiştiği için mutluyum. THY'nin tüm personelinin kutluyorum.

Problemin Kahvelerde Olduğunu Biliyordum

Dünyada en çok canı sıkılan millet kim derseniz, hiç dursamadan bu şerefin bizlere ait olduğunu söyleyebilirim.

Etrafınıza bir bakın. Kaç kişinin giysileri renkli? Yabancı takımlarla oynadığımız maçlarda tribünlere bir dikkat edin. Bizim tribünler siyah, gri ve kahverenginin tonlarından oluşurken, rakip takım taraftarlarının oturduğu tribünler bir çiçek tarlasını andırıyor. Hepimiz o kadar sıkılıyor ki, üzerimize şöyle iç açıcı renklerden oluşan bir kıyafet giymeyi bile canımız istemiyor.

Eğlencelerimiz bile bir tuhaf. Normal şartlar altında dinlediğimizde ağlamamız gereken şarkılarla göbek atıyor, dans ediyoruz. Ayrılığının acısına dayanılamayan bir sevgili için yazılmış 'Mavilim' şarkısıyla insanların nasıl eğlendiklerine şahit oldum geçenlerde bir düğünde. Sapık mıyız, neyiz? Kadın ayrıldığı sevgilinin ardından ağıt yakıyor, biz tutup o şarkıyla göbek atıp eğleniyoruz. Örnek sadece 'Mavilim' değil elbette. Düşünürseniz siz de yüzlercesini bulabilirsiniz.

Gazetelere, köşe yazılarına, televizyonlara baktığınızda da durum değişmiyor. Dünyanın en renksiz ve sıkıcı politikacılarının söylediklerini kendimize dert ediyor, en sıcak aile sohbetlerinde bile bir fırsatını bulup politik kavgalar çıkarmayı başarabiliyoruz.

Bu özelliğimizin günümüzün ekonomik ve politik sıkıntıla-

rından kaynaklandığını düşünmeyin sakın. Biz bunu neredeyse 400 yıldır yapıyoruz.

1600'lü yılların ikinci yarısında İstanbul'daki İngiliz elçisinin silahtarı olarak görev yapan Ricaut isimli bir diplomatın anılarında buldum bunun ipuçlarını.

Ricaut, "Türklerin Siyasi Düsturları" (Milliyet Yayınları, Çeviren: M. Reşat Uzman) isimli anılarında bunu şarap içmek yerine kahvehanelerde oturup kahve içmemize bağlıyor.

Ricaut'dan aktarıyorum: "... ağızlarına hiç şarap koymazlar; kahve ile birlikte su içerler, sert ve melankolik mizaçlı oldukları için aralarında devlet meselelerini konuşurlar; imparatorluğun vezirlerini ve paşalarını tenkit ederler, önemli meseleler üzerine fikir açıklamadan duramazlar ve hatalı hareketlerinin kabahatini yöneticilere atarlar. Bunun içindir ki, Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa, İstanbul'da kahve içilen umumi yerleri yıkarken şarap satılan meyhanelere dokunmamıştır, muhakkak ki bunu yaparken kahvehaneleri isyan tohumlarının atıldığı yerler olarak tasavvur etmiştir. Halbuki meyhanelerde herkes devlet adamlarına atıp tutmadan neşelenmeye bakmaktadır."

Gerçekten de aralarında bir tane kadın olmadan, sakallı bıyıklı erkeklerin sigara dumanları içinde havasız yerlerde pişti oynayıp çay, kahve içerken politika konuşmalarından daha sıkıcı bir şey düşünemiyorum.

Peki, hiç kahvehaneye gitmediğim halde benim canım niye sıkılıyor? Acaba Ricaut'nun sözünü ettiği 'melankolik ve sert mizacımız'ın, bütün Türkiye'yi durmadan sigara içilip, politika konuşulan bir büyük kahvehaneye dönüştürmesinden mi kaynaklanıyor bu durum? Ne dersiniz?

Orta Yaş Hezeyanları

Bazen kendimi çok yaşlı hissediyorum. Aslında hiç de yaşlı sayılmam. Hatta kendimde her şeyi, okuduğum okulu, seçtiğim mesleği vs. silip hayata yeniden başlamama yetecek kadar bir enerji hissettiğimi bile itiraf etmeliyim. Hâlâ sokakta yürürken gördüğüm teneke kutuya sıkı bir şut çekiyorum, hâlâ açık tribündeki yerimi sabahtan kapıp elimde bayrakla hake-me ve federasyona “kafiyeli eleştiriler seslendirme” isteğimi bastıramıyorum... Televizyonda bilmem kaç ödül almış bir filmi seyredeceğime, kızımın bilgisayarının başına geçip FIFA’98 oynamayı tercih ediyorum. Ama nedense yine de bazen kendimi çok yaşlı hissediyorum.

Galiba bunda “ara kuşak” çocuğu olmamın rolü var. Bizim çocukluğumuzda Türkiye hâlâ bir tarım ülkesiydi. ‘Yerli Mallar Haftası’nda sıranın üzerine yaydığımız örtüde iğde, kuru üzüm, mandalina gibi “yerli malları”nı tüketir, Sümerbank kumbaralarının kartondan örnekleriyle el işi dersinden iyi not almaya çalışırdık. Oysa şimdi ihracatımızın büyük bölümü “sı-nai” ürünlerden oluşuyor.

‘Yerli Mallar Haftası’nda çocuklara Avrupa Birliği’ne girmenin ülkemize katkılarının neler olacağı anlatılıyor. Yaşadığımız yerler Batılı anlamda bir “şehir” benzemese de “kentlerde” oturuyoruz. Süleyman Demirel hâlâ başımızda ama, üç askeri darbe, bir başarısız askeri müdahale yaşadık.

Çocukluğumuzdaki bayramları anlattığımız zaman yaşları küçük olanlar sanki yüzyıl öncesinden bahsediyormuşuz gibi dinliyorlar bizi. Arife günü yapılan bayramlık alışverişleri, ak-

raba ve eş dost ziyaretlerini, bayram harçlıklarının çata patlara yatırılmasını... Her şey sanki bir tarih kitabındaki kadar uzak görünüyor şimdi...

Günümüzün çocukları için bayram, bizim çocukluğumuzda bize ifade ettiğinden çok daha başka anlamlar taşıyor. Onların büyük çoğunluğu için bayram “tatil” demek sadece.

Sanıyorum 30 yıl kadar önce bir kurban bayramı yine böyle bir bahar başlangıcına denk gelmişti. O yıllarda Antalya 75 bin nüfuslu küçük, yeşil sokakları kırmızı topraktan, yase-min kokulu bir kentti. Kentteki otel ve motel sayısı iki elin parmaklarını ancak geçiyordu. Antalya o zaman da tıpkı şimdi olduğu gibi İstanbul ve Ankara’dan gelen “bayramcı”larla doluvermişti. Kent hazırlıksız yakalanmıştı. Akşamları evde, şehirde yumurtanın bile kalmadığından, bir yumurtanın 50 kuruşu geçtiğinden söz ediliyordu. Nasıl olsa yer bulurum diye şehre gelen birçok kişi açıkta kalmış, turizm müdürünün gayretleriyle bunlardan bir bölümü evinde fazla odası olanlara “tanrı misafiri” olarak yerleştirilmişti.

O bayram bizim de evimizde İstanbul’dan geldiklerini hatırladığım tanrı misafirleri vardı. Çocuk aklımızla bayramı evde ve akrabalardan, eş dosttan uzakta geçirmenin ne kadar garip bir âdet olduğunu konuşmuştuk. Hatta onlara bayramı evlerinden uzakta geçiriyorlar diye üzüldüğümüzü bile hatırlıyorum.

O yıllarda bizlere bayram harçlığı veren komşularımızdan çok büyük bir bölümü bugün hayatta değil. Hatta birlikte uçurtma uçurduğumuz arkadaşlarımızdan bile kaybettiklerimiz oldu. Nur içinde yatsınlar.

Çetin Altan dün 45 yıl önce yazdığı bir bayram yazısını yayımladı Sabah’taki köşesinde. Düşündüm de aynı yazıyı bugün ben de yazabilirdim.

Çocukluğumuzu ve gençliğimizi öylesine büyük, hızlı ve her şeyi silip süpüren bir değişim sürecinin içinde geçirdik ki ne genç olabiliyoruz, ne de yaşlı. “Orta yaşlı” olmak tam da bu anlama geliyor galiba.

Şimdi o günlerle bugünleri kıyaslayınca burnumun direğinin sızlamasına engel olamıyorum. Galiba kendimi bazen çok yaşlı hissetmemin bir sebebi de bu.

Bayramınız kutlu olsun; büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim.

Türkler Şair Millettir

Antonio Skarmeta, “Neruda’nın Postacısı” isimli romanında, şair olmak istediğini söyleyen postacıya Pablo Neruda’nın ağzından şunları söylüyordu: “Ulu Tanrım! Şili’de herkes şair. Postacı olarak kalman daha orijinal olur. En azından bol bol yürür ve şişmanlamazsın. Biz Şilili şairler, hepimiz aşırı şişmanız.”

Skarmeta’nın, ‘Il Postino-Postacı’ adıyla filme de çekilen romanını okurken Şili ve Türkiye’nin ne kadar da birbirine benzediğini düşündüm.

Biz Türkler için genellikle ‘Asker millettir’ deniyor. Ama bence Türkler için ‘Şair millettir’ demek de çok yanlış olmaz.

Bunu ilk kez birinci elden tespit etme imkânını bulduğumda ‘Oya’ isimli bir dergi yayımlıyordum. Dergide her hafta okucularda gelen bir şiire de yer veriyorduk. Bir iki haftayı kolay idare ettik. Sonrası tam bir şiir patlamasıydı. Her gün postadan bir çuval zarf geliyor, her zarftan da en az beş-altı tane şiir çıkıyordu.

Yayınevlerinin satılmadığı için şiir kitabı basmadığı bir ülkede herkesin şair olup şiir yazması ilginç bir çelişki oluştuyordu. Kendi aramızda Türkiye’nin ‘şiir okumayan şairler ülkesi’ olduğunu konuşuyorduk.

Elbette bize gönderilenlerin çoğuna şiir demek imkânsızdı. Bunlara ‘şiir şeklinde yazılmış’ metinler demek daha doğruydı. Sanıyorum ‘serbest vezin’de yazma kolaylığı herkesin kendisini şair zannetmesine de yol açıyordu. Ama ne olursa ol-

sun hepsi şiir yazdığını düşündüğüne göre şiir aşkının Türklerin bağrını yakan bir çılgınlık olduğu gün gibi ortadaydı.

Yatılı okuldayken de böyle şair arkadaşlarınız vardı. Koca koca defterleri şiirlerle doldururlar, olur olmaz her yerde bunları okumaya kalkarlardı. Onları 'yağdı yağmur, çaktı şimşek' diye başlayan ve hiç de terbiyeli olmayan bir 'karşı şiir'le sustururduk.

Eski günleri hatırlamama İbrahim Sadri vesile oldu. İslamcı televizyonlardaki konuşma programlarıyla (kibar beyler bu tür programlara artık 'talk-show' diyorlar, biliyorsunuz) ünlenen İbrahim Sadri, şu anda televizyonlarda yayımlanan pop listelerinde 'Top-On' içinde yer alıyor. Kasetleri yüz binlerce adet satılıyor.

İbrahim Sadri'nin ilginç bir ses tonu var. Fonda çalan müziğin üzerine çeşitli şiirler okuyor. Kim olduğunu bilmeden dinlerseniz kelimelere vurgularına bakıp onu Ahmet Kaya gibi 'solcu bir sanatçı' da zannedebilirsiniz.

Kaset piyasası ile yakından ilgili arkadaşların söylediklerine göre 'Mükremin Abi'nin şiir kaseti de oldukça iyi satıyor-muş.

Demek ki tarihin bu döneminde Türkler şiiri bir kez daha keşfediyorlar. Ama elbette ulusal geleneklerimize uygun bir şekilde 'sözel' olarak; yazılı olarak değil!.. Aksi takdirde kasetleri bu kadar çok satan şiirin, kitap halinde de çok satılıyor olması gerekirdi ki, yayınevlerinin satış istatistikleri bunun tam tersini gösteriyor.

Tarihin yazının icadıyla başladığının kabul edildiği günümüz modern dünyasında Türklerin bir anlık zevk için bu gerçeği tersine çevirmeleri ilginç bir durum gibi geliyor bana.

Bunun nedenlerini araştırmak da elbette bir gazete köşe yazısının yüzeyselliği içinde mümkün değil. Bakalım toplumbilimcilerimiz İbrahim Sadri sendromunu nasıl açıklayacaklar?

Sevmek Sorumluluk Almaktır

Mahallemizde bir 'kara köpek' sürüsü var. Hepsinin 'bebekliklerini' biliyorum. Annelerini tanıyorum. Hatta onun annesini de... Yanıma geldiklerinde boyları diz kapağını biraz geçiyor. Kuzguni siyah tüyleri var hepsinin. Gıdılarında da bir tutam beyaz tüy. Anneleri de böyleydi. Büyük anneleri de... Birbirlerine şaşılacak derecede benziyorlar.

Yıllardır tamamlanmayan bir inşaatın bahçesinde doğdular. Mahalle halkı ve mahallemizin hafta sonu ziyaretçileri onları el birliğiyle besledik. Kimisi balık-ekmek verdi onlara. Kimi bir şişe süt. Yasemin de onlara 'Ülker Biskrem' verdi. Ağızlarını şapırdata şapırdata yediler, büyüdüler.

Bir ara mahalleyi kuduzdan korumak gibi bir düşünceye kapılan eski kapıcımız hepsini bir çuvala doldurup Hisarüstü'nde bir yerlere bıraktı. Üç-dört gün geçmeden geri döndüler.

Şimdi boyunlarında turuncu bir tasma var. Belli ki birileri onları götürdü, aşıladı, tasmaladı ve tekrar ait oldukları yere getirdi. Kimseye saldırdıklarına, havladıklarına tanık olmadım. Fakat görüntülerinin ürkütücü olduğunun, özellikle köpek fobisi bulunanları iyice korkuttuklarının da farkındayım. Bizi yabancı köpeklerden ve onların taşıyabileceği tehlikelerden koruyorlar. İstanbul'da Serpil Özbek isminde 10 yaşında bir kız çocuğu kudurarak öldü. 17 gün önce okul bahçesinde bir sokak köpeği tarafından ısırılmıştı. Bir iddiaya göre aşı bulunmadığı için, bir iddiaya göre de başından ısırıldığı için Serpilcik, insanın en kanlı düşmanı için bile temenni edemeyeceği

bir şekilde, kuduzdan öldü. O benim kızım da olabilirdi, sizin oğlunuz da, kardeşimiz de, annemiz de...

Minik çeneli, kıvrıkcık saçlı Serpil'in seyrek dişli gülümsemesi gözlerimin önünden gitmiyor. Kâbuslarımda bizim mahallenin hiçbirisi bir isme sahip olmayan kara köpekleriyle, Serpil hep bir arada.

Bir süredir İstanbul'un sokak köpekleri üzerine keskin bir tartışma sürdürülüyor. Tipik bir Türk tartışması. Grilere şans tanımayan, siyahla beyaz arasında sürdürülen bir kavga... Bir tarafta sahip çıkılmayan sokak köpeklerinin uyutularak itlaf edilmesini savunanlar, diğer tarafta bunun insanlık dışı bir uygulama olacağını savunan hayvanseverler... Söylediklerini dinlediğiniz zaman iki tarafa da hak vermemek mümkün değil.

Mesleğim sayesinde dünyanın dört bucağını görme olanağına sahip oldum. Türkiye'deki kadar başıboş kedi ve köpeğin sokaklarda dolaştığı bizim 'medeni' diye tanımlayabileceğimiz başka hiçbir ülke de görmedim. Amerika'daki sincaplar hariç... Bu küçük sevimli yaratıkların en az kedi ve köpekler kadar kuduz olma riski taşıdıklarını da belirtmeliyim.

Dünyanın medeni birçok ülkesinde sadece ansiklopedilerde tarif edilen bir hastalık, bizim ülkemizin en büyük kentinde can alıyor. Sorumlu kim?

Belediyeler kamu sağlığını koruma görevlerini hatırlamalı ve gereğini yapmalı. Başıboş hayvanları toplamak ve aşılamak onların işi diye düşünüyorum. Sağlıklı koşullarda üretilip, saklanmış kuduz aşısının bulunamamasından da herhalde Sağlık Bakanlığı sorumlu olmalı.

Ama en büyük görev de hayvanseverlere düşüyor. Başıboş hayvanlar için barınaklar yapılmasında belediyelere yardımcı olabilirler. Bu barınakların maddi ihtiyaçlarını, belediyelerin zaten delik deşik olan bütçelerini zorlamamak için topluca karşılayabileceğimiz bir sivil organizasyon oluşturabilirler. İsteyenler bu hayvanlardan bazılarını seçip, aşılatarak kendi evlerine, bahçelerine alabilirler.

Herhalde doğru olan şey, aşılanmamış başıboş hayvanların her türlü hastalığa açık olarak sokaklarda dolaşmaya devam etmelerini önlemek olmalı.

Başka Serpillerin acısını yaşamamak için herkes elinden gelen her şeyi yapmalı: Hayvanseverler, belediyeler ve Sağlık Bakanlığı... Özellikle de hayvanseverler. Çünkü sevmek, sorumluluk almaktır...

Biz Ne Biçim İnsanlarız?

Bilmiyorum, İzmir Hayvanat Bahçesi'nde meydana gelen olaylar dikkatinizi çekti mi?

İstanbul'daki bir sirk yangınından kurtarılıp İzmir'deki Hayvanat Bahçesi'ne gönderilen Volga isimli bir suaygırı, ziyaretçilerin taşlı, sopalı saldırısına uğradı.

Kimliği belirlenemeyen kişiler, Volga'ya nereden buldukları anlaşılamayan parke taşları attılar. Bir demir çubukla gözünü çıkarmaya çalıştılar. Görevliler kendisini bulduğunda zavallı Volga can çekişiyordu.

Bahçe'nin yöneticisi Veteriner Hüseyin Olgun, bir zamanlar insanlara son derece alışkın olan hayvanın artık insanlara güvenmediğini, yanına kimseyi yaklaştırmak istemediğini söylüyor.

Bu olay İzmir Hayvanat Bahçesi'nde ilk kez rastlanan bir şey değil. Daha önce bahçedeki hayvanlardan bazıları insanlardan kaynaklanan şiddete maruz kalmışlar.

Bir aslana içinde jilet olan bir sandviç yedirilmiş. Midesi parçalanmış 'ormanlar kralı' zor kurtulmuş. İçine iğne konulmuş yiyecek verilen bir maymun onun kadar şanslı değilmiş, kurtarılamamış. Bir geyiğin boynuzları kırılmış.

Doğal ortamlarından koparılan vahşi hayvanların kafeslerin ardına kapatılarak sergilenmesinde öteden beri 'gayri insani' bir yön bulurum.

Daracık alanlarda, alışmadıkları iklim ve tabiat koşulları altında yaşamaya zorlanan hayvanlar üremeyi reddederek ya

da tamamiyle kendi içlerine kapanarak bu durumu sessizce protesto ederler, ama ellerinden de başka bir şey gelmez.

Çağdaş toplumlar, hayvanat bahçelerinin bu yönünü insani açıdan 'katlanılabilir' kılmak için değişik yöntemler kullanıyorlar.

Kimisi 'Animal Kingdom'daki gibi büyük bir bahçe içinde hayvanların serbestçe dolaşabileceği 'doğal ortamlar' yaratıyor. Bir bölümü kapalı kafesler içinde de olsalar, çevrenin mümkün olduğu kadar hayvanın doğal ortamına uygun olmasını sağlamaya çalışıyor.

Hepsi aslında varlığını bir tek şeye adanmış görünüyor: Dünyanın çeşitli yerlerindeki doğal hayatı korumak, yeni yetişen nesillere hayvan ve çevre sevgisi vermek, doğal hayatı korumanın önemini herkese anlatmak.

İzmir Hayvanat Bahçesi olayı, açıkça söylemek gerekirse bizim 'çağdaş bir toplum' olmaktan daha hâlâ çok uzakta olduğumuzu gösteren bir örnek.

İçimizde taşıdığımız ve birbirimize kusmak için fırsat kolladığımız şiddet histerimizin kontrol edilemediğini ve çaresiz hayvanlara kadar uzandığını gösteren bir örnek olay.

Zavallı Volga'ya saldıranların kimler olduğunu hiç merak etmiyorum. Onları her gün yakın çevremizde, sokaklarda görüyoruz.

En ufak bir anlaşmazlıkta sıkılan yumruklar hiçbirimizin yabancıları değil. Ağza alınmayacak küfürlerle birbirine horozlanan, basit hataları bile bir kavga vesilesi sayan insanlarımız var...

Yaya geçidinde bir yaşlı kadına, çocuklu bir insana yol verdiğiniz zaman arkanızdan korna çalanlar da onlar, altlarındaki arabanın gücü arttıkça saldırganlık dereceleri artanlar da onlar.

Toplum olarak gücümüzün yeteceğine inandığımız her ortamda ve her fırsatta şiddete başvurmaktan çekinmiyoruz.

Hiçbir insani değerimiz kalmamış sanki. Sadece güce tapıyor, şiddeti alkışlıyoruz.

Şiddet tutkusu, kimliğimizin artık ayrılmaz bir parçası haline gelmiş.

Yeni bir yüzyıla girerken yapmamız gereken çok şey var. Ama her şeyden önce artık ‘Türk kimliğini’ tartışmamız ve yeni bir Türk kimliği yaratmamız gerektiğine inanıyorum.

Biz kimiz, neden böyle olduk, hayattan ne bekliyoruz, neden bir zamanlar hoşgörümüzle övünürken şimdi bunu enayilik olarak görüyoruz, şiddet neden hayatımızın her alanına hâkim? Nerede hata yaptık?

Beyaz Türkler ‘SuŖi’ Yiyor

Japonya’ya gittiğimde beni hayrete dŖren Ŗeylerden biri de lokantaların vitrinlerindeki yiyeceklerdi. BirĐok lokanta, mnsnde yer alan yemeklerin plastik bir kopyasını yapmıŖ, vitrinine dizmiŖti. İÇeriye girip de o yemeği söylediğinizde önünüze gelen tabağın vitrindeki plastik yiyeceklerle dolu olduğunu zannedeceğiniz kadar da baŖarılı bir ĐalıŖmaydı yapılan.

Daha sonra bizim Balık Pazarı’na benzeyen bir ĐarŖıda gezerken ‘vitrin dekoru’ yemekleri yapmaya yarayan plastik yiyecek kopyalarının hazır satıldığını da gördüm. Her Ŗey gerĐek gibiydi. Karidesler, yengeğ bacakları, yılan balığı parĐaları, haŖlanmış pirinĐ topakları, tavada kızarmıŖ yumurtalar... Aklınıza gelebilecek her yiyeceğin plastik bir kopyası vardı ve belli ki lokantalar bu malzemeyi kullanarak kendi mnlerindeki yemekleri ‘vitrin iÇin’ hazırlıyorlardı.

Bazı gazeteci arkadaŖlarla ilk gece bir lokantada suŖi yemeğe gittik. Ne istediğimizi bilmeden vitrindeki suŖi’leri gösterip yerimize oturduk. Yemeklerin hazırlanmasını beklerken insanın dilini yakacak kadar sıcak sakeleri birbiri ardına yuvarladık. Sake de ŖiŖede durduğu gibi durmayan bir iĐkiymiŖ. Bunu da o arada öğrendik.

Önüme konulan aĐŖap sehpadaki ilk suŖi’yi ısırdığımda irkildim. Baktım tadı yadırgayan sadece ben değilim. Bir an birbirimize baktık ve aynı soruyu sorduk: Vitrindeki plastikleri mi getirdiler yoksa?

Bilmeyenler iÇin anlatmakta yarar var: SuŖi, siyah bir yosuna sarılmıŖ, iÇi haŖlanmış pirinĐle doldurulmuŖ ĐeŖitli soğuk

ve çiğ deniz mahsullerinden oluşan bir yiyecek. Görünümü zeytinyağlı patlıcan dolmasının göbeğine bir parça, mesela karides sokuşturulmuş ve enlemesine üç parmak boyunda kesilmiş halini andırıyor. Soya sosuna benzer bir sosa batırılıyor ve elbette ki çubuklarla yeniliyor.

Çatal bıçak kullanmaya başlaması daha bir yüzyılı bile geçmemiş bir ulusun evlatlarının çubuklarla o garip yiyeceği yemeye çalışmalarının bir hayli eğlenceli bir görüntü oluşturduğunu düşünüyorum.

Bu hikâyeyi niye anlatıyorum: 'Beyaz Türkler' suşi'yi keşfettiler. Gerçi içlerinde suşi demeye dili dönmediği için 'şuşi' diyenler de var ama olsun. 'Şari'a 'şarz', 'şemsiye'ye 'şemşiye' diyen insanların 'suşi'ye 'şuşi' demeleri de hor görülmemeli.

İstanbul'da pıtrak gibi suşi lokantaları açılıyor. Evlerine misafir çağırınlar bu lokantalardan suşi getirtip ikram etmeyi misafire verilen değer ölçüsü olarak algılıyorlar. Çoğunun suşi sofrasından kalktıktan sonra yol üzerinde karın doyurmak için bir dürümcüye uğradığına da eminim. Çünkü bu öyle garip bir yiyecek ki ne kadar yersen ye insana tokluk hissi vermiyor. Buna karşılık ne kadar aç kalırsanız o kadar da çok para ödüyorsunuz. Şu anda İstanbul'da suşi yemekten daha pahalı bir başka eylem biçimi bulabilmek de olanaksız. 'Bu akşam gidip suşi yiyelim' diyen arkadaşlarınızın o günlerde büyük bir para kazanmış olduklarına bahse girebilirsiniz.

Son günlerde kafamı en çok kurcalayan konulardan biri de bu: Türkler suşi yemekten nasıl bu kadar zevk alabiliyorlar? Haşlanmış ve buz gibi soğumuş bir topak pirinci yutmak onlara nasıl bir tatmin duygusu veriyor? Modernleşmemizin bir başka göstergesi mi? Tat alma duygumuzun giderek daha rafine hale gelmesi mi? Yoksa bunun sebebi sadece en pahalı ve en garip yiyecek olarak şu sıralarda suşi'den başka bir şey bulunamıyor olması mı?

Korkarım doğru yanıt sonuncusu.

Havuzlu, Lüks Siteler

Bir arkadaşımın anlattığına göre İstanbullu yeni zenginler artık 'site' hayatını yaşamak istiyorlarmış.

Etrafı duvarlar ve dikenli tellerle çevrili, korumaları, bekçileri olan binalar topluluğunda bir daire almak 'in', Boğaz'da manzaralı bir daire ya da bir yalı dairesi satın almak ya da kiralamak 'out' olmuş.

İstanbul'un yeni zenginleri böyle "havuzlu, lüks site"lerden daire almak için milyonlarca doları gözden çıkarırlarken Boğaz'daki mülklerin ve özellikle yalıların değeri dolar bazında artık hiç artmıyormuş.

Çünkü bu sonradan görme takımı "Boğaz manzarası görmesek de olur, yeter ki havuzlu, lüks site olsun," diyorlarmış.

Arkadaşım, böyle lüks siteler inşa eden ve bitmiş bir daireyi milyon dolardan aşağıya satmayan bir müteahhitin banka sahibi bile olduğunu anlattı.

Bunu hiç yadırgamadım.

Taşradayken 'subay lojmanlarına' imrenen birisinin, eline para geçince kendisine bir tür subay lojmanı olan sitelerde milyon dolarlık ev almasını normal karşılamak gerek.

Yadırgadığım şey ise bu moda İstanbul'un eski zenginlerinin de kendilerini kaptırmış olmaları. Birçoğu başka semtlerdeki evini satıp, böyle sitelerden bir daire kapmaya çalışıyormuş. Talep o kadar güçlüymüş ki bu yalnızca bir değişiklik arzusu ile açıklanamıyormuş.

İnsanların yaşamayı seçtikleri çevrenin ve konutların o insanların ruh durumlarını yansıttığını düşünüyorum.

Eski Doğu Bloku ülkelerine gittikçe, bizim eskiden sosyalizm zannettiğimiz şeyin, insanları nasıl birörnekleştirmeye çalışan ve otoriteye kayıtsız şartsız boyun eğmeye zorlayan bir tür diktatörlük olduğunu daha iyi anlıyorum. Rejim için en iyi ipucunu insanların yaşamaya zorlandıkları tek düze bakımsız bloklar veriyor.

Bunun öteki ucunda Amerika'nın bireyi toplumun önüne koyan tavrı var. Amerika'daki yerleşim yerlerinde konutların ezici bir çoğunluğunun müstakil evler olması bir tesadüf değil bence.

Aile kavramını kutsallaştırırken kadını toplumsal hayatın tamamiyle dışında tutmaya çalışan Osmanlı'nın mimarisine hâkim olan düşüncenin, yan yana ama dışa kapalı evler şeklinde somutlaşması da aynı şekilde bir tesadüf olmamalı. Eski İstanbul evlerine bir bakın: Hepsinin bahçesi arkada, evlerin ön yüzleri kafeslerle sıkı korunmaya alınmış.

Az gelişmiş ülkelerdeki büyük metropollerin kenar mahallelerinin birbirine benzemesi de Tanrı'nın bir şakası değil elbette. Kat çıkmak için açıkta bırakılmış demir filizler, sıvanmamış kırmızı tuğlalı duvarlar, köy hayatını kente taşıyan ortak çamaşır günleri vs...

İstanbul'un eski ve yeni zenginlerini buluşturan 'havuzlu lüks siteler'in de tarihimizin bu döneminde ortaya çıkmasının bir tesadüf olmadığını düşünüyorum.

Einstein'ın söylediği gibi 'Tanrı evrenle barbut oynamıyor'. Hiçbir şey tesadüf değil ve nedensiz hiçbir şey olmuyor.

Türkiye, tarihinin bu döneminde insanların birbirlerinden derin çizgilerle ayrıldığı iki kutba doğru sürükleniyor.

Laiklerin 'havuzlu, lüks siteleri'nin yanında bitiveren 'İslami siteler' bu ayrışmanın en çarpıcı iki örneğini sergiliyor.

Her iki taraf da kendisini, diğeri karşısında güvensiz hissettiği için bir tür dayanışma duygusu ile etrafı duvarlarla çevrili, kapısı bekçili sitelere kapatıyor.

İnsanlar kendileriyle aynı hayat anlayışını paylaşan öteki insanlarla birlikte olmak istiyor.

Bunun artan gelir adaletsizliğinin yol açacağı tehlikelere karşı korunmak gibi bir yönü de var elbette. Ayrıca bir türlü düzene sokulamayan belediye hizmetlerinin bir bölümünün site yaşamı içinde çözümlenebilir olması da işin bir başka kârlı yönünü oluşturuyor.

Havuzlu, lüks site müteahhitleri bu yüzden giderek zenginleşirken, olan bir zamanların toplumsal renk cümbüşü ülkesine oluyor: Birbirine benzer evlerde yaşayan, birbirine benzer şeyler yiyip içen, giyinen, tekdüze insanların renksiz Türkiye!

Yalancı, Yalancı Sana Kimse İnanmaz

Dünya Kupası için Fransa'ya gitmeden hemen önce radyoda bir program dinlemiştim. Bir dj, telefonda dinleyicileri ile konuşuyor ve bir anket yapıyordu. İki sorusu vardı. 1- Patronunuzun kadın olmasını mı, erkek olmasını mı istersiniz? 2- İşten eve dönünce soğuk su ile mi duş alırsınız, yoksa sıcak su ile mi?

Müzik aralarında izleyicilerin verdikleri yanıtları dinlerken herkesin büyük bir samimiyetsizlik içinde olduğunu, doğru söylemediklerini dehşetle fark ettim.

Birinci soruya yanıt veren erkeklerin tümü patronlarının kadın olmasını istediklerini söylüyorlardı. Kadınların da önemli bir bölümünün tercihi aynıydı: Kadın patron isterim.

İkinci soruya verilen yanıtlar da kadın-erkek ayrımı olmaksızın istisnasız 'soğuk duş almak isterim' şeklindeydi.

Hepimiz biliyoruz ki çalışma hayatında kadınlara pek de tahammülü olmayan bir toplumuz.

Maço geleneklerimiz, kadınlardan emir almayı özellikle birçok erkeğin içine sindirememesine yol açıyor. Hatta bu durumdaki kadınların da erkeklerden pek farklı olmadıklarını biliyoruz. Onlar da bir kadından emir almaktansa, bir erkekten emir almayı kendileri için daha uygun buluyorlar.

Üstelik çalışma hayatındaki kadınların, daha üst mevkilere gelen kadınlardan neredeyse 'hiç hazzetmedikleri' de bilinen bir gerçek.

İkinci soruyla ilgili verilen yanıtlarla ilgili daha keskin gö-

rüşlerim var: Biz Türkler zaten yıkanmayı pek sevmiyoruz. Yıkandıktan sonra sokağa çıkılınca hasta olunacağına ilişkin toplumumuzda yaygın bir de inanç var. Yıkanmakla başı pek hoş olmayan bir ulusun fertlerinin katıldıkları bir ankette verilen yanıtların istisnasız 'soğuk su' şeklinde çıkması bana bir tek şey düşündürüyor: Ankete katılanlar yalan söylüyorlar.

Bu görüşümü doğrulayan bir başka radyo programını pazartesi akşam üzeri Power FM'de Cem Ceminay'ın programında dinledim. Programın konuğu Hürriyet yazarı Serdar Turgut'tu. Programın bir bölümünde de telefonla bağlanan dinleyicilerle yapılan röportajlar yer alıyordu.

Cem Ceminay'ın gerçekten çok esprili bir şekilde hazırlattığı röportajlarda Serdar Turgut hakkında görüşlerini söyleyenlerin birleştikleri bir tek ortak nokta vardı: Serdar Turgut tarafsız bir yazardır ve bu özelliği nedeniyle kendisini çok beğeniyorum.

Serdar Turgut'u her gün düzenli olarak okuduğunu söyleyen bu vatandaşlarımızın da doğru söylemediklerine eminim. Ya Serdar Turgut'u söyledikleri gibi düzenli okumuyorlar ve 'okumuyorum' demeye utandıkları için kendilerince bir yazar için en uygun vasıf olarak gördükleri şeyi söylüyorlar, ya da okudukları yazarı anlamıyorlar.

Serdar Turgut için her şey söylenebilir. Seversiniz, sevmezsiniz, okursunuz, okumazsınız vs... Ama herhalde ona yapılabilecek en ağır hakaret de bu olmalı: Tarafsız Serdar! Zaten o da programda 'ben tarafsız filan değilim yahu' demek ihtiyacını hissetti.

Peki insanlar kimliklerinin kimse tarafından bilinmeyeceği ve dolayısıyla verdikleri yanıtlar için asla suçlanamayacakları bir radyo anketinde neden olduklarından ve düşündüklerinden farklı davranmak ihtiyacını hissediyorlar?

Acaba Türkiye'de yapılan kamuoyu yoklamalarının acemi anketçileri ve araştırmacıları yanıltmasının nedeni bu mu?

Şehir Efsaneleri

Bu isimde bir korku filmi seyretmiştim. Bir Amerikan filmi... O zaman şöyle düşünmüştüm: Topu topu 200 yıllık bir ülke... Elbette efsane açıklarını böyle palavralarla doldurmak zorundalar. Bizde binlercesi var, kim yutar bunları...

Ama şimdi görüyorum ki küçük Amerika olma yolunda hızla ilerliyoruz. Acaba Bill'in bizi bu kadar seviyor olmasında bunun da bir rolü var mı?

Depremle birlikte 'şehir efsanelerimiz' de giderek daha çok konuşuluyor olmaya başladı.

Öyle görünüyor ki bunlar eski 'şehir efsanelerimizin' tümünü geçecek. 'Doğar doğmaz konuşmaya başlayan sakallı bebek' gibi, 'kaçırılıp böbrekleri çalındıktan sonra yarı baygın so-kağa bırakılan çocuklar' gibi, 'kadın kılığına girip barlarda gezen işadamları' gibi palavraların pabucu dama atılacak.

En son efsaneyi mutlaka siz de duymuş olmalısınız. Bu kez söz konusu olan nur yüzlü, ak sakallı bir ihtiyar. İstanbul trafiğinde sıkıntılı sıkıntılı giderken birden arka koltukta beliri-yor. Arka koltukta birisi olduğunu hissedip geri döndüğünüz-de sizinle konuşuyor: "Çok yakında İstanbul'da büyük bir de-prem olacak. Şehri hemen terk etmeliyiz." O lafını bitirir bitirmez önünüze dönmek zorunda kalıyorsunuz, çünkü kırmızı ışık yanmış, önünüzdeki otomobil fren yapmış. Çarpmadan durmayı başarinca tekrar geri dönüyorsunuz ki ihtiyar toz ol-muş...

Bu öyküyü anlatanlara soruyorum: İhtiyarı sen gördün mü, seninle konuştu mu?

Hep aynı yanıtı alıyorum: 'Ben görmedim ama, komşumun abisi görmüş'... Ya da 'amcamın kayınpederinin gittiği emekli kahvesinin ocakçısı görmüş'...

İşte işin düğümü burada. Bir şeyin palavra olup olmadığını anlamak istiyorsanız, anlatılan olayla karşılaşmış bir tanık bulmalısınız. Ama hiçbir zaman o tanığa ulaşamıyorsunuz.

Eyüp'te doğan kıyamet habercisi sakallı bebek olayında da böyle olmuştu... Olay gazete manşetlerine kadar yansımış, ama sakallı bebeği doğurtan ebe de, doğuran anne de, konuşduğuna şahit olan 'bir komşunun teyzesi' de bulunamamıştı.

Aynı şekilde Aktüel'i yayımladığım günlerin 'şehir efsanesi' böbreği çalınan çocuk da bulunamamıştı. Üstelik haberi veren birlikte çalıştığımız bir arkadaşımızdı ve ablasının bu çocuğun ailesiyle komşu olduğunu iddia ediyordu.

Kadın kılığında barlarda gezinen işadaminin nasıl olup da fotoğrafının çekilmediğini de hiç anlayamamıştım. Üstelik bunu gördüğünü iddia edenlerden biri tanınmış bir iş adamımızdı, bize 'görünce utancımдан başımı çevirdim, o da ortadan kayboldu beni görünce' diyordu ve buna inanmamızı bekliyordu...

İstanbul'da ciddi bir deprem tehlikesi olduğunu ben şahsen neredeyse 15 yıldır biliyorum. Çalıştığım bütün dergilerde belirli aralıklarla bu konu kapak yapıldı. İki büyük felaket gördükten sonra bilim adamlarının açıklamalarını dinlerken hep hesap yapıyorum: O zamanlar bilim adamları önümüzdeki 50-60 yıl içinde İstanbul'da büyük bir deprem beklediklerini söylüyorlardı. 15 yıl böyle geçti... Demek ki geriye yaklaşık 30-40 yıl kalıyor. Son depremlerin bu süreyi kısaltacak enerji birikimlerine yol açması ihtimali de dikkate alınınca bilim adamlarımızın bugün yaptıkları uyarıların yeni olmadığını da görüyorum.

Evet İstanbul'da önümüzdeki yıllar içinde bir deprem olacak. Ama yine bilimsel olarak biliyoruz ki ne zaman olacağını kestirebilmemize imkân sağlayacak bir teknoloji dünya yüzünde mevcut değil. Bu bizim gerçeğimiz. Bununla yaşayacağız ve

‘ak sakallı ihtiyar’ efsanelerine pabuç bırakmayacağız... Meğer ki arabanın arka koltuğundaki ‘ak sakallı’ Celal Şengör, Işıkara, Barka olmasın...

Ama aslına bakarsanız onlar bunu zaten yıllardır söylüyorlardı da seslerini kimseye duyuramıyorlardı... Aksi olsaydı tam da fay hattının üzerine köprüler, tüneller, şehirler inşa eder miydik?

Türkiye Klişeleri I

Bir süredir Radikal'de en çok sevdiğim bölüm sinema sayfasının alt köşesinde 'Hollywood Klişeleri' başlığı altında yayımlanan küçük notlar. O notları izliyorsanız, en iyi Amerikan filmi ile en kötü Amerikan filmi arasında şaşırtıcı benzerlikler olduğunu da görmüşsünüzdür.

Yine aynı şekilde bizim Türkiye'deki hayatımızın da aslında son derece basit klişelerin tekrarından ibaret olduğunu fark etmişsinizdir.

Ben hayatımızla ilgili bazı klişeler buldum. Katkılarınızla bunu daha da geliştirebilir, hatta bir kitap haline getirebiliriz.

'Aman devlet zarar görmesin' sendromu

Ucu yüksek mevkilerdeki siyasilere dokunacağı belli olan ve hukuka açıkça aykırı bazı olayların, 'devlet zarar görür' iddiasıyla örtbas edilmesi olayı.

Böyle durumlarda 'devlet zarar görmesin' diyenler zaten genellikle suça iştirak da etmiş oluyorlar. Ayrıca bu fikrin altında devletin uçan kuşun kanat rüzgârından bile hasta olabilecek zayıf bir varlık olduğu varsayımı da yatıyor.

'Bizimkiler suç işlemez' sendromu

Kökü 12 Eylül öncesine kadar ulaşan ve faili açıkça belli suçların başkalarına yıkılması olayı. Dokuzuncu Cumhurbaşkanı'nın "Bana 'milliyetçiler suç işliyor' dedirtemezsiniz" özdeyişi ile temelleri atılan bu klişe, bugün de "Müslümanlar suç işlemez", "terör değil halk savaşı", "Aleviler kışkırtıldı", "Büyük

sermaye cezalandırıldı” gibi altbaşlıklar halinde hayatımıza yön veriyor.

‘Büyük Şeytan’ sendromu

Ülkede ve dünyada olan biten her şeyden Amerika Birleşik Devletleri’ni sorumlu tutma alışkanlığı.

‘Büyük aşklar nefretten doğar’ sendromu

Türkiye’de bozuk giden her şeyi Tansu Çiller ile Mesut Yılmaz’ın anlaşıyor olmalarına bağlama alışkanlığı. Bu hastalık bazı durumlarda tek taraflı olarak da görülebiliyor. Yılmaz’ı sevenler tüm olumsuzluklardan Tansu Hanım’ı, Çiller’i sevenler tüm olumsuzluklardan Mesut Bey’i sorumlu tutuyorlar.

‘Oğlum da okumasın’ sendromu

İnsan hakları, demokrasi, kişilik hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramları savunanları gentel (geri zekâlı entel anlamına kullanılıyor), insan hakları şampiyonu, demokrasi budalası, uzun saçlı entel nitelendirmeleriyle aşağılama geleneği. Kitap okuyup, müzik dinleyen ve ülkenin geleceği için reel politikanın dışında şeyler söyleyenlerin aptal olduklarını yazarak, okumamışlığın acısını çıkarma hastalığı.

‘Türkiye’de iyi şeyler de oluyor’ sendromu

Ekonomik büyümenin bittiği, enflasyonun azdığı, ihracatın durma noktasına geldiği günlerde halka moral vermek için Antalya’da üstsüz güneşlenen turist fotoğraflarının altına ‘Oteller doldu’ haberleri koyma geleneği. Bazı durumlarda bir cüzdanın 10 milyon liraya satıldığı LV mağazalarının bütün mallarını sattığını yazma şeklinde de ortaya çıkabiliyor.

‘Hep aynı şeyleri yaşıyoruz’ sendromu

Ülkede olan biten bütün olaylara bakınca sanki daha önce yaşamışız gibi bir his duyma olayı. Bu hastalıktan ne yazık ki bu köşenin yazarı da mustarip!

Türkiye Klişeleri II

Ben yazıp duruyorum. Sıra sizlerden gelen klişelerde. Meğer ne sıkıcı bir hayatımız varmış.

‘Girişler yan kapıdan’ kuralı

Yarışma sonucu seçilmiş projelerle inşa edilen kamuya ait dev binalara, esas giriş müdürlere ayrıldığı için vatandaşın boyasız alüminyumdan yapılmış dar kapılardan girebilmesi durumu. Bu aynı zamanda medeniyete de yan kapıdan girmeye çalıştığımızı gösteren bir metafor olarak da kullanılabilir. (Ahmet Dönmez-İstanbul)

‘Dünyanın hiçbir yerinde böyle olmaz’ kuralı

Sokaktaki sade vatandaştan okumuş aklı başındaki kişilere kadar, karşılaşılan her olumsuz durumda aşağılık kompleksine kapılma olayı. Türkiye dışında her yerde ideal yaşam olduğunu iddia etme takıntısı. (Süreyya Yılmaz-İstanbul)

‘Cumaya öderiz’ sendromu

Parayı almadan malı teslim etmek zorunda kaldığınızda alacağınızı bir türlü tahsil edememe durumu. Hatırlatmadan ödendiği nadir görülür ve pazartesi günleri aradığınızda borçlu ya toplantıda, ya da kent dışındadır. Halk arasında ‘esnaf sendromu’ olarak da bilinir. (Cem Türkeş-İstanbul)

‘Devlet dimdik ayaktaadır’ sendromu

Bilim adamları, gazeteciler, yazarlar ve siyasetçilerin faili meçhul cinayetlere kurban gitmelerinden sonra toplumun yü-

reğine su serpmeye girişimi. Bu gibi durumlarda devlet büyükleri televizyonda katillerin yakalanmasının an meselesi olduğunu, hesabın mutlaka sorulacağını söylerler. Bir süre sonra bu laflar daha sonraki bir cinayette kullanılmak üzere naftalinlenip dolaba kaldırılır. (Mustafa Bilbay- Fethiye)

‘Devletin şefkatli kolları’ sendromu

Kentlerimizin tabii afetlere maruz kalmalarının ardından oluşturulan kriz masalarında başta Cumhurbaşkanı olmak üzere yetkililerin kimsenin evsiz barksız kalmayacağını açıklamaları durumu. Ancak kısa bir süre sonra gecekondulaşma siyasi rüşvet olarak desteklendiğinden bir dahaki tufana kadar ‘ölen ölür kalan sağlar bizindir’ kuralına yerini terk eder. (Mustafa Bilbay - Fethiye)

‘Milli birlik ve beraberlik’ sendromu

Yıllardır her türlü eziyete karşı sessiz kalan insanlarımızın gözlerini kırıştırdıklarında uyanacakları zehabına kapılan devlet büyüklerimizin içine düştükleri büyük telaş. Bu durumda düveli muazzamanın yurdumuza nasıl göz diktığı ve üstümüze gelerek bizi nasıl yok edecekleri anlatılır. (Mustafa Bilbay-Fethiye)

‘Herkes neler yapıyor’ sendromu

Çevrilen her dalaverenin, başkalarının çevirdiği daha büyük dalaverelerin gölgesine alınarak mazur gösterilmesi çabası. (Yener Çavdar-İstanbul)

‘Bekâr olsaydım’ sendromu

Hastaneye gelen çok yakışıklı genç adamın bir tahlil sonucunu öğrenmek istediğinde parmağındaki yüzüğü güzel hemşireden saklama çabası. Tahlil sonucu sorulan bebeğin bir başkasına ait olduğunu söyleme girişimi. (Nihal Aktaş - İstanbul)

‘Güler yüzlü hizmet’ sendromu

Reklamlardakine asla benzemeyen banka şubelerinde çalışmakta olan tek memurun önünde kuyruğa girdikten sonra nasılsa işe gelen ikinci memurun önünde daha arka sıralardakilerin yeni bir kuyruk oluşturmaları olayı. Ne yaparsanız yapın hep o en sona siz kalırsınız. (Nihal Aktaş-İstanbul)

Özel Hayat Klişeleri I

Radikal'in sinema sayfasındaki Hollywood Klişeleri köşesinden mülhem "Türkiye Klişeleri" dizisine "özel hayatımızdaki klişeler"le devam ediyoruz.

'Güneş yakmaz sanmıştım' sendromu

15 günlük yaz tatilinin ilk günü eşinizin güneşin altında fazla kalması nedeniyle istakoza dönüşüp tatilin geri kalan 14 gününü otel odasında doktor kontrolünde geçirmeniz olayı. Böyle durumlarda milyonlarca lira ödenerek satın alınan güneş kremlerinin neden kullanılmadığına ilişkin sorular 'ama o zaman yanamıyorum ki' cevabıyla püskürtülür. Bu yüzden yeni evlilerin balaylarını deniz kıyısında geçirmemeleri önerilir.

'Bugün olmaz' sendromu

Aylarca peşinden koştuğunuz kızın yemeğe çıkmayı kabul ettiği ilk gece malûm rahatsızlıktan mustarip olduğunu yemeğin sonunda öğrenme geleneği. Gece, vaktin çok geç olması nedeniyle eve yalnız dönüp, alınacak soğuk bir duşla sonuçlanacaktır.

'Hayali cihan değer' sendromu

Telefonda sesi en güzel çıkan kadınların genellikle çirkin olmaları durumu. Telefondaki sese âşık olup, tanışmak için can atanları büyük bir hayal kırıklığı bekler. Bazı durumlarda duruşu, saçı ve hareketleriyle arkadan çok güzel zannedilen

kadınların yüzlerini görünce, masa altına saklanmak isteği şeklinde de ortaya çıkabilir.

‘Dışı seni, içi beni yakar’ sendromu

Uzaktan tanışılan kadın ya da erkeklerin kendi eşlerimize göre çok daha cazip olduklarını zannetme olayı. Aralarında hiçbir fark olmadığını hiçbir zaman öğrenemezsiniz.

‘Country road, take me home’ sendromu

Bir yere yetişmek için acele ettiğinizde otomobilinizin bulunduğu şeridin asla yürümemesi. Fırsatını bulup şeridi değiştirdiğinizde yeni girdiğiniz şeridin tıkanıp, eski şeridin akmaya başladığını görünce az önce önünde olduğunuz otomobillerin arkasından acılı gözlerle bakma durumu.

‘Bize plan değil pilav lazım’ sendromu

Günlerdir seyretmek üzere plan kurduğunuz bir televizyon filminin ya da bir maçın tam başlama saatinde elektriklerin kesilmesi. Elektrik geri geldiğinde film ya da maç çoktan bitmiş olacaktır.

‘Bir çay alır mıydınız’ sendromu

İşin en yoğun olduğu saatte gelip, kalkmak bilmeyen ziyaretçi şeklinde ortaya çıkar. Siz lafı kesmek istedikçe konu uzadıkça uzar. Ismarlanan çayı, kahveyi bir türlü getirmek bilmeyen çaycılar sayesinde bir sinir krizine kadar varabilir.

Özel Hayat Klişeleri II

Sinema sayfamızdaki Hollywood Klişeleri köşesinden ilhan olarak başladığım ‘klişeler’e devam ediyorum. Sizlerden gelecek katkılarla listemizi uzatacağımı söylemiştim.

‘Gelin kalktı, köyü yıktı’ sendromu

Üzerine yağ ve reçel sürülmüş kızarmış ekmek diliminin masaya ya da halının üzerine yağlı-reçelli kısmı alta gelecek şekilde düşmesi durumu. Bazen kolalı bembeyaz masa örtüsünün üzerine daha ilk serviste kırmızı şarap damlatmak şeklinde de ortaya çıkar ve misafirler gittikten sonra işitilecek azarla sona erer.

‘Küllü taviölün ahmak’ kuralı

Sinema ya da tiyatrodaki salondaki en uzun boylu insanın hemen önünüzdeki koltuğa oturması olayı. Boyları uzun olduğu yetmiyormuş gibi bir de dik oturmaya çalışırlar. Ne yaparsanız yapın onlar hep gelip sizin önünüze otururlar ve sinema keyfinizi mahvederler.

‘Küllü sagirün fitne’ kuralı

Sinemada hemen arkanızda oturan kısa boylu insanların film süresince ellerindeki patlamış mısırı avuçla ağızlarına atmaları olayı. Çıtırtıları yetmiyormuş gibi film süresince de birbirleriyle konuşup kıkırdaşarak sinema keyfinizi mahvederler.

‘Havada bulut yok, bu ne dumandır’ kuralı

Sinema ya da tiyatrodan ara verildiğinde sigara içmek için ayağa kalkanların hep sıranın en ortasında oturuyor olmaları durumu. Bir kırk beş dakika daha sabredeceklerine ayağınıza basarak önce dışarı çıkarlar, beş dakika sonra tekrar ayağınıza basarak yerlerine dönerler. Ve asla özür dilemezler.

‘Telgrafın tellerine kuşlar mı konar’ kuralı

Aile büyükleri ve özellikle de annenizin arada bir sizi aramak yerine hep sizin onları aramanızı beklemeleri durumu. Böyle durumlarda baskın çıkmak için telefona alo derdemez hiç nefes almadan ‘niye aramıyorsunuz, sizi çok merak ettim’ demek gerekir.

‘Kervan yolda düzülür’ sendromu

Tatile giderken bavula gayet kolay sığdırdığınız giysilerinizin tatil dönüşü aynı bavula sığmamaları durumu. Kadınların asla giymeyecekleri giysileri (örneğin Brezilya’ya giderken yanına aldığı kuzu derisi paltosu) yanlarında taşımak istemeleri yüzünden tatil dönüşleri büyük aile dramları yaşanabilir.

‘Ne seninle ne de sensiz’ kuralı

Kadınların bir tatil sırasında yaşanan tüm olumsuzluklardan kocalarını sorumlu tutmaları olayı. Havanın beklenenden sıcak’ya da soğuk olması, otel odasındaki masa lambasının şeklinin garip olması, uçağın rötar yapması gibi problemlerin baş sorumlusu hiç kuşku yok ki kocalardır. Çünkü onlar, birlikte gitmeye can atan bir sürü genç kız varken seyahate karılarını da götürerek buru hak etmişlerdir!

Korkmayın Isırmaz!

Son yıllarda hayvan sevgimizde inanılmaz bir gelişme var. Kent yaşamının gelişmesine paralel olarak evlerde beslenen hayvanların sayısındaki artış çıplak gözle bile görülebiliyor.

Kentleşmeyi nasıl kendimize benzetip köy irilerine 'şehir' adını veriyorsak, evlerde hayvan beslemeyi de yüzümüze gözümüze bulaştırmış durumdayız. Modern kentlerde hayvan besleme ile ilgili kurallar bizde tamamen kuralsızlığa dönüşmüş durumda. Örneğin köpeğine tasmaını takıp gezdiren insan sayısı parmakla gösterilebilecek kadar az.

Eşim, baldızlarım ve bazı yakın arkadaşlarım köpeklerden ölesiye korkarlar. Bu yüzden onlarla birlikteyken köpek sahipleriyle aramızda sevimsiz diyaloglar geçiyor. Köpeklerini tutmaları gerektiğini söylediğimiz birçok insandan aynı cevabı alıyoruz: "Korkmayın, bir şey yapmaz!"

Elbette biz de biliyoruz o küçücük köpeğin, koca bir kadını oturup yemeyeceğini... Ama gelin de bunu köpektan korkan bir insana anlatmaya çalışın bakalım. Asansörden korkan birisini bu aletlerin güvenilirliği konusunda ikna edebilmeniz mümkün mü? Ya da uçaktan korkan birisine "korkma, düşmez" demek problemin çözülmesine yetiyor mu? Bunlar arasında inanın ki hiçbir fark yoktur.

Korku akıl dışı sebeplerle oluştuğunda bir fobiyle karşı karşıyasınız demektir. Ve fobileri olan insanlar arasında ikinci büyük grubu da hayvanlardan korkanlar oluşturur. Hayvan

korkusu bazen aslında dokunulması insanda kötü duygular uyandırmayacak hayvanlara yönelir. Ve o insanlar bu hayvanlardan kaynaklanan bir taciz ile karşı karşıya kalırlarsa (köpeklerin oyun oynamak için bir insana doğru koşturması bile bu tür bir taciz sayılır) korku şokuna bile girebilirler.

Ülkemizde hayvan besleyenler için de hayat zorluklarla dolu. Bu yüzden hayvan sahipleri de uyarılar karşısında bir savunma zırhına bürünmeye çalışıyorlar. Söylediğiniz şeyi, sanki kendi kişilikleri için söylemişsiniz, hayvanlarına hakaret etmişsiniz gibi yorumluyorlar.

Sözüm köpek sahiplerine. Lütfen köpeklerden korkan biriyle karşılaşırsanız ona “Korkmayın ısırmaz” diyeceğinize, hayvanınızın tasmaına sıkı sıkı sarılın. Korku şokuna girecek bir insanın ciddi hayati tehlike ile karşı karşıya kalabileceğini aklınızdan çıkarmayın.

Her Şeyi, Piri Reis Asılınca Kaybettik

Aylar var ki en önemli tartışma konumuz bu hükümetin yıkılıp yıkılmayacağı ile ilgili. Aklımızı, hükümet yıkılacak mı, darbe geliyor mu ile bozduk.

Son günlerde, bana hükümet ile ilgili soru soranlara Milliyet Yayınları'nın 'Kaptan Cook' isimli kitabını okuduğumu anlatıyorum.

Kaptan James Cook 1728 yılında İngiltere'de doğdu. İskoç bir köylü ailesinin çocuğuyken denizciliğe duyduğu ilgi, onu dünyanın en büyük kâşiflerinden birisi yaptı.

Bilinmeyen denizlerin büyüleyici çekiciliğine kendini kaptırıp hayatının sonuna kadar okyanuslara yelken bastı, ömrünün en güzel yıllarını bilinmeyen denizlerin ve karaların gizemlerini keşfetmeye adanmıştı.

İngiliz donanması, daha sonra yüzyıllar sürecektir sömürgecilik sürecinde onun en ilkel araç gereçlerle yaptığı haritaları kullandı. Kanada kıyılarını, Büyük Okyanus adalarını, Bering Boğazı'nı, Antarktika'nın buzullarını, Avustralya ve Yeni Zelanda'yı dolaştı. 51 yıllık ömrünün 14 yılını bilinmeyen peşinde koşarak geçirdi. Evlendikten sonra Londra'da bıraktığı eşini bu keşif yolculukları arasında verdiği kısa molalar dışında hiç göremedi.

Döneminin uzun deniz yolculuklarının korkulu rüyası iskorbüt hastalığını lahana, dereotu, portakaldan oluşan bir di-

yet uygulayarak ve gemilerini temiz tutarak yenmeyi başardı. Onun tayfalarından hiçbiri iskorbüt yüzünden ölmedi.

Gemilerine aldığı botanikçi ve zoologlar o güne kadar bilinmeyen 3 bine yakın canlı türünü tasnif ettiler. Gemilerine aldığı ressamalar yeni bulunan bitki, hayvan ve böceklerin resimlerini yaptılar. Dünya, Kaptan Cook sayesinde yalnızca o güne kadar bilinmeyen karaları ve denizleri değil, yeni canlı türlerini de tanıma imkânı buldu.

Yaptıkları ödölsüz kalmadı. İngiltere'ye son dönüşünde albaylığa yükseltildi. Royal Society üyeliğine kabul edildi, Copley Madalyası ile onurlandırıldı.

Britannica onun için şunu yazdı: "Keşif çalışmaları, denizcilik, haritacılık, mürettebatın bakımı ve yerlilerle ilişkiler konularına yeni anlayışlar getiren Cook, dünya haritalarını barışçıl yöntemlerle en büyük değişikliğe uğratan kişi olarak tarihe geçmiştir."

Ondan 250 yıl önce de Gelibolu'da denizci bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Muhiddin Piri (daha sonra Piri Reis olarak ünlenenecektir) bizim denizcilikteki gururumuzdu. 1513 yılında ilk dünya haritasını çizdi. Bilinen en başarılı denizcilik kitaplarından birisi olan "Kitab-ı Bahriye"yi yazdı. 1528 yılında bugünkü bilgilere en yakın doğrulukta ikinci bir dünya haritası daha çizdi. Bu haritadan günümüze yalnızca 68'e 69 cm. boyutlarında bir parça kalabildi. Bütün bunları yaparken bir yandan da Osmalı donanmasına kumanda ediyor, yeni ölkelerin ve denizlerin fethinde padişahına hizmet ediyordu.

Başarılarını çekemeyenlerin çevirdiğı dümenler sonunda padişahın idam fermanı onu Kahire'de yakaladı. Boynunu yağlı urgana uzatırken neler söylediğini kimse bilmiyor.

Acaba diyorum, biz her şeyi aslında Piri Reis asıldığı gün mü kaybettik? Biz de onu İngilizlerin Kaptan Cook'a yaptıkları gibi başımıza taç etseydik, bugün Necmettin Hoca ile uğraşmak zorunda kalır mıydık?

Anneannemin Suböreği

Rahmetli anneannem, ben evlendikten sonra evimize ilk geldiği gün beni bir kenara çekip şöyle söylemişti: “Karın ne pişirirse çok beğendiğini söyle. Tenkit edip hevesini kırma.”

Anneannemin öğüdünü tuttum. İşe yarayıp yaramadığını bilemiyorum, ama sonunda bizim evin mutfağı yağsız ve tuzsuz yemeklerin pişirildiği, etlerin ızgaraya atılıverdiği ‘sağlıklı mutfak’ örneklerinden birisi oldu çıktı.

Anneannemi tekrar rahmetle anmama yol açan şey geçenlerde İngiltere’ye ısmarladığım bir yemek kitabı oldu. Atina’da doğup büyümüş bir İngiliz olan Rena Salaman’ın “Healthy Mediterranean Cooking” (Frances Lincoln Ltd.) isimli kitabı beni aldı, çocukluğumun şimdi unutulmuş lezzetlerine götürdü.

Salaman bir yandan ikiz kızlarını büyütürken, diğer yandan da kendisini büyüdüğü yörenin mutfağına adanmış bir ev kadını. Özellikle Yunan, Türk ve Doğu Akdeniz mutfağı üzerine çalışmaları var. Bu yörelerde herkesçe bilinen temel yemek reçetelerini ele alıp, orijinal özelliklerini bozmadan bunları uluslararası ağız tadına uygun olarak yeniden yazıyor.

Ben güzel fotoğraflı yemek kitaplarındaki reçetelerin pişirilip yenmek için değil, bakılıp okunmak için yazıldığına inanırdım. Salaman’ın reçeteleri gerçekten de pişiyor. Ayrıca kitapta yer alan kimi Türk yemeklerinin ve soslarının bizim kullandığı-

mız orijinal adlarıyla anıldıklarını görmek nedendir bilmiyorum beni çok etkiledi. Son yıllarda o kadar içine kapalı bir toplum olduk ki, bir yemek kitabı, büyük Akdeniz uygarlığının bir parçası olduğumuzu bir kez daha idrak etmemi sağladı.

Bir süredir 'Montignac Rejimi' yaptığım için kitaptaki müthiş 'büryani', 'portakallı tekir (barbun) kızartması', 'bulgur kebabı', 'imam bayıldı', 'fava', 'piyaz' fotoğraflarına yiyecekmiş gibi baktım.

Son yıllarda İstanbul başta olmak üzere bütün büyük şehirlerde ve tatil kasabalarında birbiri ardına İtalyan, Fransız, hatta Meksika ve Çin mutfağından örnekler sunan lokantalar açıldı.

Ama ne yazık ki Türk tencere yemekleri geleneğini sürdüren lokantaların sayısı Konyalı, Borsa, Hünkâr ve kıyıda köşede kalmış esnaf lokantaları ile sınırlı.

Türk ailelerinin ezici bir çoğunluğunda dışarıda yemek yeme geleneğinin olmaması; Türk yemeklerinin yalnızca öğlenleri hizmet veren esnaf lokantaları dışında pişirilmemesine ve mutfakın kendisini günün şartlarına göre yenileyememesine yol açıyor.

Bu konuda çaba gösteren birkaç aydın ve sayıları iki elin parmağını geçmeyen iyi niyetli şef de olmasa yakın bir gelecekte Türk mutfaklarının en önemli tatlarına veda edeceğiz. Amerikan plastik hamburger sanayinin ve Güneydoğu kökenli kebab geleneğinin sert rekabeti Türk mutfakını her geçen gün biraz daha artan ölçüde evlere hapsediyor.

Anneannemin bildiği yemeklerin çoğunu annem bilmiyor. Onun bildikleri de eşimin bildiklerinden en az bir misli fazla. Büyüyüp kendi evi ve mutfakı olduğunda kızımın kaç Türk Yemeği pişirebileceğini sadece Allah biliyor.

Kız meslek liselerindeki yemek derslerinin çok ötesinde bir şeylerin yapılması gerektiğini düşünüyorum. Ev hanımları-

nın ellerindeki reçeteleri tıpkı Rena Salaman gibi yeniden d zenleyebileceklerine ve kuşaktan ku a a aktarılmalarını sa layabileceklerine inanmak istiyorum.

Anneannemin sub re ini, sarı ı burmasını, ayva yaprağında ek ili köftesini, fırında karnıyarı ını  zl yorum.

İNKILÂP KİTABEVİ

DENEME DİZİSİ

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Şeyler, Günler, Sözcükler

ÜNSAL OSKAY

Tek Kişilik Haçlı Seferleri

AHMET OKTAY

Siyasal İslâma İtirazlar

Postmodernist Tahayyüle İtirazlar

